

2018

**Нариси досліджень молодих науковців у галузі
гуманітарних наук**

Нариси досліджень молодих науковців у галузі гуманітарних наук: Збірник наукових праць: Бахмут : ГІМ, 2018. – 205с.

У збірнику опубліковано доповіді аспірантів, викладачів та студентів, виголошені на XVI Міжрегіональній конференції молодих учених (25 квітня 2018 р.). Розділ «Мовознавство» висвітлює певний блок лінгвістичних проблем. Матеріали, зібрані в цьому виданні, відображають головні напрямки досліджень провідних мовних кафедр ГІМ.

Розділи «Літературознавство», «Історія», «Педагогіка. Методика. Психологія» висвітлюють певний блок гуманітарних, літературознавчих та психолого-педагогічних проблем. Матеріали, зібрані в цьому виданні, відображають головні напрямки досліджень провідних кафедр ГІМ та інших ВНЗ України.

Збірник адресовано широкій аудиторії, студентам та аспірантам.

Головний редактор - д-р філол. наук, професор А.Р. Габідулліна

Редакційна рада:

д-р філол. наук, професор **Т.М. Марченко**
д-р істор. наук, професор **В.М. Докашенко**
д-р істор. наук, професор **Г.П. Докашенко**
канд. філол. наук, доцент **Т.М. Радіонова**
канд. філол. наук, доцент **О.Б. Тітова**
канд. філол. наук, доцент **О.Л. Колесніченко**
фахівець відділу наукової роботи **Т.Ф. Русакевич**

Рецензенти

д-р філол. наук, професор **О.А. Андрущенко**
д-р філол. наук, професор **В.А. Глущенко**
д-р пед. наук, професор **Г.П. Шевченко**

ЗМІСТ

Мовознавство

<i>Вікторія Андросова. ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАГОЛОВКУ ФРАНКОМВНОГО ТЕКСТУ.....</i>	<i>9</i>
<i>Поліна Бакутіна. КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КІНОПРОДУКЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ.....</i>	<i>11</i>
<i>Анна Бессонова. ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОГО ЖАНРА «ОБЪЯСНЕНИЕ» В НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОМ ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ.....</i>	<i>14</i>
<i>Аліна Бобришева. ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ СПІЛКУВАННЯ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ».....</i>	<i>16</i>
<i>Анастасія Бойко. НАЗВИ СВІЙСЬКИХ ПТАХІВ У СТЕПОВІЙ ГОВІРЦІ СЕЛА СОЗОНІВКА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>18</i>
<i>Анастасія Варгас. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМІВ.....</i>	<i>21</i>
<i>Надія Васильченко. ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....</i>	<i>23</i>
<i>Дарина Верютіна. НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ОБРАЗУ СВІТУ В ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....</i>	<i>26</i>
<i>Владислава Височина. ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ КОНЦЕПТУ У ЛІНГВІСТИЦІ.....</i>	<i>28</i>
<i>Володимир Глухенко. РОЛЬ СЛОГАНА У РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ.....</i>	<i>31</i>
<i>Олеся Дежурко. ПОЗАЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СЕМАНТИКИ ДОПУСТОВИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....</i>	<i>33</i>
<i>Людмила Діаковська. КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЗВ КІНОФІЛЬМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ.....</i>	<i>36</i>
<i>Анастасія Душенко. ОСОБЛИВОСТІ СИМЕТРИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОТЕКСТОВОГО ЦІЛОГО.....</i>	<i>39</i>
<i>Анастасія Задоренко. СИНТАКСИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....</i>	<i>41</i>

<i>Єлизавета Клименко. ANNONCES INTERNET DE LA LOCATION/ VENTE DE LOGEMENT EN TANT QU'UN STYLE LANGAGIER.....</i>	<i>44</i>
<i>В'ячеслав Корольов. ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІК ЛЮДИНИ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....</i>	<i>46</i>
<i>Катерина Коханова. ФАКТОРИ ВІДХИЛЕННЯ ВІД ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ НОРМ ДИСКУРСУ ФРАНЦУЗЬКИХ ЧАТІВ.....</i>	<i>48</i>
<i>Алена Крюкова. РЕЧЕВІЕ ЖАНРЫ ПОХВАЛЫ И ПОРИЦАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ: ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....</i>	<i>50</i>
<i>Анастасія Кувшинова. СПОЛУЧНИКИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ.....</i>	<i>53</i>
<i>Вікторія Курдюмова. КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ЗВОРОТІВ.....</i>	<i>56</i>
<i>Олександра Лосіч. ДО ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТЕКСТОВОЇ ЗВ'ЯЗНОСТІ.....</i>	<i>58</i>
<i>Вероніка Момотова. ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ РЕДЬЯРДА КІПЛІНГА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ПРИКЛАДІ ВІРША “IF”.....</i>	<i>60</i>
<i>Ліза Огнєва. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....</i>	<i>63</i>
<i>Віталій Омельницький. МЕТАФОРІКА ОПОВІДАННЯ ВОЛОДИМИРА ДРОЗДА «ПОРИ РОКУ» В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНАТОЛІЯ БІЛЕНКА.....</i>	<i>65</i>
<i>Ангеліна Очкур. К ВОПРОСУ ОБ ОЦЕНОЧНЫХ ЖАНРАХ РЕЧИ ПЕДАГОГА.....</i>	<i>67</i>
<i>Ярослава Переклад. ФЕНОМЕН АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В СИСТЕМІ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....</i>	<i>69</i>
<i>Дар'я Платоненко. ІНТОНАЦІЯ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....</i>	<i>71</i>
<i>Яна Рябоконт. ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ КОНЦЕПТІВ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ.....</i>	<i>73</i>
<i>Владислав Семенюк. РІД АБРЕВІАТУР ТА НЕЗМІНЮВАНИХ ІМЕННИКІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ.....</i>	<i>77</i>
<i>Вікторія Сімак РОЛЬ РЕФЕРЕНЦІЇ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ.....</i>	<i>79</i>
<i>Андрій Суровегін. МЕТАФОРІКА СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА У ПЕРЕКЛАДІ ОСТАПА ТАРНАВСЬКОГО.....</i>	<i>81</i>

<i>Наталія Тищенко. ПРИНЦИП НОМІНАЦІЇ ФІТОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....</i>	<i>84</i>
<i>Володимир Ткаченко. ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ.....</i>	<i>87</i>
<i>Христина Тріскіба. АНАЛОГІЯ У ПЕРЕКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРОСТОРОВОЇ СЕМАНТИКИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ.....</i>	<i>89</i>
<i>Елеонора Трофимова. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ.....</i>	<i>92</i>
<i>Катерина Фабрична. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА ЯК ПРАВОВОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....</i>	<i>94</i>
<i>Іван Хрипченко. УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТИВНИЙ ЖАРГОН: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.....</i>	<i>97</i>
<i>Анжеліка Чепеленко. РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ.....</i>	<i>102</i>

Літературознавство

<i>Вікторія Андросова. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ В. О. ПЕЛЕВІНА «ЖИТТЯ КОМАХ».....</i>	<i>106</i>
<i>Олеся Дежурко. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ МЕШАП-РОМАНУ БЕНА ВІНТЕРСА «АНДРОЇД КАРЕНІНА».....</i>	<i>109</i>
<i>Єлизавета Клименко. ПРОБЛЕМУ СПОКУТИ В РОМАНІ Г. ГРІНА «ЦІНОЮ ВТРАТИ».....</i>	<i>110</i>
<i>Ольга Літовченко. ПРИНЦИПИ СЮЖЕТНОЇ ТА ОБРАЗНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УРБАНІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД».....</i>	<i>113</i>
<i>Ярослав Мороз. РИСИ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ У РОМАНІ «ЛЮДИНА-КОРОБКА».....</i>	<i>116</i>
<i>Ганна Сохацька. ФЕМІНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЖІНОЧИХ ХАРАКТЕРІВ У РОМАНІ М. КАННІНГЕМА «ГОДИНИ».....</i>	<i>119</i>
<i>Ганна Шапошник. ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ Е. УОРТОН «ЕПОХА НЕВИННОСТІ».....</i>	<i>121</i>
<i>Олена Шульженко. ПОПУЛЯРНІСТЬ КОНСПІРОЛОГІЧНОГО ДЕТЕКТИВУ ДЕНА БРАУНА.....</i>	<i>123</i>

*Дмитро Щерба. КРИТИКА СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ
У РОМАНІ М. УЕЛЬБЕКА «ЕЛЕМЕНТАРНІ ЧАСТКИ».....126*

Історія

*Вікторія Бак, Світлана Кравченко. ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДКРИТТЯ
МІСЦЬ МАСОВИХ ПОХОВАНЬ ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ 30-40 рр. ХХ ст.
НА ТЕРИТОРІЇ м. БАХМУТ ЯК ГУМАНІСТИЧНИЙ ЗАСІБ
СПРОСТУВАННЯ РАДЯНСЬКИХ МІФІВ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ
СВІДОМОСТІ МІСТЯН ВІД ЇХ ВПЛИВУ.....130*

*В. О. Богуненко. АРХІТЕКТУРНІ ОБ'ЄКТИ ЯК МАРКЕРИ
КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ГРОМАДИ МІСТА ЧАСІВ ЯР
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....133*

*Марина Васильєва. ДО 100-річчя УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ:
ЧЕРЕЗ ТЕРНИ ДО ЖАДАНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
(матеріали до виховного заходу).....137*

*Альона Завгородня. ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ФЕНОМЕН
СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ.....140*

*Микола Концур. УСНА ІСТОРІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО
(НА МАТЕРІАЛАХ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ).....142*

*Марія Кузьмінава. ІСТОРІЯ БРЯНЦІВСЬКОЇ СОЛЯНОЇ КОПАЛЬНИ
БАХМУТСЬКОГО ПОВІТУ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.....144*

*Анна Ландик, Анастасія Штацкая. АРХІТЕКТУРНА ТРАДИЦІЯ
ВИЗАНТИЇ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ЦИВИЛІЗАЦІЇ.....147*

*Денис Мухін. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЧИНИ
ПЕРШОГО ХРЕСТОВОГО ПОХОДУ.....150*

*Поліна Омельченко. ЩОДЕННА ПРАЦЯ ЯК СПОСІБ ВИЖИТИ В
НЕВОЛІ (НА ПРИКЛАДІ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ У АКМОЛІНСЬКОМУ
ТАБОРІ ДЛЯ ДРУЖИН ЗРАДНИКІВ БАТЬКІВЩИНИ).....152*

Данило Петухов. СКІЛЬКИ РОКІВ МІСТУ БАХМУТ.....154

*Дмитро Самолюк. УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ У
НОВІТНЮ ДОБУ (1918-1938 РР.): МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ.....157*

*Дмитро Сізов. МУЗЕЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ:
МОЖЛИВОСТІ І НАПРЯМКИ.....163*

*Тетяна Третьяченко. МЕРЕЖА ТОРГІВЕЛЬНИХ Й СОЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В
РОБІТНИЧИХ СЕЛИЩАХ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ ГОРЛІВКИ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....166*

Педагогіка. Методика. Психологія

Гюльшан Агаєва. ДИТЯЧІ ПСИХОТРАВМИ: ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ НА ДОРОСЛУ ОСОБИСТІТЬ.....	170
Анастасія Астахова. ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕННЯ ОТКЛОНЕНИЙ В ЛИЧНОСТНОМ РАЗВИТИИ.....	172
Микита Безмен, Аркадій Петросян. ЗАЛУЧЕННЯ ДО ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗВО ЯК СПОСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВОГО СТАНУ.....	173
Алла Беляєва. МЕТОДЫ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	175
Ганна Васильєва. СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ САМОТНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	177
Ярослава Дорош. ФАКТОРИ ПСИХОЛОГІЇ ЗДОРОВОГО ПОКОЛІННЯ.....	181
Валерія Коник. САМОРОЗУМІННЯ В ОСОБИСТІСНОМУ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ ЗРОСТАННІ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА.....	182
Данило Лукашенко. ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ В НУШ.....	184
Анастасія Малахова. ПОРІВНЯННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ТА КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	186
Ольга Мещеракова. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ ТА ПЕДАГОГІВ З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ.....	187
Рімма Морозова. STEM - ОСВІТА В СИСТЕМІ РОБОТИ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	190
Єлизавета Огнєва. ПРОБЛЕМА ЗАЛУЧЕННЯ МЕТОДУ ЕМПАТІЇ НА УРОЦІ ЛІТЕРАТУРИ У 9 КЛАСІ.....	192
Олександра Панова. ПРОБЛЕМА МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ЗОНЗ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	194
Діана Софієнко. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОНЦЕТРИЧНОЇ СТРУКТУРИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ У ПРОЦЕС ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ.....	198

**Катерина Степанова. ДИТЯЧИЙ ПСИХОАНАЛІЗ:
ВІДМІННОСТІ МІЖ ПОГЛЯДАМИ АННИ ФРЕЙД ТА
МЕЛАНІ КЛЯЙН.....200**

**Наталья Толоченко. СИСТЕМА РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ
ОРФОГРАФИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У УЧАЩИХСЯ.....203**

МОВОЗНАВСТВО

Вікторія Андросова
Науковий керівник – доцент Семенова О. В.
м. Бахмут

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАГОЛОВКУ ФРАНКОМОВНОГО ТЕКСТУ

Дослідження присвячене жанрово-стилістичній організації франкомовного тексту. Розглядаються загальні відомості про газетний стиль, роль та функції заголовку, особливості жанрової організації заголовку франкомовних ЗМІ та використання стилістичних засобів виразності у франкомовних виданнях.

Новизна дослідження нашої праці полягає в лінгвістичному аналізі організації заголовків франкомовного тексту, а саме французького видання «LeFigaro», бельгійського видання «LeSoir» та швейцарської газети «24 heures» з урахуванням стилістичних та жанрових особливостей. Саме ці видання є найпопулярнішими представниками щотижневих франкомовних газет.

Вивчення заголовків тексту не є новою проблемою для лінгвістики. Ця тема почала ретельно досліджуватись у 50-х роках ХХ сторіччя. Серед дослідників, які висвітлювали різноманітні лінгвістичні аспекти цього питання у своїх працях, можна зазначити: Бахарєва Н. Є., який досліджував функціональний аспект розвитку заголовків; Волкогон Н. Л. розкривала у своїй роботі рекламний напрямок газетних заголовків на основі іспанської мови; Коваленко А. М. досліджував англomовні заголовки; Коробова Л. А. розглядала компонентні особливості заголовків на базі преси ГДР та інші.

Варто зазначити важливість та актуальність розгляду становлення, розвитку та особливостей заголовку іншомовної преси.

Виходячи з теми нашого дослідження, ми виділяємо поняття «газетний заголовок» як базове. Ю. В. Верещинська визначає газетний заголовок як особливий різновид медіа-тексту, який складається з одного або декількох речень, що називають газетний матеріал і передують основному тексту статті, а також відображають його основну тему [1]. Щодо основних характеристик заголовку, то В. Ф. Іванов дуже чітко визначає, що газетний заголовок має впливати на читача, і тому в його основі завжди лежать відповідність змістові, ясність, точність, яскравість, виразність [2, с. 109]. Зайцева В. В. у своєму дослідженні розглядає три головні функції заголовку: функція композиційності; функція інформування; функція атрактивності [3].

Під час нашого дослідження було проаналізовано три франкомовні щотижневі газети для того, щоб ретельно визначити, яку роль відіграє використання стилістичних засобів виразності у франкомовних ЗМІ та було розглянуто особливості жанрової організації заголовків у вищезазначених виданнях. На прикладі заголовків, присвячених Олімпійським Іграм 2018 року,

були розглянуті особливості організації заголовку та використання стилістичних засобів. У виданнях «LeFigaro», «LeSoir» та «24 heures» ми визначили наступні типи заголовків:

1. Розповідний заголовок:

«JO2018:Pasdedrapeaurusseà lacérémoniedecloûture» (LeSoir) «*Олімпійські Ігри 2018: Відсутність російського прапору на церемонії відкриття*»;

«Un général nord-coréen à la cérémonie de clôtture» (24 heures) «*Генерал Північної Кореї на церемонії відкриття*»;

«PremiercasdedopagedesJeuxOlympiquesdePyeongchang» (24 heures) «*Перший випадок допінгу на Олімпійських Іграх в Пхенчхані*»;

«JO2018:Leventcauchemarolympique» (LeFigaro) «*Олімпійські Ігри 2018: Жахливий олімпійський вітер*»;

2. Заголовок-резюме:

«Laguerreresmarques»l'autrecompétitiondeJO» (LeFigaro) «*Війна марок*» інше змагання Олімпійських ігор»;

3. Ігровий заголовок:

«Les Jeux Olympiques une arme géopolitique» (Le Figaro) «*Олімпійські Ігри – геополітична зброя*»;

«Les Jeux Olympiques l'arme diplomatique» (Le Figaro) «*Олімпійські Ігри – дипломатична зброя*»;

«Les deux Corées sur le même drapeau»(24 heures) «*Обидві Кореї під одним прапором*».

Щодо стилістичного аспекту варто відзначити використання аббревіатур: **JO**–JeuxOlympiques; епітетів: «JO 2018:Levent **cauchemar**olympique» (LeFigaro); також варто звернути увагу на створення нового фразеологічного обороту – публіцистичного кліше на основі політичних подій під час Олімпійських Ігор 2018 року «L'ouverture**desJeuxdelapaix**» (24 heures) «*Відкриття мирних ігор*». Використання риторичного запитання у якості заголовку «LesdeuxCoréesvont-ellespoursuivreleurdétente?» (24 heures) «*Чи будуть обидві Кореї продовжувати ослаблення відносин?*» та порівняння «LesJeuxOlympiquesunearmegéopolitique» (LeFigaro) «*Олімпійські Ігри як геополітична зброя*»; «LesJeuxOlympiquesl'armediplomatique» (LeFigaro) «*Олімпійські Ігри як дипломатична зброя*».

Проаналізувавши заголовки франкомовних друкованих ЗМІ, ми можемо зробити висновок про різноманітність жанрової організації заголовків, чітке та помірне стилістичне забарвлення, яке привертає увагу читача до сюжету статті, використання аббревіатур, створення та використання фразеологічних оборотів, які можна віднести до публіцистичних кліше. Варто зазначити, що заголовки франкомовних ЗМІ виконують свої основні функції: організуючу роль у газетному матеріалі, відображення теми статті та рівень привернення уваги читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещинская Ю. В. Заголовки газетных статей в аспекте медиалингвистики (на материале испанского языка). *Филологические науки в МГИМО*. 2007. №28 (43). С. 17-25.
2. Иванов В. Ф. Техніка оформлення газети : навч. посібник. Київ, 2000. 222 с.
3. Зайцева В. В. Функції газетного заголовка. URL: [http:// www. rusnauka. com/SND/Philologia/8_zayceva9999%20v.doc.html](http://www.rusnauka.com/SND/Philologia/8_zayceva9999%20v.doc.html).

Поліна Бакутіна

Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.

м. Бахмут

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КІНОПРОДУКЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ

Кожна мова має власну систему значень, яка відповідає лінгвокультурній компетентності носіїв мови, що демонструє світогляд населення та спосіб мовного вираження у контексті культурних традицій. Культурологічний зміст тексту є сукупністю мовних одиниць, що містять культурні компоненти у вигляді денотативних та конотативних значень, культурних процесів та культурно-історичних явищ. Образне мислення будь-якого етносу відображається у художніх образах та особливостях форми, в результаті перекладу яких реципієнт не повинен відчувати невідповідність у сприйнятті. Тобто перекладач має дотримуватись балансу між культурами.

Метою дослідження є виявити культурологічні аспекти в українських та російських перекладах англомовної фільмопродукції. Об'єктом роботи є культурологічні аспекти при перекладі англомовної кінопродукції українською та російською мовами на прикладі американського мультсеріалу «Гравіті Фолз» (англ. Gravity Falls). Предмет дослідження – способи передачі культурологічних засад мовою перекладу. Завдання роботи полягає в аналізі та обґрунтуванні використаних прикладів для демонстрування культурологічних аспектів в офіційно наданих перекладах.

Перекладач розглядає значення тексту оригіналу, будучи тлумачем як рідної, так і чужої культури. Він створює свою власну картину світу, що формує його свідомість як білінгва. Однак глядач або читач сприймають значення вже перекладеного матеріалу лише спираючись на свою національно-культурну свідомість. Що ж до перекладача, то він може належати до культури мови оригіналу, а може бути представником іншої культурної традиції.

Працюючи над текстом іншої культури, перекладач може зазнати проблем хибного розуміння певних фрагментів, що відображають цінності та національну специфіку певного культурно-мовного суспільства. У результаті цього виникає бар'єр при розумінні ідеї тексту [4]. Тому перекладацька діяльність відіграє важливу роль при взаємопроникненні культур, а саме допомагає глядачам познайомитися із чужою культурою, якщо перекладач є

компетентним посередником між культурами й мовами. Кінопереклад як одна з форм взаємодії культур надає певне уявлення про чужу культуру, тому слід враховувати культурний контекст як оригіналу, так і перекладу [3, с. xx].

Наприклад, у містичному американському мультсеріалі «Таємниці Гравіті Фолз» (англ. Gravity Falls) згадується міфічна істота:

“Look, dude, I believe you. I’m always noticing weird stuff in this town. Like the mailman? Pretty sure that dude’s a werewolf.”

– Чувак, я тобі вірю. Я завжди помічаю всякі дивні речі. Листоноша, приміром. Я впевнений, він – **вовкулака**.

– Чувак, я тебе верю. Я часто замечаю необычное. Наш почтальон, он наверняка **оборотень**.

У тексті оригіналу дійсно йдеться про образ вовкулаки, адже одразу після слів героя показали його спогади про згаданого листоношу, в якого дуже багато волосся по всьому тілу. І саме цей факт, можливо, спровокував такі порівняння у персонажа. В українськомовному перекладі збережено культурологічний аспект, який притаманний як культурі Сполучених Штатів, так і Україні. Що ж до російського варіанту, то редактори не уточнювали схожість листоноші з вовкоподібним звіром-перевертнем. Однак зауважимо, що перевертень, або ж *оборотень* російською, – це не тільки людина, що здатна перетворюватися на вовка [2, с. 310]; така особа може перетворюватися у будь-яку живу істоту. Тож, на російському прикладі бачимо генералізацію, яка звучить досить прийнятно з культурологічних міркувань.

Далі брат та сестра, головні герої вищезазначеного мультсеріалу, намагаються втекти від гномів, які женуться за ними, аби викрасти Мейбл (сестру). Героїня стурбована та дуже боїться, на що її брат каже:

“I wouldn’t worry about it. You see their little legs?”

– Я б за це не хвилювався. Ти бачила їхні **куці** ніжки?

– Мэйбл, не волнуйся. Видела их **ножки**? Они такие **крошечные**.

У наданому прикладі порівняймо переклад прикметника *little*. Український варіант *куций* є правильним, конкретизованим. Він є зрозумілим для українського глядача, адже *куций* означає *короткий*, хоча *little* – це *маленький*. Однак вважаємо, що недаремно автор оригіналу використав саме слово *little*, а не *short* – *короткий*. Річ у тому, що в Америці постійно наголошується, що всі є рівними у своїх правах. Тому навіть у мультфільмах, кінофільмах сценаристи намагаються уникати будь-якого ущільнення індивідуальних прав, або якихось принижень особистості. І йдеться про те, що гнома у сцені мультсеріалу можна порівняти з людиною, що має порушення функції залоз внутрішньої секреції, і охарактеризувати ноги або самих таких людей короткими, куцими було б нетолерантно. Що ж до російськомовного перекладу, то варіант *крошечный* є також близьким та порівняльним. Адже в російській мові, якщо щось є дуже маленьким, то воно є крихітним, тобто таким, що порівнюється з крихтою від хліба, що є найменшою частинкою матеріальності, яку людина здатна бачити неозброєним оком. Все ж вважаємо,

що український переклад є вдалішим, оскільки він лаконічний і наслідує структуру та тривалість висловлювання оригіналу.

Далі герої помічають як тисячі гномів, об'єднавшись, наздоганяють їх. У той момент Мейбл вигукує:

“*Dang!*”

– *Чорт!*

– *Блин!*

На прикладі цього перекладу можемо спостерігати культурологічне перетворення. В оригіналі ми маємо вигук, який не має повного еквівалента в українській чи російській мові. Однак у подібних ситуаціях, коли щось іде не так, як було заплановано, українці та росіяни мають свої варіанти вигуків, які можуть нести та мати певне метафоричне значення, на відміну від англійського слова. Тож, *чорт* в українському перекладі означає темну силу, і саме це слово або його аналоги, такі як *диявол*, *дідько*, *біс* [1, с. 127], в Україні часто використовуються для вираження неочікуваної та жахливої події. Цей вигук несе негативне забарвлення, тому в даному контексті його використано влучно.

Що ж до російського варіанту, перекладачі також могли згадати нечистого, але вирішили використати, здавалося б, не зовсім доречне слово *блин*. Однак, якщо пригадати буденне життя та приказки російських (і не тільки) господинь, то одразу згадується вислів *первый блин комом*, тобто блин, який не вийшов, через те, що пательня не була достатньо гарячою. Звідти і пішла звичка вживати слово *блин* у негативній конотації, бо означає що щось пішло не так.

Отже, можемо спостерігати використання, збереження та заміщення культурологічних складових при перекладі. Вважаємо, що виявлення й аналіз культурологічних аспектів перекладу кіно та анімаційних фільмів залишається актуальною перспективою дослідження, оскільки розуміння та систематизація таких нюансів допоможуть окреслити закономірності перекладу англійської фільмопродукції для українського глядача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацюк В. Я., Пугач В. Г. Українознавство: посібник. Київ: Зодіак–ЕКО, 1994. 399 с.
2. Чепан М.-Л. А. Вовк – звір із вір і казок українських. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Т. VII, Вип. 4. Київ, 2005. С. 309–315.
3. Gentzler E. Foreword. *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation* / Eds. S. Bassnett, A. Lefevere. Clevedon: Multilingual Matters, 1998. P. IX–XXII.
4. TransEurope. Бюро переводов. Статті и публикации. URL: <http://transeurope.ru/category/publications> (дата звернення 23.03.2018).

ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОГО ЖАНРА «ОБЪЯСНЕНИЕ» В НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОМ ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В методологии науки объяснение рассматривается как познавательная процедура, направленная на обогащение и углубление знаний о явлениях реального мира посредством включения этих явлений в структуру определенных связей, отношений и зависимостей, дающей возможность раскрыть существенные черты данного явления. В принципе предметом объяснения может быть реальность любого вида в любых ее проявлениях и на любом уровне ее выражения в системе научного знания [3].

В современной педагогике объяснение относят к словесным методам обучения, которые подразумевают монологическую форму изложения материала для обоснования определенного положения, раскрытия явления и другой информации [1].

Обращаются к объяснению и исследователи в области лингвистики. Так, изучая структуру учебно-педагогического дискурса, А. Р. Габидуллина отмечает, что оно нацелено на создание у адресата-учащегося научного мировоззрения, на приобретение знаний по предмету, на развитие творческого мышления. Основные функции данного жанра – информационная (дает ученикам необходимые сведения), стимулирующая (пробуждает интерес к теме, призывает изучать другие источники), воспитывающая и развивающая (дает оценки явлениям, вырабатывает культуру мышления) [2, с. 280].

Как видим, жанр объяснения рассматривается учеными в различных областях науки. Отталкиваясь от имеющихся исследований объяснения, мы предприняли попытку рассмотреть и сопоставить функционирование жанра объяснения в научно-популярном, собственно научном и учебно-научном типах дискурса.

В предложениях «Сегодня к нам приедут артисты? И разве сегодня к нам приедут артисты?» спрашивается об одном и том же, но во втором предложении выражен в вопросе дополнительный оттенок значения с помощью частицы «разве» – неуверенность, сомнение, а именно: приезд артистов, кажется, следует ждать не сегодня» [5, с. 164]. Так, вместе с дефиницией: «Частица – служебная часть речи, которая вносит в предложение различные оттенки значения или служит для образования форм слова» в учебно-научном дискурсе используется объяснение, которое применяется для предоставления дополнительной уточняющей, иллюстративной, разъяснительной информации. Следует отметить, что в данном типе дискурса жанр объяснения реализуется в достаточно лаконичной форме. Кроме того, поскольку задача здесь – обеспечить и проконтролировать усвоение материала, объяснение будет сопровождаться упражнениями, целью которых будет тренировка, закрепление и др. в зависимости от целей урока.

Предлагаем рассмотреть несколько примеров из дискурса собственно научного. *«В классе частиц объединяются неизменяемые незнаменательные (служебные) слова, которые, во-первых, участвуют в образовании морфологических форм слов и форм предложения с разными значениями ирреальности (побудительности, сослагательности, условности, желательности); во-вторых, выражают самые разнообразные субъективно-модальные характеристики и оценки сообщения или отдельных его частей; в-третьих, участвуют в выражении цели сообщения (вопросительность), а также в выражении утверждения или отрицания; в-четвертых, характеризуют действие или состояние по его протеканию во времени, по полноте или неполноте, результативности или нерезультативности его осуществления»* [4, с. 722]. *«Однако отсутствие резкой грани между наречием и частицей обнаруживается здесь в том, что в первом предложении с наречием в о т (так же, как и с в о н) связано значение непосредственного указания, обязательно совпадающего с моментом речи; именно поэтому в это предложение не могут быть введены показатели прош. или буд. вр.: б ы л а, б у д е т»* [4, с. 730]. В данном случае объяснение основано на перечислении и описании функций, сравнении, примерах. Здесь также очевидна ориентация на подготовленного адресата, имеющего определенные знания в данной области, которая обуславливает наличие специальной лексики, сложных грамматических конструкций, тезисной подачи материала.

«Частицы можно назвать всякой всячиной языка, ведь они так разнообразны и разнородны. Объединяет их одно: они приносят в предложение то или иное дополнительное значение, каждая свое. Некоторые частицы выражают отношение говорящего к его высказыванию: усиленное утверждение (Все ведь знали о предстоящих экзаменах); отрицание (Корабли не пройдут по северным морям)...» [6, с. 202]. Данный пример, взятый из научно-популярного дискурса, показывает, что для жанра объяснения здесь характерной будет ориентация на реципиента-неспециалиста, а также элементы художественности. Объясняя лингвистическое явление (частицы), обогащая кругозор адресата, автор делает это в непринужденной и максимально доступной форме.

Таким образом, жанр объяснения в научно-популярном дискурсе представляется как эпистемический жанр, нацеленный на предоставление информации адресату-неспециалисту, предоставление пояснений в доступной форме с тем, чтобы обеспечить понимание и вызвать интерес к дальнейшему изучению материала. Следует отметить, что, несмотря на некоторую универсальность жанра объяснения, в зависимости от функционирования в том или ином типе дискурса, он будет приобретать характеристики, свойственные для того или иного типа дискурса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

2. Габидуллина А. Р. Учебно-педагогический дискурс: категориальная структура и жанровое своеобразие (на примере школьного предмета "Русский язык"): дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.02. Донецк, 2010. 417 с.
3. Объяснение. Электронная библиотека. URL: <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASH0147b3e4f487b73bea51af47>.
4. Русская грамматика. Фонетика. Фонология. Ударение. Интонация. Словообразование. Морфология / ред. Н. Ю. Шведова. Москва: Наука, 1980. Т. 1. 789 с.
5. Баранов М. Т., Т. А. Ладыженская, Л. А. Тростенцова. Русский язык. 5 класс: учебник. Москва: Просвещение, 2012. 277 с.
6. Энциклопедия для детей. Языкознание. Русский язык / ред. М.Д. Аксёнова. Москва : Аванта+, 1998. Т. 10. 704 с.

Аліна Бобришева
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Бахмут

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ СПІЛКУВАННЯ В МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ»

Останніми роками лінгвісти усвідомлюють Інтернет-простір як нову багатоаспектну галузь функціонування мови. На думку багатьох дослідників, мова Мережі через свою функціональну динамічність, цілий ряд нових тенденцій у комунікативно-прагматичній організації може бути віднесена до особливого типу. Так, в англomовних дослідженнях Мережі активно використовуються терміни e-language, E-talk, wired-style, geekspeak, netspeak, Internetlanguage. Думка про те, що мова Мережі є «іншим видом мови» на протипагу загальноприйнятим нормам усного й письмового спілкування, все частіше набирає обговорення в наукових колах. Інтернет, з лінгвістичних позицій, – це особливе комунікативне середовище, що ніколи раніше не існувало, але надавало змогу для вивчення комунікативного аспекту мови.

Нові одиниці із закритого лексикону користувачів комп'ютерної техніки, кількість яких неухильно зростає, переходять до розряду загальноновживаних; паралельно з цим відбувається формування молодіжного комп'ютерного сленгу. Вітчизняні дослідники сленгу розглядають груповий сленг – це сукупність мовних засобів зниженого мовлення, що слугують для вираження експресивного плану спілкування. Одиниці комп'ютерного сленгу мають спільне в тому, що всі вони є результатом певної суспільної діяльності людей, підпорядкованої принципам емоційної експресивності. Основна функція загального сленгу – емоційно-експресивна; лексичні одиниці, співвідносні з поняттям загального сленгу, використовуються мовцями переважно для вираження своїх почуттів та оцінок, пов'язаних з предметом мовлення. Сленг вважають «мовною грою, що допомагає особистості заявити про себе у

власному мікросоціумі та водночас відокремитись разом з ним від решти суспільства». Сленг включає різні форми мови, за якими носії позиціонують себе як представники певних соціальних угруповань, зокрема субкультур, музикантів, бізнесменів, хакерів чи злочинців, представників певних класів тощо. Сленгові слова, як правило, не є абсолютними синонімами літературної лексики і несуть специфічні, сленгові конотації, які характеризуються як культурно-фонові. Прагматичні характеристики сленгу переважають його інформаційний план [2].

Найгірший стан спостерігається щодо дотримання графічних норм. Адже багато людей у листуванні використовують так звані «трансліт», тобто друкують текст символами латиниці, користуючись спільними звуковими ознаками. Лексичні норми стали в Інтернеті чимось на зразок міфу. Користувачі навіть створили власний комп'ютерний сленг. Він називається Weblish (web + English), що в перекладі означає «мережева англійська». Для зручності користування матеріалом він розподілений за тематичними групами.

Ще однією особливістю інтернет-спілкування є його гіпертекстуальність. Гіпертекст не має ані ієрархічної структури, ані фіксованих початку й кінця, ані замкненості, властивих звичному лінійному тексту, він принципово відкритий доповненню й навіть жадає від свого споживача активного співробітництва. Таким чином, як зауважує В. Штанько, екранна культура «ґрунтується не на оповіданні, на якому базується практично вся традиційна письмова культура, а на діалозі, що переходить у полілог» [3, с. 137].

Гіпертекст у сучасних інформаційних технологіях реалізується за допомогою впровадження в екранний текст гіперпосилань.

Повсякденне мережне спілкування характеризується примітивізацією мови, навмисним уведенням у нього антиграматики, що великою мірою пов'язане з появою нових субкультур. Неправильно написані слова згодом легалізуються завдяки тому, що автори сайту, спостерігаючи безліч запитів на них у пошукових системах, включають у ключові слова також і слова з розповсюдженими помилками. Одним із наслідків цього є зневага до норм мови: користувачі покладаються на апаратні способи перевірки. Інший наслідок – виникнення низки часом курйозних, а часом і серйозних помилок у текстах, пов'язаних із тим, що комп'ютер не завжди в стані запропонувати адекватний варіант написання.

Універсальними прагматичними характеристиками Інтернет-комунікації є контакт, стратегія емпатії та самовираження комунікантів. До рис Інтернет-спілкування у соціальних мережах, що сприяють реалізації цих прагматичних аспектів, долучають ще й наступні [1]:

- анонімність, що сприяє розкутості, а іноді й безвідповідальності поведінки учасників спілкування;
- послаблення невербальних каналів інформації;
- виражений експресивно-емоційний план мовлення, що активізує специфічні знаки для позначення емоцій;
- добровільність контактів, що дозволяє перервати їх у будь-який момент;

- прагнення до виразності, що призводить до нетипової, комунікативної поведінки: користувач позиціонує себе інакше, ніж у реальному житті, «програє» нереалізовані в діяльності поза мережею ролі, сценарії, і, не знаючи співрозмовника, створює його образ, відмінний від реального;
- більша, ніж у реальному світі, залежність від співрозмовника у спілкуванні;
- порушення єдності простору й часу.

Комунікативні можливості Інтернету не тільки розширюють сферу спілкування й радикально трансформують сучасний соціокультурний простір, але й виявляють феномени людського буття як в соціальній, так і в особистісній проекціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієва О. А., Рибалко О. О., Гладковський С. С. Особливості Інтернет-спілкування. 2003. URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2004/eltf/rybalko/library/art4.htm>.
2. Лутовинова О. В. Язык виртуальной коммуникации в аспекте неологии. 2012. URL: <http://neolexiling.narod.ru/Material/Konferenc/5.htm>.
3. Штанько В. И. Информационные технологии в контексте ситуации постмодерна. *Вісник Харківського університету. Серія: Теорія культури і філософія науки*. Харків. 2000. Вип. 464. С. 134–141.

Анастасія Бойко
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет ім. В. Винниченка
Науковий керівник – доцент Громко Т. В.
м. Кропивницький

НАЗВИ СВІЙСЬКИХ ПТАХІВ У СТЕПОВІЙ ГОВІРЦІ СЕЛА СОЗОНІВКА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вивчення лексичного складу української літературної мови є першочерговим завданням для сучасних лінгвістів. Етимологія та семантико-граматична структура слів завжди були у центрі уваги науковців. Важливим завданням для філологів є вивчення діалектної мови, адже завдяки цьому можна дослідити безліч мовних процесів та обґрунтувати семантику слова.

Дослідженням зоонімної лексики займалося чимало лінгвістів, серед яких К. Качайло, Г. Доброльожа, П. Гриценко [1], В. Куриленко [3], Т. Тищенко [4], Н. Шеремета [5] та ін. Проте семантично-граматична структура зоолексики ще недостатньо вивчена, а в окремих регіонах України допоки ще й не зібрана. В рамках лінгвістичної (діалектологічної) практики під керівництвом доцента кафедри української мови Т. В. Громко нами проведений збір матеріалу в одній із степових говірок Кіровоградщини – у говірці с. Созонівки Кіровоградського району. Збір, класифікація та встановлення мовних особливостей визначив наш

інтерес до однієї з підгруп зоолексикси – назв свійських птахів. Не віднайшовши жодної публікації про цю групу лексики в межах Центральної України, вважаємо за потрібне прислухатися до слушного зауваження про актуальність первинного аналізу місцевої діалектної лексики Т. В. Громко [2, с. 155] і подати першу наукову спробу аналізу зібраної нами лексики.

Мета статті – з'ясувати структурну організацію лексико-семантичної групи «Свійські птахи».

Об'єктом нашого дослідження є лексика української говірки села Созонівка Кіровоградського району Кіровоградської області, а його предмет – говіркові назви свійських птахів. При цьому джерельною базою фактичного матеріалу послуговували записи говіркового мовлення степового говору південно-східного наріччя.

У лексико-семантичній групі назв свійських птахів можна чітко виділити чотири мікрогрупи з архісемами 'дитя птаха', 'доросла особина чоловічої статі', 'доросла особина жіночої статі', 'яйце'.

Слова, що належать до мікрогрупи 'дитя птаха', не мають родостатевих ознак: *кур'ча*, *гус'єн'а*, *інд'уша*, *кач'єн'а*; можуть утворювати певні опозиції сем 'дитя птаха з інкубатора': 'дитя птаха, що висиджене природно'. Першу сему репрезентує лексема *інкубаторс'ке*, другу – *домашн'є*. Загальною для молодого потомства є назва *молод'н'ак*.

Окрему мікропарадигму утворюють лексеми на позначення 'дорослої особини чоловічої статі': *п'ітух*, *п'єтух*, *'п'івен*'; *'гус*, *гус'ак*, *гус'ар*; *'качур*; *інд'ук*, *індик*. Реалізованою для слова 'півень' є опозиція 'півень-запліднювач': 'півень на м'ясо'. Першу сему репрезентує лексема *пл'єм'єний*, *с'єм'єний*, другу – *простий*.

Наступну мікрогрупу назв формують репрезентанти архісеми 'доросла особина жіночої статі': *'курка*, *'гуска*, *'качка*, *інд'ичка*, *інд'ушка*. Реалізованою для цих слів є опозиція сем 'птиця, що несеться': 'птиця, що не несеться'. Першу сему репрезентують лексеми *не'сушка*, *х'ароша п'тиц'а*, *зд'орова*, другу – *ста'ра*, *'чахла*, *'квола*. На позначення птиці, що висиджує яйця, використовують назву *нд'с'єдка*.

Диференціюючими є також ознаки 'самка зі спокійним норовом' і 'норовлива самка'. Першу сему репрезентують лексеми *ти'хон'а*, *спо'коїна*, другу – *дур'на*, *ск'ажена*.

На позначення курки з голою шиєю використовують назву *голо'шийя*, *голо'шийка*.

Сему 'штучно виведена курка, що швидко росте' репрезентує лексема *б'ройл'єр*.

На позначення маленьких гусей, що вміють літати, використовують назву *прост'а'ки*; а білі великі гуси, що не можуть літати – *'гергул'ї*.

Останню мікрогрупу, що об'єднана родовою семемою 'яйце', становлять слова, які позначають його різновид: *'кур'аче*, *'гус'аче*, *гус'ине*, *к'д'чине*. Для слова *яйце* реалізованою є опозиція сем 'перше знесене яйце птаха': 'останнє

знесене яйце птаха'. Першу сему репрезентують лексеми *гору́бине*, *'перве*, другу – *з'несок*, *посл'едн'е*.

Репрезентанти сем 'зіпсоване птахом яйце' та 'яйце, що вислохло' часто переплітаються, взаємозамінюються, що свідчить про відсутність чіткої межі між цими протиставленнями: *боу́ток*, *боу́тун*, *ту́шак*. На позначення яйця з двома жовтками використовують назву *двоу́нак*.

Дотичні назви – локативні для свійських птахів. Так, на позначення місця, де кури висиджують яйця, використовують назву *'с'ідало*. Місце, де живуть кури, – *кур'атн'ік*, *кур'ник*; гуси, качки – *са́рай*.

Аналіз репертуару досліджуваної лексико-семантичної групи у говірці села Созонівка Кіровоградського району дозволяє виділити такі групи лексики за походженням і відношенням до літературного ідіому:

1) лексика, що відповідає літературній мові: *кур'ча*, *гусе́н'а*, *'п'івен'*, *індичка*.

2) лексика, яка відображає діалектні особливості досліджуваної говірки: *інку́баторс'ке*, *п'і'тух*, *п'е'тух*, *з'несок*, *посл'едн'е*, *боу́ток*, *боу́тун*, *ту́шак*. Слова цієї групи в основному мають фонетичні й морфологічні варіанти.

Отже, назви свійських птахів у говірці села Созонівка Кіровоградської області утворюють окрему лексико-семантичну групу і відбивають диференціацію реалій за статтю та функцією. Зроблений нами аналіз назв свійських птахів важливо продовжити на матеріалі інших говірок малодослідженого степового говору південно-східного наріччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко П. Ю. Тваринницька лексика українських західностепових говірок. Питання організації тематичної групи. *Структура українських говорів*. Київ: Наукова думка, 1982. С. 142–170.
2. Громко Т. В. Інноваційні підходи до дослідження місцевої діалектної лексики в школі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Вип. 151. Кропивницький: РВВ ЦУДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 154–168.
3. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів. Суми: Мрія, 1991. 87 с.
4. Тищенко Т. М. Назви свійських тварин у говірках Східного Поділля. *Лінгвістика: зб. наук. праць*. Луганськ: Альма-матер, 2008. Вип. 3(15). С. 30–37.
5. Шеремета Н. П. Південноволинсько-подільське діалектне порубіжжя (за матеріалами тваринницької лексики): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2000. 19 с.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Вивчення проблеми фразеологічного корпусу мови має давні традиції. Вже майже протягом століття фразеологія дає якісний матеріал для досліджень, про що свідчить значна кількість лінгвістичних розвідок з цього питання у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві.

Вивчення характеру фразеологічної семантики є однією з проблем, навколо яких донині «ламаються списи». Зважаючи на той факт, що фразеологічна одиниця – явище, насамперед семантичне, то, очевидно, що будь-яка спроба відволіктися від аналізу її значення заздалегідь приречена на невдачу. Цим пояснюється відродження інтересу до внутрішньої, тобто семантичної, організації того мовного феномену, який прийнято називати «фразеологічною одиницею» на даному етапі розвитку лінгвістики.

Той факт, що в центрі уваги сучасної науки знаходиться не поверхнева, або формальна, а глибинна – семантична структура фразеологічних одиниць, і визначає актуальність вибору теми нашого дослідження. Основою концепції є твердження про специфічність структури фразеологічних одиниць.

Назви тварин в більшості країн світу широко використовуються для образної характеристики людини. За допомогою зооморфізмів носії індоєвропейських мов описують стійкість, лицемірство, дурні звички та інші моральні та інтелектуальні характеристики людини. Образи тварин можуть використовуватися і з позитивною експресією, коли мова йде про силу, мужність, військову доблесть, але це спостерігається набагато рідше.

Н. В. Черемісіна відмічає, що використання назв тварин для характеристики людей легко пояснюється позалінгвістичними причинами [1, с. 251]. Серед усіх живих істот тварини, як і люди, володіють звичками, кожна особа має власний характер, спосіб життя і тип поведінки. Тому не дивно, що лексичні одиниці, які називають тварин і властиві їм зовнішні або поведінкові риси, охоче використовуються людьми для образної передачі духовного та зовнішнього стану людини та особливостей її поведінки. Образи тварин реалізуються в мовленні різними способами, але, частіше за все, у вигляді порівняння. Порівняння людей з тваринами дуже різноманітні та специфічні для кожної мови.

Від назв тварин нерідко утворюються прикметники, які виконують функцію метафоричних епітетів, наприклад: *ослячі вуха; бичачі очі (yeux bovins)*. Нерідко назви тварин використовуються і як метафоричні характеристики людини, що підкреслюють її відмінні риси, моральні, інтелектуальні та фізичні особливості. За такими словами в мові часто закріплюються постійні переносні значення. Так, у французькій мові, іменник «віслюк» стійко позначає дурість і впертість людини: *être comme l'âne de*

Buridan (бути як Буріданський віслук), *être comme l'âne de la fable* (бути як віслук з байки).

Розглянемо докладніше стійкі зооморфізми, що регулярно використовуються у французькій мові. Серед численних зооморфних характеристик зустрічаються такі, які збігаються між собою як в прямому, так і в переносному значенні. Спостереження їх мовного вживання дозволяє виділити деякі відтінки, що розрізняють образні значення, але ці відтінки не настільки значні, щоб перешкоджати подібним лексичним одиницям бути доцільними перекладними еквівалентами одна для одної. Так, наприклад, слово *âne* «віслук» позначає дурну і вперту людину; *renard* «лисиця» символізує хитру людину; *le cochon* «свиня» представляє людину як брудну, фізично і морально неохайну, негідника. Іменник *dindon* «індик» позначає марнославну і гордовиту людину. Дуже близьке до цього значення має також слово *raon* «павлин» - гордовитий, важний. *Agneau* «ягня» символізує лагідну, безмовну людину; *taureau* або *boeuf* використовують для характеристики дуже сильної фізично людини: *doux comme un agneau* – лагідний як ягня; *fort comme un boeuf* – сильний як бик; *agir comme un cochon* – вчинити як свиня.

Розглянувши концепцію про специфічність структури змісту фразеологічних одиниць, ми поставили перед собою мету вивчити семантичний простір мови, яке розкривається шляхом аналізу фразеологізмів з компонентом-зоонімом у французькій мові.

Об'єкт вивчення розглядався нами під різними кутами, і в результаті дослідження набуло характеру багатоаспектного аналізу мовного матеріалу. Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом віднесені нами до розряду номінативних одиниць як результат вторинної непрямой номінації в силу наявності в їх семантичній структурі предметно-понятійного ядра, яке сприяє співвіднесенню даних одиниць з реаліями навколишньої дійсності. У структурі фразеологічного значення домігантою виступає конотативний компонент, який пояснює необмежені можливості ФО для вираження емоційно-оцінювальних сенсів, відсуваючи називну функцію на другий план. Фразеологізми з зоонімом відрізняються від інших типів ФО французької мови стилістичним зниженням. Поширені переважно в розмовно-фамільярному, просторічному і арготичному функціональних регістрах, вони є засобом спілкування, додання яскравості мові і в деякій мірі мовним кодом нижчих верств французького суспільства і окремих професійних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назарян А. Г. Фразеология современного французского языка: учебное пособие. Москва: Высш. шк., 1976. 318 с.
2. Черемисина Н. В. Многомирие в реалии и общая типология языковых картин мира. *Филологические науки*. 2000. С. 40-49.
3. Солодуб Ю. П. Сопоставительный анализ структуры лексического и фразеологического значений. *Филологические науки*. 1997. С. 34-41.

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Фразеологія будь-якої мови є лінгво-семіотичним феноменом, формуючи особливу підмову, одне з концентричних кіл мови, в якому в усталеній формі зберігаються і транслуються уявлення етносу про світ, культурна й історико-міфологічна інтеріоризація дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу. Фразеологізми як номінативні одиниці мови є продуктом культурно-гносеологічної здатності етносу фіксувати як стереотипне власне антропометричне відношення до об'єктивного світу, що з часом перетворюється на прототипові в етнос відомості [2, с. 220].

Як і слова, фразеологізми: не створюються щоразу, а відтворюються як готові, наявні в мові одиниці з певним значенням; відзначаються стійкістю складу і сталістю структури; часто позначають одне поняття і вступають у синонімічні зв'язки зі словами. Головними ознаками фразеологічних одиниць є такі: 1) семантична цілісність; 2) фразеологічна відтворюваність; 3) метафоричність; 4) стійкість за складом і структурою; 5) еквівалентність слову; 6) нарізно оформленість; 7) наявність не менше двох повнозначних слів та ін. Фразеологізми мають сталу конструкцію, одні й ті ж компоненти, заміна чи доповнення руйнує їх [4, с. 23]. Фразеологізми з погляду співвідношення між значеннями окремих їхніх компонентів і їхнім цілісним значенням поділяються на три групи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Фразеологізми за співвіднесеністю з окремими частинами мови, тобто за їхнім сукупним лексичним і граматичним значенням (за тим, що вони позначають – предмет, ознаку, дію, обставину чи почуття, емоції – і якими членами речення виступають), бувають іменникові, прикметникові, дієслівні, прислівникові, вигукові. Фразеологізми з погляду їх уживаності можна поділити на дві групи – активні і пасивні (застарілі фразеологізми й фразеологізми-інновації).

Переважає більшість фразеологізмів за походженням є корінними українськими. До складу української фразеології входять також усталені звороти, засвоєні з інших мов. Дуже часто це вислови, поширені в багатьох мовах світу. Найбільше засвоєно українською мовою фразеологічних зворотів з російської мови – російських письменників, фразеологізми з народної мови. Широко використовуються в українській мові фразеологізми античного походження – старогрецькі, староримські, усталені звороти з західноєвропейських мов – німецької, французької, англійської, італійської. Основним і невичерпним джерелом української фразеології є народна мова, якій властиві влучність, образність. Особливо багато фразеологічних зворотів виробничо-професійного походження.

Фразеологізми можуть вступати у відношення багатозначності, синонімії та антонімії, поєднувати як пряме, так і переносне значення та розширювати чи звужувати кількість компонентів з рядів відповідної синонімії в одній фразеологічній одиниці.

Сучасна українська поезія багата на виражальні засоби, які дають змогу створити образ, відтворити пейзаж, історичну добу, передати переживання, радість і смуток, возвеличити людину, засудити і викрити її негативні риси. Більшість фразем виражають радість і страждання, сміх і сльози, любов і гнів, чесність і обман, працьовитість і лінощі (основні риси, які притаманні людині). Серед таких засобів виділяються в окрему групу стійкі сполуки слів, що виражають думки й сподівання мовців, їхню історію, культуру, еднають різні покоління, а то й переплітають різні народи. Фразеологічний фонд мови привертає постійну увагу вітчизняних мовознавців. Для нашого дослідження є цінними спостереження, які знаходимо у працях Л. Г. Авксентьєва, В. Д. Ужченка, М. Демського та ін.

Прикладом використання великої кількості фразеологічних одиниць в нашій роботі слугують твори В. Стуса (збірка «Палімпсест»), Л. Костенко («Маруся Чурай») та В. Симоненка (вибіркові твори). Семантика фразеологізмів у творчому доробку цих поетів дуже різноманітна й торкається багатьох сфер життєдіяльності людини. Більшість фразем мають експресивно-емоційне навантаження. Проте не всі містять у собі маркери експресії та емоційності.

У системі фразеологічних засобів кожної мови існують різні класифікації за стилістичною приналежністю. Нам імпонує класифікація Л. Г. Скрипник [3, с.124], яка поділяє фразеологізми на дві виразно окреслені групи одиниць. Так, до першої групи належать фразеологізми, образно-експресивні за своєю природою, а саме: а) приказки та прислів'я: *Закликають мир ясний і спокій, як зіницю ока берегти* (В. Симоненко) – ретельно щось, когось берегти, приховувати; *Циганки щедрі на слова, казати – ціпом не махати* (В. Стус) – закликання мати відповідальність за свої слова, обіцянки; *Чужа душа, то кажуть, темний ліс* (Л. Костенко) – невідомість, незнайомі почуття; б) фігуральні висловлення: *Ні словом не озветься. Ані пари із уст. Вусате сонечко моє!* (В. Стус) – мовчати; берегти чиясь таємницю; небажання розмовляти з кимось; в) різного роду крилаті слова тощо [3, с.136]: *Ти все така ж. Ні смута, ні літа не старіють тебе* (В. Стус) – не старіти, не мати віку, залишатися завжди молодим.

Друга група фразеологізмів включає до свого складу стійкі номінативні словосполуки, термінологічні, професійні вирази та фразеологічні одиниці за родом занять, наприклад: а) з мовлення картярів: *Двобій ти не програв, ти вибув, бо не зміг миритися, коли краплена карта пішла до гри* (В. Стус) – щось дуже знайоме, набридливе; б) з мовлення мисливців: – *Ну добре, як воно вам ув охоту, то діло ваше, хоч воно і гріх* (Л. Костенко) – з великим бажанням; з майстерністю.

Проаналізовані поезії містять також чималий масив фразеологізмів, які надають поетичному мовленню ознак застарілості, патетичності, риторичності. Такий ефект досягається завдяки використанню фразем: а) міфологічного походження: *Вихвалялись, і славити, й кричать, роздувати фіміамів дим...* (В. Стус) – лестити, казати не правду; *... хлюпочуть під веслами триреми, що горять в антоновім огні* (В.Стус); *Мов на антоновім огні, не чув нічого я й не бачив* (В. Стус) – бути не здатним щось сприймати; пропадати, зникати; б) старослов'янського походження: *Глас Господній начитує старозавітну книгу* (В. Стус) – навіщування, наставляння на правильний шлях; порада; *З горя молодого сосна стримає з ночі, ніби щогла, а Бог шепоче: «Аз воздам!»* (В. Стус) – причино-наслідковий рух подій; в) біблійного походження: *В ім'я святого Батька, Сина й Духа поклони бий – і Бог тебе спасе.* (В. Стус); *Чужа душа – то тихе море сліз. Плювати в неї – гріх тяжкий, не можна* (Л. Костенко) – робити щось несхвальне; чинити злочин; нести моральну відповідальність за кого-небудь, за чийсь вчинки, дії; *Я готовий повірити в царство небесне, бо не хочу, щоб в землю ішли без сліда...* (В. Симоненко); *Звелася длань Господня і кетяг піднесла над зорі великодні...* (В. Стус); *Давились коміром вітри, і світ Мойсеевим пророкам світив купини на горі...* (В. Стус) – наближені до Бога; найвища повага; *Як добре те, що смерті не боюся я і не питаю, чи тяжкий мій хрест* (В. Стус) – відповідальність за скоєні дії, вчинки.

Фразеологічний фонд мови є невичерпним інформаційним джерелом, семіотичним феноменом, який зберігає і транслює наступним поколінням стереотипні уявлення етносу про його довкілля, культуру, історію, міфи й репрезентує внутрішній рефлексивний досвід народу, його ціннісні орієнтації, колективне позасвідоме. Враховуючи вище сказане, вважаємо, що більш цікавим є з'ясування структурних і семантичних особливостей фразеологічного масиву використовуваного авторами в художньому дискурсі задля індивідуалізації свого мовлення. Зауважимо при цьому, що використана фразеологічна одиниця, окрім того, що несе певне емоційне навантаження в художньому дискурсі, часто стає невід'ємною рисою ідіостилу поета.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Київ: Вища школа, 1983. 137 с.
2. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): монографія. Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
3. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наукова думка, 1973. 280 с.
4. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 494 с.

НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ОБРАЗУ СВІТУ В ЛЕКСИКО- СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Багато мов знаходяться між собою у постійних відношеннях, запозичують, наслідують, трансформують, закріплюють певні мовні одиниці, але існують поняття, які в змозі характеризувати мову як самостійну системність зі своїми специфічними особливостями та характеристиками. Одним з таких понять є так звана національно-маркована лексика. Дослідження шару національно-маркованої лексики не було обійдене увагою мовознавців (див. праці В. фон Гумбольдта, О. Потебні, Ю. Прохорова, А. Вежбицької, Н. Данилюка), проте й на сьогодні це питання потребує детальнішого опису, що робить наше дослідження актуальним.

Ідея зв'язку мови й культури виникла ще у XVIII столітті, але цілеспрямована розробка проблеми почалася в XIX столітті. В. фон Гумбольдт у своїх працях неодноразово наголошував на тому, що різні мови є для націй органами їх оригінального мислення й сприйняття. Саме за В. фон Гумбольдтом, мова описує навколо людини зачароване коло, вийти з якого можна лише вступивши до іншого кола, тобто вивчивши іншу мову. Вивчення іншої мови рівнозначне набуттю нового погляду на попереднє світосприйняття. Сприйняття навколишнього світу представниками різних культур по-своєму пояснюється тим, що мислення має національну специфіку, обумовлену характером мови [5, с.141]. А. Вежбицька виділяє лінгвоспецифічні одиниці, які мають найважливіше значення для певної культури і називає їх *ключовими словами культури*. Це слова з національно-культурним компонентом, які відображають свідомість людини певної національності, її ментальність [3, с. 131].

Покласифікування ключових слів за тематичним принципом, в основі якого лежать екстралінгвальні зв'язки між предметами і явищами дійсності, дозволяє виокремити низку тематичних груп народознавчих номінацій: матеріальна культура (*національні символи, традиційне житло, господарське начиння, знаряддя праці, їжа та напої, національне вбрання, осередки громадського спілкування*); суспільні ритуали та звичаї (*сімейні звичаї та обряди, календарні свята й обряди, трудові обряди й свята*); організація суспільства (*сім'я, сімейна община, господарство, ремесла*); знання про світ і природу (*астрономія, метеорологія, демонологія, флора, фауна*); кількість і рахунок (*математика, метрологія*); здоров'я людини і тварини (*народні цілителі, хвороби*); етикет (*вітання, побажання (віншування), стосунки тощо*); абстрактні поняття (*доля, недоля, горе, щастя, правда, брехня, добробут, бідність тощо*) [2, с. 21].

Для виділення національно-культурного компонента із мови, як правило, у ролі індикатора потрібна інша мова. Національно-марковану лексику української мови ми розглядаємо у зіставному аспекті з російською мовою. У кожній мові наявна безеквівалентна лексика, до якої належать слова, що співвідносяться з реаліями, специфічними тільки для окремої етнічної культури чи для окремого етнокультурного ареалу та фіксують своєрідність світосприйняття окремого національно-культурного колективу і не мають однослівного перекладу іншою мовою. Наприклад, укр. *плахта* (жіночий одяг замість спідниці з вовняної тканини); рос. *парка* (зимовий верхній одяг з оленини або собачатини). Безеквівалентна лексика є системним утворенням, бо у її складі виділяють центр і периферію. Так, до центру відносять слова-реалії, а до периферійної системи – фонові слова. *Слова-реалії* з'являються у мові разом із появою етнічно значущого об'єкта у культурі соціуму. Склад слів-реалій найбільш сталий та чітко обмежений відносно фонові лексики. У свою чергу слова-реалії мають внутрішнє розшарування на *власне слова-реалії*, *означальні слова-реалії* та *гіпонімічні слова-реалії* [4, с. 25]. Так, до *власне слів-реалій* належать лексеми, які вказують на характеристику історичного життя, дають етноспецифічне пояснення й усвідомлення світу, називають конкретні предмети матеріальної та духовної культури соціуму. Наприклад, *запаска* (чотириохкутний шмат грубої вовняної тканини з зав'язками на верхніх кутах); *пшонина* (одна зернина пшона); *конюшинище* (поле, що було під конюшиною або засіяне нею); *вівсянка* (вівсяна солома) [1, с. 19]. Лексичні одиниці, які містять у собі характеристику етнічно важливого стану, дії або ознаки самих реалій дослідники виділяють як *означальні слова-реалії*. Наприклад, *знедолений*, *настовбурчений*, *напільний*, *сірячковий*, *чумацький*; *скубти*, *кортіти*, *квилити*, *бентежити*, *вовтузитися*, *виухати*, *глузувати* та ін. Згадані *власне слова-реалії* та *означальні слова-реалії* можуть вступати між собою у гіпонімічні відносини. У зв'язку з цим виділяються ще й *гіпонімічні слова реалії*, тобто лексеми, у значенні яких родове поняття розшаровується на ряд видових.

Якщо слова-реалії відображають предметний світ етносу, то *фонові лексичні одиниці* фіксують своєрідність віддзеркалення об'єктивної дійсності на лексичному рівні. Фоновими називаються такі лексичні одиниці, які мають різні конотації (оцінні й емоційні відтінки), а також різні асоціативні зв'язки і зрідка ці відмінності зумовлені в самих реаліях [7, с. 43].

Попри пласт безеквівалентної лексики, українська мова має значний лексичний пласт, який умовно вчені називають частково безеквівалентним. Такий клас лексем може мати орієнтовні відповідники у мовах інших, наприклад, слов'янських народів. Проте цей пласт менше семантично сконкретизований і менше здиференційований. Зокрема, часто спостерігається розбіжність у символічних значеннях, коли культурний компонент у лексичній одиниці можна визначити за умови знання особливостей соціальної семантики, скажімо, предмета, означуваного певним словом, ураховуючи при цьому конотацію. Так, зокрема, *верба* має суперечливе (часто протилежне) символічне значення. Для українського народу *верба* – це символ Космічного океану;

Прадерева життя; надзвичайної працездатності; запліднюючої, родючої сили; пробудження природи, весни; засмученої жінки; вдівства; України, батьківщини. У російського народу *верба* – символ швидкого росту, здоров'я, життєвої сили, родючості. Укр. *лебідь* і рос. *лебедь* символізують дівчину, однак укр. *лебідь* символізує ще жінку, молодицю, а інколи й чоловіка [6, с. 85]. Мають символічне значення й кольори. Так, за допомогою прикметника «сивий» в українській мові описується *давнина, печаль, утома*. Сизий колір символізує *давнину, тривогу, любов*. Голубий, блакитний передають ніжність, красу, любов. Золотий є символом-синонімом до слів «багатий», «щасливий», «рідний», «дорогий», «коштовний», «сонячний». Зелений колір виступає символом природи, життя, буяння, розквіту рослин, вишневий – рідної землі, краси, суму [8, с. 181].

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що національно-маркована лексика є невід'ємним компонентом мови народу, вона як естетичне явище формує, репрезентує націю у світовому контексті, виділяє українську мову серед інших, надаючи їй неповторної самобутності й унікальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н. Експресивна лексика та її лексикографічна інтерпретація. Дніпропетровськ, 2000. № 7. С. 19–23.
2. Ващенко В. С., Поповський А. М. Самобутні тенденції у розвитку мови: навч. посібник. Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1995. 44 с.
3. Вежбицька А. Семантические универсалии и описание языков. Москва: Языки русской культуры, 1999. 780 с.
4. Волошина А. В. Безеквівалентна і фоновна лексика у східнослов'янських мовах: дис. канд. пед. наук: 10.02.17. Кіровоград, 2001. 195 с.
5. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. Москва: Прогресс, 2001. 398 с.
6. Масюкевич О. М. Фонетичні синоніми. *Українська мова і література в школі*. 1967. № 8. С. 85–87.
7. Печерна Г. Мова – генетичний код (Замітки з історії української мови). *Українська мова і література в школі*. 1993. № 2. С. 21–53.
8. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.

Владислава Височина
Науковий керівник – доцент Таукчі О. Ф.
м. Бахмут

ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІ КОНЦЕПТУ У ЛІНГВІСТИЦІ

Термін «концепт» виникає в працях вітчизняних представників когнітивного напрямку в лінгвістиці в 90-х роках минулого сторіччя. Іншими

словами, до недавнього часу вітчизняна наука обходилася без терміну «концепт», використовуючи інший – «поняття». Термін «поняття» походить з латинської мови: «conceptus», що підтверджує філософський словник (1981). Концепт (лат. conceptus – поняття) – формулювання, розумовий образ, загальна думка, поняття (концептуалізм); в логічній семантиці – смисл імені [7, с. 445].

Хоча термін «концепт» є новим у мовознавстві, але є підстави говорити про те, що цей термін формувався та розроблявся протягом усього часу розвитку філософської думки. З одного боку, підґрунтям для терміну є дослідження семантичної системи мови. Такі відомі науковці як Аристотель, В. В. Виноградов, В. фон Гумбольдт, К. Льюїс, О. О. Потебня та інші, займалися вивченням цієї галузі мовознавства. З іншого боку, термін «концепт» досліджувався в термінологічній системі філософії та логіки. Ним послуговувалися М. Бубер, Л. Вітгенштейн, Г. Х. фон Вригт.

Хоча й дуже багато наукових досліджень присвячено концепту, але серед лінгвістів немає єдності в розумінні цього терміну. Проблема визначення терміну «концепт» є однією із центральних у лінгвістиці. Проблема визначення концепту залежить від багатьох факторів. Існує дуже багато припущень щодо цього питання. Але все ж таки в різноманітті поглядів та думок можна виокремити порівняно небагато гіпотез, які виявляють становище учіння про концепт, що мають значну кількість прибічників і послідовників, тенденцій у дослідженні зазначеної розумової категорії.

Одна з таких гіпотез стверджує, що концепт – одиниця ментальності, розумове утворення. Така категорія мислення представляє собою квант знань, всю інформацію, що накопичується людиною [3, с. 26]. Ця одиниця мислення необхідна людині в процесі її мовно-розумової діяльності. Концепт допомагає не тільки акумулювати різні знання про світ, але й певним чином модифікувати їх, інтерпретувати їх, піддавати мовній кодифікації, а також використовувати як свою власну змістовну частину для побудови картини світу у свідомості індивіда.

О. А. Алімурадов «концепт» трактує як структуроване утворення типу, «комплексна ментальна сутність, яка складається із певної кількості ділянок, яка включає в себе інформацію про об'єкти, явища та процеси дійсності» [1, с. 4].

Друга гіпотеза говорить про те, що концепт – одиниця свідомості, що займає досить велике місце в дослідницькій літературі [5, с. 76]. О. О. Залевська трактує термін «концепт» таким чином: «спонтанно функціонуюче в пізнавальній та комунікативній діяльності індивіда базове перцептивно-когнітивно-афективне утворення динамічного характеру, що підпорядковується закономірності психічного життя людини» [2, с. 167].

Сфера лінгвістики стосується границі використання концепту, іншими словами, – сфери спілкування. Пізнавальна та комунікативна діяльність людини доволі тісно взаємопов'язані між собою. Це обумовлено тим, що в процесі спілкування суб'єкти пізнають один одного, а пізнання неможливо без

спілкування, оскільки в такому випадку перед людиною постає ряд певних питань, які потребують відповідей.

Гіпотеза під умовною назвою «концепт – одиниця культури в ментальному світі людини» є однією із найпопулярніших в наші дні [3, с. 26]. Вона має найбільшу кількість послідовників. Можливо, це пов'язане з тим, що останнім часом дуже гостро постає питання про збереження культурних цінностей, національної пам'яті, традиції. Сучасне покоління демонструє незнання елементарних культурних традицій свого народу, а концепт представляється одним із можливих способів акумуляції та трансляції культури.

У «Словнику російської культури» Ю. С. Степанова «концепт» визначає як згусток культури у свідомості людини: те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини, і те, за посередництвом чого людина – звичайна, пересічна людина – сама входить до культури, а в деяких випадках і впливає на неї. Автор вважає, що концепт знаходиться над концептуальними сферами, втілюючись як у слові, так і в образі або матеріальному предметі [6, с. 40-42].

М. В. Нікітін пов'язує концепт безпосередньо із значенням: «Кажучи про поняття і значення, ми маємо справу з одним і тим же предметом – концептуальним рівнем абстрагуючих, узагальнюючих одиниць свідомості ... оскільки значення – ті ж поняття, вони зберігають за собою все те, що належить до понять» [4, с. 318].

Роблячи підсумок щодо сказаного, треба зауважити, що різні трактування терміну «концепт» обумовлені методами та різноманітним апаратом дослідження цього явища, відображають розуміння двоскладної природи концепту: як значення мовного знаку (лінгвістичний та культурологічний напрями), і як змістовні сторони знаку, які представлені в ментальності (філософський та когнітивний напрями). Концепти представляють світ у голові людини, утворюючи концептуальну систему, а знаки людської мови кодують у слові зміст цієї системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимуратов О. А. Значение, смысл, концепт и интенциональность: система корреляций : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Ставрополь, 2004. 544 с.
2. Карасик В. И. Культурные концепты: проблемы ценностей. *Языковая личность: культурные концепты*. 1996. № 2. С. 25 – 32.
3. Мех Н. І. Зміст терміна «концепт». *Культура слова*. 2003. № 62. С. 26 – 30.
4. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : учеб. пособие. Санкт-Петербург: НЦПД, 1996. 819 с.
5. Скаб М. А. Граматичне вираження концепту. *Лінгвістичні студії*. 2007. № 15. С. 75 – 80.
6. Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры. Москва: Академический проект, 2001. 991 с.
7. Философский словарь / Абрамов А. И., Авдеева Л. Р., Аверинцев С. С., Автономова Н. С. и др.; под ред. И. Т. Фролова. Москва: Республика, 2001.

РОЛЬ СЛОГАНА У РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ

Сучасна вітчизняна й західна культури накопичили значний досвід в області реклами. Рекламна діяльність є складним і багатогранним соціокультурним феноменом, який розвивається під впливом нових економічних, політичних, соціокультурних і технологічних умов ХХІ століття.

На сучасному етапі реклама представляє собою багатоаспектне явище, що характеризується різними ознаками.

Визначаючи основні ознаки рекламної діяльності, ми можемо віднести до них: інформаційну наповненість, масову спрямованість і емоційну насиченість. Специфіка рекламних повідомлень полягає саме в прагматичній спрямованості та орієнтації на оперативну реакцію адресата.

На основі цього одні з провідних теоретиків рекламної комунікації В. І. Учнів і Н. В. Старих дають робоче визначення реклами: «Відгалуження масової комунікації, в руслі якого створюються і розповсюджуються інформативно-образні, експресивно-сугестивні тексти, які адресовані групам людей з метою спонукати їх до потрібних рекламодавцю вибору і вчинку» [3, с. 145].

Останнім часом існує кілька визначень поняття реклами, ось одне з них: «Реклама являє собою неособисті форми комунікації, здійснювані за посередництвом платних засобів поширення інформації, з чітко вказаним джерелом фінансування». «Неособисті форми комунікації» означають, що виробник пропонує свій товар через посередницьку ланку, наприклад, засоби масової інформації. Як бачимо, реклама як соціальний феномен може розглядатися з різних точок зору. У зв'язку із цим в різних джерелах зустрічаються різні формулювання такого поняття [4].

Рекламний текст був предметом розгляду відомого вченого Р. Барта, який у статті «Риторика образу», характеризуючи роль зображення в рекламі, зазначає, що «мова повинна включати в себе всілякі смислові несподіванки». Говорячи про роль словесного тексту, він підкреслює, що «підпис (на рекламному зображенні) дозволяє вибрати правильний рівень сприйняття на денотативному рівні». Виділяючи «символічне» повідомлення в системі реклами, Р. Барт вказує, що при цьому словесний текст відає процесами інтерпретації – «такий текст подібний до лещат, які затискають конотативні смисли, не дозволяють їм вислизнути ані в зону суто індивідуальних значень, ані в зону значень, що викликають неприємні відчуття» [1, с. 130].

Особливої уваги заслуговує структура рекламного тексту. Текст – найважливіший елемент друкованої реклами, він користуватиметься успіхом у читачів лише за умови оптимальної структури. Зазвичай текст розбивають на три частини, кожна з яких виконує свою функцію.

Традиційно композиція рекламного оголошення складається з наступних блоків:

- Слогана (девізу) – короткого рекламного гасла, заголовка, афоризму;
- Зав'язки (зачину) – тексту, що передує основній ідеї рекламного повідомлення;
- Інформаційного блоку – основного тексту, в якому наводяться головні аргументи на користь товару;
- Заключної частини;
- Додаткової інформації (довідкових даних) – адреса, контактний телефон тощо.

Завдання такого розташування матеріалу – привернути увагу читачів, потім змусити їх вчитатися в сам текст публікованого рекламного звернення. На практиці окремі блоки можуть об'єднуватися або не включатися.

Що стосується слогана, то запам'ятовується коротке речення або словосполучення, що несе в собі суть рекламного повідомлення. Поняття «слоган» (*sluagh– ghairm*) походить від галльської мови і означає «бойовий клич». Гарний слоган соціальної реклами є свого роду «бойовим» закликком, мета якого – привернути увагу соціуму до суспільно важливих проблем і спонукати людей до їх вирішення [3].

За своєю комунікативною спрямованістю слогани різняться за типами:

Слоган-питання містить в собі виклад проблеми, спосіб її вирішення, заклик до роздумів, виражені в питальній формі, наприклад:

«Si tu es raciste, pourquoi tu cherches à bronzer ?»

«Est-ce qu'on serait dans le XV de France si on était sur positif ?»

«Elle est battue, et elle devrait se taire?»

Слоган-констатація містить виклад тих або інших фактів, прямо або побічно розкриває існуючу в суспільстві проблему.

«Votre imprudence cause de la douleur des vôtres.»

«Pour certaines femmes le maquillage est une nécessité. Pas un plaisir.»

Найчастіше автори реклами вдаються до цитування статистичних даних, наприклад:

«Le cancer de l'intestin, 2me cancer le plus frequent chez l'homme et la femme»

«Le climat change . Dans le monde, les glaciers de montagne ont perdu la moitié de leur volume en 150 ans»

Слоган-заклик містить в собі спонукання до спільної дії, спрямовану на вирішення проблеми.

«Ensemble luttons contre le racisme!»

«Pour lutter contre le racisme, gardons notre âme d'enfant!»

• Слоган-застереження несе в собі вказівку на небезпеку тих чи інших дій, виражається за допомогою таких лексичних одиниць, як *attention, danger* і т.п., наприклад:

«Attention, ces bougies peuvent provoquer un incendie!»

«Attention aux oreilles ! ...»

Слоган-рішення вказує на шляхи викорінення зазначеної проблеми, наприклад:

«Garder l'école, cest sauver le village»

«Faire le test aujourd'hui , cest mieux vivre demain»,

«Se protéger, c'est être libre d'aimer»

Слоган-жарт. Його часто можна зустріти в карикатурних плакатах. У них часто звичні нам вирази можуть отримати зовсім інше значення завдяки грі слів. Наприклад:

«Le seul réchauffement climatique que j'aimerais provoquer , c'est celui de ton coeur ...»

Отже, реклама є феноменом комунікативної культури, тому проблема мови реклами визначає її функціонування. У рекламних текстах використовується лексика прагматичної спрямованості, часто вживаються дієслова наказового способу, прості речення, легкі для розуміння і запам'ятовування. Суть реклами полягає в її соціально-інформативній функції та впливі на людину. Особлива увага приділяється структурованості рекламного тексту. В ході аналізу ми з'ясували, що основним елементом рекламного тексту є слоган, адже слоган – це коротке речення чи словосполучення, що несе в собі суть рекламного повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. М. Избранные работы: Семиотика: Поэтика. Москва: Прогресс, 1989. 616 с.
2. Зильберт Б. А. Социопсихолингвистическое исследование текстов радио, телевидения, газеты / под ред. В. Г. Костомарова. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1986. 210 с.
3. Коваленко Н. Л. Лингвистическая обозначенность слогана в структуре рекламного текста: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.02. Днепропетровск, 2006. 190 с.
4. Медведева Е. В. Рекламная коммуникация. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 278 с.

Олеся Дежурко
Науковий керівник – доцент Радіонова Т. М.
м. Бахмут

ПОЗАЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СЕМАНТИКИ ДОПУСТОВИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Підхід до визначення й класифікації допустових конструкцій має два генеральних напрямки:

1) лексико-синтаксичний напрямок дослідження, коли увага звертається на синтаксичну побудову речення (просте й складне) та лексичні “маркери” допустовості: прислівники, сполучники й сполучникові поєднання [1];

2) семантико-синтаксичний напрямок, коли враховується як синтаксична побудова речення та лексичні засоби зв'язку його частин, так і неоднозначність допустових відношень, і тоді серед них виокремлюються власне-допустові речення – обмежувально-допустові, протиставно-допустові та розділово-допустові [2, с.158] або узагальнено-допустові, реально-допустові, ймовірно-допустові, ірреально-допустові [3, с. 99].

Мета статті – з'ясувати співвідношення семантики допустового речення і різновиду закладеної в ньому думки; визначити роль логіко-семантичних компонентів речення у витворенні допустових відношень.

Ми у своєму дослідженні виходимо з логіко-семантичного методу розгляду позалінгвістичних й лінгвістичних засобів формування допустової семантики, який було опрацьовано й застосовано І. Є. Намакштанською при аналізі допустовості на рівні синтагми, речення й надфразної єдності в російському науковому мовленні. До позалінгвістичних чинників формування семантичної структури речення авторка відносить «мовленнєву ситуацію й учасників віддзеркалених нею відношень; логіку відношень, яка втілюється в одній із форм мислення – відповідному типі судження цільової спрямованості інформації, що стимулює прагматичний аспект повідомлення» [4, с. 6].

Впроваджуючи інноваційний метод І. Є. Намакштанської в дослідження українського допустового речення, ми детально розглянули його логічну й семантичну структури, це привело до необхідності враховувати модальні відношення, семантичне навантаження об'єктів та смислові відношення в односуб'єктному реченні.

Отже, передаючи відношення «незумовленої зв'язаності» ознак однієї субстанції, явищ, процесів позалінгвістичної реальності, інформація допустового речення спрямовується на логічне відображення мовними засобами взаємозв'язку діалектичної єдності різних аспектів об'єктивної або уявної дійсності. Маючи на увазі цю специфіку допустового речення, зумовлену комунікативними функціями мови суспільних наук взагалі, можна відзначити одночасну об'єктивність і суб'єктивність його змісту.

Об'єктивність, або точніше – об'єктивна модальність, інформації допустового речення полягає в тому, що воно віддзеркалює, копіює конкретні «картини» навколишнього світу. Суб'єктивний елемент (суб'єктивна модальність) зумовлений діалектичним підходом суспільних наук до відображення дійсності. Комунікативна спрямованість допустового речення і пов'язана з нею об'єктивна і суб'єктивна модальність його значення стимулюють включення в логічну структуру речення та елементів логіки оцінок: *Хоч мікрофізика як і раніше залишається підґрунтям фізичної науки, вона вже не займає колишнього винятково домінуючого положення* (І. Ф. Надольний. Філософія: навчальний посібник, 1999). У цьому реченні суб'єкту «мікрофізика» дається оцінна характеристика з боку предиката «*як і раніше залишається підґрунтям*» і предикатом «*вже не займає колишнього винятково домінуючого положення*».

Наведемо ще декілька прикладів «оцінних» допустових речень, які на перший погляд однотипні, але кожне з них є репрезентантом окремого типу допустовості.

Перший тип вміщує загальне значення, яке передає допустовість – «важлива роль суб'єкта при недостатності підстав для неї», напр.: *Правда, не будучи безпосередньою формою вираження суджень, питальні речення відіграють важливу роль в процесі пізнання* (М. Г. Тофтул. Логіка).

Другий тип допустового значення: «неможливість абсолютизації висновку про зв'язки суб'єкта – навіть при наявності підстав для цього», напр.: *Хоча судження перебуває в органічному зв'язку з реченням (судження поза реченням не існує), не можна абсолютизувати цей зв'язок, а тим більше ототожнювати судження і речення* (М.Г. Тофтул. Логіка).

Суб'єкт третього типу характеризується за таким значенням: «неправильний висновок – наявність необхідних для правильного висновку передумов», напр.: *Однак, виходячи з цих, в принципі вірних передумов, позитивізм приходять до вельми вузького і однобічного трактування філософії як якоїсь особливої науки, що будує свої положення лише шляхом синтезу і узагальнення конкретно-наукового знання* (І. Ф. Надольний. Філософія: навчальний посібник).

Як бачимо, присутність елементів оцінки в логічній структурі допустового речення знайшла відображення в його семантиці й лексико-граматичному вираженні. Адже допустові речення характеризуються в мовознавстві певним комунікативним завданням, виконуючи свою комунікативну функцію – повідомлення про субстанції або явища реальної та уявної дійсності, що розкривають діалектичну суть їх за ознаками, які співвідносяться алогічно: *Хоча про необхідність закону достатньої підстави здогадувалися ще мислителі Давнього світу, проте сформулював його, на думку фахівців, Лейбніц* (М. Г. Тофтул. Логіка).

Наше дослідження базується також на загальноприйнятому положенні про те, що речення формується на основі предикативних відношень і що «значення предикативності, надаючи реченню специфічних граматичних властивостей (модальність і час), формує речення як граматичну одиницю», а значення відношення «між суб'єктом і предикатом формує смислове підґрунтя речення» [5, с. 9].

Таким чином, розглядаючи логіко-семантичну структуру допустових речень, необхідно враховувати модальні відношення компонентів цілого, семантичне навантаження об'єктів та смислові відношення в односуб'єктному реченні. Дослідження допустових конструкцій часто ускладнюється додатковими означальними, цільовими або причиновими відношеннями, функціонування яких свідчить про спрямування наукових знань на пояснення незумовлених зв'язаностей й зв'язків явищ, субстанцій та стосунків уявної чи реальної дійсності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що комплексне вивчення значень співвідносних мікроструктур, а також різноманітності їхніх змістових

відношень реалізується через опис процесу й засобів формування семантичних типів допустовості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Граматика української морви / кол. авт.: І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Грищенко. Київ: Рад. шк., 1982. 208 с.
2. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А. П. Грищенка. Київ: Вища школа, 1997. 494 с.
3. Загнітко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс): навч. посібник. Київ: ІЗМН, 1996. Ч 2. 240 с.
4. Намакштанская И. Е. Семантическая структура односубъектного уступительного предложения в современном русском языке: автореф. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1976. 20 с.
5. Сучасна українська мова. Синтаксис: підручник / за ред. О. Д. Пономарева. Київ: Либідь, 1994. 256 с.

Людмила Діаковська
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Бахмут

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАЗВ КІНОФІЛЬМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Переклад назв кінофільмів є надзвичайно важливим питанням і постає однією з актуальних проблем, яку має вирішити перекладач з огляду на значний вплив іноземного кіно та потребу в приверненні відповідної уваги українського глядача. До розгляду проблематики перекладу назв кінофільмів зверталися О. В. Крисало, З. В. Громова, А. В. Антропова, Ю. О. Приходько, В. О. Вострецова, А. Д. Лішанський, І. Г. Мілевич, А. Д. Васильєв, В. В. Красних [1]. Однак попри дослідження, присвячені кінофільмам та кінотекстам, майже відсутні роботи, пов'язані з особливостями перекладу їхніх назв із застосуванням окремих перекладацьких трансформацій.

Представлене дослідження стосується аналізу особливостей перекладу назв кінофільмів з англійської мови українською шляхом застосування прийому конкретизації. Для висвітлення зазначеного питання використовувалися такі методи лінгвістичного дослідження: контекстуальний аналіз для виявлення та аналіз вживання конкретизації при перекладі та порівняльний аналіз для зіставлення англійських назв кінофільмів з перекладами українською мовою.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що кіно користується значним успіхом; безліч англійських кінострічок надходять до українського прокату і потребують якісного влучного перекладу. З 2007 року іноземні фільми в Україні офіційно слід перекладати державною мовою. Відтак перекладацькі агенції мають гостру потребу у фахівцях високого рівня, які

володіють професійними навичками та досвідом роботи з кінотекстом [3]. Головним критерієм успішного кіноперекладу є його близькість глядачеві, наявність розмовної лексики, сленгу, жаргонізмів, збалансований рівень вульгарності та гумору [4, с. 15–38]. У першу чергу, глядач звертає увагу на назву кінофільму, а вже потім на його опис. Назва – найкраща реклама фільму, що вказує на жанр та сюжет кінострічки.

На початку ХХ сторіччя назви фільмів нагадували заголовки газет. Кінорежисери вагались з приводу того, чи то фільм має розповідати життєві історії і, таким чином, назва мала б стати метонімією реальності, чи то сюжет фільму має бути вигаданим та метафоричним, а назва – як у романі. У першому випадку фільм має бути чимось на кшталт візуального репортажу, подібного до газетного, із відповідною назвою [5]. Однак успіх кінофільму та адекватний переклад його назви, який надасть можливість зрозуміти загальну сюжетну лінію та сприятиме інтересу до кінофільму, має пряму залежність від правильно вжитого перекладацького прийому та відповідних мовних засобів. Дослівна еквівалентність, у свою чергу, відходить на другий план, тому В. Красних називає прагматичну адаптацію одним із головних засобів досягнення адекватної передачі змістового наповнення фільму [4, с. 7–40].

Трапляються випадки, коли необхідно змінити назву частково або повністю через відсутність еквівалента у мові перекладу. Недостатність інформації щодо персонажа та подій може негативно вплинути на майбутній рейтинг та сприйняття кінофільму глядачем. Тому перекладач вдається до застосування трансформацій, зокрема конкретизації, наприклад: *Herbie: Fully Loaded* – *Гербі: Божевільні перегони*. Конкретизаційний переклад відображає, що у фільмі йдеться про перегони. Або, наприклад, *Renegades* – *Шибайголови*; еквівалентом у мові перекладу є термін *ренегат*, який означає «відступник, зрадник». Однак переклад надано спираючись на жанр кінофільму (фільм знято за коміксами) та факти поведінки головного персонажа, якого й називають Шибайголовою.

Важливо зазначити, що на думку багатьох перекладознавців, у перекладі назв фільмів необхідно застосовувати лексико-семантичні та граматичні трансформації. Під час аналізу перекладу назв фільм ми керувались підходом Я. Й. Рецкера, який виділяє такі основні трансформації: 1) конкретизація; 2) генералізація значень; 3) додавання слів; 4) пропуск слів; 5) компенсація; 6) смисловий розвиток; 7) цілісне перетворення [2, с. 173]. Об'єктом цього дослідження виступають назви англійських кінофільмів, а предметом – їхній переклад українською мовою з англійської шляхом прийому конкретизації.

Звернемося до зіставного аналізу англійських назв та відповідних перекладів українською мовою. Так, *Powers* – *Надздібності* (*power* – *влада, могутність*); конкретизація в перекладі назви більш конкретно визначає, про що йдеться у фільмі, та може привернути увагу підліткової аудиторії. *Blow* – *Кокаїн* (*to blow* – *дути, дмухати*); перекладач надає відому негативну конотацію та виводить фільмонім *кокаїн*, бо сюжет фільму розгортається навколо наркотиків, наркоторгівлі та відповідних осіб людей. *Wanted* –

Особливо небезпечний (*wanted* – *розшукується*), але акцентуючи увагу на конкретній сюжетній лінії, перекладач застосовує конкретизацію, тим самим пояснюючи, що фільм розповідатиме про небезпечного злочинця, а не просто про розшук. *Dirty Grandpa* – *Хтивий дідусь* (*dirty* – *брудний*); перекладач не вдається до дослівного перекладу, а звертається до прийому конкретизації. *Flight* – *Рейс*; ширше значення – *політ*, але за сюжетом більш підходить *рейс*, оскільки у фільмі описуються драматичні події, які трапилися під час польоту, та всі події розгортаються на окремому рейсі. *Ghost in the Shell* – *Привид у броні*; перше значення – *оболонка*, але броня є більш конкретним поняттям та сприймається як вдала назва. *Maleficent* – *Чаклунка*; до українського прокату фільм вийшов під назвою «*Чаклунка*», відмінно від російського, в якому назву залишили транслітерованою «*Малефісента*». Коли історія персонажа не відома, перекладач мусить передбачити це та зробити адаптацію назви, орієнтуючись на аудиторію. *Valkyrie* – *Операція «Валькірія»*; прийом конкретизації доречно залучений через те, що телеглядачам добре відомо саме про *операцію* Валькірія, яка була розроблена генералом німецької армії. *Clash of the Titans* – *Битва Титанів* (*clash* – *сутічка, зіткнення, конфлікт*); конкретизація зумовлена існуванням еквівалента *битва*, який зображує масштаб події, а не звичайну сутічку.

Розглянемо поєднання конкретизації з іншими прийомами перекладу. Так, *The Cut* – *Шрам*; *the cut* – *поріз*, але перекладач вдається до конкретизації у поєднанні з трансформацією смислового розвитку. Словесний розвиток є таким прийомом контекстуальної конкретизації, коли у перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Таким чином, фільмонім конкретизується і краще сприймається глядачами, оскільки такий переклад сприяє розумінню.

Для зрозумілості й повноти висловлювання перекладач може використовувати конкретизацію шляхом додавання: *The Golden Age* – *Єлизавета: Золотий вік*. Українцям добре відомо про існування золотого віку в культурі та суспільному розвитку. Перекладач вдається до конкретики, даючи зрозуміти, що у фільмі йдеться про англійську королеву в часи англо-іспанської війни.

Отже, у розумінні жанру та для привернення уваги до змісту фільму саме його назва відіграє важливу роль. Порівняльний аналіз англійських назв кінофільмів із їхнім перекладом українською мовою обумовлює висновок, що прийом конкретизації допомагає перекладачеві донести ту частку інформації, яку передбачає кінострічка. Перекладач звертається до прийому конкретизації, коли фільмонім має поєднувати у собі привабливість та зрозумілість для глядача конкретного елемента сюжетної лінії. Перекладач має правильно та обґрунтовано використовувати конкретизацію під час перекладу, враховувати специфіку перекладу кінофільмів, адже вони поділяються на різні жанри та мають власні особливості перекладу. Попри різні стратегії та способи адаптації назв кінофільмів, конкретизація є влучним і доцільним прийомом перекладу.

Перспективним вбачається дослідження прийому конкретизації на основі зіставлення назв кінофільмів із назвами відповідних екранізованих творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антропова А. В. Названия американских и российских кинофильмов: сопоставительная характеристика и проблемы перевода: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Екатеринбург, 2008. 217 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода: лингвистические аспекты. Москва, 1990. 250 с.
3. Конкульовський В. В. До проблеми перекладу кінотекстів комедійного жанру. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 16 (227). Луганськ, 2011. С. 35–39.
4. Красных В. К. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? Москва, 2003. 375 с.
5. Кінофільм // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кінофільм> (дата звернення 15.02.2018).

Анастасія Душенко
Науковий керівник – доцент Андрущенко В. О.
м. Бахмут

ОСОБЛИВОСТІ СИМЕТРИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОТЕКСТОВОГО ЦІЛОГО

Текст постає одним із ключових понять ХХ століття, відтак, поживлений інтерес лінгвістики до тексту визначає сучасний напрямок її розвитку. Одним із найважливіших та, водночас, найбільш дискусійних питань текстології на сьогодні є вивчення категоріального складу тексту, а особливо таких категорій тексту як зв'язність та цілісність, які розкривають особливості симетричної організації текстового цілого на всіх мовних рівнях (лексичному, синтаксичному тощо).

Метою дослідження є простеження мовних маркерів симетричного структурування англомовного художньотекстового цілого на матеріалі оповідання У. С. Моема „Дош”.

Як об'єкт дослідження текст по-різному розуміється і по-різному визначається мовознавцями. П. Гіро, наприклад, уважає, що текст – це структура, замкнене організоване ціле, у межах якого знаки утворюють систему відношень, що визначають стилістичні ефекти цих знаків [1, с. 18]. За поглядом К. Д. Паршак, текст слід визначати як продукт процесу творення мовлення, що характеризується завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа, складається із назви (заголовка) та низки особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного,

логічного та стилістичного зв'язку, має визначену цілеспрямованість і прагматичну установку [4, с. 196].

У тексті як результаті процесу творення мовлення слід розмежовувати певні категорії, на основі яких можливо вибудувати ідеальну модель цього об'єкта лінгвістичного дослідження [2, с. 65]. Вчені виокремлюють значну кількість текстових категорій та мають різні погляди на їхню кількість та вагомість, однак всі дослідники сходяться на одному – провідними текстотвірними категоріями виступають категорії цілісності (текст завжди є цілісним, з якого не можна редукувати певну частину без втрати смислової завершеності) та зв'язності (формальної – формою вияву є ланцюговий, паралельний та інші зв'язки, а також смислової) [2, с. 69].

Елементи тексту, речення та надфразні єдності можуть пов'язуватися між собою за допомогою різних засобів. Одним із найголовніших засобів забезпечення когезії й когерентності в художньому тексті виступає лексичний повтор. Так, А. Ф. Папіна виокремлює цілу низку різноманітних типів лексичного повтору (повний, парадигматичний, дериваційний, антонімічний, синонімічний тощо) [3, с. 61–62]. Наприклад, у наведеній надфразній єдності спостерігаємо повний повтор (англ. *mission* – *mission*, *native* – *native*), дериваційний повтор (*missionary* – *missionaries*):

The mission has been in charge of native missionaries and I'm terribly nervous that they've let things slide (...). If you leave a mission in charge of a native missionary, no matter how trust-worthy he seems, in course of time you'll find he's let abuses creep in [5, с. 18].

Ефективним засобом забезпечення когезії та когерентності у художньому симетричному тексті виступає антонімічний повтор:

You went down side streets by the harbour, in the darkness, across a rickety bridge, till you came to a deserted road, all ruts and holes, and then suddenly you came out into the light [5, с. 31].

Окрім повторів, важливим засобом забезпечення структурної когезії постає такий синтаксично-граматичний засіб як паралелізм. Наприклад, лексичний паралелізм, або анафора, використовується у прозових творах з метою створення певного емоційного впливу на читача, а також для реалізації паралельного внутрішньотекстового міжреченнєвого синтаксичного зв'язку:

He was wet through, but he would not change. He sat, morose and silent, refusing to eat more than a mouthful, and he stared at the slanting rain [5, с. 72].

У цьому прикладі особовий займенник англ. *he* „він” повторюється на початку речень та на початку компонентів складних речень для ритмізації тексту, підкреслення інтонації перераховування. Останнє є міцним граматико-синтаксичним засобом забезпечення зв'язності тексту та його симетричної побудови:

There were Americans, sailors from the ships in port, enlisted men off the gunboats, somberly drunk, and soldiers from the regiments, white and black, quartered on the island; there were Japanese, walking in twos and threes; Hawaiians, Chinese in long robes, and Filipinos in preposterous hats [5, с. 13].

Перерахування різноманітних національностей об'єднує текст, слугує засобом когезії у ньому, оскільки кожен окремих фрагмент цієї синтаксичної конструкції містить елемент такого перелічення, що пов'язує його з іншими текстовими фрагментами.

Отже, як мовні засоби реалізації категорій зв'язності та цілісності тексту можуть виступати різні типи лексичних повторів, а також граматико-синтаксичний засіб паралелізму. Характерним є те, що в художньо-текстовому утворенні окреслені мовні засоби забезпечують не лише когерентність тексту, але й виконують стилістичні функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 139 с.
2. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолінгвістике текста). *Вестник Моск. ун-та. Серия 9.* 1998. №1. С. 43–78.
3. Папина А. Ф. Текст: его единицы и глобальные категории. Москва: Едиториал УРСС, 2002. 368 с.
4. Паршак К. Д. Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови.* 2014. Вип. 11. С. 196–199.
5. Maugham W. S. *Rain and Other South Sea Stories.* London: Dover Publications, 2005. 166 p.

Анастасія Задоренко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Бахмут

СИНТАКСИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Характеристики процесу спілкування в економічній сфері виявляють особливий функціональний різновид мови, який може бути названий «економічною мовою»; реалізація економічної мови в умовах економічного або «суміжно економічного» спілкування породжує нову мовленнєву реальність – економічний дискурс. У широкому сенсі дискурс являє собою складну ємність мовної практики та екстралінгвістичних факторів, необхідних для розуміння тексту, тобто дає уявлення про учасників комунікації, цілі та умови створення та сприйняття повідомлення [5, с. 12].

У сучасній лінгвістиці актуальним є питання диференціації дискурсу, що притаманний тій чи іншій професійній групі. Економічний дискурс не є винятком. Поняття «економічний дискурс» можна трактувати подвійно. З одного боку, це будь-яке спілкування в економічній сфері. З іншого боку,

економічний дискурс можна визначити як спілкування на будь-яку тему, пов'язану з економічною сферою діяльності. Для дослідження обрано саме другий підхід, оскільки під економічним дискурсом ми розуміємо «сукупність текстів, об'єднаних спільною тематикою, пов'язаною з економічною сферою діяльності» [1, с. 6].

Актуальність дослідження зумовлена об'єктивними факторами, один з яких – необхідність вивчення структурних особливостей термінотворення, синтаксичних конструкцій та способів їх передачі мовою перекладу на матеріалі економічного дискурсу, який є вкрай важливим для сучасних міжнародних відносин. Мета статті полягає в тому, щоб на основі дискурсного та когнітивного підходів відобразити синтаксичні та лексичні засоби, які вживаються для реалізації прагматичного аспекту в англійських економічних текстах.

Особливістю синтаксичної структури економічних текстів є складені економічні терміни, тобто такі, які за зв'язаністю елементів можна вважати вільними (бо їхні компоненти зберігають своє пряме значення) і одночасно – закритими (бо при довільному включенні до їхнього складу інших слів вони втрачають свою термінологічність) [1, с. 7; 3, с. 245]. У межах економічної термінології визначається значний відсоток термінів, утворених синтаксичним способом. Наприклад: *responding to signals from markets* – *що відповідають на запити ринку*. Такі структури типово передбачають описовий переклад зі зміною граматичних форм: так, *responding* – *відповідають* (безособова форма дієслова замінена при перекладі на особову), *markets* – *ринку* (множина замінена на однину).

В економічному дискурсі синтаксичним структурам притаманна лаконічність. Типовими видами речень для економічного дискурсу є як прості речення (особливо, для рекламних текстів), так і складнопідрядні (особливо причинно-наслідкового зв'язку). *Every economic system tries to anticipate and meet human needs.* – *Будь-яка економічна система намагається передбачити і задовольнити людські потреби*; *If entrepreneurs do not respond to signals from the market, they are driven out of business.* – *Якщо підприємці не враховують запити ринку, то їх витісняють зі справи*.

До граматичних особливостей академічного економічного тексту можна віднести широке вживання пасивних конструкцій, яке притаманне діловому та науковому стилям. Часто речення починаються з формального підмета *It* і є безособовими реченнями: *It may be thought that...* – *Можна вважати, що...* Словосполучення із займенником *one* у безособовому сенсі є також досить часто вживаними: *one may show* – *можна продемонструвати*, *one may assume* – *можна припустити*.

Між економічними текстами, написаними англійською та українською мовами, існують граматичні відмінності, зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами і традиціями письмового економічного мовлення [2; 4]. Так, в англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та безособові форми дієслів,

дієприкметникові звороти і специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини тощо. При перекладі часто відбувається генералізація аспектуальних відношень доконаності – недоконаності та процесуальності. Наприклад: *They have been dealing with this problem for many years.* – Вони **вирішують** цю проблему вже багато років. Формальний додаток *it* пропускається: *Suffice it to say that there are a number of arguments that converge.* – Достатньо сказати, що висувається кілька досить подібних аргументів.

Для англomовного економічного дискурсу характерним є також вживання інфінітивних речень з метакомунікативною функцією коментування характеру викладу або змісту викладеного. В українській економічній літературі подібні речення не типові, тому що вони належать переважно до ознак розмовного мовлення; відтак у перекладі вони замінюються на наказові речення з дієсловом-присудком у формі 1-ї особи множини, що виступає відповідником англійського інфінітива, наприклад: *To take the problem of macroeconomic balance first.* – Спочатку **розглянемо** проблему макроекономічної рівноваги.

Отже, синтаксичні особливості перекладу текстів англomовного економічного дискурсу передбачають увагу до подібності й відмінності англomовних та українськомовних економічних текстів на синтаксичному рівні: на рівні словосполучень, зокрема дво-, три- та багатокомпонентних груп; на рівні речень – прийоми передачі у перекладі синтаксичних структур, зокрема, речення з формальним підметом, суб'єктно-предикативними зворотами, безособовими формами дієслова, а також загалом безособових речень.

Економічному науковому тексту притаманні наближення до однозначності висловлювань і термінів, насиченість вузькоспеціальними економічними термінами та абстрактною лексикою. Досить часто вживаються одиниці, які вказують на послідовність і логіку викладення думок, доказів, на звичайність і незвичайність, на джерело, спосіб вираження думки, ступінь вірогідності інформації. Аналіз закономірностей перекладу таких одиниць становить перспективу дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гутиряк О. І. Англійська термінологія маркетингу: Структура та семантичні характеристики. Київ, 1999. 18 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2001. 271 с.
3. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Вінниця: Нова Книга, 2003. 459 с.
4. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Пенькова І. О., Ярошук І. П. Переклад англomовної економічної літератури: економіка США: загальні принципи: навч. посіб. для студ. ВНЗ, що навчаються за екон. спец. та фахом «Переклад». Вид. 2-ге, доп. Вінниця: Нова Книга, 2007. 411 с.
5. Шевченко І. С. Проблеми типології дискурсу: монографія. Харків: Константа, 2005. 260 с.

ANNONCES INTERNET DE LA LOCATION/ VENTE DE LOGEMENT EN TANT QU'UN STYLE LANGAGIER

Internet d'aujourd'hui donne de million de possibilités de chercher et de vendre n'importe quoi, le logement y compris. Quand même, il faut tenir compte des particularités stylistiques des annonces Internet qui présentent un style langagier distinct.

Tout d'abord, pour réussir à trouver un acheteur et à vendre votre logement, il va falloir soigner au maximum votre communication et faire en sorte que votre bien immobilier sorte du lot.

Les sites d'annonces immobilières Internet ont révolutionné en quelques années les services de mise en relation entre les acheteurs et les vendeurs.

Vous avez la possibilité d'avoir des options sur la plupart de ces sites pour mettre en avant votre annonce, ajouter plus de photos, etc.

La première impression doit absolument être soignée. Pour donner ensuite envie de prendre contact avec vous pour visiter votre charmante demeure, il faut que l'acquéreur ait un maximum de renseignements sur votre logement.

Il faut donc bien rédiger votre annonce.

Votre annonce de location, pour être efficace, doit être précise, concise et complète. Elle doit aussi respecter certaines règles posées par la loi.

Pour être complète et précise, celle-ci doit comporter les éléments stylistiques suivants:

- A partir de quand votre bien est-il disponible?
 - La nature du bien (maison, appartement).
 - Le type de location (vide, meublée, étudiante).
 - La localisation du bien.
 - Le nombre de pièces.
 - Un descriptif concis de votre logement.
 - La surface en mètres carrés.
 - Les stations de métro les plus proches.
 - La présence d'un balcon ou d'une terrasse, d'un garage ou d'un parking, d'un accès handicapé.
 - Indiquez votre type de connexion internet (câble, fibre, ADSL...) et précisez si elle est performante.
 - L'étiquette énergie. Depuis le 1er janvier 2011, l'étiquette énergie du logement doit apparaître dans l'annonce.
 - La manière dont vous souhaitez être contacté par les candidats locataires (mail, téléphone, sms) et à quelles heures.
 - Le loyer et les charges.
- Puis, l'annonce est impossible d'envisager sans les aspects suivants:
- **Mettez en avant l'atout de votre bien** au début de votre texte.

- **Votre texte doit être court**, 5 à 6 lignes maximum. N'utilisez ni superlatifs, ni abréviations, ni lettres capitales.

- **Donnez des indications sur l'état de votre bien.**

- **Indiquez le mode de visite que vous avez choisi.** Si vous optez pour des visites groupées, veillez à l'indiquer clairement dans l'annonce.

- **Illustrez votre annonce avec des photos de belle qualité.**

En outre, l'annonce de location a les mentions interdites. Le principe est clair: en location, la discrimination est interdite.

Qu'est-ce qu'un critère discriminatoire au sens de la loi?

- L'origine.
- Le sexe.
- La domiciliation bancaire.
- L'état de santé.
 - L'âge.
- Le nom de famille.
- La situation de famille.
- L'appartenance vraie ou supposée à une ethnie, une religion...

Sachez qu'un propriétaire qui refuse de louer son logement pour un motif interdit par la loi encoure une peine de prison de 3 ans et une amende de 45.000 €.

Ces mentions sont interdites:

- «Pas de couple avec enfants».
- «Parent seul non souhaité».
- «Fonctionnaire souhaité».
- «Retraité non souhaité».
- «Caution avec domiciliation bancaire en France souhaitée».
- «Caution avec domiciliation bancaire outre-mer refusée»...

Enfin, la condition la plus importante de la vente est la correspondance aux normes de décence. Le propriétaire doit s'inquiéter de l'état du logement avant de le louer.

ЖИТЕПАТҮПА

1. <http://edito.seloger.com/conseils-d-experts/vendre/la-strategie-adopter-pour-vendre-votre-logement-vite-et-au-meilleur-prix-article-9739.html>
2. <https://www.pap.fr/bailleur/creer-annonce/rediger-une-annonce-de-location-efficace/a8137>

ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ «ВІК ЛЮДИНИ» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики активно використовується когнітивний підхід до вивчення мовних явищ, які розглядаються як відображення структур людської свідомості, мислення, пізнання. Концепт як репрезентатор когнітивних структур є змістовою одиницею пам'яті, всієї картини світу, відображеної в людській психиці [2, с. 3].

Метою цієї роботи є визначення поняття «вік людини», що входить до структури концепту.

Поняття «вік людини» позначає надзвичайно важливий фрагмент позамовної дійсності, який у наївній мовній картині світу постає у зв'язку з категоріями часу, життя та смерті. За своєю сутністю та семантичним наповненням «вік людини» репрезентує один із категорійних виявів часу – біологічний, що в парадигмах гуманітарного знання досліджується представниками різних наукових дисциплін – етнології, міфології, фольклору, психології, лінгвокультурології, лінгвістики. Кожна з означених наукових дисциплін розглядає широке коло питань, пов'язаних з характеристикою тих чи інших сторін багатогранного явища віку людини.

Вік – важливий компонент світогляду англomовного народу. Його національно-культурні риси містяться в уявленнях етносу про особливості тих чи інших вікових груп.

У зарубіжній лінгвістиці поняття «вік» трактується як психолінгвістичний, соціолінгвістичний та прагмалінгвістичний феномен. Однак, існує точка зору, що «вік» – це інтралінгвістичний феномен, тобто є семантичною категорією, що також свідчить про те, що даний концепт має конкретну мовну організацію.

Зміст поняття «вік» має також національну, культурну та історичну специфіку. Концепт «ВІК ЛЮДИНИ», як і будь який інший концепт, є багатовимірним, об'ємним ментальним утворенням. В основі поняття «вік» лежить початкове основне значення лексеми «вік»/ «age», що реалізується в наступному визначенні: кількість прожитих років.

Багатомірність даного концепту відображається в тому, що він налічує декілька елементів, що певним чином структуровані. Концепт «ВІК ЛЮДИНИ» складається з п'яти центральних компонентів: *дитинство, підлітковий вік, молодість, середній вік та старість*. Ці компоненти є найбільш значимими, цілісними та актуальними в англійській культурній мовній моделі.

У цілому, на сьогодні у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві сформована науково-пошукова парадигма питань, яка протягом тривалого часу викликає значний дослідницький інтерес. Вихідними для цієї парадигми є питання, що пов'язані із з'ясуванням походження та первинного значення

основних назв різного віку людини: дитина (М. Горяєв, Ю. Лотман), жінка (І. Голуб, В. Махек), чоловік (М. Фасмер), дід (М. Шанський), баба (О. Трубачов). Водночас об'єктом самотійного аналізу є номінації, що позначають родові поняття «вік людини» (М. Кочерган, В. Топоров). Історико-етимологічний аспект вивчення окремих номінацій із значенням «вік людини» проводиться на лексичному матеріалі різних мов і відзначається різною історичною глибиною (В. Іванова).

У нашому дослідженні ВІК як невід'ємна ознака людини реалізується у мовних засобах, що полягають в основі утворення функціонально-семантичного поля (ФСП). Мовні маркери віку людини належать до ядерної або периферійної зони ФСП «Вік людини» у залежності від інтенціоналу або імплікаціоналу значення [4]. Так, номінативні одиниці, для яких значення «вік людини» є основним, утворюють центр ФСП «Вік людини», а одиниці, для яких сема «вік» слабо визначена – периферію. Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що центральними одиницями мікрополя (МП) «Конкретний вік» є словосполучення «числівник + іменник»: **назва часового відрізка** (*a man of thirty*). До периферії цього мікрополя можна віднести словосполучення з числівником, що позначають вік опосередковано – через згадку про часовий відрізок, на підставі якого можна скласти уяву про вік людини (*We've been living there for thirty years*).

Засоби позначення МП «Приблизний вік» є більш чисельними. До центральних належать іменники і прикметники різної морфологічної структури. Наприклад, прості іменники – назви людини певного віку *a girl, a baby, a chap*, складні іменники – назви людини, де однією із складових є позначення віку *an old woman, a young boy*. Позначення віку може бути реалізоване через опозиції «старше – молоде покоління»: *grandfather, grandmother*, через посилання на сімейний стан: *a bride, a bridegroom, a wife, a husband*; через згадку про соціальний статус людини *a journeyman, a lieutenant, a general*; прості прикметники *young, old*; складні прикметники, одним із елементів яких є позначення віку *an old woman*.

Зона ближньої периферії МП формується номінативними одиницями, в яких сема «вік» включена в сильний імплікаціонал значення. Контексти, що виявляють значення «вік людини» стосуються описів таких характеристик людини, як зовнішній вигляд, фізичні вади, стан здоров'я, поведінка, розмова про «минулі часи», фізичні особливості, манери говоріння, особистий досвід людини тощо.

Таким чином, концепт ВІК ЛЮДИНИ є ментальним утворенням, яке формує ФСП «Вік людини» з позначенням її конкретного або приблизного віку. Цей концепт репрезентується мовними одиницями з певною структурою та характеризує людину за різними показниками. Подальша перспектива дослідження уявляється у розгляді нових концептуальних структур, що полягають в основі утворення ФСП «Вік людини».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. Москва: Просвещение, 1996. 230 с.
2. Кубрякова Е. С. Размышления о судьбе когнитивной лингвистики на рубеже веков. *Вопросы филологии*. 2001. № 1. С. 2–12.
3. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.
4. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения: учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 1988. 168 с.

Катерина Коханова
Науковий керівник – доцент Семенова О. В.
м. Бахмут

ФАКТОРИ ВІДХИЛЕННЯ ВІД ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ НОРМ ДИСКУРСУ ФРАНЦУЗЬКИХ ЧАТІВ

Протягом декількох століть люди використовували різноманітні засоби для спілкування на відстані: гінці (кур'єри), поштові голуби, листи поштою, телефон. Технології минулого сприяли розвитку комунікації та стали причиною соціальних змін, провокуючи появу нових способів отримання й передачі інформації. З появою сучасних технологій контакти між людьми усталились, а використання засобів Інтернет-комунікації дозволило перманентно підтримувати міжособистісне спілкування. Водночас спілкування в Інтернеті носить не просто масовий, але по-справжньому глобальний характер. Процеси комунікації в Інтернеті супроводжуються формуванням нових норм спілкування, пов'язаних із певними особливостями Інтернету та його користувачів, детермінація яких є метою нашого дослідження. Актуальність запропонованої теми визначена необхідністю системного опису засобів відображення певної частини сучасної соціокультурної картини світу в мовних явищах, систематизації та детальному описі феномену сучасної лінгвістики – електронного дискурсу.

Об'єктом нашого дослідження є електронний дискурс, актуалізований у французьких чатах, предметом – фактори відхилення від лексикографічних норм дискурсу в цьому середовищі.

Мета роботи – провести лінгвістичний аналіз рис дискурсу, характерних для чату як виду синхронної електронної комунікації.

Теоретична база дослідження – праці вітчизняних і зарубіжних науковців, які працюють в таких галузях і сферах знань:

- лінгвістика, теорія дискурсу (Т. А. Ван Дейк, Е. Бенвеніст, О. О. Балабан, І. Б. Штерн, О. О. Селіванова, С. В. Єлісеєва, Н. В. Шерстюк та ін.);

- електронний дискурс (Н. О. Гудзь, Я. Л. Вжещ, Н. Г. Лукашенко та ін.).

Для виявлення маркерів електронного дискурсу в процесі розвідки було використано репліки чатів у рамках найбільшої світової соціальної мережі Facebook. Під час дослідження виявлено характерні риси електронного дискурсу на різних рівнях мовної системи: орфографічному, лексичному, синтаксичному.

Молоді «серфери» надають перевагу такому типу синхронного Інтернет-дискурсу як чат, тому що він забезпечує віддалену, вільну, швидку, інтерактивну, письмову взаємодію у квазі-реальному часі за допомогою комп'ютера. Не обмежені мінімальними можливостями реального листування, віртуальні комуніканти використовують систему письма, збагачену різноманітними символами (емотиконами), відходять від норм орфографії та граматики. Під «електронним дискурсом» або «мовою чатів» розуміємо співіснування усного та письмового мовлення, які формують гібридну мову, що відзначається «творчістю» та великою кількістю неологізмів [1, р. 52].

Для дискурсу чат-спілкування французькою мовою характерне прагнення до економії часу та мінімізації дій. Користувачі порушують практично всі норми французької мови, зокрема правопис, у зв'язку зі швидкістю реакції на вхідне повідомлення. Репліки, оформлені згідно з нормами, вважаються не практичними, такими, що займають забагато місця, особливо в тих випадках, коли метою комунікантив є обмін великою кількістю інформації за максимально короткий проміжок часу. Постійна перевірка правопису стає для мовців причиною втоми пальців та очей. Поспіх як невід'ємна частина синхронного Інтернет-дискурсу підсилює вплив на писемне мовлення явища інтерференції (якщо учасники електронного спілкування – «серфери», які не є носіями французької мови). Основною рисою електронного дискурсу, особливо дискурсу чатів і форумів, є яскраво виражена тенденція до аграматизму (agrammatisme), тобто відхилення від норм літературної мови (français standard) з боку продуцента тексту, що виявляється на всіх мовних рівнях.

Аналіз французького сегмента соціальної мережі Facebook (чати) надає можливість визначити деякі лінгвістичні особливості цього жанру електронного дискурсу. Так, наприклад, репліки користувачів із нікнеймами (nickname (англ.) – «псевдонім») Takfa Bens та Ahmed Zeg дозволяють виділити фактори відхилення від лексикографічних норм французького дискурсу в рамках чат-спілкування:

- орфографічні помилки: aigle roiyale (l'aigle royal); dina (Dina – nom propre); la (là); conexionne (connection); ausi (aussi); famme (femme); sa va (ça va); jai envoiye (j'ai envoyé);

- використання різних видів скорочень: bjr (bonjour); cva (ça va); bcp (beaucoup); ps (pas); pls (plus); dsl (dis s'il te plaît); jsp (je ne sais pas).

- письмове фіксування усної розмовної мови (фонетичне письмо): bien me zamie (bien mes amis); tujour (toujours); tues (tu es); enchante (enchanté); je ve rentre che moi (je vais rentrer chez moi); repon moi (réponds-moi); tes partire (tu es parti); se conaitre amitie (se connaître amitié); tune bone caracter (tu as un bon caractère); vous set qelle dorigine (Vous êtes de quelle origine?); vous set qelle paye

(Vous êtes de quel pays?); quand tu seras (quand tu seras); tu viens d'où? (Tu viens d'où?); quelle âge (quel âge); tu fais quoi dans ta vie (Tu fais quoi dans ta vie?); comment t'appelles-tu? (Comment t'appelles-tu?); vraiment tu es très charmant (vraiment tu es très charmant); tu me plais beaucoup (tu me plais beaucoup); je crois (je crois);

- вживання англіцизмів: pc (personal computer); plz (please); class; cool;

- використання зниженої та розмовної лексики: tof (photos); l'invit (l'invitation).

Очевидно, що репліки комунікантів містять орфографічні, граматичні й стилістичні помилки, оскільки для учасників спілкування важливою є змістовна сторона висловлювання, і вони не звертають уваги на описки та мовні неточності, які не заважають декодуванню інформації.

Слід зазначити, що під впливом Інтернету мова в деякій мірі спрощується: слова починають скорочуватися, замінюватися іншомовними еквівалентами, широко використовуються аббревіатури. Також спостерігається зниження рівня грамотності Інтернет-користувачів. Не можна не погодитися з фахівцями, які відзначають, що в даний час спостерігається активна «інтернетизація» мови, пов'язана з технічною експансією Інтернету. Проблема відхилення від лексикографічних норм дискурсу французьких чатів не обмежується запропонованою розвідкою і потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Allaire S. Le discours asynchrone d'une communauté d'apprentissage en réseau : source reconnue de l'action en classe par des stagiaires en enseignement. *Revue internationale des technologies en pédagogie universitaire*. 2011. № 3. P. 49-65.

Алена Крюкова

Научный руководитель – профессор Габидуллина А. Р.

г. Бахмут

РЕЧЕВЫЕ ЖАНРЫ ПОХВАЛЫ И ПОРИЦАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ: ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Педагог в силу особенностей его деятельности постоянно оказывается в различных коммуникативных ситуациях, которые требуют от него проявления качеств, способствующих эффективному межличностному взаимодействию. В процессе общения ему постоянно приходится выбирать различные стратегии речевого поведения, чтобы определенным образом воздействовать на своих учеников и достигать целей, которые он перед собой поставил. От того, какую стратегию выберет педагог, зависит, достигнет ли он желаемого перлокутивного эффекта. Поскольку высказывания похвалы и одобрения по своей природе имеют сильную эмоциональную окраску, они могут помочь педагогу добиться желаемого результата вербальными средствами.

Н. Н. Горяинова охарактеризовала похвалу следующим образом: «... высказывание похвалы – это вербальный положительный отзыв о ком-либо или о чем-либо, основанный на оценке определенных качеств (физических, функциональных, профессиональных и т. д.) объекта похвалы, который может быть как адекватным, так и преувеличенным, а также быть направленным на самого себя» [3].

Цель нашего доклада – выявить связь между применением высказываний похвалы и порицания в рамках педагогического дискурса и тем перлокутивным эффектом, который он оказывает на учеников.

Исследование проводилось в одной из общеобразовательных школ г. Бахмута. В первую очередь нас интересовало, какие чувства и эмоции вызывают у учеников высказывания похвалы и порицания педагогами. Кроме того, мы постарались выяснить, как влияют похвала и порицание на активизацию учебной деятельности детей.

В результате анкетирования были выявлены такие наиболее часто встречающиеся ассоциации на слово «похвала» и «порицание»:

«похвала»	поощрение, старание, доброта, стремление, упорство, взлет, гордость, радость, стимулируют, поднимают самооценку, поглаживание по голове, улыбка
«порицание»	разочарование, неуважение, грусть, отчаяние, обида, негодование, наказание, стыд, падение, опускание рук, оскорбление

На вопрос «Что вы чувствуете после того, как вас похвалили?» ответы распределились таким образом:

Желание расслабиться – 28% ответов.

Желание учиться еще лучше – 64%.

Ничего не чувствую – 7%.

На вопрос «Что Вы чувствуете после того, как Вам выразили неодобрение?» ответы были такими:

Желание работать лучше, чтобы исправиться – 19%.

Пропадает желание что-либо делать – 57%.

Ничего не чувствую – 24%.

В ответах прослеживается четкая зависимость между похвалой, положительными эмоциями и стремлением работать, достигать результатов. Мы видим, что для большинства учащихся похвала является стимулом для дальнейшей работы, создает положительный эмоциональный фон, поднимает самооценку.

Порицание же, наоборот, вызывает негативные эмоции, апатию, нежелание работать дальше. Необходимо учитывать, что речевые высказывания педагога имеют также определенный суггестивный эффект. Преднамеренно или непреднамеренно педагог может повлиять на формирование самооценки ученика, на его веру в свои силы.

Настораживает частота ответа «ничего не чувствую». В одной анкете ребенок в скобках пояснил свой выбор – «привыкла». Т.е. частое использование

порицания делает ученика нечувствительным к этому методу педагогического воздействия, что приводит коммуникативную ситуацию к провалу. Поэтому педагог, который ставит перед собой цель пробудить интерес к своему предмету, активизировать работу своих учеников, не потерять влияние, должен мастерски владеть такими РЖ, как похвала и порицание.

Мы просили детей написать выражения, применяемые педагогами для похвалы и неодобрения.

К сожалению, в ответах мы заметили, что очень часто в замечаниях педагоги не только нарушают нормы кооперативного общения, но и правила вежливости, используя пейоративную лексику. Приводим наиболее частые выражения неодобрения: *Я тобой разочарован, дурна дитина, бессовестный, Мне стыдно за тебя, постарайся, какой ужас, могла бы лучше, Ты не права, Как не стыдно! Дрянь такая! Идиот!, мусор, придурок, тупой, урод, ужасно, не очень, ты бездарность, Не ожидал от тебя..., Зачем ты вообще пришел в 10й класс? Нужно было в бурсу идти* и т. п..

Для выражения похвалы чаще всего используется такие выражения: *Молодец! Умничка! На высоте! Очень хорошо! Хороший! Так держать! Я тобой горжусь! Ты у меня такая хорошая! Что бы мы без тебя делали?*

Можно заметить, что вариантов выражения порицания намного больше, чем похвалы.

Нужно отметить, что хвалят и порицают в основном исходя из своих оценочных суждений, не поясняя причин. Дети в анкетах указывают на эту проблему, говоря о том, что хотели бы понимать, в чем заключается их ошибка, чтобы можно было исправить ее.

Некоторые дети отмечают, что не хотели бы, чтобы их хвалили при всех, т. к. это вызывает негативные эмоции у других детей. На наш взгляд, это происходит из-за того, что детей хвалят не за их старания, приложенные в данном конкретном случае, а за врожденные качества или же сравнивают их результат с результатом других учащихся.

Приведенные выше результаты показывают, что позитивные оценочные жанры имеют огромное значение в педагогическом коммуникативном процессе, они очень востребованы учениками. Однако, к сожалению, их употребление стало шаблонным и обезличенным, и при неумелом их использовании они не имеют той иллюкативной силы, которую от них ожидают.

Можно отметить, что результат педагогического процесса зависит не только от профессиональной компетенции преподавателя, но и от его коммуникативных навыков, от умения правильно использовать оценочные речевые жанры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Антонова Н. А. Педагогический дискурс: речевое поведение учителя на уроке: дисс. ... к. филол. н. Саратов, 2007. 158 с.

2. Габидуллина А. Р. Учебно-педагогический дискурс: категориальная структура и жанровое своеобразие: дисс... д-ра филол. н.: 10.02.02. Донецк 2009. 415 С.
3. Горяинова Н. Н. Стратегии и тактики речевого поведения с применением высказываний похвалы и одобрения: дисс. ... канд. филол. н.: 10.02.19. Ставрополь, 2010. 194 с.

Анастасія Кувшинова
Науковий керівник – доц. Радіонова Т. М.
м. Бахмут

СПОЛУЧНИКИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Сучасна мовознавча наука відзначається посиленням інтересом до проблем текстової лінгвістики, зокрема активно досліджуються текстотвірні синтаксичні зв'язки та зовнішні засоби реалізації цілісного тексту. З-поміж останніх особливе місце посідають службові слова, що на сьогодні не достатньо вивчені як засоби поєднання речень у надфразну єдність. Тому виконане нами дослідження постає актуальним. Об'єктом нашої роботи постали сполучники як засіб формування цілісного змісту та реалізації внутрішньотекстових зв'язків. Мета нашої роботи полягає у спробі з'ясування текстотвірної функції сполучників та визначення їхнього функціонального навантаження в межах простого й складного речень та складного синтаксичного цілого загалом. За матеріал дослідження правила прозові твори Яни Дубинянської та відібрані з них речення й надфразні єдності зі сполучниками.

Статус сполучників як службової частини мови, чи, на думку окремих дослідників, синтаксичної аналітичної морфеми, на сьогодні окреслений досить чітко, а от їхній текстотвірний потенціал глибоко не досліджений.

Хоча сполучники не беруть участі в побудові основної структури речення, проте вони не є периферійним явищем мовної системи, а належать до основних і абсолютно необхідних засобів мовного спілкування. Сполучники чи прирівнювані до них сполучення слів є не лише засобом внутрішньореченнєвого зв'язку, а й постають формальним засобом організації кількох речень у надфразну єдність. Сполучники як засоби сполучникової когезії вживаються у будь-якому стилі. Своєрідність полягає у більш широкому вживанні тих сполучників, які семантично більш «зручні» для вираження специфіки того чи іншого стилю, найбільш гармонують із ним, тим самим у них розвиваються такі семантико-функціональні значення, які або взагалі не властиві іншим стилям, або можуть зустрічатися там в поодиноких випадках, і, як правило, в дещо зміненій формі [1, с.127].

Сполучники – це клас службових слів, що вживається для вираження логіко-граматичних зв'язків між однорідними словами, словосполученнями, частинами складного речення й навіть тексту. Сполучники є важливим

граматичним засобом вираження узагальнених понять про суб'єктно-об'єктні, часові, причиново-наслідкові, умовно-наслідкові та інші зв'язки між предметами і явищами реального світу. В усіх випадках вони тільки оформляють логічні відношення, що виникають між тими чи іншими синтаксичними одиницями. Сполучники не відображають відношень позамовної дійсності.

У межах тексту як засіб міжфразового зв'язку найактивніше виявляють себе синсемантичні сполучники, подекуди цього статусу набувають і автосемантичні сполучні засоби. Найчастотнішим з-поміж усіх сполучних засобів виступає сполучник сурядності *і*, актуалізація якого в художньому тексті досягається завдяки повтору. Повтор сполучного слова в стилістиці здобув назву полісиндетон (у перекладі з грецької означає «багатосполучниковість»). Полісиндетон створює враження збільшення кількості подій, ущільнення їхнього перебігу: *Ні, там, на першому поверсі, він не роздивився її, проте він бачив її раніше, на мокрому від дощу асфальті, і тепер впізнав і той самий дивний закоханий вираз очей і ту саму червону прозору хустку* (Інший світ, с. 59).

Крім повтору, актуалізація сполучника здійснюється за умови його приєднального використання в ініціальной функції. Відкриваючи речення, сполучник встановлює між ним і попередньою частиною відношення аналогічності / неаналогічності: *І немає завдання почеснішого, ніж розшук зрадника. І немає смерті страшнішої, ніж смерть зрадника* (Знайти зрадника, с. 73); *І вуаль вії над примруженими очима, і сльози – бо його забагато, того сліпучого блискотіння... І все ж його слова – вони не мають сенсу, вони непотрібні, але вони є, від них ніяк не сховаєшся* (Лялька на гойдалці, с. 180-181).

Речення із початковими сурядними сполучниками можуть займати у тексті різну позицію: 1) стояти на початку надфразної єдності: *І Марушка дивилась, як загінотизована, тільки дивилась – слова жінки не доходили до її свідомості. Це відьма, це чаклунка – що вона робить у їхньому домі?! – ... а вип'єте цього відвару – і знову буде у вас тиша й спокій, – виринув з далекої глибини дзвінкий, співучий голос. – Запам'ятала трави? Марушка стрепенулась і кивнула. Втікати, хутчіш утікати звідсіля!* (За рікою, с. 89); *І більше вони не розмовляли, скоро і друг Роберта перестав насвистувати, прислухаючись до шурхотіння та шелесту лісу, що коливався під легким вітерцем* (Капітан і Анжеліка, с. 68); 2) посідати серединну позицію в межах надфразної єдності: *Зранку вона розпродала майже половину своїх акварелей, які засвітилися особливою красою у темно-шоколадному обрамленні різьбленої підставки Міка. Потім була прогулянка заллятою яскравим, але м'яко-ласкавим сонцем набережною Сиренополя – боже мій, ну що може бути чарівнішим за Сиренополь? І море, дивовижне море, і пляж з білого коралового піску... А потім, вже ближче до вечора, вона купила цього капелюха, з-під якого можна так таємничо-грайливо заглянути у вічі Ліона... Ліна і Ліон – ніби хтось спеціально підбирав імена* (Три дні у Сиренополі, с. 21); 3) бути фінальним

реченням складного синтаксичного цілого: *Непереможна армія йшла з міста. У суворо визначеному порядку перешикувалися війська, міняючись позиціями. Цей процес у чіткій системі займав не більш як кілька десятків секунд, впродовж яких солдати й машини показували свої непробивні броньовані спini переможеному місту. І ці кілька десятків секунд Головнокомандувач обмірковував, чи віддати наостанок наказ знищити його* (Непереможна армія, с. 106).

Як бачимо, найчастіше речення в межах надфразної єдності поєднуються між собою єднальними сполучниками: *і, й, та* (в значенні *і*). Хоча поряд із цим на початку речення можуть стояти й інші розряди сурядних сполучників чи подібних до них сполучень слів. З-поміж них активно виявляють себе лексеми із значенням приєднання чи пояснення: *тобто, при цьому, при тому, а також, і теж* тощо. Зазвичай ці одиниці стоять на початку постпозитивних речень, що не є достатніми в комунікативному плані побудовами, а вимагають наявності попереднього контексту. Певною мірою ці сполучні засоби виявляють лівобічну валентність: *Якийсь барон, жалюгідний нікчема, він не був вартий кінчика її вії – викрав Анжеліку та закрив її у підземеллі свого замку. Але про це я дізнався набагато пізніше, вже після його смерті...Тобто Анжеліка зникла, не лишивши навіть найменшого сліду. Потім, зі старих записів сторожа замку я дізнався, що вона своїми руками звела у підземеллі кам'яну стіну і відмовилася бачити і навіть чути барона* (Капітан і Анжеліка, с. 66); *Звичайно, якби Організація допускала злочини, з Мафією давно було б покінчено. Але при цьому вона сама стала б Мафією. І ось уже яке десятиріччя точиться ця майже непомітна для Звичайних війна, в якій усе більш досконаліш зброї Мафії Організація протиставляє складну і незбагненну навіть для своїх систему агентури і надсувору секретність* (Знайти зрадника, с. 74).

За нашими спостереженнями, у прозі Я. Дубинянської активним засобом міжреченневого зв'язку є розділові сполучники *або, то, чи*, що посідають ініціальну позицію в реченні: *Я довго міркувала над усім цим і зрозуміла, що в мене є два виходи. Або – повірити їм, забути, продовжувати життя так, ніби в ньому ніколи й не було Невеленгу. Або – боротися, і боротися самій, адже в мене нема союзників, і тому я маю бути в тисячу разів обережнішою та рішучішою* (По той бік дощу, с. 35). Ці сполучники пов'язують не частини в окреме висловлення, а декілька самостійних у формально-граматичному й інтонаційно-смисловому вимірах речень у надфразну єдність.

Отже, сполучник у творах Я. Дубинянської відіграє визначальну роль в організації синтаксичних зв'язків, а також, займаючи певну позицію в реченні, бере участь в організації ремо-тематичних зв'язків між комунікативними складовими на рівні надфразової єдності. За нашими спостереженнями, сполучники, що є засобами інтегративного зв'язку, насамперед беруть на себе функцію сполучення, вказують на системне об'єднання частин, спрямовуючи постпозиційне речення на попередній контекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глушкова Г. До питання про сурядні сполучники. *Лінгвістичні студії*. Вип. 7. Донецьк, 2001. С. 60–64.
2. Глушкова Г. Сурядність у тексті. *Семантика і прагматика граматичних структур*. Донецьк: ДонНУ, ІЗМН, 1998. С. 79–83.
3. Дубинянська Я. Три дні у Сиренополі. Київ. 1999. 135 с.
4. Кравець О. Б. Семантичні аспекти сполучникової когезії у науковому стилі. *Нова філологія*. 2002. № 1(12). Запоріжжя: ЗДУ, 2002. С. 126–142.

Вікторія Курдюмова
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Бахмут

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ЗВОРОТІВ

У характеристиці стійких словосполучень академік В. В. Виноградов виходить із того, що «більшість людей говорить і пише за допомогою готових формул, кліше. У системі сучасної літературної мови слова, більшою мірою, функціонують не як вільні, раптово зіткнуті і зчеплені окремі компоненти мови, а займають постійні місця в традиційних формулах» [1]. З цією думкою збігаються і висловлювання М. М. Шанського про те, що основною ознакою мовних одиниць є відтворюваність. Такі міркування дають можливість усі загальноновживані сполучення слів поділити на два типи: не відтворювані і відтворювані.

Перший тип – це сполучення слів (словосполучення і речення), які ми легко складаємо в процесі мовлення на основі особливого сприйняття і уявлення. Такі сполучення не зберігаються у готовому вигляді. Другий тип становлять вирази (словосполучення і речення), які засвоюються у нашій пам'яті як готові одиниці мови. Такі словосполучення не доводиться щоразу будувати заново. Їх ми лише відтворюємо у тому вигляді, в якому вони закріпилися в мові [2].

Мовний зворот і слово можуть бути близькими за своїм значенням, тобто виражати спільне поняття, тотожність. Але й ця спільність поняття, яке кожне з цих мовних одиниць виражає, буде спільністю відносною. Мовний зворот і слово є якісно відмінними одиницями мови. Ця відмінність закладена у їхній різній природній основі [3]. Значення мовного звороту може співвідноситися із значенням слова, що виключає їхню тотожність між собою. Крім того, слід мати на увазі, що значення мовного звороту, на відміну від лексичного значення мовної одиниці, не ускладнене словотворчим значенням, що і становить істотну особливість його семантики [3].

Комунікативний статус фразеологізмів є очевидний, у зв'язку із чим ці одиниці використовуються поряд зі словами та словосполученнями як складові змісту висловлювання.

Щодо плану змісту мовного звороту слід сказати, що він є комунікативним, тому що містить інформацію: семантика мовного звороту являє собою всю сукупність даних, що входять у його зміст і на основі яких здійснюється вибір і комбінація звороту з іншими одиницями мови у процесі формування висловлювання. Такий багатий зміст, що міститься в інформації мовного звороту, дозволяє вважати його комунікативно орієнтованою одиницею мови, тобто володіти абсолютною комунікативністю. У зв'язку із цим особливу увагу привертає прагматичний компонент семантики мовних зворотів, що пов'язаний з «відображенням оцінки позначуваного – його кваліфікації як "доброго" або "поганого", з його чуттєвим сприйняттям як "приємного" або "неприємного", а також з відображенням відношення мовця до ситуації мовлення», що допомагає вибирати потрібні засоби і застерігає від «недоладної мовленнєвої поведінки» [4]. Все це стверджує той факт, що мовні звороти, які навіть можуть бути не включені в мовлення, тобто розглядаються як одиниці словника, відзначаються високим ступенем комунікативно-прагматичного заряду.

Комунікативно-релевантна інформація, що імпліцитно міститься у мовних зворотах, є одним із ефективних засобів компресивної передачі інформації різноманітного змісту. Мовні звороти використовуються для передачі предметно-логічної, енциклопедичної, емоційно-оцінної та соціальної інформації, що складає значну частину змісту висловлювання.

Прагматичні правила, що доповнюють предметно-логічне значення мовних зворотів, є невід'ємною частиною семантики і сприяють процесу адекватного декодування функціонального навантаження в комунікативних актах [3]. Особливо показовими в цьому плані є прислів'я та приказки, що складають основну частину комунікативних одиниць.

Умовно всі ідіоми можна поділити на такі основні класи комунікативних одиниць:

Замкнуті комунікативні одиниці. Це – повністю переосмислені комунікативні одиниці з константною залежністю компонентів (з цілісним комунікативним константним значенням): *the cost is clear; the shoe in on the other foot; that's another pair of shoes* – приказки; *the proof of the pudding is in the eating; he that never climbed, never fell; blood is thicker than water; half a loaf is better than no bread; constant dropping wears away a stone* – прислів'я.

Незамкнуті комунікативні одиниці з роздільно-цілісним значенням:

– повністю переосмислені комунікативні одиниці з константно-варіантною залежністю компонентів (з роздільно-цілісним комунікативним константно-варіантним значенням): *when two Sundays come together* – приказки; *every tub must stand on its own bottom; rats desert a sinking ship...* – прислів'я;

– повністю переосмислені комунікативні одиниці з константно-перемінною залежністю компонентів (з роздільно-цілісним комунікативним константно-перемінним значенням): *one's days are numbered; one's eyes are bigger than one's belly; the devil knows, it stands to reason...* – приказки;

– повністю переосмислені комунікативні одиниці з константною варіантно-перемінною залежністю компонентів (з роздільно-цілісним комунікативним варіантно-перемінним значенням): *one's hour has come; one's heart leaped into one's mouth...* – приказки [4].

Унаслідок динамізму і гнучкості своєї структури й семантики мовні звороти легко пристосовуються до потреб комунікативної ситуації, що породжує різноманітні прагматичні конотації, які деталізуються й уточнюються відповідно до конкретних прагматичних параметрів комунікативної ситуації. Діапазон семантичних змін і оказіональних перетворень мовних зворотів у комунікативних актах набагато ширший ніж просте посилення їх образності. Прагматична установка таких перетворень – не тільки привернути увагу адресата, зацікавити його незвичайністю форми, але й підвищити інформативність, експресивність висловлювання і тим самим здійснити емоційно-оцінний вплив на адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. В. О теории художественной речи. Москва: Наука, 1971. 396 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Изд. 2-е. Москва: Искусство, 1986. 445 с.
3. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування. *Мовознавство*. Харків, 1987. № 1. С. 43-46.
4. Паньків О. Б. Комунікативно-прагматичний аспект фразеологічних одиниць англійської мови. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія № 9. *Сучасні тенденції розвитку умов*. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 3. С.234-237.

Олександра Лосіч
Науковий керівник – доц. Андрущенко В. О.
м. Бахмут

ДО ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТЕКСТОВОЇ ЗВ'ЯЗНОСТІ

У сучасному мовознавчому світі текстова лінгвістика посилено встановлює свої позиції в різноманітних програмах філологічних інститутів. Таке явище пов'язане, насамперед, із бажанням навчити студентів опрацьовувати, аналізувати тексти різних типів, без перешкод вступати у мовленнєві контакти.

Лінгвісти (І. Р. Гальперін, О. О. Залевська, Г. Я. Солганик) розглядають поняття тексту в цілому, кваліфікуючи категорії тексту досить неоднозначно. Це пояснюється наявністю великої кількості текстових категорій та сукупністю

підходів до виокремлення й розмежування останніх, їхнього трактування та розподілу відповідно до стилів [2, с. 11].

Текст активно починають досліджувати з другої половини ХХ ст., коли в низці праць його інколи витлумачують як найвищу синтаксичну одиницю (І. Р. Гальперін) [1, с. 6].

Текст – це письмове або усне цілісне утворення, що, становлячи лінійну послідовність висловлень, об'єднаних тематичними, логічними, смисловими, сюжетно-композиційними та формально-граматичними зв'язками, виступає комунікативною одиницею. Текст має рівні своєї організації, з-поміж яких слід розрізняти:

- 1) рівень окремих речень;
- 2) рівень складного синтаксичного цілого (надфразної єдності);
- 3) рівень структурних частин (параграфи, розділи в науковому, офіційно-діловому текстах; окремі вірші в поетичній збірці);
- 4) рівень великих за обсягом компонентів;
- 5) рівень цілісного твору (новела, роман – художній текст; закон, указ – офіційно-діловий) [3, с. 24].

Надфразна єдність (складне синтаксичне ціле), окреме речення (якщо воно є вільним і не входить до складного синтаксичного цілого) – це основні одиниці тексту.

Під складним синтаксичним цілим слід убачати лінійну послідовність речень, що становлять смислову цілісність та розвивають підтему (аргумент, мікротему) [4, с. 46]. Саме тому дослідники визначають категорію цілісності як структурну та смислову. Адже текст – це не безладне нагромадження мовних одиниць, а насамперед, система, в якій все упорядковано, взаємопов'язано.

Звідси, зв'язність тексту вважають однією з його значущих категорій. Зв'язність – це сукупність певних критеріїв, що є спільною для всіх текстів, це те, що відрізняє текст від „не тексту” та реалізується за допомогою низки структурних та лексико-семантичних засобів, тобто мовними одиницями, уніфікованими єдиним змістом. Такими ознаками зв'язності слід уважати лексичні, інтонаційні та граматичні мовні чинники текстового структурування [1, с. 52].

Ще одним важливим компонентом тексту постає інтонаційна зв'язність. Сутність останньої полягає в тому, що саме вона об'єднує різні текстові частини чи одиниці, забезпечуючи таким чином цілісність тексту. Саме на позначення різних типів та засобів зв'язаності і використовують термін „когезія” (зчеплення). За визначенням І. Р. Гальперіна, когезія – це особливий вид зв'язку, що забезпечує єдність та континуум, тобто логічну послідовність (часову і / або просторову), взаємозалежність окремих повідомлень, фактів, дій [1, с. 74].

Засоби когезії в тексті можна класифікувати за різними ознаками:

- 1) логічними;
- 2) асоціативними;
- 3) образними;

- 4) композиційно-структурними;
- 5) стилістичними;
- 6) ритмоутворювальними [1, с. 79].

Залежно від виду комунікативної ситуації можна виділити і типи текстів. Протягом останнього часу все частіше зустрічається думка, що типи текстів класифікуються саме за лінгвістичними параметрами, це залежить від того, яка саме категорія чи властивість тексту є домінантною. Текст у цілому, його специфічність – все це впливає на процес сприйняття людиною, але найголовнішими є завдання та мета тексту. Проте, шляхом виокремлення саме системних ознак, категорій та одиниць тексту можливим видається усвідомлення його змістовно-впливового, комунікативно-сміслового та інформативно-естетичного боків.

Вплив тексту та його сприйняття є тісно пов'язаними зі структурною організацією тексту, типом інформації (семіотичною, естетичною, ідеологічною), різними типами зв'язності, характером обробки тексту, різним співвідношенням суб'єктивного та об'єктивного в мові [3, с. 62].

Отже, проблема текстових категорій не є до кінця вирішеною. Однак це питання постає одним із пріоритетних у лінгвістичній теорії тексту, і саме від спроб його розв'язати буде залежити подальший розвиток теорії тексту, розуміння текстових складників, інтерпретація текстового змісту, спрямування й призначення останнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 139 с.
2. Залевская А. А. Текст и его понимание. Тверь: Тверской гос. ун-т, 2001. 178 с.
3. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика проведення лінгвістичного аналізу тексту. Київ: Вища школа, 1984. 120 с.
4. Солганик Г. Я. Стилистика текста. Москва: Высшая школа, 1997. 397 с.

Вероніка Момотова
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Бахмут

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ РЕДЬЯРДА КІПЛІНГА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ПРИКЛАДІ ВІРША “IF”

Перекладам Редьярда Кіплінга українською мовою присвячений чималий обсяг дослідницьких праць, але визначенню рівнів еквівалентності цих перекладів не приділялося достатньої уваги, що і зумовлює актуальність спроби з'ясувати рівні еквівалентності перекладу поетичних творів автора на прикладі

вірша “If” у його україномовних відповідниках Євгена Сверстюка, Максима Стріхи та Василя Стуса.

Одне з головних завдань перекладача полягає в максимально повному відтворенні змісту оригіналу, а тому фактична суміжність змісту оригіналу й перекладу зазвичай дуже значна [1, с. 18–19]. Іншими словами, головною метою перекладу є максимальна достовірність у співвідношенні з оригіналом. Проте, в сучасному перекладознавстві вирізняють п’ять рівнів еквівалентності [3]. Перший рівень зберігає тільки ті компоненти змісту оригіналу, що складають мету комунікації. В другому – переклад не тільки передає мету комунікації, але й відбиває позамовну ситуацію. На третьому рівні зберігаються не тільки мета комунікації та вказівка на ситуацію, але й спосіб її опису. Четвертий рівень еквівалентності характерний тим, що він, окрім мети комунікації, відображає ситуацію і спосіб її опису та зберігає значну частину синтаксичного складу вихідного тексту. П’ятий рівень, у свою чергу, є максимальним ступенем близькості змісту оригіналу й перекладу, що може існувати між текстами у різних мовах.

Перекладач завжди повинен прагнути надати якомога адекватніший відповідник. Проте, жоден, особливо поетичний, переклад не може бути повністю ідентичним оригіналу. Еквівалентність перекладу – це завжди відносне поняття. Межа наближення до оригіналу залежить від багатьох різноманітних чинників, зокрема відмінності культур та мов, методики й способів перекладу, вмінь самого перекладача, епохи створення оригіналу та перекладу. Отже, нашою метою є порівняти рівні еквівалентності при перекладі одного й того ж поетичного твору Р. Кіплінга різними перекладачами – у трьох україномовних версіях: «Якщо» Євгена Сверстюка, «Якщо» Максима Стріхи та «Синові (Якщо)» Василя Стуса. Як бачимо, різні підходи до перекладу твору виявляються вже в перекладі його заголовка. Назва «Синові» є конкретизацією того, що вірш був присвячений сину Р. Кіплінга, який загинув у 1915 році на фронті у Франції.

Аналіз окремих прикладів із перекладів цього вірша надасть змогу простежити їх варіативність.

Так, фраза *If you keep your head...* у перекладі В. Стуса звучить як *Коли ти бережеш залізний спокій...*, у М. Стріхи – *Якщо спокійний ти...*, а в Є. Сверстюка – *Як вистойш...* [2]. Наведені приклади засвідчують різний рівень відповідності перекладу його оригіналу: В. Стус використовує більш чіткий переклад на третьому рівні еквівалентності, у той час як інші перекладачі відтворюють загальний зміст оригіналу з однаковою метою комунікації та відображенням позамовної ситуації на другому рівні еквівалентності.

При перекладі висловлювання *If you can dream – and not make dreams your master...* В. Стус говорить *Коли тебе не порабують мрії...*, М. Стріха – *Якщо ти мріям не віддаєш на ласку...*, а Є. Сверстюк – *Як зможеш мріять – в мрійництво не впасти...* [2]. Найближчим до оригіналу є переклад Є. Сверстюка; але ми бачимо, що й інші переклади доволі близькі до нього, хоч і відрізняються лексично та емоціонально й засвідчують третій

рівень еквівалентності. Проте, звертаємо увагу, що дотримання більшої відповідності оригіналу разом з прагненням зберегти максимально тотожну ритмомелодику може засвідчитися в дещо неприродному або лексично чи граматично недосконалому звучанні більш точного перекладу, як і в наведеному прикладі.

Висловлювання оригіналу *If you can make one heap of all your willings And risk it on one turn of pitch-and-toss...* в перекладі В. Стуса звучить як *Коли ти можеш всі свої надбання поставити на кін...*, у М. Стріхи – *Як все, твоїми створене руками, Зробити зможеш ставкою у гри...*, а в Є. Сверстюка – *Якщо ти зможеш в пориві одному Поставить все на карту...* [2]. Помітно, що всі перекладачі вдалися до лексико-граматичних трансформацій: *поставити на кін; зробити зможеш ставку в гри; поставити все на карту*. Найближчим до оригіналу є переклад В. Стуса, виконаний на третьому рівні еквівалентності, в той час як М. Стріха залучає конкретизацію (*твоїми створене руками*), а Є. Сверстюк – генералізацію смислу на другому рівні еквівалентності.

У цілому, для перекладу поетичного твору, на прикладі розглянутого вірша Р. Кіплінга, переважно нехарактерно здійснювати переклад на високих рівнях міжмовної еквівалентності, що пояснюється складністю зберегти лексико-граматичне наповнення одночасно з дотриманням ритмомелодики твору. Причому, кожен перекладач має власний погляд на адекватність і допустиму видозміну чи доречність певного способу перекладу в окремому уривку твору. Відповідно, поширеними прийомами перекладу є заміна, конкретизація (зокрема, з додаванням певного компонента), генералізація (зокрема, з пропуском певного компонента), семантична модуляція, видозміна граматичних структур і форм. Оптимальним ступенем поетично-змістовної відповідності вважаємо третій рівень еквівалентності. Перспективою дослідження вважаємо детальний аналіз засобів досягнення еквівалентності при перекладі поетичних творів Редьярда Кіплінга українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Изд-во Ин-та общ. средн. образования РАО, 2001. 224 с.
2. Кіплінг Р. Поетичні твори / Редьярд Кіплінг; перекл. М. Стріхи, Є. Сверстюка, В. Стуса. *Поетика: Бібліотека української поезії*. URL: <http://poetyka.uazone.net/kipling/> (дата звернення 12.03.2018).
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: курс лекций. Москва: ЭТС., 2000. 192 с.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеною увагою науковців до дослідження ментальних сутностей, тобто концептів. Дослідження гендерного аспекту в лінгвістичних розвідках, що проводиться на матеріалі дискурсів та різних мов займає одне з домінуючих місць у науці про мову. Споконвічні питання про сутність чоловіка та жінки, відносини між ними тощо цікавили людство з моменту його виникнення та не залишають байдужими сучасних дослідників.

Метою даної роботи є встановлення ролі концепту «Жінка» в англійській мові.

Концепт як центральне поняття когнітивної лінгвістики вміщує «відомості про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу» [1, с. 427]. У концепті «Жінка» сполучаються знання про жінку: як істоту жіночої статі різного віку (від немовляти, дівчинки, до літньої жінки), як особистість, як суб'єкта, що виконує різні соціальні ролі (мати, дружини, сестри, дочки тощо).

Концепт «Жінка» належить до числа базових концептів у свідомості носіїв англійської мови. Даний концепт характеризується складною структурою, при цьому один і той же фразеологізм може представляти декілька елементів концептуальної структури, завдяки різноманітності концептуальних ознак, що актуалізовані фразеологізмом в його мовному значенні або вживанні. На його розвиток і утримання впливають культурно-історичні, соціально-економічні та природничо-наукові чинники.

Відбір лексики концепту «Жінка» здійснюється на основі присутності семи жіночості в екстенціоналі значення слова. Концепт «Жінка» характеризується такими ознаками, як зовнішній вигляд, характер, вік та ставлення чоловіків до неї.

При оцінці жіночої зовнішності англійська мовна свідомість акцентується переважно ознакою індивідуальної переваги, і краса визначається відповідністю / невідповідністю стандарту, наприклад:

She would have been a strikingly beautiful woman had there been any glow in her eyes, and responsive warm thin her smile or any spontaneity in her voice that fell with gentle melody on the ears of her family and her servants (M. Mitchell. *Gone with the wind*).

'A siren', he said, sampling her skin which was as soft and addictive as ice-cream. His lips drifted down her throat. 'In other words, intoxicating, irresistible, tantalizing.' (Carroll Budd. *Scarlet Scandals*).

Жіноча краса сприймається суб'єктом оцінки як можливість отримати задоволення. Мовні одиниці (понад ста слів) характеризують жінку за ознакою «сексуально - привабливою», наприклад: *fox – a sexually attractive girl or young*

woman; enchantress – a woman of great sexual charm; nymphet – a young girl of about 11-14 years old regarded as sexually desirable; sexpot – a sexy woman; sex kitten – a woman with enormous sexual potential тощо.

Результати аналізу мовного матеріалу показують, що концепт «Жінка» характеризується двоядерною структурою, тобто має позитивну та негативну оцінки. Мотиви позитивної оцінки жіночої зовнішності в різних соціумах мають різні підстави. В англійській мові найбільш частотними виступають мотиви:

а) емоційні: здатність привернути увагу, інтерес: *pretty, charming, attractive (cutie, rosebud, baby)*;

б) утилітарні: *dangerous (siren, femme-fatale, gold-digger, vamp)*;

в) гедоністичні: здатність доставляти чуттєві насолоди, задоволення: *sexu, sexually attractive (enchantress, fox, babe)*.

Негативна оцінка концепту «Жінка» виявляється у психологічних аспектах характеру:

- коварство та брехливість: «*The song of a women are equally deceptive*»;
- упертість та свавілля: «*The way of woman: when you will they won't. they are dying to*»;
- мінливість та непередбачуваність: «*A woman's mind and wind change often*»;
- балакучість: «*A woman's tongue wags like a lamb*»;
- схильність до лестощів: «*The wife that loves the looking-glass hates the saucerpan*».

Негативна оцінка надається стосункам чоловіка та жінки як протилежних та різних статей: «*He that has a wife has a master*». Крім того, негативна оцінка мовних одиниць концепту «Жінка» реалізується за допомогою міфологічних образів: «*A woman is an angel at ten, a saint at fifteen, a devil at forty and a witch at fourscore*».

Таким чином, негативна оцінка є домінуючою у структурі концепту «Жінка», що підтверджується описом її пороків та негативного відношення до неї. Перспектива подальшого дослідження передбачається у встановленні нових концептів, що полягають в основі утворення концепту «Жінка» в англійській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ: Академія, 2006. 464 с. (Альма-матер).
2. Кубрякова Е. С. Размышления о судьбах когнитивной лингвистики на рубеже веков. *Вопросы филологии*. 2001. № 1. С. 2–12.
3. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 256 с.

МЕТАФОРІКА ОПОВІДАННЯ ВОЛОДИМИРА ДРОЗДА «ПОРИ РОКУ» В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНАТОЛІЯ БІЛЕНКА

Як конструктивний елемент художнього тексту, метафора створює загальний фон розповіді, передає певне бачення дійсності, виступає, разом з іншими виражальними засобами, важливим елементом суб'єктивізації розповіді. Аналіз проблематики перекладу художніх метафор залишається актуальним, оскільки він спрямований висвітлити смислотворчо-номінативні закономірності при перекладі на міжмовному і міжкультурному рівнях. На прикладі оповідання Володимира Дрозда «Пори року» та його перекладу Анатолієм Біленком розглянемо способи відтворення українських метафор англійською мовою, проаналізуємо доречність і влучність запропонованих перекладацьких рішень.

На сьогодні найоптимальнішою практичною типологією перекладу художньої метафорики вважаємо класифікацію способів перекладу метафор, запропоновану Т. А. Казаковою, яка рекомендує: 1) повний переклад (збігаються як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі); 2) додавання/пропущення; 3) заміна; 4) структурне перетворення; 5) традиційний відповідник; б) паралельне іменування метафоричної основи (структура може видозмінюватися, але зберігається запропонований образ) [2, с. 245–246]. Зазначена класифікація перекладу метафорики, з рекомендаціями про збереження, додавання чи пропущення метафори, зорієнтована на текстовий рівень, де перекладач має враховувати «картину подій, свідком і учасником яких був автор» та, у разі необхідності, «домальовувати за автора пояснювальні штрихи, вводити в текст підказки читачеві» [3, с. 43].

Розглянемо цю класифікацію на прикладах з досліджуваного нами твору «Пори року» та проаналізуємо стилістично-сміслові наслідки використання перерахованих типових прийомів перекладу метафорики.

Так, наприклад, у перекладі метафоричного словосполучення у *челюстях печей* [1, с. 2] – *in stoves* [5, с. 59] маємо справу з пропущенням метафоричного слова. Хоча автор, напевно, вбачав недоречність у перекладі дослівно – *in stoves jaws*, – вважаємо, що збереження цієї метафори є важливим для передачі її оцінно-експресивного образного навантаження в творі.

На прикладі відповідників *вогняні очі* [1, с. 1] – *fiery eyes* [5, с. 59] спостерігаємо повний переклад метафори, де наявний тотожний еквівалент метафоричного словосполучення, в якому збігаються формальна сполучуваність та обсяг вираження емоційно-експресивної інформації. Відповідно, запропонований еквівалент вважаємо безумовно доречним.

Прикладом додавання може слугувати переклад *стіни й дах будинку ... мертвою* [1, с. 2] – *the walls and roof of the building... grew cold and dead* [5,

с. 60]. Як бачимо, для посилення емоційного впливу автор додав прикметник *cold* та розширив метафору заміною одного слова на словосполучення: *мертвіми – grow dead*; в такій структурній видозміні, окрім підсилення метафори, проявляються відмінності граматичних можливостей синтетичної української та аналітичної англійської мов.

Відповідник *цідилися пахощі* [1, с. 2] – *the tantalizing smell* [5, с. 62] є прикладом як лексико-семантичної заміни, так і заміни частини мови чи, точніше, частиномовної форми: *цідилися* – дієслово в мові оригіналу, а *tantalizing* – дієприкметник у мові перекладу. Уникнення граматичної заміни (наприклад, *the smell tantalized*) ще більше віддалило б смислові характеристики образності перекладу від висловленої в оригіналі.

Прикладом заміни структури речення є: з *твалтом* *вогких південних вітрів* [1, с. 3] – *as damp southern winds blew in with a roar* [5, с. 62]. Зміна порядку слів у перекладі узгоджується з традиційним уникненням в аналітичній англійській мові вживання присудка й додатка в розповідному ствердному реченні в позиції перед підметом.

Перекладач використовує традиційний відповідник, якщо такий є в мові перекладу: *На нього найшло* [1, с. 3] – *The goblin fell into a fit* [5, с. 62]. Логічно, що цей спосіб перекладу є найбажанішим, адже метафора оригіналу й перекладу у відповідних мовах сприймається як аналог, подібний за смислом і стилістичним навантаженням. Проте, знову простежуються структурні відмінності, які нагадують про типологічну різницю мов та зумовлюють різне лексичне наповнення метафорики оригіналу й перекладу.

Прикладом паралельного іменування метафоричної основи є: *із хмільним туркотінням охлялих за зиму голубів* [1, с. 3] – *as pigeons enfeebled by winter cooed discordantly* [5, с. 63], який засвідчує зміну структури й порядку слів речення та порушення дослівної відповідності, але сенс речення в перекладі залишився таким же.

Аналізуючи різні способи перекладу метафор, які пропонуються для відтворення художньої образності в цільовій мові, ми мали змогу простежити ступінь доречності чи мовної необхідності їх використання. Виявлення й аналіз способів і трансформацій перекладу є важливими для удосконалення навичок якісного перекладу з розумінням того, що повноцінність перекладу полягає в передачі специфічного для оригіналу співвідношення змісту і форми шляхом відтворення особливостей останньої (якщо це можливо за мовними умовами) або створення функціональних відповідників цим особливостям [4, с. 127]. Перспективою вважаємо проведення й аналіз перекладацького експерименту із залученням студентів, які б надали власний переклад речень з вмістом метафор цього оповідання, та тих, хто б оцінював надані переклади за певними шкалою та системою параметрів їх адекватності й відповідності оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрозд В. Пори року: оповідання. 1970. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Drozd/Pory_roku/.

2. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian = Translation techniques. English-Russian [обл. загл.]. СПб.: СОЮЗ, 2000. 319 с. (Сер. «Изучаем иностранные языки»).
3. Радчук В. Д. Перевод как отражение и эстетическая задача. *Теория и практика перевода*: республик. межведомст. науч. сб. Вып. 13. Киев: Выща школа, 1986. С. 40–50.
4. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): учеб. пособ. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшая школа, 1983. 303 с.
5. Drozd V. The Seasons. Translation by Anatole Bilenko. *Ukrainian Literature: A Journal of Translations*. Vol. 2. Aug. 18, 2007. Pp. 59–70. URL: http://www.shevchenko.org/Ukr_Lit/Vol02/index.html.

Ангелина Очкур
Научный руководитель – профессор Габидуллина А. Р.
г. Бахмут

К ВОПРОСУ ОБ ОЦЕНОЧНЫХ ЖАНРАХ РЕЧИ ПЕДАГОГА

Эффективность общения обеспечивается высоким уровнем коммуникативно-речевых этикетных умений. К сожалению, как показывают исследования, не всегда эти умения формируются произвольно, в процессе накопления жизненного опыта. Их можно сформировать только в ходе целенаправленного обучения. Конечно, в идеале умения подобного характера должны быть сформированы в семье в процессе воспитания и социализации ребенка. Однако характеру речевой культуры современного общества свойственно сознательное огрубление речи, чрезмерное и неоправданное использование жаргонизмов, просторечий, намеренное пренебрежение нормами русского литературного языка. Исследователи отмечают, что указанные тенденции характерны для молодежной речевой среды, так что внимание к изучению речевого этикета представляется своевременным и оправданным. Большую роль владение речевым этикетом приобретает в профессиональном общении и прежде всего в общении педагогическом.

Новая концепция оценки предполагает поддержку ученика и учителя в процессе обучения. Для этого была предложена формирующая оценка. Одним из видов положительного подкрепления в преподавании является похвала. Похвала – это одобрение, т.е. высказанная положительная оценка кому-либо. Речевой акт похвалы включает одобрительный отзыв в прямой или косвенной форме, может содержать как общеоценочные, так и частнооценочные значения. Порицание выступает в качестве антипода похвалы.

Похвала и порицание различаются по характеру денотативной ситуации: в основе порицания лежат поступки, являющиеся отступлением от морально-этических норм и оцениваемые в обществе как «плохие»; в основе похвалы

лежат поступки, чаще всего совпадающие с нормой, а не превышающие ее, которые оцениваются как «нормальные». Отсюда следует разница в выражении интенционального смысла в двух жанрах. Про «плохой» поступок необязательно говорить, что он плохой, достаточно просто сообщить о его факте, то есть в высказывании-порицании можно опустить оценочный компонент, но про хороший (или, чаще всего, «нормальный») поступок необходимо сказать, что он хороший, иначе похвала не состоится, то есть в высказывании-похвале опустить оценочный компонент, как правило, нельзя.

Как известно, положительное подкрепление в любой сфере деятельности, не только в педагогической, предполагает стимул. Интересно, что когда-то древнегреческое слово «стимулус» означало длинную, заостренную палку, которой погоняли быков и мулов. «Стимулировать» в современном понимании значит «подталкивать, побуждать человека к чему-либо».

В результате исследования выяснилось, что в основном преподаватели ГППИ факультета иностранных языков используют такие выражения, как «молодец», «умница», «хорошо», «замечательно». Некоторые преподаватели хвалят, мотивируя свое коммуникативное намерение, эксплицитно высказывая студенту, за что они его хвалят.

В высказывании-похвале оценочный компонент опускается редко. Трудно похвалить, отметив только сам факт хорошего поступка:

- *Ты учишься на пятерки.*

- *Вы выполнили работу.*

Поскольку норма совпадает с положительным концом ценностной шкалы, такие поступки воспринимаются как норма, а не как ее превышение. Следовательно, нужны дополнительные словесные средства, чтобы выразить одобрение: «Вы выполнили работу. Молодцы!» Немаловажно и то, что в порицании, опуская оценочные элементы, говорящий стремится к снижению категоричности, что неактуально для жанра похвалы. Таким образом, при выражении похвалы мотивирование или ситуация обязательны.

- *Прекрасно! Молодец! Так хорошо прочитали стихотворение!!! Просто заслушаешься!!!*

- *Молодец! С боевым крещением!!! Лене Галеевне очень понравилось.*

Приведенные выше примеры выражения похвалы можно считать педагогически правильными.

«Молодец» – высказывание-стереотип, имеющее грамматическую семантику общего рода, обладает высокой частотностью. Подобное высказывание адресуется всей группе или персонально студенту. Однословное поощрение может дополняться высказыванием, перспективно стимулирующим интеллектуальную деятельность учащихся с установкой на положительный результат:

- *Если вы это сделаете, то будете молодцы.*

Однословное стереотипное замечание-похвала может сочетаться с речевым жанром упрека:

- *Правильно. Только мне не нужно соседостоятельной работы. Давайте самостоятельно.*

Поощрение не должно противопоставлять воспитанника остальным членам коллектива. Надо поощрять тех, кто проявлял высокие нравственные качества – трудолюбие, ответственность, отзывчивость, помогая другим, хотя и не добился выдающихся успехов. Выбирая поощрение, важно найти меру. Неумеренные похвалы приводят к зазнайству.

Таким образом, похвала является элементом коммуникации, которая направлена на позитивное личностное развитие. И в вузовском педагогическом дискурсе похвала играет важную роль. Как особый вид стимулирования и поощрения похвала побуждает обучаемого «выкладываться», дает путь к стратегии. Также исследования подтверждают то, что похвала, как вид речевого высказывания, содержащего прямую позитивную оценку личности, при неверном применении может стать причиной негативных эффектов в развитии.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки. Ленинград: Ин-т мозга, 1935. 249 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 423 с.
3. Осина А. В. Хорошая речь и среднелитературная речевая культура. *Хорошая речь*. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2001. С. 228-241.

Ярослава Переклад
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Бахмут

ФЕНОМЕН АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ В СИСТЕМІ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Адекватний переклад – відтворення єдності змісту й форми оригіналу засобами іншої мови. Адекватний переклад враховує як змістову, так і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм, є точним і без усіляких неприпустимих перекручень. Оскільки адекватний переклад має оціночний характер, то варто розглянути таке поняття як повноцінність перекладу. Повноцінність перекладу полягає в передачі для вихідного тексту співвідношення змісту і форми шляхом відтворення особливостей останньої (якщо це можливо за мовними умовами) або створення функціональних відповідників цих особливостей. Повноцінний переклад передбачає рівновагу між цілим та окремим і визначає специфіку твору (змісту й форми).

За теорією Н. Складчикової існує чотири параметри адекватності перекладу: параметр адекватності передачі семантичної інформації; параметр адекватності передачі емоційно-оціночної інформації; параметр адекватності

передачі експресивної інформації; параметр адекватності передачі естетичної інформації [3, с. 25].

Варто відзначити, що поняття адекватності перекладу тлумачиться надто дослівно. Оскільки слово «адекватний» має значення «однаковий, тотожний», то термін «адекватність» взагалі почали уникати, вживаючи замість нього термін «еквівалентність», тобто «рівнозначність». В обох випадках йдеться про одне й те ж – ступінь відповідності текстів – оригінального і перекладного, які в ідеалі мають бути тотожними, але на практиці цього майже не досягається. Як адекватність, так і еквівалентність перекладу ніколи не бувають повними.

Отже, еквівалентність означає відношення між вихідним та кінцевим текстами, які виконують аналогічні комунікативні функції в різних культурах. Відомий лінгвіст Г. Мірам наводить загальноприйнятую класифікацію типів еквівалентності: синтаксичну, семантичну (компонентна і денотативна) та прагматичну еквівалентність [2, с. 120].

Еквівалентність виступає в якості основи комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом. Під поняттям еквівалентності перекладу розуміють передачу в перекладі змісту оригіналу, який розглядається як сукупність інформації, яка міститься в тексті, включаючи емотивні, стилістичні, образні, естетичні функції мовних одиниць. Таким чином, еквівалентність – поняття ширше, ніж «точність перекладу», під яким зазвичай розуміють лише збереження «предметно – логічного змісту» оригіналу. Іншими словами, норма еквівалентності означає вимогу максимальної орієнтованості на оригінал.

Поняття еквівалентність – одне з головних завдань перекладача, що полягає в максимально повній передачі змісту оригіналу, і, як правило, фактична спільність змісту оригіналу й перекладу дуже значна.

Під еквівалентністю, у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально–комунікативної інформації, що міститься в оригіналі та перекладі. Варто особливо підкреслити, що еквівалентність оригіналу й перекладу – це насамперед спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, але й на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу.

Термін “адекватний переклад”, як правило, має ширше значення, ніж “еквівалентний переклад”. Вітчизняний дослідник В. Балахтар трактує термін “адекватність” як співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу. Переклад тексту можна вважати адекватним, якщо хоча б одна з двох умов збережена: правильно перекладені усі терміни та їхні сполучення; переклад є зрозумілим для спеціаліста і в нього немає до перекладача жодних запитань і зауважень [1, с. 5].

А. Д. Швейцер визначив еквівалентність як збереження домінантної функції висловлювання. Еквівалентність окремих слів припускає максимальну

ідентичність усіх компонентів семантичної структури слів, які формують зміст тексту. А. Д. Швейцер приділяє увагу функціональній еквівалентності. Він запропонував 4 елементи змісту початкового тексту: денотативне значення (позначення предметних ситуацій), синтаксичне значення (характер синтаксичних зв'язків між елементами висловлювання), конотативне значення (визначається функціонально-стилістичною та експресивною ознакою мовного висловлювання), прагматичне значення (визначається відношенням між мовним висловлюванням та учасниками комунікативного акту) [4, с. 78].

Отже, поняття адекватність поєднує передачу стилістичних і експресивних відтінків оригіналу, а еквівалентність орієнтована на відповідність створюваного в результаті міжмовної комунікації тексту визначеним параметрам, що задаються оригіналам. Іншими словами, еквівалентність – це відношення результатів двох комунікативних актів-первинного й вторинного, а також завжди у відомій мірі націлена на ідеальний еталон; має на увазі вичерпну передачу змісту оригіналу на всіх семіотичних рівнях і в повному обсязі його функцій стосовно того чи іншого семіотичного рівня.

Таким чином, можна стверджувати, що успіх міжмовної комунікації залежить від рівня близькості перекладу оригіналу, не дивлячись на мовні та культурні відмінності, які неможливо відтворити у перекладі. Беручи до уваги той факт, що еквівалентність є однією з основних передумов для якісного перекладу тексту, не кожен еквівалентний текст є адекватним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>.
2. Мірам Г. Алгоритмы перевода (на английском языке). Київ: Твим-Интер, 1998. 176 с.
3. Складчикова Н. В. Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе. *Номинация и контекст*: сб. научных трудов. Кемерово, 1985. С. 21–29.
4. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215с.

Дар'я Платоненко
Науковий керівник – доцент Старченко О. А.
м. Бахмут

ІНТОНАЦІЯ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Інтонація – це мелодія речення. Інтонація створюється змінами висоти тону голосу (голос іде вище або нижче; залишається на тому ж рівні; підвищується або спадає), фразовим наголосом (сильний наголос на важливих

словах; слабкий наголос або відсутність наголосу на менш важливих словах) і ритмом (наголошені склади зустрічаються приблизно через рівні інтервали).

За допомогою інтонації можна додати реченню значеннєвого навантаження й емоційної виразності. Розуміння інтонаційних особливостей є таким важливим аспектом, що й вимова звуків, яка називається артикуляцією. За допомогою правильної інтонації можна створювати позитивну емоційну атмосферу під час комунікації.

Інтонація англійської мови містить у собі такі компоненти, як тон і темп мовлення, логічні паузи та логічні наголоси, ритм. Тон (rise, fall тощо) – це найзначніша зміна висоти тону голосу, що відбувається наприкінці інтонаційних груп і наприкінці речення. Кінцевий тон наприкінці речення – найбільш важливий засіб для визначення комунікативного типу речення (твердження, питання, команда, прохання).

За метою висловлювання речення поділяються на такі типи: розповідні, питальні та спонукальні. Кожне з цих речень може бути окличним.

Типи речень розрізняються відповідно до вживаної інтонації й тонів.

Питальні речення в англійській мові можуть вимовлятися з висхідною, спадною й спадно-висхідною інтонацією. Висхідний контур є одним із основних мелодійних контурів інтонації питальних речень в англійській мові. Як і в інших мовах, вона являє собою підйом висоти голосу від більш низького до більш високого рівня. При цьому як початковий, так і кінцевий рівень підйому можуть варіюватися.

Висхідний контур уживається наприкінці загальних питань (Is she/ here?), у проханнях (Could you /help me?), у першій частині альтернативних питань (Is it /short or long?), у другій частині розділових питаннях (Nice weather,/ isn't it?).

Підвищення голосу починається на останньому наголошеному складі речення. Голос підвищується не так високо, як, наприклад, у російській мові в питальних реченнях. Якщо речення закінчується на останньому наголошеному складі, підвищення відбувається усередині останнього наголошеного складу (Do you have a /pen?). Якщо є ненаголошені склади після кінцевого наголошеного складу, підвищення відбувається на ненаголошених складах: (Do you have a /pencil?).

Низький висхідний тон починається й закінчується нижче ніж звичайно у розповідних реченнях. Низьке підвищення звичайно повідомляє про ввічливий інтерес мовця і його готовність продовжувати розмову (Is she /beautiful?).

Високий висхідний тон починається вище, ніж звичайно у розповідних реченнях, й доходить до верхньої границі діапазону голосу. Залежно від ситуації високий висхідний тон може також указувати на здивування, збурення й гнів (Is it /coffee?).

Спадний контур позначає падіння висоти голосу на фінальному наголошеному складі фрази або групи слів.

Ця інтонація використовується в спеціальних питаннях (What do you do on your days \off?), в альтернативних питаннях (Do you study at school or \institute?). Спадна інтонація виражає завершеність, упевненість.

Високий спадний тон може вживатися в неофіційних ситуаціях для демонстрації жвавого інтересу й дружелюбності, замилювання, захвату (Can I help \you?).

Низький спадний тон використовується, коли ми говоримо про щось певне або коли ми хочемо бути дуже зрозумілими. Він демонструє інтерес, дружелюбність (What time does the film \finish?).

Спадно-висхідний тон передбачає зміну висоти голосу у двох напрямках: униз, а потім угору. Ми використовуємо цей контур наприкінці речень, коли хочемо сказати, що ми не впевнені, або коли в нас є, що додати. Ми використовуємо таку інтонацію в питаннях, коли хочемо, щоб питання звучали більш чомно (Is this your camera?).

Правильно обрана інтонація допомагає співрозмовникові зрозуміти, чи задаєте ви питання чи стверджуєте щось, з яким настроєм говорите і чи говорите ви серйозно або жартуєте тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карневская Е. Б. Практическая фонетика английского языка. Минск: Выш. шк., 1982. 230 с.
2. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
3. Лукина Н. Д. Фонетический вводно-коррективный курс английского языка. Москва: Высш. шк., 1985. 204 с.
4. <http://englex.ru/english-intonation>

Яна Рябоконт
Науковий керівник – доцент Зоз О. А.
м. Бахмут

ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ КОНЦЕПТІВ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

Концептуальна структура індивідуального стилю – це інтелектуально-естетичний зміст, заснований на законах логіки художнього мислення. Мовна, знакова структура ідіостиля відображає способи організації знакових, мовних засобів, за допомогою яких формується і транслюється концептуальна інформація. Таким чином, індивідуальний стиль представляє собою надскладний тип структури – надструктуру, інтегруючу матеріальну та ідеальну структури, об'єднує матеріально-тілесну й духовно-знакову підсистеми [1, с. 10].

Для висвітлення особливостей репрезентації концептів у межах одного художнього твору предметом дослідження став переклад концептів «радість» та «смуток» у поезії С. О. Єсеніна англійською мовою. Об'єктом дослідження є концептуальний простір вірша «Отговорила роща золотая...» С. О. Єсеніна та

його англомовний переклад. Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ньому уперше було розглянуто концепти «радість» та «смуток» у вивченні концептуального простору вірша «Отговорила роща золотая...» С. О. Єсеніна та його переклад англійською мовою. Мета дослідження полягає у виявленні емоційних концептів у поезії. Матеріалом дослідження слугував вірш С. О. Єсеніна «Отговорила роща золотая...», а також його переклад англійською мовою А. С. Вагаповим.

Для досягнення поставленої мети ми передбачаємо розв'язати такі основні завдання:

- розкрити поняття «концепт», «концептуальний простір»;
- виявити основні емоційні концепти ліричного твору;
- визначити особливості репрезентації концептів радості та смутку у вірші;
- дослідити засоби мовної репрезентації емоційних концептів в межах одного художнього твору.

У поетичному тексті відбувається резонанс звукового ритму і концептів, що накладаються один на одного. Відношення логічного та емпіричного порядку речей відходять на другий план та нейтралізуються [3, с. 219].

При перекладі концептів виникає низка проблем, оскільки головною метою перекладача є передача не лише словникового значення слова, яке представляє концепт, а й асоціативного поля, що формується з цим концептом у автора, беручи до уваги всі лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори. Тому концепт при перекладі іноземною мовою може зазнати деяких трансформацій та змінитися або ж наповнитися новими значеннями.

Концепт є основою при створенні поетом художньої картини власного світогляду. Він створює для читача цілісну картину стилю поета, зберігає риси поетичного образу, а тому при перекладі важливо зберегти роль концептів у творі, навіть при використанні певних трансформацій.

Концептуальна система – це сукупність всіх концептів, що входять в ментальний фонд мови, що знаходяться в різних типах відносин між собою. Вони реалізуються у вигляді репрезентантів – мовних знаків. Концептуальну систему можна назвати ментальним каркасом мовної картини світу [4, с. 130].

Аналіз лексико-семантичної структури вірша «Отговорила роща золотая...» та його перекладу англійською мовою дозволяє дійти висновку, що превалюючими емоційними концептами є концепти «радість» та «смуток».

Концепт «радість» представлений окремими лексичними одиницями, словосполученнями та стилістичними засобами (метафори та епітети):

1) «Золотой» означає радість і відкритість. Він є символом енергії Сонця, а також цілющого меду та пшениці. Крім того, «золотий» означає достаток та багатство. У переносному значенні – 'щасливий, сприятливий, прекрасний, чудовий'. У вірші концепт «радість» виражено за допомогою метафори «Роща золотая» – «the golden birch-tree grove».

2) «Весёлый» – відповідно до тлумачного словника Т.Ф. Єфремової [2] «весёлый» означає ‘повний веселоців, життєрадісний’, прикладом є метафора «Весёлым языком» – «merry chatter»;

3) «Красный» – цей **колір** є символом вогню, життя та краси. До речі, «красна» означає ще й красива. Використовується в народній мові та поезії для позначення чогось доброго, яскравого, світлого, наприклад метафора «Костер рябины красной» – «the purple rowan burning»;

4) «Милый» означає ‘славний, привабливий, приємний’, «Милым языком» – «lovely chatter».

Ядром концепту є слово з узагальнено-символічним значенням. Слово набуває значень за допомогою таких засобів, як лексичні одиниці, які у художніх творах виконують роль визначення авторського стилю.

Отже, до ядра концепту «радість» в мові оригіналу входять такі лексичні одиниці: золотой, весёлый, красный, милый; у перекладі: golden, merry, purple, lovely.

Концепт «смуток» також представлений як окремими лексичними одиницями, словосполученнями так і стилістичними засобами (метафори, епітети, порівняння):

1) «Печаль» – почуття смутку, скорботи, стан душевної гіркоти [2]. У вірші представлений метафорою «Печально пролетая» - «flying over, sullen»;

2) «Ушедший» – у переносному значенні ‘помирати’ [2], наприклад «о всех ушедших грезит конопляник» - «Remember all those perished, filled with pain»;

3) «Голый» – ‘позбавлений рослинності’ [2], «Стою один среди равнины голой» - «I’m standing on the plain all on my own»;

4) «Растратить» – ‘витратити, загубити, втратити’, наприклад «Лет, растратенных напрасно» – «the days that I discarded»;

5) «Грусть» – почуття смутку, зневіри. У вірші представлено метафорою «грустные слова» – «my words of sorrow», а також порівнянням «как дерево роняет тихо листья, так я роняю грустные слова» – «I drop my words of sorrow and vexation, the way a tree drops quietly its leaves»;

6) «Ненужный» – ‘такий, в якому немає потреби’ [2], «один ненужный ком...» – «a useless roll».

Таким чином, до ядра концепту «смуток» в оригіналі входять такі лексичні одиниці: печаль, ушедший, голый, растратить, грусть, ненужный; у перекладі англійською мовою: sullen, all those perished, all on my own, discarded, sorrow, useless.

А. С. Вагапов здебільшого використовував дослівний спосіб перекладу, тим самим зберігаючи роль емоційних концептів. Варто відзначити, що переклад відповідає авторському ідеостилу та жанровій приналежності тексту оригіналу.

Саме сукупність концептів певного автора визначає його світобачення. Відповідно до статистичного аналізу досліджуваного твору, ми не можемо стверджувати про переважання однієї з досліджуваних емоцій. Вживання концептів у вірші є рівноцінним, можемо відчутти тонку, ледь помітну межу у

використанні обох емоцій, що ніби взаємно проникають одна в одну, зберігаючи при цьому самостійність і цілісність.

Для передачі складних, різноманітних, а іноді і суперечливих почуттів можна використати найрізноманітніші способи: від простої номінації певних почуттів, до детального показу їх зовнішніх проявів. Ежова Н. Ф. виділяє три основні способи мовної репрезентації емоційних концептів:

- 1) за допомогою слів, що номінують різні емоції і почуття людини;
- 2) вживання слів, що описують емоції і почуття людини;
- 3) використання емотивних засобів [1, с. 13].

Аналіз способів мовної репрезентації емоційних концептів в певному художньому творі зможе показати індивідуальні прийоми авторської репрезентації відповідних концептів, а також співвідношення цих методів (в якісному і кількісному відношенні) стосовно до тексту художнього твору [1, с. 16].

Як було вище зазначено, у цьому вірші переважають суперечливі почуття. Їхня мовна репрезентація здійснюється за допомогою слів-номінантів:: золотой – golden, весёлый – merry, красный – purple, милый – lovely, печаль – sullen, ушедший – all those perished, голый – all on my own, растратить – discarded, грусть – sorrow, ненужный – useless.

Надалі планується продовжувати дослідження концептуального простору поетичного твору на основі зіставних аналізів різних перекладів віршів С. О. Есеніна, а також на основі віршів інших авторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ежова Н. Ф. Способы языковой репрезентации эмоциональных концептов в романе Л. Н. Толстого «Анна Каренина». *Вестник ВГУ. Серия Гуманитарные науки*. 2003. № 2. С. 10-21.
2. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва: Русский язык, 2000. URL: <https://www.efremova.info> (дата звернення 08.12.2017 р.).
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
4. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования *Вестник КемГУ*. 2013. № 2 (54) Т. 2. С. 127-131.

РІД АБРЕВІАТУР ТА НЕЗМІНЮВАНИХ ІМЕННИКІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Багато нових слів було запозичено в українську мову з англійської. Особлива увага приділяється перекладу абревіатур та акронімів поряд із незмінюваними іменниками. Вони розглядаються у численних наукових працях українських, російських та західних авторів, зокрема В. В. Борисова, В. І. Карабана, Л. Л. Нелюбіна, С. І. Влахова, С. П. Флорина. Однією з найактуальніших тем є узгодження іноземних абревіатур і незмінюваних іменників у роді при перекладі українською мовою.

Об'єктом дослідження є рід абревіатур і незмінюваних іменників іншомовного походження. Предметом дослідження слугували абревіатури, акроніми, скорочення назв міжнародних організацій та іншомовні незмінювані іменники. Метою статті є висвітлити граматичні особливості абревіатур та незмінюваних іменників іншомовного походження, а зокрема узгодження їх у роді при перекладі українською мовою.

Перш за все, слід зауважити, що існує декілька способів перекладу іноземних абревіатур, і в залежності від обраного способу буде формуватися граматична основа абревіатури, включаючи рід [2, с. 146]. Найбільш типовими способами є транслітерування і калькування. Однак, як при першому, так і при другому способі перекладу абревіатури існує декілька варіацій у визначенні роду. Тому при перекладі треба обрати спосіб вираження категорії роду. Їх розрізняють два [1, с. 86]:

1) за формою роду опорного іменника словосполучення: *APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation)* – *АТЕС (Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво)* – середнього роду, бо опорний іменник *співробітництво* має середній рід, наприклад: *Від заснування до наших днів АТЕС зберегло принципи рівноправної торгівлі*; *CIF (Canadian Institute of Forestry)* – *КІЛГ (Канадський інститут лісового господарства)* – чоловічого роду, бо опорний іменник *інститут* має чоловічий рід: *КІЛГ оголосив про набір іноземних абітурієнтів*;

2) за характером кінцевих звуків абревіатур: твердий приголосний маркує чоловічий рід, наприклад, *GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)* – *ГАТТ (Генеральна угода з тарифів і торгівлі)*: *Таким чином, ГАТТ 1947 р. став єдиним міжнародним документом, що регулював торгівлю в післявоєнному світі на наступні 45 років*; голосна літера *-a* означає жіночий рід, наприклад, *NAFTA (North American Free Trade Agreement)* – *НАФТА (Північноамериканська зона вільної торгівлі)*, *НАФТА надала стимул для розвитку торгівлі між країнами Північної Америки*.

Варіативність у визначенні роду обумовлена різноманіттям способів його вияву. Наприклад, *North Atlantic Treaty Organization* як абревіатуру можна перекласти двома способами: транслітеруванням – *НАТО* (від *NATO*), або

калькуванням – *ОПАД* (*Організація Північноатлантичного договору*). У першому випадку ми отримуємо акронім, який за своєю граматичною основою є незмінюваним іменником і відповідно до правил узгодження в роді має середній рід, тому що закінчується на голосну літеру -о. Інший приклад можна віднести до невідмінюваних аббревіатур, рід яких може визначатися за різними категоріями, тому *ОПАД* може мати як жіночий рід (за родом стрижневого слова – *організація*) або чоловічий (за характером кінцевої літери).

Поряд з аббревіатурами та акронімами при перекладі немала увага приділяється незмінюваним іменникам. Незмінювані (невідмінювані) іменники мають лише значення роду і позбавлені морфологічних форм його вияву.

За відсутністю більш вдалого терміну для матеріальної невиразності формальної незмінюваності цих слів вважаємо за необхідне кваліфікувати їх як невідмінювані іменники, аргументуючи це тим, що вони не включені у жодну з наявних іменникових відмін. Тому, щоб правильно їх перекладати, треба знати, на які родові групи за лексичним значенням вони поділяються.

Перш за все, йдеться про загальні назви. До них відносяться назви осіб, рід яких визначається відповідно до статі. Наприклад, іменники *jingo* (*джинго*), *referee* (*рефері*), *sir* (*сер*), *mister* (*містер*), *dandy* (*денді*) мають чоловічий рід; *missis* (*місіс*), *lady* (*леді*) – жіночий.

До чоловічого роду також належать назви тварин: *kangaroo* (*кенгуру*), *pony* (*поні*), *chimpanzee* (*шимпанзе*), *colibri* (*колібри*), *grizzly* (*грізлі*).

До жіночого роду відносяться назви деяких конкретних предметів: *shoddy* (*шодді* як вид тканини), *country* (*кантрі* як музичний жанр), *jacuzzi* (*джакузі* як окремий вид ванни).

До середнього роду належать невідмінювані назви неістот: *childfree* (*чайлд-фрі*), *taxi* (*таксі*), *fantasy* (*фентезі*), *royalty* (*роялті*), *selfie* (*селфі*), *party* (*парті*), *banjo* (*банджо*).

Родову приналежність деяких осіб (наприклад, собак окремих порід) можна визначити через конкретне вживання у мові [1, с. 84]. Це стосується іменників спільного роду: *collie* (*колі*), *whippet* (*віннет*), *sheltie* (*шелті*), *celebrity* (*селебріті*) тощо.

Питання встановлення родової належності аббревіатур і незмінюваних іменників при перекладі залишається однією з найактуальніших тем для дискусії через появу великої кількості нових слів; в українській мові визначення категорії роду не є складним, якщо вміти правильно упроваджувати нові слова, керуючись граматичними нормами мови.

Перспективною вважаємо дослідження умотивованості та перекладу акронімів як аббревіатур, які збігаються за формою, вимовою та семантикою зі словами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стасик М. В., Ткачук В. М., Стадніченко О. О., Грозовська Н. А. Українська мова професійного спрямування. Запоріжжя: ЗНУ, 2009. С. 84–86.

2. Влахов С. І, Флорин С. П. Непереваемое в переводе. Москва: Р. Валент, 2006. 375 с.

Вікторія Сімак
Науковий керівник – доцент Ситняк Р. М.
м. Бахмут

РОЛЬ РЕФЕРЕНЦІЇ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Всі люди використовують цих малих помічників навіть не здогадуючись, що вони роблять. Для того, щоб зробити мову більш мелодійною та гармонійною, ми намагаємось не використовувати однакові слова при написанні текстів або у повсякденному спілкуванні. Ще зі школи ми пам'ятаємо, як наші вчителі казали нам замінити слова, що часто можуть повторюватись синонімічними до них виразами або іменниками, займенниками чи іншими словами, наскільки у вас вистачить фантазії.

Насправді ці чудо-слова та наші нехитрі прийоми називаються референції. Це слова, які відсилають читача або слухача вперед чи назад до вже сказаного, згаданого повідомлення або до інформації, яку тільки належить дізнатись. Іншими словами, це відношення сказаного та написаного до дійсності. Але це можуть бути не тільки слова, а навіть вказувальні жести (ілюстратори). Це означає, що в процесі мовлення людина використовує вербальні та невербальні типи референції. За допомогою жестів можна направити або сфокусувати увагу співрозмовників на якомусь предметі дійсності, людині, стані або ситуації. Об'єкт чи сутність (люди, звірі, природа, все, що завгодно), по відношенню до яких ми здійснюємо референцію, називається – референт.

Як приклад, візьмемо номінативно-референційні одиниці в англійському дискурсі. Це мовні засоби, що складаються з номінативного (називного) та референційного (співвідносного) компонентів і здійснюють референцію щодо об'єктів дійсності. Номінативною стороною виступають іменники або словосполучення іменникового характеру (перший крок, успіхи учнів), а преференційною – детермінативи (англ. *determinate* – визначати).

Оскільки останні є частиною номінативно-референційних одиниць, то їх визначають як службові слова, що в іменникових фразах виконують роль артикля, який допомагає визначити коло референції іменника, роблячи його означеним чи неозначеним, а також сприяють повній його інтерпретації. Також детермінативами можуть виступати вказівні та присвійні займенники.

Теорія референції пояснює функціонування англійського артикля та збирає разом такі концепції артикля як теорію актуалізації, логічну теорію та теорію означеності та неозначеності. Вираження артиклем категорії означеності або неозначеності може залежати від наступних факторів: попередній досвід, яким володіють всі читачі, співрозмовники; ситуативний фактор, за якого

співрозмовник повідомляє про предмет або явище комунікативної ситуації; контекстний фактор, мовець розповідає про предмет чи явище, що виділені з предметної ситуації та пов'язані з нею; значення означеності; фактор комунікативної важливості й репрезентації (під впливом мотиву у мовця виникає бажання повідомити про предмети та явища, які стали частиною його досвіду, тому він бажає поділитись ними зі своїм співрозмовником), значення неозначеності [4, с. 35; 6, с. 30].

Функція артикля полягає в тому, щоб ототожнити (ідентифікувати) для адресата об'єкт, до якого здійснюється референція. Ідентифікація – засіб співвіднесення референта, означеного словосполучення з певним об'єктом реального світу, про існування якого людина знає внаслідок її власного досвіду [3, с. 6]. Ідентифікація включає три етапи пізнання предметів: вичленовування, ототожнення та класифікацію [2, с. 19].

На стадії вичленовування виділяють: відношення цілого й частини (партитивне), напр.: *Five of the ten children were in the class.*; координативні, коли увага зорієнтована на основний елемент (показник), а не на ціле, напр.: *A mother of two, Mrs. Sanders is the youngest of other women.*; посесивні, що вказують на приналежність, напр.: *In her blue hand bag always were many sweets*; локальні, які характеризують предмет за його розташуванням у просторі, напр.: *Five days a week she was at the school.* З етапом ототожнення пов'язане встановлення ідентичності предмета самому собі, напр.: *Dr. Denton was once the only female dean at a top-tier research university* [The New York Times, 30.06.2006]. Класифікація означає зведення предметів у класи меншого або більшого обсягу.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що референції – дуже важливий засіб спілкування у сучасному англomовному дискурсі. Тепер ми можемо використовувати їх свідомо та насолоджуватись продуктивним процесом спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецова Т. В. Позитивность информации в СМИ (к постановке проблемы). *Язык и социум: Материалы VII Международной научной конференции*. Минск, 2007. Ч.1. С. 185–188.
2. Кацнельсон С. Д. Речемыслительные процессы. *Вопросы языкознания*. 1984. № 4. С. 3–12.
3. Майстренко Я. В. Інтерпретація відношення ідентифікації в сучасній лінгвістичній науці. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. №110. Т.2. С. 17–20.
4. Мосієнко О. В. Номінативно-референційні засоби англomовного газетного дискурсу. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/8144/1/08movnrz.pdf>.
5. Lyons Ch. *Definiteness*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1999. 380 p.

МЕТАФОРІКА СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА У ПЕРЕКЛАДІ ОСТАПА ТАРНАВСЬКОГО

Метафора є одним із головних прийомів у художніх творах, образною складовою мови і мовлення, відтак, і об'єктом багатьох філологічних досліджень, зокрема таких науковців, як В. М. Телія, Н. Д. Арутюнова, В. Г. Гак, К. К. Жоль, Г. П. Їжакевич, О. С. Кубрякова, Л. О. Кудрявцева, І. М. Нечитайло, О. А. Ясинецька. Мета цієї статті – розглянути труднощі та рішення, які виникають при перекладі з англійської мови українською художньої метафорики на прикладі сонетів Вільяма Шекспіра у перекладі Остапа Тарнавського. Актуальність теми визначається лінгвістичною та культурологічною цінністю Шекспірівського слова та зумовлена сучасною тенденцією до вивчення й аналізу метафор у сфері когнітивної теорії, тобто розглядом мовних явищ у взаємозв'язку зі свідомістю людини, її діяльністю та мисленням. Предметом дослідження є художньо-стилістична своєрідність метафор у сонетах В. Шекспіра та адекватність їх відтворення Остапом Тарнавським у перекладі українською мовою [1].

Доба Вільяма Шекспіра в Англії була часом бурхливого розвитку літературної мови. Панування французької мови у державній сфері та культурі було подолано. Оксфордський і Кембриджський університети стали місцями отримання вищої державної освіти. Стрімко розвивалося національне книгодрукування; поряд з духовною літературою друкувалося багато світських, у тому числі й перекладних книг. Велике значення мав переклад Біблії загальнозрозумілою англійською мовою. Мова була для Вільяма Шекспіра засобом, який можна і потрібно було оновлювати та розширювати. В. Шекспір був людиною доби Відродження, йому були зрозумілі та близькі і філософські ідеї того часу – гуманізм та антропоцентризм, і практичні знання, і основні моральні проблеми, і всі прояви людського характеру, спадщина античної філософії і новітні літературні тенденції. Всі ці знання про устрій світу та людини, нові думки й почуття потрібно було висловити автентичними словами, яких не вистачало. Тому В. Шекспір *використовував* слова з найрізноманітніших джерел – від суто літературної, книжкової лексики до просторічної, наукової термінології. До того ж сам В. Шекспір був майстром словотворчості. За підрахунками дослідників, словник В. Шекспіра налічує близько 18 тисяч слів, серед яких близько 3,5 тисяч були створені самим автором, що становить собою фантастичне лексичне багатство [3]. В. Шекспір був вільним від мовних та лексичних норм нашого часу, оскільки він стояв біля витоків формування цих норм.

Після смерті англійського поета і драматурга минуло понад 400 років, проте інтерес до його творчості не зникає. Спадок В. Шекспіра – принаймні 17 комедій, 10 хронік, 11 трагедій, 5 поем і цикл зі 154 сонетів. Кожен твір має

багато перекладів майже кожною мовою світу. Не дивно, що і в межах однієї мови існують десятки варіантів перекладів від різних авторів, із різним баченням творчості англійського генія. Одним із таких авторів є Остап Тарнавський, український поет, перекладач, літературний критик, журналіст, літературознавець, культурний діяч, один із засновників Об'єднання українських письменників «Слово».

Слід зазначити, що переклад сонетів у О. Тарнавського вийшов досить неоднозначним. Так, Л. В. Коломієць зауважує: «Як і праця Костецького, переклади Тарнавського являють собою філологічний експеримент, щоправда, значно скромнішого масштабу [...]». Вважаючи, що «мова Шекспіра більше ділова», а не поетична, перекладач перебільшує цю рису, створивши змістово і контекстуально точний переклад Шекспірових сонетів, проте із невиправдано великою кількістю слів-кальок, «ділової» лексики і «рубаним» синтаксисом (імітація лаконічності ділового стилю за рахунок частого уникання сполучників підрядності, непрямих відмінкових форм займенників та ін., в результаті чого зникає невимушена розмовна інтонація шекспірівського тексту)» [2].

Щоб проаналізувати, наскільки О. Тарнавському вдалося відтворити метафорику текстів В. Шекспіра, розглянемо два сонети – I та IV – у зіставленні англомовних та українськомовних примірників.

Сонет I – про молодого парубка та спробу автора переконати його одружитися, майже увесь складається з метафор. До кінця першої чверті продовжується розгорнута метафора, прямий зміст якої – зміна поколінь у рослинному світі, а переносне значення – у тому, що таку ж вічність краси ми бажаємо для людей, цієї красою наділених:

<i>From fairest creatures we desire increase, That thereby beauty's rose might never die, But as the ripper should by time decease, His tender heir might bear his memory:</i>	<i>З рясних створинь чекаємо зростання, Тому краси троянда не помре: Як зрілу час зведе на завмирання, Про неї пам'ять свіжа парость шле [1].</i>
--	---

Далі В. Шекспір дорікає герою через його егоїзм, зокрема те, що він живе лише для себе і тим марнує свої життя й красу. Тут автор протиставляє безплідній самотності родюче подружнє життя. Це головна тема основної частини сонету:

<i>But thou, contracted to thine own bright eyes, Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel, Making a famine where abundance lies, Thyself thy foe, to thy sweet self too cruel. Thou that art now the world's fresh ornament And only herald to the gaudy spring, Within thine own bud buriest thy content</i>	<i>А ти, завіривши своїм очам, Годуєш свій вогонь своїм пальним: Де був достаток, вносиш голод там, І сам собі ти ворогом страшним. І ти, що – мов нова оздоба світу, Єдиний вісник пишної весни – Ще в бруньці нищиш суть свою розриту, Марнуєш, ніжний скнаро, талани</i>
--	---

<i>And, tender churl, mak'st waste in niggarding.</i>	[1].
---	------

Автор залишив сильний та яскравий образ для останнього рядка:

<i>Pity the world, or else this glutton be, To eat the world's due, by the grave and thee.</i>	<i>Жаль світа! Бо несеш ти, далебі, Те, що для світа мав, у гріб, собі</i> [1].
--	--

Сонет має неоднозначний зміст: на поверхні – повчання і докори на адресу молодої людини, а у глибині – милування молодістю і вираз шанобливості. Цей сонет є чудовим прикладом вживання одразу цілого ряду розгорнутих метафор, наділених одним сенсом, або, інакше кажучи, це приклад однієї надзвичайно розгорнутої метафори, різні частини якої відповідають різним аспектам об'єкта уваги. Таким чином, ми бачимо реалізацію текстотвірної функції метафори.

Прикладом метафори, розміром із цілий художній твір, є і Сонет IV:

<i>Unthrifty loveliness, why dost thou spend Upon thyself thy beauty's legacy? Nature's bequest gives nothing, but doth lend, And being frank, she lends to those are free: Then, beauteous niggard, why dost thou abuse The bounteous largess given thee to give? Profitless usurer, why dost thou use So great a sum of sums, yet canst not live? For having traffic with thyself alone, Thou of thyself thy sweet self dost deceive: Then how, when Nature calls thee to be gone, What acceptable audit canst thou leave? Thy unus'd beauty must be tomb'd with thee, Which used, lives th' executor to be.</i>	<i>Змарнована красо, чом тратиш ти Для себе ту вродливу спадщину, Що можна лиш її позичити В природи на життєву довжину? То ж, гарний скнаро, чом же ти зловжив Ту щедрість, дану, щоб передавать, Позичнику невдячний, чом зужив Багато сум й не можеш протривать? Рахуючись з собою тільки, ти Обман наводиш тій красі й собі; Коли Природа кликне відійти, Яку розплату лишиш по собі? Красу твою замкнуть з тобою в гріб, Що спадкоємцю передати слід [1].</i>
--	--

Головна тема, як і в попередньому, – заклик до *подружнього життя*. За допомогою метафоричного вживання слів *spend* (*тратиш*) і *legacy* (*спадщина*) образ набуває окресленості з перших рядків сонета. Далі цей образ послідовно розкривається за допомогою лексики грошово-майнових відносин та бухгалтерії: *bequest* (*спадщина*), *lend* (*позичити*), *abuse* (*зловжив*), *profitless usurer* (*позичнику невдячний*), *traffic* (*рахуючись*), *audit* (*розплату*), *executor* (*спадкоємець*). Ці метафори носять текстотвірну й інформаційну функції, оскільки так ми можемо уявити собі соціально-економічні відносини у часи В. Шекспіра, а водночас метафорично йдеться про заклик до щирих сімейних стосунків.

Вважаємо, що перекладачеві загалом вдалося приділити увагу ритмомелодійним і змістовим складовим першотворів та компенсувати мелодійно умотивовані складові розгорнутих метафор ідіостилю В. Шекспіра.

Перспективним напрямком подальших досліджень можна вважати розгляд особливостей застосування перекладацьких трансформацій у процесі передачі змісту сонетів В. Шекспіра не тільки у перекладах О. Тарнавського, але й інших українських перекладачів; причому варто приділити увагу способам відтворення у перекладах різних стилістичних прийомів, застосованих автором першотворів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільям Шекспір. Сонети (в перекладі Остапа Тарнавського). URL: <http://poetyka.uazone.net/shakespeare/> (дата звернення 20.03.2018).
2. Коломієць Л. В. Мовно-стильові виміри творчого методу перекладача: на матеріалі українських перекладів Шекспірових сонетів. URL: <https://www.twirpx.com/file/681090/> (дата звернення 20.03.2018).
3. Schmidt A. Shakespeare-lexicon: A Complete Dictionary of All the English Words, Phrases and Constructions in the Works of the Poet. 1902. URL: <https://archive.org/details/shakespearelexi01sarrgoog> (дата звернення 20.03.2018).

Наталія Тищенко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Бахмут

ПРИНЦИП НОМІНАЦІЇ ФІТОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Однією з актуальних проблем у дослідженні фітонімів є визначення самого терміна. Незважаючи на те, що термін «фітонім» почав широко використовуватися у лінгвістиці ще з 70-х років ХХ століття, загальноприйнятого тлумачення у мовознавстві не існує. Перші спроби пояснити поняття були представлені в окремих статтях, у яких «фітоніми» означали «власні назви окремих рослин» [4, с. 11-12]. Тобто «фітоніміка», яка представляє сукупність назв реалій рослинного світу, розглядалась як окремий розділ ономастики – лінгвістичної науки, «яка займається всебічним вивченням власних назв» [2, с. 7].

Н. В. Подольська запропонувала таке визначення терміна: «фітонім – це власне ім'я будь-якої рослини...» [5, с. 158]. О. В. Суперанська визначає два типи одиничності: одиничність індивідуальна та одиничність категоріальна. Категоріальна одиничність виявляється у таксонах – типових представниках певного виду. Вона поділяє певні категорії на групи, сорти, які характеризуються особливостями, притаманними всім представникам цієї

групи чи сорту. Т. А. Боброва надала широке визначення поняттю та розглядала фітонім «як термінологічну назву всіх рослин» [4, с. 13]. У процесі семантичного розвитку та активного вживання у дослідницьких працях у 90-х рр. ХХ ст. термін «фітонім» був представлений в етимологічному словнику як «науковий неологізм», поєднання з грецької *phuto-* <*phuton* «рослина» та *onima* «ім'я, назва», тобто «назва рослини».

Теорія номінації дозволяє розглянути різні одиниці і типи номінації на матеріалі конкретного номінативного поля з позиції буденно-когнітивної та науково-когнітивної номінації. З точки зору наукової систематики, пріоритетним є осмислення штучних та справжніх реалій, у тому числі і ботанічних. Цей тип систематики укладається окремими дослідниками, які підпорядковують закономірності номінації та рішення логічних і предметних проблем систематизації об'єктів певної галузі науки. Буденна номінація керується принципами когнітивної лінгвістики, яка розглядає мову як когнітивний феномен, а не логіко-дискурсивний орган. Флороніми як продукти буденно-когнітивної номінації відображають особливості менталітету народу стосовно світу рослин. Структура номінації вказує на те, що лежить в основі мотивації назви рослини. Мотивації притаманні прагматичний, оціночний, параметричний характери. Так, наприклад, оціночний характер дає характеристику рослині з точки зору її естетичних ознак.

В. В. Копчева представила детальну класифікацію ознак номінації, серед яких виділяються *об'єктивні* (власні та відносні) та *умовні* (меморіальні і власно-умовні).

Власна об'єктивна номінація розглядає такі ознаки:

- морфологічні (колір, розмір, покрив, загальний зовнішній вигляд, запах, смак): *yellow lady's slipper* – *черевички зозулині*;
- хімічні тощо (запах, смак, особливості життєдіяльності, звук): *annual meadow grass* – *тонконіг однорічний*.

До відносних об'єктивних ознак належать:

- відношення між об'єктами (місце розташування, географія, час активності, номенклатурні ознаки): *Calla palustris* – *wild calla, female dragon, water lily, swamp robin, water arum* – *образки болотні*; у російському словнику Даля назва цієї рослини подана як *змій-трава, змійовик, озерний вахтовник*;

- відношення між об'єктом та людиною (прагматичні ознаки, зовнішній та внутрішній вплив під час торкання): *touch-me-not* – *мімоза сором'язлива*; рослина отримала таку назву через властивість складати та опускати листя, якщо її торкнутися або струсити, а через кілька хвилин листя розкриваються знову;

- відношення між об'єктом та тваринами (використання рослини тваринами, вплив рослини на тварин) [4, с. 72-73].

С. Ю. Дубровина виділяє і так звані «міфологічні» принципи номінації, які визначають назви, що виникли на основі легенд та зв'язку з ім'ям. До міфологічного принципу номінації входять:

- назви рослин, утворені від власних назв: *Adam's needle* – *юка*;

– назви міфологічних істот, євангелічних назв: *common St. John's wort* – звиробій звичайний, а також народні назви – *стокровиця*, *зілля святоянське*, *заяча кривця*;

– позначення спорідненості: *son-before-father* (букв. син перед батьком) в українській мові перекладається як *мати-мачуха*, *мачушник*, *підбій*. Таку назву отримала рослина в англійській культурі через те, що одразу після сходу снігу рослина зацвітає (з'являється син), а значно пізніше з'являється листя (батько). Українська назва акцентує увагу на іншій характерній особливості – верхня та нижня поверхні листя на дотик достатньо відрізняються. М'яка, «тепла» нижня та «холодна», гладка верхня – *мати-мачуха*.

Такі назви є відображенням духовної народної культури. Одні назви говорять про способи застосування лікарських рослин, інші – про місце їх зростання, треті є метафоричними і відображають певні зовнішні дані, наприклад з тваринним світом. Дослідження умотивованості фітонімів та особливостей їх перекладу є перспективним, зокрема з методологічної точки зору усвідомлення майбутніми перекладачами принципів надання міжмовних відповідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ: Довіра, 1992. 414 с.
2. Чортополох. URL: <https://we.org.ua/kultura/mifologiya/chortopoloh/> (дата звернення 25.02.2018).
3. Бондалетов В. Д. Русская ономастика. Москва: Просвещение, 1983. 224 с.
4. Копчева В. В. Соотношение искусственной и естественной номинация (на материале названий растений): дисс. ... канд. фил. наук: 10.02.01. Томск, 1985. 225с.
5. Дьяченко Ю. А. Фитонимическая лексика в художественной прозе Е. И. Носова: дисс. ... канд. фил. наук. 10.02.01. Курск, 2010. 18 с.
6. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва, 1978. 200 с.
7. Суперанская А. В. Апеллятив-онома. Имя нарицательное и собственное: Сб. науч. ст. / отв. ред. А.В. Суперанская. Москва: Наука, 1978. С. 5–33.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Сучасні філологічні дослідження характеризуються підвищеною увагою до порівняльного та перекладацького аналізу мовних систем. Визначення загальних закономірностей і фактів, властивих різним мовам, дозволяє відрізнити універсальне від специфічного, виявити специфіку міжмовного функціонування одиниць певного дискурсу. Відповідно, актуальність цієї публікації визначається спробою виявити типові способи надання адекватних відповідників для суспільно важливих лексичних одиниць політичного дискурсу при перекладі з англійської мови українською.

Так, транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, наприклад: *naturalization* – *натуралізація*, *organization* – *організація*, *conflict* – *конфлікт*, *declaration* – *декларація* [2, с. 21], з подальшим розрізненням таких видів: 1) транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, наприклад *quorum* – *кворум*); 2) транслітерування (слово вихідної мови передається по літерах, наприклад, *genocide* – *геноцид*, *domicile* – *доміциль*, *racist* – *расист*); 3) змішане транскодування (переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування, наприклад, *convention* – *конвенція*, *amnesty* – *амністія*, *Hillaryland* – *Гіларіленд*); 4) адаптивне транскодування (коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу, наприклад, *democratic* – *демократичний*, *civil* – *цивільний*, *sovereignty* – *суверенітет*).

Для адаптації термінів у мові перекладу актуальним є прийом калькування, за якого відповідником простого чи (частіше) складного слова вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику [2, с. 25], наприклад: *Asian tigers* – *азіатські тигри*, *velvet divorce* – *оксамитове розлучення* «мирний поділ однієї держави на декілька», *neo-cold war* – *нова холодна війна*, *an axis of evil* – *вісь зла* «країни, що підтримують тероризм». Доречність калькування спостерігаємо й на прикладі сучасно активно функціонуючих термінів, які вже увійшли до складу мови перекладу, мають в українській мові усталені відповідники, наприклад: *apply the law* – *застосовувати закон*, *armed conflict* – *збройний конфлікт*, *at the international level* – *на міжнародному рівні*, *bilateral agreement* – *двостороння угода*. В цих прикладах українські відповідники англійських термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів. Калькування при перекладі неологізмів може супроводжуватися експлікацією, часом описовим перекладом, що подається в дужках: *corridor five* – *коридор-5* (*транс-європейська магістраль від Барселони до Києва*).

Описовий переклад – це такий спосіб перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм змінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення, наприклад: *money primary* – політична боротьба між кандидатами за привернення спонсорів для фінансування їхніх передвиборчих кампаній; *asylum-shopping* – переїзд з країни в країну в пошуках (політичного притулку) (пошук країни, яка зможе надати притулок); *boat people* (*boat refugees*) – політичні або економічні біженці, які пливають на плотах, човнах (у багаті країни, особливо в США, Австралію (первісно цим терміном позначали біженців із В'єтнаму, Китаю, а в 1990-ті роки також із країн Латинської Америки), *prebttal* – аргумент «проти» якої-небудь пропозиції, який висловлюється перш ніж робиться сама пропозиція.

Смисловий розвиток є таким прийомом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Іноді відхилення в перекладі від оригіналу необхідне для досягнення адекватності перекладу, оскільки в мовах оригіналу і перекладу можуть діяти різні мовленнєві норми та традиції [2, с. 28], наприклад: *unfair practices* – недобросовісні методи, *black method* – тіньовий метод, *coolhunter* – стилемисливець.

Крайнім випадком такого способу перекладу як семантичний розвиток при перекладі слів і словосполучень є так званий антонімічний переклад, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна – на негативну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним. У певних контекстах деякі англійські слова, що не мають у своєму складі заперечувальних морфем, але містять у своєму складі заперечувальний семантичний компонент, можуть перекладатися подібними за значеннями словами з префіксом *не-* або сполученням частки *не* з антонімічним відповідником слова, що перекладається [2, с. 30], наприклад, *avoidable* – неминучий, *this project was not illegal* – цей проект був законним.

Конкретизація значення слова – це лексична трансформація, внаслідок якої слово широкої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики [2, с. 39], наприклад: *apartheid system* – система расової ізоляції, *to clamor* – вимагати; ***There have been fewer reproaches from abroad directed at the country over human rights violations.*** – З-за кордону стало менше **лунаати закликів** на адресу цієї країни щодо порушення прав людини [1, с. 28].

Генералізація значення слова – трансформація, внаслідок якої слово із вузьким значенням, що перекладається, замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням: *The bombing doubtlessly will harden hearts in Washington against the Palestinian Authority.* – Безперечно, цей вибух значно **погіршить відносини** між Вашингтоном і Палестиною [1, с. 29]. Оскільки застосування генералізації значення слова може призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід тільки в тих випадках, коли вживання у

перекладі словникового відповідника може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу [2, с. 45].

Отже, вагомими способами перекладу англomовної політичної лексики українською мовою є транскодування, калькування та описовий переклад. Щодо трансформацій, актуальними вважаємо чотири основних прийоми створення контекстуальних замінів при перекладі англomовного сленгу українською мовою: смисловий розвиток, антонімічний переклад, конкретизація і генералізація значення. Визначення лінгвостилістичних особливостей англomовних суспільно-політичних неологізмів та їхніх відповідників в українській мові є перспективою нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2003. 450 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2: Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 304 с.

Христина Тріскіба
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Бахмут

АНАЛОГІЯ У ПЕРЕКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРОСТОРОВОЇ СЕМАНТИКИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Одна з проблем, пов'язаних з фразеологізмами, – проблема перекладу – стає дедалі важливішою на фоні збільшення взаємодії та взаємовпливу націй, їхніх досягнень і культури, побуту, розвитку історії, а отже, і їхніх мов та актуальності зіставлення концептуальних та мовних картин світу. Фразеологізми вживаються в різних стилях і галузях, а способи їх перекладу залежать від різнопланових структурних, лексичних, когнітивних і культурологічних особливостей. У межах цієї публікації розглянемо аналоговий спосіб перекладу англomовних фразеологізмів українською мовою, зосередившись на стійких словосполученнях просторової семантики, когнітивні ознаки якої є характерними для обох мов.

Аналог – це стійкий зворот цільової мови, який за своїм значенням адекватний відповіднику мови оригіналу, але відрізняється від нього повністю або частково за своїм образом [1, с. 11]. Надання аналогічного, а не повного відповідника аж ніяк не суперечить визначенню, що «переклад – це точне відтворення оригіналу засобами іншої мови зі збереженням єдності змісту та стилю» [2, с. 5]. Лексична система мови, розвиток якої відбувався нарізно від мови, з якою вона взаємодіє в перекладі, не може повністю забезпечити навіть когнітивно однакове найменування різних предметів, процесів, властивостей,

станів чи ситуацій. Так само, аналогічність, а не дослівний мовний паралелізм, спостерігаємо і в багатьох фразеологізмах. Причому, багато фразеологічних одиниць, окрім прислів'їв і приказок, не відрізняються за своєю лексико-граматичною формою від змінних словосполучень. Тому при перекладі фразеологізмів передусім потрібно встановити, чи маємо справу зі змінним чи зі стійким словосполученням, проаналізувавши наявність семантичної цілісності й комбінаторної усталеності словосполучень.

Так, наприклад, вислів *to come/get/go home* є звичайним словосполученням у випадку перекладу *прийти/дістатися/йти додому*, але як стійка фразеологічна сполука він має такі образно умотивовані значення:

1) *влучити в ціль*: *He lounged forward, but his blow did not get home* (E. Wallace, *Captains of Souls*, ch. XLIV). – *Пан Іст подався вперед, але удар не влучив у ціль*;

2) *зачепити за живе, боляче вразити кого-н.; знайти відгук в душі кого-н., подіяти, зворушити кого-н.*: *"I think I've done the trick this time. I just gave them a bit of straight talk; and it went home"* (B. Shaw, *John Bull's Other Island*, act III). – *«Здається, мені вдалося цього разу. Щиро поговорив з ними; і це подіяло»*;

3) *доходить до свідомості, справляти враження на кого-н.; усвідомлювати*: *For the first time it came home sharply to Aileen how much his affairs meant to him* (Th. Dreiser, *The Financier*, ch. XXXIX). – *Ейлін уперше з такою виразністю усвідомила, як багато означали для нього його справи.*

Багатозначність фразеологізмів та нерідкий збіг компонентного складу фразеологізмів і змінних словосполучень часом викликають труднощі при перекладі. Тому щоразу, коли в перекладача виникає хоча б щонайменший сумнів в істинній природі певного вислову, що перекладається, необхідно провести його ідентифікацію, тобто встановити його фразеологічність, користуючись для цього різними філологічними засобами й прийомами – від звернення до фразеологічних словників і довідників до контекстуального семантико-стилістичного аналізу.

Фразеологізми, будучи стійкими утвореннями, допускають у мові різноманітні структурно-семантичні зміни. Так, дієслова у складі фразеологічних одиниць, як правило, відрізняються стабільністю свого значення при різних змінах фразеологізмів у мові. Незважаючи на стабільність значення, форма дієслова у фразеологізмах змінюється в залежності від потреб контексту, в який вводиться певний фразеологізм. Наприклад, дієслово *go* має значення: 1) *йти, їхати, рухатися*; 2) *подорожувати*; 3) *йти, вирушати, від'їжджати*. Залежно від ситуації це дієслово використовується в різних граматичних формах, спонукаючи звертати увагу й на різні значення.

Так, стійке словосполучення *to go far* означає 1) *далеко піти, багато чого досягти, мати велике майбутнє*; 2) *занадто багато собі дозволити*: *It had been reported that the Prime Minister had said to someone that 'young Waring would go far'* (A. Christie, *The Labours of Hercules*). – *Відзначили, що Прем'єр-міністр одного разу висловив припущення, що «молодий Воринг далеко піде»*, або

Повідомлялося, що Прем'єр-міністр пророкував молодому Ворингу **велике майбутнє**.

Фразеологізм *a gone goose* може мати переклад 1) *пропаща, кінчена людина*; 2) *пропасти, схибити*: *I could get on to the highbrow talk as long as it was in American. But once they begin the parlez-vous, oui, oui, I'm a gone goose* (S. Lewis, *Free Air*, ch. XII). – *Їх вчена розмова мені була зрозумілою, доки вони говорили англійською. Але коли я почув французьке «parlez-vous», я відчув, що гину*.

Словосполучення *be going strong* має українські відповідники 1) *бути повним/сповненим сил, не здаватися, триматися, залишатися сповненим сил*; 2) *процвітати*: *...here am I eighty-two, and still goin' strong* (E. O'Connor, *The Edge of Sadness*, part I, ch. V). – *...ось мені вісімдесят два роки, а я ще повен сил*.

Логічним продовженням аналізу лексико-граматичних особливостей використання англомовних стійких словосполучень та їхніх численних україномовних відповідників у різних значеннях вважаємо увагу до різновидів міжмовних відповідників-аналогів фразеологічних одиниць.

Так, повні аналоги (повні еквіваленти) – це відповідники, в яких способи вираження понять і дій у двох мовах повністю або майже повністю співпадають, наприклад: *free as the wind* – *вільний немов вітер*; *how the wind blows* – *звідки/куди вітер віє*. Повні аналоги не викликають труднощів при перекладі та уможливають калькування своїх складових компонентів.

Семантичні аналоги становлять повну понятійну відповідність, виражену різними мовними засобами. Значення фраз співпадають, проте в різних мовах використовуються різні лексико-граматичні засоби, наприклад: *heave in sight* – *з'явитися на горизонті*. Семантичні аналоги не становлять труднощів при перекладі, але вимогою до перекладача є розпізнавати когнітивні й стилістичні особливості стійких словосполучень оригіналу та, за відсутності відповідної усталеної одиниці в мові перекладу, вдало оперувати когнітивно-комбінаторними можливостями цільової мови.

Повні невідповідності свідчать про практичну відсутність перекладу як такого. Якщо передавати семантику фразеологічної одиниці оригіналу описово, то обсяг такого висловлювання буде або дуже значним, або дотримання стислості – однієї з основних вимог до влучності фразеологізму й перекладу в цілому – призведе до втрати відчуття, що в оригіналі відповідником було усталене словосполучення, наприклад: *bleeding ponytail* – *неприкаяний* або *літня людина, яка народилася під час демографічного буму, перебуває у фінансовій скруті й сумує за минулим, особливо за часом до погіршення свого матеріального становища*. Іншими прикладами є образні словосполучення-неологізми, такі як *club sandwich generation* – *люди, які піклуються у родині із декількох поколінь про своїх батьків, дітей та онуків* чи *triple-decker generation* – *родина, яка складається із представників принаймні трьох поколінь, що живуть разом*. Причому, немає впевненості, що такий стислий переклад фраз, як *покоління клубного сандвіча/бутерброда* чи *трипалубний/триповерховий рід*

буде зрозумілим з першого пред'явлення, що суперечить другій вимозі до перекладу – зрозумілість. Тому повні невідповідності слід за змогою уникати або намагатися передавати якомога стисліше описово – наприклад, *велика родина з кількох поколінь*.

Отже, проведений аналіз засвідчує, що, якщо за наявності повних міжмовних аналогів (еквівалентів) відсоток помилок і обмовок при перекладі практично дорівнює нулю, то він підвищується при вживанні семантичних аналогів, досягаючи найбільш відчутної проблематичності у разі відсутності відповідника етноспецифічної чи неологічної образно-фразеологічної одиниці в мові перекладу, зокрема на певній стадії мовного розвитку й міжмовної взаємодії. Причому, в процесі функціонування мови спостерігаються постійні, хоча й повільні зміни в смисловій структурі фразеологічних одиниць. Істинне розуміння особливостей вживання усталених словосполучень, їхньої семантики і специфіки їх перекладу виникає лише при реалізації фразеологізмів у контексті. Перспективою вважаємо аналіз когнітивної аналогії досліджуваних нами мовних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь. Москва: Русский язык медиа, 2005. 1210 с.
2. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский. Москва: Просвещение, 1982. 184 с.

Елеонора Трофимова
Науковий керівник – доц. Потреба Н. А.
м. Бахмут

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ

Гендерні відносини є важливим аспектом соціальної організації суспільства. Гендерні дослідження – новий науковий напрямок, що знаходиться на межі багатьох наук. У центрі його уваги – соціальні, культурні, мовні та інші чинники, що визначають поведінку чоловіків і жінок залежно від їхніх уявлень не тільки про свою біологічну стать (sex), а й про гендер (gender), тобто стать соціокультурну. Під гендерною належністю розуміється не біологічна стать, а, скоріше, соціальна роль (бути чоловіком / жінкою та здійснювати у зв'язку з цим певні функції під час комунікаційного процесу) [3, с. 225].

Гендерній проблематиці в лінгвістиці значну увагу приділяли такі західні науковці, як: Р. Лакофф, С. Ромен, Д. Камерон, Д. Танен, Д. Коутс, Дж. Сандерленд, Д. Спендер, П. Траджіл, Дж. Холмз та ін. Основні напрямки їхніх досліджень були зосереджені на виявленні та документуванні

мовленнєвих характеристик, пов'язаних із гендерною відмінністю чоловіків та жінок.

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком комунікаційних технологій та підвищенням ролі мобільного Інтернет-спілкування в житті не тільки окремої людини, а й усього суспільства. Це зумовлює зростання впливу нових форм комунікації на розвиток мови та її подальші зміни.

Сучасні дослідження гендерних відмінностей в загальному використанні Інтернету є дещо суперечливі. Існує погляд, що чоловіки використовують Інтернет більше, ніж жінки, тоді як інші стверджують, що гендерної різниці немає. Обидва табори прийшли до висновку, що чоловіки і жінки відрізняються своєю мотивацією і використанням часу, проведеного в Інтернеті.

Мета нашого дослідження полягає у розгляді сучасного погляду на існуючі гендерні відмінності. Жінки, в порівнянні з чоловіками, частіше за все є опосередкованими користувачами зв'язку. Вони вважають за краще і частіше використовувати текстові повідомлення, соціальні мережі і онлайн-відеодзвінки.

Види Інтернет-спілкування значно впливають на вияв гендерних особливостей лексики та стилістики повідомлень користувачів. Наприклад, у чаті майже неможливо розрізнити, співрозмовником є чоловік чи жінка, оскільки повідомлення занадто коротке й неформальне [4, с. 25].

А от у блозі, навпаки, дуже легко відрізнити чоловіче повідомлення від жіночого на основі тих особливостей, які ми розглянемо нижче. Відмінності між чоловічими й жіночими повідомленнями проявляються на різних рівнях мови: у лексиці, фонетиці, граматиці. Крім того, відзначаються розбіжності й у тактиці ведення розмов [1, с. 61].

Вважається, що найчастіше гендерні відмінності виявляються на рівні лексики. Так, О. Земська, М. Китайгородська і Н. Розанова відзначають, що жінкам властиве вживання зменшувальних форм, особливо в розмові з дітьми і тваринами, використання приблизних позначень, тенденція до гіперболізованої експресії (особливо характерна при вираженні оцінних значень), висока концентрація емоційно-оціночних слів [3, с. 112]

Чоловікам, навпаки, властиве огрубіння мови лексичними засобами, тенденція до точності номінації, вживання термінів, використання стилістично нейтральної оціночної лексики, експресивних, зазвичай стилістично знижених засобів, активне використання багажу професійних знань поза сферою професійного спілкування [3, с. 121]

Отже, для французької мови, яка має дуже складну орфографію, ці ознаки використання електронної комунікації значно відхиляються від стандарту французької орфографії. Також треба підкреслити, як реєстр повідомлень, електронна комунікація відповідає загальним правилам граматики, і, зокрема, правилу адаптації до адресата та його гендерної належності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма. Москва, 2003. С. 61.
2. Земская Е. А., Китайгородская М. А., Розанова Н. Н. Особенности мужской и женской речи. *Русский язык в его функционировании*. Москва, 1993. С. 90–136.
3. Кузнецова А. И. "Гендер" как категория социолінгвістики. *Гендер: язык, культура, коммуникация. Материалы первой Международной конференции*. – Москва: МГЛУ, 2001. С. 221–233.
4. Hewitt H. Blog: Understanding the information reformation that's changing your world. Nashville: Thomas Nelson Inc., 2005. 256 p.

Катерина Фабрична
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Бахмут

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА ЯК ПРАВОВОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Вивчення мовних систем з погляду на соціолінгвістичний аспект може здійснюватися в контексті мікро- та макролінгвістики. Перший тип займається вивченням того, як мова використовується в малих соціальних спільнотах (наприклад, в сім'ї, виробничій групі тощо). Другий вивчає великомасштабні процеси і відносини, які мають місце в мові та які так чи інакше обумовлені соціальними факторами. У нашій роботі мовна поведінка мовної особистості розглядається в рамках мікролінгвістики у зв'язку із соціально-значущими умовами типових комунікативних ситуацій.

По-перше, зазначимо специфічні поняття, якими оперує соціолінгвістика: мовне співтовариство, мовна ситуація, соціально-комунікативна система, мовна соціалізація, комунікативна компетенція, мовний код, перемикування кодів, білінгвізм (двомовність), мовна політика і ряд інших. Крім того, деякі поняття запозичені з інших галузей мовознавства: мовна норма, мовленнєве спілкування, мовна поведінка, мовний акт, мовленнєвий контакт, змішання мов, мова-посередник тощо. А також із соціології, соціальної психології: соціальна структура суспільства, соціальний статус, соціальна роль, соціальний фактор і деякі інші [1].

Для аналізу розмовного дискурсу адвокатів з погляду соціолінгвістики ми мали на меті розкрити сутність поняття про мікролінгвістику, її складові поняття та способи їх вираження саме у спілкуванні.

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених усіма видами перетворюючої діяльності людини та суспільства [3]. Поняття культури є предметом вивчення багатьох наук, як-от: філософії, психології, лінгвістики, а також тісно пов'язане із суспільством, мовою, природою тощо. Ми розглянемо безпосереднє зв'язок мови з культурою.

Мова і культура тісно пов'язані з процесами комунікації, з формуванням особистості людини, а також суспільством в цілому. А вже культура має свої ідеали, моральні норми, традиції, звичаї тощо, які у сукупності складають «соціальні норми поведінки» [4].

Юридичний дискурс став предметом досліджень багатьох видатних учених, серед яких слід відзначити імена Н. Н. Івакіна, В. І. Карасика, Г. В. Кубиць, Н. Є. Ковалю [2]. Він виступає елементом змістової класифікації дискурсу і складає систему із своїми характерними рисами, притаманними цій сфері комунікації.

Розглянувши поняття мікролінгвістики, можна зробити висновок, що відправною точкою є саме «мовленнєва поведінка». З огляду на той факт, що особливості мовленнєвої поведінки у кожної людини розвинені по-своєму, для взаємодії з іншими співрозмовниками варто пам'ятати про існування загальноприйнятих правил мовної поведінки. Треба враховувати обумовлені ситуацією спілкування, емоції, дії, вчинки людини, що виражені за допомогою мовлення та невербальних засобів. Хоча, говорячи про різні сфери спілкування, необхідно враховувати й притаманні особливості особистостей певної чи то професії, чи то групи суспільства.

Так, особливості мовної поведінки адвоката безпосередньо пов'язані з його освітою, вихованням, соціальним статусом. Висловлювання правової особистості в процесі професійного спілкування нерідко наповнені правовими поняттями, містять мовні конструкції, що відповідають правилам мовного етикету, який впливає на встановлення і підтримання психологічного контакту, взаєморозуміння сторін. Роль цих правил настільки велика, що навіть незначний відступ від них може стати серйозною перешкодою на шляху встановлення психологічного контакту і взаєморозуміння, оскільки зазначені правила виконують дуже важливу контактовстановлюючу функцію.

Особливо важливу роль правила мовленнєвого етикету відіграють на початковому етапі спілкування незалежно від того, в якій ситуації воно розгортається (при безпосередньому або опосередкованому спілкуванні партнерів, наприклад, по телефону). У подібних випадках широко використовуються так звані тематичні групи мовленнєвого етикету, націлені на створення позитивного психологічного мікроклімату, підтримка взаємної спрямованості спілкування сторін. Ці етикетні мовні групи включені в семантичну (сміслову) структуру діалогу і виконують функцію визнання рольової, статусної позиції партнера по спілкуванню, вираження прихильності до нього, своєрідного компліменту.

За допомогою тематичних етикетних груп, що відповідають ситуації спілкування і соціальним статусом партнерів, виражаються позитивні емоції з приводу зустрічі, схвалення бажання спільно обговорити те чи інше питання, позитивна оцінка діяльності партнера в цілому. Це своєрідні "атоми ввічливості", і хоча вони не несуть будь-якої змістовної інформації, тим не менш виконують дуже важливу функцію встановлення психологічного контакту.

Вільне володіння етикетними мовленнєвими формами спілкування свідчить про високу комунікативну компетентність, загальної культури юриста. "На перший погляд, це може здатися марною тратою часу, оскільки тим, що ми звикли вважати

"інформацією", тут не обмінюються. Проте це враження слід, мабуть, відкинути. У кінцевому рахунку, обмін інформацією типу "я вас (тебе) помічаю", "ми з однієї спільності", "я бажаю вам (тобі) добра" і так далі відіграє не меншу роль у процесах соціальної взаємодії, ніж продуктивне обговорення науково-технічної, політичної, художньої чи іншої проблематики".

Оскільки мова юриста має певне суспільне звучання, до неї пред'являються підвищені вимоги, ігнорування яких негативно впливає на його професійний авторитет. Тому мову юриста повинні відрізняти:

- грамотність, зрозумілість, доступність сенсу висловлювань для будь-якої категорії слухачів;

- послідовність, логічна стрункість викладу, переконливість, правова аргументованість з посиланнями на різні факти, докази, правові норми;

- відповідність морально-етичним правилам і нормам мовної поведінки;

- експресивність, широкий діапазон емоційних засобів впливу – від підкреслено нейтральних мовних форм до емоційно-виразних висловів, що супроводжуються невербальними засобами впливу;

- варіативність висловлювань – від запрошення до участі у спілкуванні до вживання фраз, наповнених категоричними вимогами в залежності від різних комунікативних ситуацій.

У процесі спілкування важливо вміти не тільки говорити, але й наче з боку чути себе, оцінюючи переконливість, зрозумілість, дохідливість власних висловлювань, доречність вживання різних мовних і немовних форм комунікації, ступінь емоційного забарвлення мовлення, виразність своєї мовної поведінки. Правильно оцінювати ці якості допомагає спостереження за реакцією аудиторії, співрозмовника у процесі спілкування з ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звегинцев В. А. О предмете и методе социалингвистики. *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*. 1976. Вып. 4.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 390 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2003.
4. Сайт о великой русской речи. URL: <http://velikayakultura.ru>.

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТИВНИЙ ЖАРГОН: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Загальновідомо, що спортивний жаргон є одним із найпоширеніших варіантів соціолекту, представлених на сучасній арені розвитку мови. Це пояснюється масовістю та поширеністю різних видів спорту і спортивної діяльності серед населення.

Ставлення до спорту в українському суспільстві завжди посідало чільне місце. Галузь фізичного розвитку є динамічною системою: з'являються нові види спорту, вдосконалюються вже наявні, відходять на другий план непрогресивні. Молодий (хоча й не завжди) спортсмен, потрапляючи в певне спортивне середовище, так чи інакше входить до певної мікрогрупи, асимілюється способом перейняття механізму стосунків, наслідування певного устрою та, безперечно, мовного коду.

Не можна оминати увагою такий доволі молодий вид спорту як бодібілдинг. Перша федерація бодібілдингу була зареєстрована лише у 1948 році. Однак культура здорового пропорційного тіла зародилася ще в античні часи.

Поява специфічної жаргонної лексики цього виду спорту цілком виправдана, адже об'єднання людей зі спільними інтересами нерідко створюють номінативні одиниці на позначення стандартних реалій.

Жаргон (з франц. *jargon* – базікання) – особливості мовлення певної соціальної, вікової або професійної групи людей, пов'язаних тривалим перебуванням разом або певною спільністю інтересів. Від літературної мови жаргон відрізняється специфічною лексикою та вимовою, хоч і не має власної фонетичної та граматичної системи.

Жаргонізми – слова або вислови, вживані представниками певної соціальної або професійної групи.

Поняття *жаргон* і *сленг* у шкільній практиці здебільшого вживають як синоніми. Це пояснюється передусім тим, що таке змішування часом відбувається і мовознавчій літературі.

На необхідності диференціації сленгу й жаргону наголошує Л. Ставицька: «Поняття «жаргон» історично вказує на обмеженість групи його носіїв, а також на вузькість семантичного поля лексичних одиниць. Мовне середовище спілкування великої кількості людей, яке відрізняється від мовної норми, отримало найменування «сленг».

«Жаргон – це соціально маркована лексика. У професії журналіста, водія чи науковця є нормативний ряд, який використовується для офіційного спілкування, а є знижений, фамільярний з модусом жаргону як засобу сміхового олюдження світу. Жаргон є розмовною лексикою, що побутує в

певному корпоративному середовищі. Спілкуючись одне з одним, ми виробляємо особливий субкод, який об'єднує нас, відокремлює від інших і є розпізнавальним знаком: ми – свої, ми належимо до одного середовища», – пояснює Л. Ставицька [1].

Тож, аналізуючи вищезазначене, ми будемо послуговуватись у розвідці саме терміном *жаргон*, адже нам представлено різновид соціуму з власним субкодом, нормами поведінки та наявністю спільної справи.

Наведемо та проаналізуємо специфіку використання деяких прикладів жаргонізмів, пов'язаних із нашим корпоративним середовищем.

‘Банки’ – біцепси – великий м'яз плеча, що складається з двох головок: довгої (лат. *caput longum*) і короткої (лат. *caput breve*). Функціональне призначення – згинання плеча та передпліччя, розгинання забезпечує трицепс.

На нашу думку, словом *банка* цілком влучно і вдало замінено назву м'яза, адже при якісному тренуванні якого досягається циліндрична форма, що помітна лише у нескороченому стані. Можна стверджувати про наявність метафоричної заміни назви.

‘Крила’ – (лат. *musculus latissimus dorsi*) – парний широкий м'яз спини трикутної форми. Основні функції: приведення, розгинання, привертання плеча. Саме завдяки цим м'язам досягається максимальна ширина спини. Зовнішньо добре треновані *крила* дійсно схожі на органи польоту птахів. У даному випадку також спостерігаємо перейменування за зовнішньою схожістю.

‘Квадри’ – квадрицепси (лат. *musculus quadriceps femoris*) – чотириглаві м'язи стегон, що займають передні і бічні частини. В уявленні культуристів це найголовніша частина ноги. Вона отримує навантаження завдяки присіданням, жимам, розгинанням на тренажерах. Вислів ‘убити квадри’ означає, що тренування ніг пройшло максимально інтенсивно. Наступні кілька днів атлету буде важко ходити. Такий стан має назву ‘ходити, як енцефалітний коник’. На нашу думку, доцільно буде припустити, що такий вид ходи просто не відповідає людському типу, а більше схожий на коника, в якого коліна, як відомо, знаходяться на задній частині. Вартим уваги також є той факт, що енцефалітним коником називають дівчат, які не вміють ходити на підборах. Природа виникнення слова *квадри* проста – скорочення основи слова.

Нерозривно пов'язаний із аналізованим жаргонізмом вислів ‘день ніг’, який аж ніяк не ототожнюється із певним міфічним святом, наприклад, у США. Сенс вислову зводиться до того, що бодібілдер буде тренувати цього дня самі лише ноги.

‘Рама’ – грудна клітина, торс у цілому. Ожегов С. І. визначив термін *рама* у його первинному значенні наступним чином: «технічне приладдя у вигляді скріплених під певним кутом стрижнів» (переклад наш. – І. Х.) [2]. У якості прикладу використаємо поняття «автомобільна рама». Зрозуміло, що у зазначеному випадку під *рамою* розуміють несучу систему, на яку закріплюються інші вузли та агрегати. Тобто це основа. За сумісністю виконуваної функції було названо грудну клітину саме таким чином. Вислів ‘увімкнути раму’ означає пихато виставити груди вперед, демонструючи їхню

тренованість або псевдотренованість. З метою посилення впливу на оточуючих можна підключити в роботу ‘крила’. Основні мотиви, за яких *вмикають раму*, – хвастощі, псевдозбільшення власного тіла в об’ємах або при вирішенні конфліктів.

Ми мали змогу проаналізувати лише деякі жаргонізми, пов’язані саме з анатомією людини. Звернімось до слів, завдяки яким іменують спортсменів.

‘Пролісок’ – людина, яка приходить до спортивної зали лише навесні з метою покращення власного тіла до літнього періоду. Як правило, ‘проліски’ зникають з початку червня та масово з’являються у фітнес-центрах наступної весни. Такий тип людей було названо за суміжністю із рослиною, а саме періодом цвітіння. Варто зазначити, що весняні спортсмени не вміють доцільно використовувати тренажери та адекватно підбирати робочу вагу.

Близьке за значенням до попереднього є жаргонне слово ‘пляжник’. Назва цілком також мотивована: спортсмен прагне наблизити власне тіло до фізичного ідеалу лише навесні та влітку.

‘Фітоняшка’ – дівчина, яка має добре треновані м’язи стегон і сідниць, а талію – стрункою. Етимологічно коренева частина слова *fit* належить до англійського лексикону і означає ‘сильний, здатний виконувати фізичні вправи без втоми’ (переклад наш. – І. Х.) [5]. Наступна частина слова походить з японської мови і перекладається як звуконаслідувальне слово ‘мяу’. Зазначимо, слово *кішка* японською звучить як *неко*. Можна підкреслити той факт, що в японській культурі аніме слово ‘мяу’ є чи не найвищим ступенем позитивної оцінки того чи іншого явища або реалії. У нашій розвідці будемо послуговуватись саме позитивним смислом слова. Адже за В. І. Далем «няша» – bagno, рідке та в’язке дно озера або морського узбережжя півночі Європейської частини Росії та Сибіру.

Наступне аналізоване слово – ‘хімік’ – у субкультурі атлетів аж ніяк не пов’язано із Д. І. Менделєєвим та М. Склодовської-Кюрі. Хоча дещо схоже є, адже такий спортсмен вживає різні стероїдні суміші органічного походження, завдяки яким досягається фізичний максимум атлета.

‘Натураха’ – антонім до попереднього слова, тобто це той спортсмен, який досягає високих фізичних показників без застосування фармакологічних препаратів. Вислів ‘качатись в натураху’ означає повну відсутність органічних домішок у процесі бодібілдингу.

Наведемо та проаналізуємо деякі жаргонізми, пов’язані саме з процесом тренування.

‘Курсити, курс’ – період, коли культурист у погоні за екстремальною м’язовою масою, починає приймати анаболічні стероїди або інші елементи спортивного харчування. Вмотивованість пов’язана з тим, що такі домішки слід вживати певний час із наступною перервою певної тривалості аби не змушувати власний організм звикати до речовин неприродного походження. Вислів ‘перейшов на темну сторону’ означає початок спортсменом курсу.

‘Маса, масонабір, сидіти на масі’ – період тренувань, коли спортсмен набирає надлишкову масу тіла. Через те, що атлет посилено харчується в

певний проміжок часу, він набирає не лише м'язову, а й зайву вагу. Саме тому спортсмен може виглядати доволі гладким.

Зазначимо, що у бодібілдингу ніяк не можливо оминати стороною таке явище як 'злив' – процес сушки організму напередодні змагань, коли культурист намагається вивести із організму якомога більше рідини для створення ефекту максимального рельєфу. Розуміємо, що зливом називають спустошення певної посудини від рідини. У нашому випадку мається на увазі звільнення від зайвої ваги. Звідси виводимо наступний жаргонізм 'рельєф' – стан, при якому м'язи тіла максимально окреслені, а відсоток жиру в організмі зведено до мінімуму.

'Масло' – таку назву має синтол, масло для локального введення у м'яз шляхом ін'єкції. Основна мета – збільшення окремого м'язу в об'ємах. Як правило, 'синтольщики' аж ніяк не виграють за спортивними та естетичними показниками, адже лише віддалено та сумнівно нагадують професійного спортсмена.

'Памп, пампінг' (англ. pump – накачувати) – стан «роздутості», коли м'язи максимально наповнені кров'ю в результаті активного фізичного навантаження. 'Памп' називають найкращим станом у бодібілдингу: спортсмен візуально здається більшим, аніж він є. Зазвичай стан 'пампу' досягається багаторазовими повторами певної вправи з використанням малої тренувальної ваги.

'Чітінг' (англ. cheat – робити щось, що є неправильним, але саме так цього найлегше досягти) (переклад наш. – І. Х.) – неправильне виконання певної вправи з точки зору техніки [4]. Під час 'чітінгу' можна зробити більшу кількість повторень, однак через значну кількість помилок при виконанні така техніка стає менш ефективною та в окремих випадках – більш травмонебезпечною.

'Прот, бцашки, гейнер' (англ. Protein, BCAA, Gainer) – назви популярних видів спортивного харчування. Продаються легально, в зазначених дозуваннях є нешкідливими для здоров'я.

'Тренувальне плато' – стан організму спортсмена, при якому зупиняється зростання тих чи інших фізичних параметрів (сили, маси м'язів, витривалості) унаслідок м'язової адаптації до стереотипних навантажень. Було чітко доведено, що гіпертрофія виникає тільки в тому випадку, коли стимулюючий фактор є незвичним для мускулатури. Під «незвичним» розуміють наднавантаження або навантаження, які перевищують попередній рівень. Для створення ефекту наднавантаження в бодібілдингу використовується наступна методика: прогресивне збільшення робочої ваги при кожному тренуванні [3] (переклад наш – І. Х.).

'Перетрен' (англ. overtrain) – стан перетренування, психологічна та фізична втома від тренувань. Нерідко супроводжується безсонням, роздратованістю та слабкістю.

Жаргонізм 'база' є доволі емним у своєму смисловому навантаженні в галузі бодібілдингу, адже включає в себе три основні базові вправи: жим

лежачи, присідання та станову тягу. Доведено та перевірено на практиці багатьма бодібілдерами, що виконання *бази* є основою якісного та продуктивного *масонабору*, адже у дію включаються великі м'язи та їхні групи, що дає можливість максимально навантажити більшу кількість волокон, що, у свою чергу, приведе до більшого викиду тестостерону, що позитивно впливає на відновлення м'язових тканин.

Підбиваючи підсумки, не можна оминати увагою той факт, що практично всі важливі реалії для спортсменів-білдерів виражено за допомогою жаргонізмів. Доведено, що в кожному корпоративному середовищі в тій чи іншій мірі літературна норма поступається жаргонній, яка створюється з метою увиразнення, відокремлення, самоідентифікації певного носія такої мови. До того ж за допомогою жаргонізмів значно прискорюється темп мовлення спортсменів, наприклад, під час тренувань. Порівняємо: 'квадри' – 'квадрицепси'; вислів типу «*ти робиш 'базу'?*» – «ти робиш жим лежачи, присідання та станову тягу?». Внутрішня форма двох варіантів ідентична, зовнішня – скорочується.

Умотивованість утворення жаргонізмів у галузі бодібілдингу простежується чітко: за зовнішньою схожістю – 'банки' 'крила'; за схожістю виконуваної функції – 'рама'; словоскорочення – 'перетрен'; зведення цілої фрази в одне слово – 'база'; використання запозичень – 'фітоняшка'.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О. П. Жаргон і сленг – як ставитись до них словеснику? *Методичні діалоги* (9). С. 37–42. URL : <http://elibrary.kubg.edu.ua/2651/>.
2. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва: ООО «А ТЕМП», 2006. 944 с.
3. Тренировочное плато. Sportwiki. Спортивная энциклопедия. URL : http://sportwiki.to/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BE.
4. Cheating. *Macmillan Dictionary*. Macmillan Publishers Limited 2009-2018. URL : https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/cheat_1?q=cheating.
5. Fit. *Macmillan Dictionary*. Macmillan Publishers Limited 2009-2018. URL: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/fit_3.

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ

В умовах глобалізації та інтегрування контактів і відносин між країнами, які належать до різного лінгвістичного та економічного просторів, усе більше актуальною стає перекладацька діяльність, оскільки економічна політика має власний складний і багатоаспектний поняттєвий апарат, а система економічних понять характеризується єдністю, цілісністю, ієрархічною організацією елементів, неоднорідних за змістом і роллю, яку вони виконують.

Якісний переклад в економічній політиці полягає у викладі інформації найбільш точно, з урахуванням відмінностей, наявних в економічних реаліях країн, і досягається тільки в разі виявлення еквівалентних термінів. Відтак роль перекладу в економічній політиці залишаються актуальним питанням у наукових дослідженнях і складає об'єкт нашої уваги. Мета статті – висвітлити важливість врахування перекладачем концептуальних та структурно-морфологічних особливостей економічної термінології.

Єрогова А. М. слушно зазначає, що при перекладі економічних текстів від перекладача вимагається не тільки розуміння спеціальної термінології, а й здатність орієнтуватися у сучасній економіці взагалі, мати чітке уявлення як про загальні тенденції її розвитку, так і про ті сегменти економіки, з яким пов'язані тексти, які підлягають перекладу. Інакше взаєморозуміння, настільки важливе для сьогоденної економіки, може бути порушено [1, с. 23–25].

Зокрема, термін «*acquis communautaire*», що означає «добробок спільноти», в усіх мовах переважно використовується у французькому варіанті; його тлумачення постійно змінюється та переглядається у залежності від глобалізаційних викликів, які є основною проблемою непорозуміння.

Дослідження наукових [2; 5] та нормативно-правових джерел у сфері міжнародної економічної політики [3; 4; 6] доводять, що не існує єдиного підходу стосовно інтерпретування терміна «*acquis communautaire*» (Табл. 1); відтак незрозуміло, яким саме чином упроваджувати базові принципи.

Таблиця 1

Особливості тлумачення терміна «*acquis communautaire*» у залежності від джерел та часу [3; 4; 6]

Джерело	Тлумачення	Фрагмент оригіналу документу	Проблема (причина)
Лісабонський договір (2000) (2007)	Координація та розвиток трьох основних завдань: підвищення конкуренто-	Preparing the transition to a knowledge-based economy and society by better policies for the information society and R&D, as well as by stepping up the process of	Європейський Союз зазнає квантового зрушення, спричиненого глобалізацією і викликами нової

	спроможності; створення робочих місць і підвищення якості ринку праці; сприяння розвитку суспільства шляхом розширення підтримки досліджень, освіти та інновацій.	structural reform for competitiveness and innovation and by completing the internal market; modernising the European social model, investing in people and combating social exclusion; sustaining the healthy economic outlook and favourable growth prospects by applying an appropriate macro-economic policy mix.	економіки, заснованої на знаннях. Підвищення глобальної конкурентоспроможності Союзу через економічне оновлення та поліпшення у соціальній сфері й охороні довкілля.
Лаекенська декларація про майбутнє Європейського Союзу (2001)	Реорганізація (розподіл) компетенцій між державами-членами (кращий розподіл компетенцій; спрощення інструментів ЄС для дій; посилення демократії, прозорості та ефективності).	Lastly, there is the question of how to ensure that a redefined division of competence does not lead to a creeping expansion of the competence of the Union or to encroachment upon the exclusive areas of competence of the Member States and, where there is provision for this, regions.	Забезпечення перевизначеного розподілу компетенцій з метою стримування повзучого розширення компетенцій ЄС або посягання на виключні сфери компетенцій держав-членів та регіонів в умовах динамічного розвитку.
Європа 2020 (2010)	Злиття трьох основних пріоритетних напрямів розвитку (інтелектуального, сталого та інклюзивного).	Smart growth: developing an economy based on knowledge and innovation. Sustainable growth: promoting a more resource efficient, greener and more competitive economy. Inclusive growth: fostering a high-employment economy delivering social and territorial cohesion.	Прискорення виходу з економічної кризи та створення нової моделі розвитку, яка могла б відповідати новим завданням майбутнього десятиліття.

Серед науковців існують певні протиріччя стосовно визначення «acquis

communautaire». Наприклад, А. Маген доводить унікальний характер «acquis communautaire» як інструменту зовнішнього впливу ЄС, тоді як Р. Швок відносить до «acquis communautaire» специфіку, приклади та парадокси адаптації законів країн, які не є членами ЄС [5].

Р. Калитчак та Б. Барна наголошують, що економічна складова та комунітарний доробок («acquis communautaire») стали наріжним каменем найбільш тісного об'єднання держав Європи і не тільки слугують ключовими механізмами інтеграції між різними економічними та правовими системами країн-членів, а й забезпечують основу для взаємодії Європейського Союзу з третіми країнами [2].

Окрім потреби у врахуванні концептуальної умотивованості термінів, перекладач має приділяти увагу структурно-морфологічним особливостям міжмовної еквівалентності. Розглянемо типові нюанси (Табл. 2).

Таблиця 2

**Структурно-морфологічні характеристики термінів
у перекладі з англійської мови українською**

Англомовні терміни	Структурно-морфологічні характеристики термінів у перекладі українською мовою
«іменник + іменник» (N + N)	Зміна іменника в атрибутивній функції на прикметник: <i>consumer income</i> – <i>споживчий дохід</i> ; <i>credit lines</i> – <i>кредитні лінії</i> ; <i>interest income</i> – <i>процентний дохід</i>
	Перестановка компонентів та додавання прийменника: <i>income tax</i> – <i>податок на прибуток</i>
	Зміна числа (однина – множина) одночасно зі змінами відмінкової форми та порядку компонентів: <i>share turnover</i> – <i>обіг акцій</i> ; <i>risk management</i> – <i>управління ризиками</i>
«іменник + of + іменник» (N of N)	Пропущення прийменника, але вживання відповідного іменника у родовому відмінку: <i>principles of consolidation</i> – <i>принципи консолідації</i> ; <i>Board of Directors</i> – <i>Рада директорів</i>
«прикметник + іменник» (Adj + N)	Калькування (збереження лексико-граматичних характеристик компонентів): <i>weak demand</i> – <i>слабкий попит</i> ; <i>economic recession</i> – <i>економічний спад</i>

Отже, концептуальні та структурно-морфологічні особливості термінів можуть становити труднощі для перекладу, оскільки вони потребують врахування відмінностей. Варто зауважити, що спостереження за найбільш активними стратегіями і тактиками останніх років, які використовуються в економічній політиці країн, дозволяють зробити висновок про те, що найбільш поширеними є тактики інформування суспільства про діяльність уряду, запевнення у незмінності прогресивного економіко-політичного курсу, посилення на авторитетних суб'єктів або діячів, інформативно-аргументативна

тактика і стратегія ухилення від відповіді. У зв'язку з тим, що, для кожної стратегії і тактики характерні певні мовні засоби, перекладачі повинні володіти спеціальними знаннями і навичками обрання (або створення нових) міжмовних термінологічних відповідників та компетентно використовувати мову перекладу в дискурсі економічної політики.

Перспективу дослідження становлять функціонально-лінгвістичні проблеми перекладу у дискурсі міжнародної економічної політики (на матеріалі англійської та української мов).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ерогова А. М. Теория и практика перевода экономических текстов с английского языка на русский. Москва: Просвещение, 1986. 122 с.
2. Калитчак Р. Угода про асоціацію з Україною у контексті основних форматів розбудови Європейським Союзом відносин з третіми країнами. *Вісник Львівського Національного університету*. Серія «Міжнародні відносини». 2016. Вип. 38. С. 50–58.
3. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM (2010) 2020. Brussels, 3.3.2010. URL : https://www.researchitaly.it/uploads/706/1_Europe%202020_2010_EN.pdf (дата звернення 23.12.2017).
4. Laeken Declaration on the Future of the Union, European Council, 14–15 December 2001. URL: https://www.cvce.eu/en/obj/laeken_declaration_on_the_future_of_the_european_union_15_december_2001-en-a76801d5-4bf0-4483-9000-e6df94b07a55.html (дата звернення 23.12.2017).
5. Magen A. The Acquis Communautaire as an Instrument of EU External Influence. *European Journal of Law Reform*. 2007. Vol. 9(3). Pp. 361–392.
6. Treaty of Lisbon. Amending the Treaty of European Union and the Treaty Establishing the European Community (2007/C 306/01). EUR-Lex. Access to European Union Law, 01 December 2007. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (дата звернення 23.12.2017).

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Вікторія Андросова
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Бахмут

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ РОМАНУ В. О. ПЕЛЕВІНА «ЖИТТЯ КОМАХ»

Віктор Пелевін є одним із найяскравіших представників російського постмодернізму. На цей час його літературна спадщина нараховує 3 повісті, 5 збірок оповідань, 12 есе та 15 романів. Публікація кожного нового пелевінського роману завжди супроводжується шквалом критики у симбіозі із захватом від нового шедевр.

Історичним ґрунтом для появи та поширення постмодернізму у російській літературі став розпад Радянського Союзу. Саме події, які відбувались після, В. Пелевін використовував як одну з основ своїх ранніх творів «Життя комах» (1993), «Generation П» (1999) та ін. Б. Парамонов запропонував загальну характеристику постмодернізму: «Постмодернизм – это, прежде всего, особое мировосприятие, в основе которого лежит осознание относительности всех истин, исчерпанности ресурсов разума, скептицизм, тотальный плюрализм, принципиальная установка на открытость, размывание всех границ и ограничений, отмену всех табу» [3, с. 7]. Вагомими рисами поетики постмодерністського твору є жанровий синкретизм та інтертекстуальність.

Метою пропонованої статті є дослідження інтертекстуальності роману В. О. Пелевіна «Життя комах».

Актуальність роботи зумовлена недостатністю дослідження творчості автора, місцем, яке воно посідає в сучасному літературному процесі, та приналежності письменника до масової та інтелектуальної літератури.

У творчості В. Пелевіна роман «Життя комах» відіграє роль одного з первістків, це другий роман автора, який і приніс йому популярність читачів та увагу критиків. С. Корнєв визначає роман Пелевіна як «пастіш», «колаж, вінегрет», «гру інтертекстуальності», коли стикаються та проникають один в одного стилі та мови, які притаманні різним жанрам та різним текстам [1].

Розпочинаючи з самої назви роману, ми вже маємо можливість знайти інтертекстуальний зв'язок з роботами французького ентомолога Жана-Анрі Фабера «Життя комах» та «Ентомологічні спогади». У заголовках розділів своєї книги Пелевін також використовує назви класичних творів, виділяючи з них ключові слова. Наприклад, твори «Мідний вершник» О. С. Пушкіна, «Смерть Івана Ілліча» Л. М. Толстого, «Життя Арсеньева» І. О. Буніна, «Життя за царя» М. І. Глинки, «Політ над гніздом зозулі» К. Кізі не тільки пов'язані з назвами розділів «Чорний вершник», «Жити, щоб вижити», «Життя за царя», «Політ над гніздом ворога», але й слугують їхніми претекстами у сюжетному та проблемному аспектах.

Також варто звернути увагу на символічний характер використання назв інших здобутків у творі В. Пелевіна. Зокрема, перший розділ роману має назву «Російський ліс», ідентичну назві відомої книги Л. Леонова. Пелевін грає з цією назвою, навмисно знижуючи її змістовне наповнення: у нього це лише флакон з одеколоном, який вживає п'яниця, в той час, як у Леонова це символ свободи та краси Росії.

Метаморфози, які відбуваються з героями роману, наводять нас на думку про те, що автор посилається на оповідання Ф. Кафки «Перетворення», надаючи своїм героям не фантастичний, а умовно-символічний характер перевтілення, тим самим демонструючи зовнішні та внутрішні зміни персонажів. У романі не існує різниці між персонажем-людиною та персонажем-комахою, як у наступному фрагменті: «Наташа сжала его ладонь; приоткрыв глаза, он увидел прямо перед своим лицом две большие фасетчатые полусферы – они сверкали под солнцем, как битое бутылочное стекло, а между ними, вокруг мохнатого ротового хоботка, шевелились короткие упругие усики» [2, с. 118].

Фактично всі сюжети частин роману В. Пелевіна більшою чи меншою мірою мають інтертекстуальну природу. Наприклад, історія таргана Сергія, в якій автор втілює екзистенціальну концепцію абсурдності людського життя, співпадає з історією Беранже з класичного зразка «театру абсурду» «Носороги» Е. Йонеско. Сюжет про жуків скарабейів, які рухають перед собою гнійний шар, у чистому вигляді взятий з міфології та адаптований до повсякденної реальності. Історія мухи Наташі частково може бути співвіднесена з історією з відомої байки І. А. Крилова «Бабка і Мурашка». Пелевін іронічно обіграв сюжет цієї байки і це стало одним із засобів вираження його авторської позиції. Письменник не просто пародіює сюжет байки, а додає свою мораль, показуючи читачеві, що насправді метаморфоза не принесла героїні щастя, а її роман з американським комаром може бути охарактеризований трьома словами з байки: «Лето красное пропела». Герої байки Крилова та навіть ім'я самого автора фігурують у фінальній сцені роману: «Толстый рыжий муравей в морской форме; на его бескозырке золотыми буквами было выведено «Иван Крылов». <...>...на парапете перед ним стоял переносной телевизор, к антенне которого был прикреплен треугольный белый флажок. На экране телевизора в лучах нескольких прожекторов пританцовывала стрекоза» [2, с. 249].

Особливістю пелевінського тексту є зв'язок із творами відомого письменника та мислителя К. Кастанеди. Такий факт є цілком закономірним, адже саме з перекладів кастанедівських творів російською мовою розпочалася творча діяльність В. Пелевіна. Випадки перетину текстів двох митців виявляються на різних рівнях роману «Життя комах»: у темах, ідеях, образах, мотивах. Наприклад, у першому розділі заявляє про себе «мексиканська» тематика – у міркуваннях Сема Саккера: «...я много путешествую, и что меня всегда поражает, это уникальная неповторимость каждого пейзажа. Я недавно был в Мексике – конечно, не сравнить. Такая богатая, знаете, щедрая природа, даже слишком щедрая. Бывает, чтобы напиться, долго бредешь сквозь грудной

чапараль, пока не находишь подходящего места. Ни на миг нельзя терять бдительности – с вершины волоса на тебя может напасть дикая вша...» [2, с. 23]. Інтертекстуальність демонструється у використанні автором слова «чапараль», яке постійно зустрічається у роботах К. Кастанеди, для того щоб обіграти його семантику. Звертаючи увагу на одинадцятий розділ роману, ми помічаємо двох «очень странных, ни на кого не похожих красных» комах, і перед нами з'являються двійники головних героїв книг К. Кастанеди: дона Хуана та дона Хенаро. Для підтвердження цього можливо привести хоча б фрагмент їхньої бесіди: «Мы светились, – сказал он с индейской торжественностью, – пока не выключили электричество». «Да, – сказал первый, – наш дух действительно безупречен» [2, с. 185]. У цьому уривку ми маємо два аспекти, які є алюзіями на теорію Кастанеди: «индейская торжественность» та «безупречность», що є основним поняттям концепції дона Хуана.

Беручи до уваги захопленість Пелевіним буддизмом, ми не можемо не відзначити відображення основних ідей цього релігійно-філософського вчення у романі. Так, історія про метелика Митю-Діму демонструє читачеві інтерпретовані автором основні буддійські положення про звільнення свідомості: «Когда я говорю "труп", я имею в виду, что тебя ждёт тот, кто сейчас живёт вместо тебя» [2, с. 136].

Таким чином, ми маємо можливість чітко визначити інтертекстуальні перегуки роману В. Пелевіна «Життя комах» з іншими творами, сюжетними основами та релігійними доктринами. Саме завдяки злиттю того, «що вже давно було сказано», та особистої призви авторського сприйняття читач заглиблюється у багатозаровий зміст твору. Інтертекстуальність розкриває додаткові пласти ідейно-художньої своєрідності книги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнев С. Столкновение пустот: может ли постмодернизм быть русским и классическим? Об одной аванюре Виктора Пелевина. *Новое литературное обозрение*. 1997. № 28. С. 244–259.
2. Пелевин В. Жизнь насекомых. Санкт-Петербург: Азбука-Аттикус, 2016. 256 с.
3. Прохорова Т. Г. Постмодернизм в русской прозе: учебное пособие. Казань: Казан. гос. ун-т, 2005. 96 с.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ МЕШАП-РОМАНУ БЕНА ВІНТЕРСА «АНДРОЇД КАРЕНІНА»

Бен Вінтерс – відомий американський письменник, автор пародійного роману «Розум і почуття і гади морські», що став у вересні 2009 року бестселером Нью-Йорк Таймс, та мешап-роману «Андроїд Кареніна».

«Андроїд Кареніна» – це роман про кохання з елементами фантастики, який з'явився на ґрунті роману Льва Толстого «Анна Кареніна». Роман «Анна Кареніна» вперше був опублікований у 1877 році Л. М. Толстим. Поява мешап-твору була приурочена до сторіччя смерті Льва Толстого. Авторами книги «Андроїд Кареніна» вказані Лев Толстой і Бен Вінтерс (Ben Winters). Довгоочікуваний роман Бена Вінтерса і Льва Толстого виявився зовсім не таким, як усі думали. Він розширив межі жанру мешап настільки, що тепер уже навіть незрозуміло, що може бути далі.

Андроїд Кареніна – роман, який довів новоявлений жанр мешап до досконалості. Роман Л. Толстого було використано в якості основи для зовсім нового, невідомого раніше літературного гібриду під назвою «мешап» і любовний роман, в якому беруть участь роботи. Поєднання несумісних речей в одне ціле – сміливий крок, на який відважився письменник, цей експеримент був не даремним, і виявився успішною спробою задовольнити потреби сучасного читача, який вже багато бачив. Мешап-роман коротше тексту протослова, але автор більшу частину оригінального тексту зберіг, додаючи в сюжет роботів. Це – найпотужніша робота як з текстом, так і з концепцією.

«Андроїд Кареніна» Бена Вінтерса містить 80% класичного перекладу і 20% його вмісту представлено роботами, інопланетянами та машиною часу. Стиль розповіді відрізняється від роману Льва Толстого. В оригіналі стиль більше класичний, а Бен Вінтерс використовує неологізми, багато механічних термінів, (к неисправности, mécanicienne, decoms, servomechanisms, tomistune), аббревіатур, вони є індикаторами сучасної прози. Це можна пояснити тим, що в оригіналі автор розповідає про прислугу (люди), а в мешап-романі автор розповідає про прислугу (механізми). Багато різних речей автор перейменовує з «людських» в «механічні», які для читачів стають не зрозумілими. Автор використав безліч неологізмів, скорочень і механічних термінів, які створюють враження перенасичення. На відміну від лексики Л. Толстого, лексика Бена Вінтерса набагато простіша. Як і в оригінальному романі, в «Андроїд Кареніна» дві сюжетні лінії: трагічний адюльтер Анни Кареніної і графа Олексія Вронського – і більш вдалий шлюб Миколи (в оригіналі Костянтина) Левіна і княгині Кіті Щербацької. Всі ці персонажі живуть у світі роботів, незграбних автоматів і застарілих механічних приладів.

Усіх героїв свого широкого багатопланового твору автор вводить без попередніх описів і характеристик, в обстановці гострих життєвих ситуацій, як і в оригіналі. Світ, у якому існують герої, за задумом автора, мав би лишитися впізнаванням Росії 1870–х років, проте є наповненим незвичними деталями. Наприклад, ковзанка, на якій розмовляють Левін та Кітті, у мешапі є системою магнітних доріжок. Автор зазначив, що вже пізніше виявив дивний збіг тематики: якщо Лев Толстой багато роздумує у творі про стосунки з ближніми, вищих і нижчих прошарків суспільства, то у мешапі з'явилися роздуми про стосунки людини та її творіння – інтелектуальної роботи. У романі, дія якого особливо напружена, письменник, вводячи в оповідання одного з героїв (Анну, Левіна, Кареніна, Облонського), концентрує свою увагу саме на ньому, присвячує поспіль кілька розділів характеристиці героя. У романі можемо побачити багато фантастики, автор використовує роботів, які оточують усіх героїв, завдяки яким можемо відчувати всі переживання, відчуття героїв, коли вони розмовляють з ними.

Бен Вінтерс шанобливо поставився до оригіналу тексту «Анни Кареніної» Льва Толстого. Автор дуже вдало використовує класичний твір з елементами фантастики. «Андроїд Кареніна» не є пародією, американський автор уклав нові моралі, хоч і банальні, але все ж свої – про ціну прогресу, розвиток технологій, від яких залежать люди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бен Уинтерс «Android Karenina» URL: <http://www.afisha.ru/blogcomments/6908>.
2. Волынская В. «Мэшап – литература» URL: <https://volynska.livejournal.com/27446.html>.
3. Орлова О. «Mashup: відвертийнепотрібчинове слово в літературі?» URL: <http://www.uamodna.com/articles/mashup-vidvertyy-nepotrib-chy-nove-slovo-v-literaturi>.
4. Солодовников М. «Андроид Каренина»: роман Толстого стал жертвой циничной бизнес-идеи» URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=366846>.

Єлизавета Клименко
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Бахмут

ПРОБЛЕМА СПОКУТИ В РОМАНІ Г. ГРІНА «ЦІНОЮ ВТРАТИ»

Однією з найбільших фігур післявоєнної британської літератури вважається Грем Грін (1904-1990). Мандрівник і майстер газетного репортажу, автор поєднував у своїх книгах лаконізм і гостроту журналістського бачення з глибоким і проникливим знанням психології людини, анатомії його душі.

Важливою подією в житті Г. Гріна стало його звернення в 1926 році до католицизму. Як письменник-католик він прагне спертися на християнську мораль, але як реаліст бачить догматизм церкви, нерідко вступає в протиріччя з кращими спонуканнями людей [3]. У романах, де головні персонажі – католики, Гріна цікавлять не стільки релігійні ідеї, скільки людські переживання, страждання, життєві конфлікти.

У творах Г. Гріна, весь корпус яких критики визначають як «країна Грінландія», все наповнене інтенсивною і болісною боротьбою за добро й істину, боротьбою тим більше драматичною і навіть трагічною, що вона ведеться у ворожих для людини обставинах. «Жахлива дивина милості Божої» тяжіє над усіма героями автора, католиками і атеїстами. Г. Грін, за його словами, вимушений був звертатися до пекучих питань сучасності й бути чесним і принциповим до кінця: «Я не стою за пропаганду тих або інших ідей. Пропаганда призначена для того, щоб викликати співчуття лише до однієї сторони. Завдання ж письменника – висловити співчуття будь-якій людській істоті» [2, с. 82]. Пафос книг Гріна – у вічних пошуках справжнього, «справжньої речі», пошуках, які перериваються війнами, вбивствами, безжальним знищенням собі подібних. Автор мав пристрасть до «темних героїв» і так пояснював причину цього: він хотів змусити людей побачити те, що вони не угледіли [2].

Грем Грін створює романи, засновані на трагічних та іронічних ситуаціях, що включають діалоги й драматичні сцени, що досягають часто великої сили завдяки гостроті психологічних конфліктів і етичного пафосу. Митця хвилюють проблеми щастя, боргу, совісті, доброти, гідності, відповідальності. Він шукає і стверджує моральні основи особистості людини, що живе у світі жорстокості, зради, ненависті. Посилення трагізму в романах автора відбувається завдяки правдивому зображенню людей, які не можуть вийти зі складних життєвих ситуацій, в тому числі і з протиріч в їхніх відносинах із релігією. Трагічна сутність книг Г. Гріна проявляється в поєднанні глибоких морально-психологічних проблем з кримінальним сюжетом, в ситуаціях кризи віри героїв, у роздвоєнні їхнього внутрішнього світу [4].

Романіст майже незмінно змушував своїх персонажів шукати «шляхи втечі» (так названа його автобіографічна книга 1980 року) від «нудьги», під якою він розумів безбарвну і стерильну повсякденність суспільства, яка ґрунтується на ліберальній традиції. Католицизм, який ніколи не був у письменника послідовним, притягував його тим, що будив «здатність до відчуття провини і до її подолання» [3, с. 236]. Герої, випробуючи це почуття провини як за власні людські слабкості, так і за радикальну недосконалість Творіння, відчувають себе зіткненням з дійсністю, в якій «панують несправедливість, жорстокість і хибність». Вони цінують досвід прилучення до неї, оскільки «тут можна любити людину майже так, як його любить Бог, знаючи про нього найгірше» [1, с. 120].

У 1961 році вийшов дуже складний і суперечливий роман Грема Гріна «Ціною втрати» (A Burnt-Out Case). Ті думки, які лягли в основу книги, дуже

ясно і недвозначно викладені автором в невеликому нарисі «У пошуках характеру», опублікованому незабаром після її виходу. Місце дії – великий лепрозорій, прихований в тропічних лісах Конго. Твір писався тоді, коли країна ще була колонією Бельгії, проте слід підкреслити, що події, про які тут йдеться, могли б відбуватися, за задумом автора, в будь-якій країні і на будь-якому континенті. Значення роману полягає аж ніяк не в прямій постановці тих чи інших соціальних та політичних проблем, а у зображенні соціальних відносин.

Увагу письменника зосереджено на внутрішній трагедії бельгійця Керрі, відомого архітектора, який раптово вирішив бігти від слави та успіху, що супроводжували його протягом багатьох років. Він тікає без точного місця призначення, аби сховатися надійніше від переслідування нав'язливих репортерів і вважатися в Європі зниклим. Керрі на смерть отруєний тим світом, від якого відмовляється. Раптово відчувши себе моральним калікою, для якого, як йому здавалося, немає порятунку, крім втечі від людей і від самого себе і збереження повної таємниці свого притулку, він, втрапивши віру і надію, розчарувавшись у людях і навіть у релігії (Керрі був раніше католиком), болісно переживає будь-яку спробу з боку будь-кого розкрити його інкогніто [1].

Надзвичайно типово для манери Г. Гріна, побудованої на парадоксах, що Керрі, задихнувшись у згубній атмосфері сучасної цивілізації, знаходить спокій і поступово одужує від хвороби відчаю і скептицизму в заповіднику страшної хвороби – в лепрозорії, де закінчуються всі дороги і куди бояться заглядати здорові люди. Це можна вважати шляхом його спокути.

Назва роману – «A Burnt-Out Case» – медичний термін: «вичерпаний випадок». Так називають лікарі хворих, які вилікувалися від прокази, але отримали той чи інший відбиток цієї хвороби і покалічені ним. Покалічений суспільством, від якого втік, Керрі спочатку – саме такий «вичерпаний випадок». Але поступово задоволення скромною працею на користь людям повертає йому радість буття, яку він вважав назавжди втраченою. Цю радість архітектору допомагає знайти скромний трудівник, лікар-атеїст Колен, для якого християнство – це «порожня буква, давно перестала його цікавити» [1, с. 31].

Цей роман Г. Гріна, як і більшість творів письменника, не закінчується життєстверджуючим акордом. Керрі втратив віру в бога, але знайшов нарешті щастя і радість життя в умінні жити для інших, безкорисливо приносячи користь людям. Він безглуздо гине, убитий рукою людини, яка засліплена ревностями, що не мали під собою ніяких підстав.

Роман «Ціною втрати», один із кращих в художньому відношенні творів Г. Гріна, в той самий час є одним із найбільш гірких у його спадщині. З огидою говорить тут письменник про цивілізації, побудовані на всесиллі грошей, малюючи постать журналіста Паркінсона і долю Керрі, який втік від цієї цивілізації без оглядання. Автор показує брехливість релігійної християнської догми (недарма Керрі вбиває учень єзуїтів Рікер, який «любив бога, може бути, тільки тому, що ніколи не любив людей»).

Проблема спокути у романі вирішується досить суперечливо. Головний герой намагається бути корисним хворим людям, ризикує при цьому своїм здоров'ям. Але його смерть, до того ж – через доволі банальну причину, змушує піддавати сумніву вірність обраного ним шляху. Г. Грін залишається вірним своєму гіркому скептицизму і не дає ніяких конструктивних рішень поставлених проблем. Він ніби підкреслює, що рішень бути не може.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грін Г. Избранные произведения. Том 2. Москва: Художественная литература, 1986. 564 с.
2. Зарубежная литература XX в. / сост. В. М. Тимофеева, И. В. Шабловская, Б. П. Мицкевич. Минск: Изд-во «Университетское», 1985. 357 с.
3. Ивашева В. В. Что сохраняет время: Литература Великобритании 1945-1977. Москва: Советский писатель, 1979. 338 с.
4. Лодж Д. Разные жизни Грэма Грина / пер. с англ. О. Макаровой. *Иностранная литература*. 2001. № 12. С. 190–217.

Ольга Літовченко
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Бахмут

ПРИНЦИПИ СЮЖЕТНОЇ ТА ОБРАЗНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УРБАНІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

Міський дискурс у сучасній українській літературі ширше застосовується у постмодернізмі і взаємопов'язаний онтологічними проблемами буття людства та урбаністичною тематикою.

Актуальність теми полягає у спробі цілісного ґрунтовного аналізу та дослідження особливостей авторської інтерпретації урбаністичного простору в постмодерному романі «Ворошиловград» Сергія Жадана. Сам автор охарактеризував свій твір так: «Фактично, це роман про пам'ять, про важливість пам'яті, про безперервність пам'яті, про те, що потрібно пам'ятати все, що з тобою було, і це тобі дозволяє якось формувати своє майбутнє. Роман про те, що потрібно захищати себе, своїх близьких, свої принципи, свою територію, своє минуле, своє майбутнє. Це роман про опір, роман про протистояння, про захист своїх принципів від зовнішнього тиску» [3].

Аналіз творчості письменника висвітлений у наукових працях Л. Лаврінович, Р. Харчук, Ю. Вишницької, М. Назаренка, які розглядали його творчий доробок у зв'язку із розвитком постмодерної прози. Проте, малодослідженим залишається аспект міського дискурсу в контексті розвитку творчості С. Жадана.

У наш час образ міста є беззаперечним, тому що зі зміною літератури структура міста пройшла складний еволюційний шлях (місто постає як окремий персонаж у творі, а також є символом передачі головних цінностей у житті людини). А. Степанова вважає, що «місто як суб'єкт переходу являє собою самоцінний і самодостатній простір, в якому відбувається зміна соціальних формацій, культурних парадигм, типів культурної свідомості, вироблених і закріплених естетичною думкою» [4].

Ключем для розуміння урбаністичного процесу на внутрішній та зовнішній світи людини є творчий доробок С. Жадана. Місто виступає обов'язковою сутністю розуміння ідентичності людини, а не тільки маскою для гри. Основні переваги, які зазначає М. Мацієвська, є «повноцінний аналіз учинків людини, мотивація психологічних травм, порівняння подій, соціальна тематика і наявність громадянських ідей» [2, с. 10].

Роман «Ворошиловград» – це історія молодого хлопця, який за певних обставин стає жертвою свого часу. Герої твору на чолі з Германом Корольовим – «втрачене покоління» періоду розпаду СРСР на теренах України. У цей час нова держава ще не була сформована, і тому це мало згубний вплив на спосіб існування людей та їхнє світобачення в новому світі. Суспільні та економічні зміни стали причиною дезорієнтування молоді, які виявилися зайвими й непотрібними у той час. Подібне ставлення може зіграти та призвести до власних невдач і трагедій. Головний герой та його товариші опиняються на межі безглузлого минулого й безнадійного майбутнього, а все їхнє сьогодення – спроба змінити своє життя на краще, вирватись із пострадянського простору. Автор демонструє вплив суспільного перевороту на молоде покоління і його наслідки у подальшому житті цих людей.

Провідною ідеєю у процесі самоідентифікації головного героя є його генетична пам'ять, пов'язана із містом Ворошиловград. Головний герой вважає, що *«так чи інакше – ми рухаємось своїми маршрутами, потрапляючи в невідомі місця, проникаючи за лаштунки власного досвіду, і всі, кого нам довелося зустріти, лишаються в нашій пам'яті своїми голосами й своїми дотиками. Навіть якщо я ніколи не зйду з цього потяга, навіть якщо мені до скону доведеться лежати на цій полиці, в загубленій пастці, ніхто не відбере в мене спогадів про побачене, що вже не так і поган»* [1, с. 208].

На початку роману із розповіді головного героя простежується мотив безнадії та песимізму. Герман не відчуває у своєму житті ані печалі, ані радості. Йому байдуже на родину, роботу, він навіть не може зрозуміти у чому його сенс існування на цій землі. Герой займає позицію пасивного спостерігача, не проявляє бажання боротьби за краще майбутнє, йому притаманна самотність і повне заперечення будь-яких змін у власному житті.

Молодість героя проходить у занепадницьких місцях: наприклад, ресторан «Україна», його відвідувачами були люди різних соціальних верств: кооператори та гравці, чоловіки у спортивних костюмах і жінки у вечірніх сукнях. Головний герой мав своє власне ставлення до цього місця: *«...ми, молоді, сидимо за одним столом із бандитами, гарячі хвилі алкоголю*

прокочують крізь голову, так мовби ти забігаєш в нічне море, тебе накриває чорною солодко-гіркою хвилею, і вже на берег ти вибігаєш дорослішим» [1, с. 81–82]. Людина дорослішає раніше ніж за потрібно, перебуваючи у суспільному хаосі, але особистість виявляється непристосованою до справжнього дорослого життя. Ця дорослість виявляється неповноцінною і хибною: «Це був чи не останній для нас навчальний рік, у нас уже з'явилися погані знайомства та шкідливі звички, ми вже були цілком дорослі» [1, с. 414]. Роман про те, як місто гралося своєю історією, своїми спогадами з Германом та його «найкращими» друзями. Роман про меланхолійність у житті, про втрату свого «Я», про силу знищення і водночас акумулювання цього міста.

Слід зазначити, що події не розгортаються у місті Ворошиловград. Місто виступає певним дитячим спогадом головного героя, місто з картки, у якому він ніколи не був. Місто – це фундамент, який формує у свідомості людини недовіру, пасивність до будь-яких вирішальних дій. Герман Корольов згадує: «... картки з видами міста Ворошиловграда. Тепер уже й міста такого немає, а я кілька разів розповідав про нього німецькою мовою. І у Ворошиловграді жодного разу не був. Та й немає тепер ніякого Ворошиловграда» [1, с. 183]. Стара назва міста є натяком на минулу тоталітарну систему, яка не відпускає людину і суспільство зі своїх міцних лещат і безкінечності.

У своєму творі С. Жадан торкається важливої теми – це формування нового покоління, самовизначення та віднаходження самого себе в соціумі. Молодь у цей період не може визначитись та обрати правильний шлях, їхнє життя – це повна імпровізація, перевірка на витривалість та на мужність, однак це часто має трагічний фінал. Хоча автор все-таки не залишає нас безнадії: його головний герой знаходить сенс існування у своєму майбутньому без жодного погляду на минуле.

Таким чином, герої роману «Ворошиловград» знаходяться у нерозривному зв'язку із містом, і у той самий час місто постає окремим художнім образом, який керує людиною і підпорядковує її власним законам. Урбаністичний процес має негативний вплив на особистість, знищує одвічні людські цінності. Місто виступає ретранслятором зневіри, самотності, байдужості, пасивності, приреченості, але без урбанізації не буде правильного цивілізаційного розвитку людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан С. В. Ворошиловград. Харків: Фоліо, 2012. 442 с.
2. Мацієвська М. Ворошиловград чи Луганськ? *Літературна Україна*. 2011. 20 січ. С. 10.
3. Рецензія – Сергій Жадан: «Ворошиловград» – роман про захист своїх принципів від зовнішнього тиску: рецензія на книжку С. Жадан Ворошиловград: роман. URL: <http://avtura.com.ua/review/464/>.
4. Степанова А. Місто на межах: естетичні грані образу в літературі перехідних епох URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf_lil/2009_22/stepanova.Pdf.

РИСИ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ У РОМАНІ «ЛЮДИНА-КОРОБКА»

Кобо Абе (1924 – 1993) – відомий японський письменник ХХ століття, драматург і сценарист, один із лідерів японського повоєнного авангарду в мистецтві. Говорячи про творчість К. Абе, критики знаходять риси модерністської літератури, часто порівнюючи при цьому його романи з творами європейських письменників-екзистенціалістів. Провідною темою творчості японського романіста є самотність людини, її часто безплідні пошуки сенсу життя і виходу з глухого кута. Саме це стає основним аргументом для зарахування японського митця до ряду модерністів.

Творчість Кобо Абе парадоксально неамериканська за формою і водночас винятково японська за духом. Критик Мицуйосі Нумано доволі точно зазначав, що «його літературна логіка не стільки національна, скільки універсальна» [2, с. 243]. Серед причин несхожості Кобо Абе на інших японських авторів, а точніше – підкресленої європейськості його художнього світогляду, – називають безліч факторів. Проте, напевно, провідною причиною є те, що дитячі роки він провів у Маньчжурії, де сформувався, за його спогадами, як «свій серед чужих і чужий серед своїх». В одному з інтерв'ю Кобо Абе схарактеризував містечко свого дитинства як «доволі моторошне місце, де на вулицях було беззаконня, інколи дітей продавали як рабів, і це був лабіринт серед брудних будівель із чорної цегли» [3, с. 443]. Усе це і створило майбутнього письменника, тому не дивно, що згодом його постійно цікавила тема сторонніх, чужих і зайвих (символічного «Іншого») у соціумі.

Людина в зображенні японського митця – жертва суспільного устрою. Живучи в багатомільйонному Токіо, герої К. Абе тотально самотні. Ця самотність тим більше вражає, що письменник показує життя героїв у величезному мегаполісі, де, здавалося б, неможливо сховатися від інших, і людина змушена постійно стикатися з людьми.

Провідним мотивом творів Кобо Абе є самотність людини у натовпі. Здавалося б, як людина може бути самотньою коли навколо неї інші люди? Але автор нам показує, що ще і як може. «Людина-коробка» (1973) – абсурдний і сюрреалістичний роман, з рисами детективу, в якому письменник пропонує подивитися на проблему пошуку себе в суспільстві буквально. У цьому творі автор створює рамки, вирвавши людини зі звичного середовища, як це було продемонстровано вже у книзі «Жінка в пісках» (1962). Він позбавляв людину основного засобу для спілкування, одягнувши на головного героя маску і у «Чужому обличчі» (1962). Рухаючись у своїх пошуках далі, Кобо Абе вирішив об'єднати обидві ідеї, насильно помістивши людей в коробки, створивши таким чином унікальну субкультуру.

Письменник наголошує, що, поки японці продовжують залишатися самотньою нацією, перейнятися її духом не вийде. У їхніх квартирах

європеєць буде відчувати себе незатишно: вони занадто маленькі, заставлені шафами і коробками. Не дивно, що чоловіки вважають за краще проводити вечори з друзями в розважальних закладах, де не відчуваєш тиску стін. Кобо Абе вирішив ще сильніше зменшити розмір житлової площі, помістивши людей в коробки, на додаток запропонувавши їм можливість спокійно в них пересуватися, оскільки їхнє житло можуть зайняти інші, якщо коробка залишиться без нагляду. І вийшли у Абе не люди-коробки, а раки-відлюдники, вільні у виборі способу життя і повністю незалежні від громадської думки. А через те, що в Японії людина асоціює себе з сім'єю та тією організацією, якій віддано служить, то існування відокремлених людей швидше викликає осуд. Може бути, саме тому людина-коробка невидима для оточуючих. Вона може існувати тільки у спотвореному уявленні про реальність[1].

Утім, людина-ящик – це всього лише безхатченко. Все своє вона носить із собою, блукає вулицями або займає вільне місце, звідки її не гонять. Чи ховається вона від інших та чи здатна саме коробка дати їй захист від зовнішнього середовища – велике питання. Тоді до її вибору треба підходити зі знанням справи. Оптимальний розмір відомий, матеріал кращий вологонепроникний, обов'язково прорізаються вікна практично в самому низу, штори вішаються обов'язково, щоб ніхто не заглядав усередину. І ось готове житло, куди відтепер можна запрошувати гостей. Найдивовижніше, упорядковані коробки викликають у людей заздрість. За таку вони готові дорого заплатити, а то і вбити господаря. Кобо Абе надто категоричний у своїх судженнях, його прагнення надати описувану «мультияшність» перевершує мислимі межі. Уявити собі таке можна тільки в аніме, де зустрічаються створіння, цікавіші за людей-коробок, адже у людській фантазії не існує меж.

Надавши вступну частину, Кобо Абе починає наповнювати розповідь подіями. Пізніше він зізнавався, що кожен має право сам трактувати, що саме являє собою людина-коробка. Може здатися, що автор сам не знав, для чого писав книгу, адже логічного пояснення того, що відбувається немає, а пошук сенсу може завести в непролазні нетрі. Екзистенціалізм своєрідний сам по собі, особливо якщо при цьому не робити ніяких висновків. Автор виявляється так би мовити скупим, обділивши читача черговим одкровенням. Зрозуміло, без особи, а також поза суспільством, людина втрачає себе. Але як трактувати одягання в ящик? Потрібно ділити суспільство людей на групи, зробивши одну з них подобою раків-відлюдників? Автор не став пояснювати суть, тому будь-які висновки читача залишаться здогадками.

У підсумку коробка залишається на звалищі. Вона буде спершу пошарпана, а потім знищена, ніяких слідів від неї не залишиться. Люди, що жили в ній, давно перебралися в інші коробки, а ця все-таки прийде в непридатний стан. Напевно, важливіше говорити про людей, які змінюють постійно місце проживання, коли їхній захист від зовнішнього світу забувається і викидається на догоду новій і зручній «коробці».

Метафора людини, яка закриває себе ящиком з гофрованого картону, доведена до абсурду спробою спроектувати символічний образ у реальному

світі. Разом із цим Кобо Абе зосереджується на проблемах, які впливають з цього. Він яскраво виписує всі плюси та мінуси постійного існування в обмеженому замкнутому просторі. Зрозуміло: те, що відбувається у романі, треба розуміти метафорично. Більш того, у нього взагалі мало речей, які можуть сприйматися прямо, і кожен образ потребує окремого осмислення. Так, наприклад, зовні ящик уособлює замкнутість і непомітність, а всередині, для його мешканця обертається внутрішнім світом зі своїми, невідомими за його межами, законами.

Також, у творі К. Абе гостро стоїть питання рецепції правди і вигадки. Принісши фізичне в жертву чуттєвого, письменник допустив у роман неабияку частку сентименталізму, поступово зруйнувавши ту саму реалістичну проекцію, яка лягла в основу ідеї, а вірніше, навіть, осмислено від неї відмовився, давши таким чином відповідь, що замкнутість це, в першу чергу, відмова сприймати реальність. Перспектива стати людиною-коробкою у автора виглядає дуже привабливою, а елементарні незручності зведені до мінімуму. Життя бродяги в коробці, одягненого по пояс по-своєму навіть добре, поки про нього не замислюєшся в суворому реалізмі, який у книзі геть відсутній.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що екзистенціалізм Кобо Абе є самотнім та в певній мірі унікальним, тому що він є синтезом традиційних рис цього філософського напрямку з реаліями життя у повоєнній Японії. Автор зміг максимально детально передати всю ту абсурдність буття людини-відлюдника, яка живе у великому та густонаселеному місті, але й у той самий час в неї нема з ким поспілкуватися. У романі «Людина-коробка» Кобо Абе зміг не тільки описати ті страждання та неприємні ситуації, які трапляються з «людиною-коробкою», але й певною мірою заохотити нас до подібного способу життя, адже в будь-якій ситуації, наскільки б поганою вона не була, є свої переваги та недоліки, і будь-яка людина може усвідомлено вибрати шлях страждань. Отже, питання самотності, абсурду буття людини та вибору способу життя становлять екзистенціальний пласт проблемного шару твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абэ К. Человек-ящик. *Абэ Кобо. Избранное* / пер. с яп. В. Гривнина. Москва: Правда, 1988. С. 431–558
2. Нумано М. Граница японской литературы и ее сдвиг в мировом контексте. *Иностранная литература*. 2002. № 8. С. 242–248.
3. Hardin S. N. An Interview with Abe Kobo. *Contemporary Literature*. 1974. № 4. P. 439–456.

ФЕМІНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЖІНОЧИХ ХАРАКТЕРІВ У РОМАНІ М. КАННІНГЕМА «ГОДИНИ».

Останні три десятиліття у суспільстві активно функціонують ідеї фемінізму, тісно пов'язані з гендером. А в умовах сучасного світу дослідження у цій сфері сприяють більшій об'єктивності у поглядах на питання гендеру, гендерних ролей, гендерної соціалізації та ідентичності. Вже на початку 1990-х вчені почали порушувати питання «Що таке бути жінкою чи чоловіком у сучасному світі?» [2, с. 5].

В основі сюжету роману «Години» (1998) покладено розповідь про трьох жінок: письменницю (Вірджинія Вулф), читачку (Лора Браун) й героїню твору (Клариса Воган). Об'єднуючою ланкою цих персонажів є роман В. Вулф «Місіс Деллоуей» (1925), який є основним інтертекстом роману М. Каннінгема.

У романі М. Каннінгема жіночі образи представлені у феміністському ракурсі. По-перше, це пов'язано з тим, що письменниця Вірджинія Вулф, персонаж цієї книги, вважається однією з центральних фігур фемінізму. Її увага зосереджена на долі жінки, розкритті її внутрішнього світу, а також В. Вулф торкається питання творчості жінок-письменниць.

Всі три героїні роману «Години» – сильні жінки, які борються зі своєю долею, хочуть самі вирішувати та будувати своє життя. Проте образ «книги», який їх об'єднує, не дає їм такої можливості, вона впливає на подальший розвиток життя, занурює у депресивний стан, керує їхніми вчинками задалегідь, зрештою виносить їм смертельний вирок. Хоча й для кожної героїні цей вирок має різну форму: для Вірджинії Вулф – фізичну, для Лори – моральну, а що стосується Клариси, то вона втратила дещо більш серйозне – вона втратила себе справжню.

Кожна героїня каннінгемівського твору бореться за власні права та свободу, але різними методами. Вірджинія Вулф у своєму житті та літературній діяльності відкрито відстоює права жінок. Занурюючи їх у «жорстоке» середовище стереотипів та застарілих поглядів, вона намагається довести, чого насправді варта жінка в цьому світі.

Лора Браун – інший жіночий характер, не була борцем за права жінок у суспільстві, вона діяла суто в особистих інтересах, нехтуючи при цьому почуттями своїх близьких. Проте в образі Лори була присутня ідея осмислення свободи жінки, спроба прийняти ситуацію, забути про виховання дітей, а у підсумку – усвідомлення своєї неготовності до сімейного життя, і відповідно, неготовності нести відповідальність за виховання дітей. Лора є уособленням раннього фемінізму, спробою звільнитись від традиційних норм, моралі, стереотипів, відмови бути лялькою у світі чоловіків.

Героїня роману «Години» Клариса Воган переступила через свої почуття задля кар'єри, саморозвитку та самореалізації. Але відбулось все не так, як вона планувала. Клариса самотійно виростила дочку – Джулію, стала редактором, написала книгу, взялась за організацію урочистої церемонії для свого друга, колишнього коханця – і все наполовину. Її доля є ілюстрацією життя багатьох жінок США, які, будучи не тільки свідками, але й учасниками сексуальної революції та феміністського руху, намагаючись реалізуватися у різних сферах життя, у пошуках своєї ідентичності вдавалися до експериментів в інтимній сфері. Клариса живе наприкінці ХХ століття у США, у більш вільному від сексуальних стереотипів світі, у суспільстві, де жінка знаходиться на одному рівні з чоловіком, має ті ж самі права.

Як ще один доказ дещо критичного зображення популярності фемінізму у сучасному суспільстві можна розглядати образ Джулії. Відсутність батька, повноцінної сім'ї, відстороненість матері, яка взяла на себе роль «чоловіка», власне стосунки Клариси з жінками напевно стали психологічним підґрунтям для сексуальної самоідентифікації Джулії.

Основні героїні твору пов'язані між собою своєю неординарністю у психологічному, гендерному і сексуальному аспектах. Кожен відчуває незадоволеність своїм життям, сімейними та любовними стосунками, творчістю.

Загалом позитивний вектор феміністського пафосу роману домінує. Автор знову і знову стверджує як силу характерів своїх героїнь, так і багатство їхніх внутрішніх світів. І Вірджинія, і Лора, і Клариса змальовані неординарними особистостями, які багато у чому перевершують своїх чоловіків, виступають морально міцнішими за них. Деякою мірою у деяких ситуаціях відбувається зміна гендерних ролей. М. Каннінгем намагається розвінчати гендерні стереотипи про сильних чоловіків, яким притаманний раціоналізм, і слабких жінок, які живуть за законами почуття.

Автор підкреслює дійсну складність чоловічого та жіночого начал. Звісно, що в кожній особистості є і жіночі, і чоловічі якості. Вони виступають факторами, що формують як уявлення оточуючих про гендер людини, так і сприяють гендерній самоідентифікації особистості.

Отже, наприкінці ХХ століття стали активно функціонувати ідеї фемінізму. Одним із основних пластів проблематики роману М. Каннінгема «Години» – є питання, пов'язані з гендером, а саме з самоідентифікацією жінок у будь-яких сферах життєдіяльності.

Феміністична спрямованість роману М. Каннінгема «Години» наголошує на бажанні розподілу соціальних ролей, статусів, позицій чоловіків і жінок. А також відстоювання своїх прав і свобод, тобто питання нерівності, дискримінації та сексизму. І неможливо залишити осторонь можливість творчої самореалізації в незалежності від впливу гендерних відмінностей, яку нам і намагались довести героїні цього багатопланового роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каннингем М. Часы. Москва: Астрель, 2011. 256 с.
2. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ: "К.І.С.", 2004. 536 с.
3. Фельзингер Л. В. Особенности поэтики романа М. Каннингема «Часы». URL: conf.sfu-kras.ru/sites/mn2013/thesis/s078/s078-006.pdf (дата звернення: 20.11.2017).

Ганна Шапошник
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Бахмут

ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ Е. УОРТОН «ЕПОХА НЕВИННОСТІ»

Едіт Уортон (1862-1937) – одна з визначних американських письменниць першої половини ХХ століття. Вона є автором чотирнадцяти романів, десяти виданих окремими книжками повістей, трьох збірок віршів, одинадцяти книг оповідань, подорожніх нотаток і нарисів, книг з архітектури і садівництва, літературно-критичних робіт, численних перекладів з французької та німецької.

Особливу увагу у своїй творчості Е. Уортон надає взаємовідносинам між жінками та чоловіками, яскраво ілюструючи саме жіночу тему. Вона обурена тим, що суспільство обмежує права жінок, не даючи їм змоги на інше життя, на право вибору та зміну свого існування. Суспільство нав'язує свої норми поведінки для жінок, не враховуючи їхні власні думки, роблячи їх нещасними упродовж усього життя. Автор часто демонструє, що жінки навіть не мають уявлення про можливість змін. Саме тому письменниця намагається через своїх героїнь донести до суспільства та жінок, що потрібно боротися за свої права, розвиватися та не дозволяти маніпулювати собою. Е. Уортон у багатьох романах та оповіданнях показує, як головні героїні проходять тяжкий і довгий шлях пізнання самої себе, свого особистісного розвитку та наприкінці знаходять своє справжнє «Я».

Створивши свій роман «Епоха невинності» (The Age of Innocence, 1920; Пулітцерівська премія), письменниця протестувала проти законів та правил, які запровадили, прийшовши до влади, класи підприємливих ділків та успішні бізнесмени. Цим самим Е. Уортон насміхалася над парадоксальними умовами «старого Нью-Йорка» та порівнювала їх з минулими днями, що були сповнені безтурботністю.

Центральним місцем дії роману є Нью-Йорк 1870-х років. Це не просто місто, а ще й один з образів та «персонажів» твору. Автор, описуючи побут та повсякденність своїх персонажів, переносить нас у тогочасний Нью-Йорк таким чином, щоб читач зміг познайомитися з вищими колами суспільства та зрозуміти, що саме спонукало героїв до тих чи інших дій. Життя англійського нового дворянства – це закритий гурток зі своїми правилами, який Е. Уортон називає «світом ієрогліфів», у котрому жодна людина ніколи не говорила правди, а всі реальні речі та дії зображувалися умовними знаками.

Роман складається з двох частин, які є ніби двома періодами у житті головного героя Ньюланда Арчера, до весілля та після. Прозаїк у своєму творі використовує опис природи, через який можна простежити прихований зміст, тому що стан природи співвідноситься із настроями та внутрішнім світом персонажів.

Протягом усього роману читач робить висновок із внутрішніх діалогів персонажів та інтерпретує підтекст. А щоб допомогти йому зібрати усю картину у єдине ціле, автор дібрала відповідні слова, символи, які пробуджують у читача уяву, наштовхуючи його до здатності відтворити у своїй свідомості певні моделі, образи, культурні традиції, емоції, почуття, думки та колорит тієї епохи. Е. Уортон майстерно втілює у описі інтер'єрів і екстер'єру, імен, мови, глибоку психологію, якою вона створює неперевершену атмосферу і глибину складного внутрішнього світу героїв.

Письменниця зображує світське суспільство з повсякденним життям, яке живе за стійкими нормами і законами. Кожен день для них це буденність і сірість. Але цю ситуацію змінює поява Еллен Оленської, яка після невдалого шлюбу з графом повертається з Європи у своє рідне місто. Вона стає центральним персонажем роману, навколо неї відбуваються важливі події, до її особи прикуті засуджуючі погляди та постійні плітки.

Ньюланд Арчер – молодий аристократ та адвокат. Спочатку він був щасливим закоханим молодим чоловіком, зарученим з молодою та вродливою дівчиною, однією з завидних партій Нью-Йорка, Мей Велланд. Але після зустрічі з Еллен, Арчер закохується у неї та хоче бути її чоловіком, проте суспільство того часу не дало можливості закоханим бути разом, воно усіляко сприяло їхньому розриву та дотриманню норм, хоча почуття героїв не згасли навіть після довгої розлуки. Саме в образі цього персонажа плідно використовується внутрішній діалог.

Дружина Арчера, Мей, є протилежністю Ньюланда, вона є типовою представницею тогочасного суспільства, його ідеальним втіленням. Мей Велланд – дівчина з багатого, шановного і знатного сімейства, яка росла як троянда, над якою опікалися та плекали надію над її безтурботним майбутнім життям. Вона чудово розуміє, що коється у душі її чоловіка, але все одно прагне залишати спокій та самоконтроль, жодною рисою свого обличчя та поведінкою не видаючи своїх справжніх емоцій.

Ньюланд намагається знайти нагоду поговорити з Оленською, побачити її, він живе цими сподіваннями. Пристрасно бажаючи зустрітися з Еллен, Арчер придумує усілякі хитрощі, бреше дружині про справи у Вашингтоні. Доля все-таки влаштовує їм зустріч, проте розмови з Еллен у них не виходить. Не виходить у нього і щасливого життя з Мей, хоча та кохала його упродовж усього життя та народила йому трьох дітей. Нав'язані норми закрили Мейочі на усі реалії життя, вона дивилася на світ крізь «рожеві окуляри», характерні для жінок того часу.

Е. Уортон наголошує на внутрішньому, особистісному конфлікті між невинністю та дотриманням диктованих суспільством правил. Також

акцентується зіткнення між правилами та особистими бажаннями. Таким чином, герої переживають ситуацію вибору, від якого буде залежати їхнє подальше життя: будуть вони по-справжньому щасливі чи дотримуватимуться усіх нав'язаних принципів і норм тогочасного суспільства.

Письменниця символічно передає відносини, які складаються у суспільстві, щоб дати новий поштовх для змін та розвитку, щоб спровокувати товариство на радикальні зміни у свідомості, щоб не робити безглузких вчинків. Автор підкреслює необхідність віри людини, перш за все, жінки у свої можливості.

Однією з центральних проблем роману є питання кохання, шлюбу та пов'язаного з ними почуття обов'язку. Арчер упродовж усього життя намагався перебороти кохання до графині Еленн. Вона кидала виклик усталеним нормам і принципам та керувалася власними почуттями й думками – саме за це покохав її Ньюланд. Але вона була благородною жінкою і відмовилася від свого щастя, аби не руйнувати родину Арчерів, піклуючись про свою кузену Мей.

Тож, Е. Уортон у романі «Епоха невинності» порівнює старий світ, добу кінця ХІХ століття, з новим, показує, якими були раніше стосунки між людьми та якими вони стали сьогодні, у ХХ столітті. Розкриваючи проблеми світського суспільства, його лицемірства та умовностей, проблеми кохання та шлюбу, письменниця відтворює складний внутрішній світ людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кизима М. П. Эдит Уортон. *История литературы США. Т. 5. Литература начала XX в.* Москва: ИМЛИ РАН, 2009. С. 208-252. URL:<http://american-lit.niv.ru/american-lit/istoriya-literatury-ssha-5/kizima-edit-uorton-1.htm> (дата звернення: 25.11.2017).
2. Уортон Э. Эпоха невинности. Санкт-Петербург: Азбука, 2011. 384 с.
3. Федорова И. Г. Концепт «свобода» в романе Э. Уортон «Век невинности». *Вестник Вятского государственного гуманитарного университета.* Киров, 2008. С. 98-102. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept-svoboda-v-romane-e-uorton-vek-nevinnosti> (дата звернення: 27.11.2017).

Олена Шульженко
Науковий керівник – доцент Горлова О. В.
м. Бахмут

ПОПУЛЯРНІСТЬ КОНСПІРОЛОГІЧНОГО ДЕТЕКТИВУ ДЕНА БРАУНА

Сучасна стадія розвитку популярної літератури демонструє різноманітні жанрові зрушення, схрещення і синкретичні форми. Літературний процес «прискорюється», формуються нові жанри і субжанри. Подібна активна динаміка виникнення та закріплення нових жанрів і форм художніх творів

викликає найрізноманітніші реакції. Постмодерна культура є сприятливим ґрунтом для розвитку копій і продовжень тих чи інших жанрових формацій, літературна практика кількісно швидко зростає, при цьому якісно вона частіше прагне до спрощення та уніфікації, оголюючи прийоми і механізми жанру.

Конспірологічний детектив – один із субжанрів детективної прози (поряд з такими її жанровими типами, як жіночий, шпигунський, політичний, фантастичний, «крутий» тощо), що став дуже популярним в сучасній масовій літературі.

У Франції, коли говорять про конспірологічні детективи, використовують в рівній мірі два вирази: «теорія змови» (*théorie du complot*) і «конспірологія» (*conspiration*).

У Європі є інші назви подібного жанру. В англійській критиці представлений термін «конспірологія» («*conspirasy*», поряд з варіантами «*conspiracy theory*», «*conspiracy fiction*» і ін.) поширений здебільшого в США, він підкреслює важливість «конспірологічного бачення», «змовницької» дилеми, а детективна складова присутня за замовчуванням.

Визначення субжанру масової літератури «конспірологічний детектив» дає Б. Акунін, характеризуючи жанрову приналежність першого роману з циклу детективів про пригоди Ераста Фандоріна («Азазель»). Автор роману в даному випадку виконує не лише письменницьке, а й літературознавче завдання: іменує усталений в західних літературах жанр.

У жанрових визначеннях американської літератури та кіно можна зустріти назви «конспірологічний трилер» і «конспірологічна драма». Вони виникли відносно недавно, тому не вказуються в сучасних словниках літературних термінів, що пов'язано з браком теоретичних робіт (літературознавчих і кінознавчих), досить повільними темпами охоплення сучасних явищ культури академічними словниками, а найчастіше – ігноруванням аналізу літературного процесу в масовій літературі. Тому вищенаведені визначення поки зустрічаються у видавничій практиці (анотації, рецензії, електронні рубрикатори, електронні книжкові магазини і бібліотеки).

Конспірологічний детектив формується за допомогою репрезентації історичного дискурсу (змова організована в минулому) і концепту «зашифрованої таємниці» (шифр, код, план, символ), тому часто книги, які прийнято вважати конспірологічними, можуть одночасно іменуватися й історичними, і криптоісторичними (криптоісторичний роман, криптодетектив).

Популярність конспірологічних «оповідань» в кіно та літературі спостерігається протягом усієї другої половини ХХ століття. Нескінченні війни, терор і зіткнення великих держав породжують страх, який провокує нові міфи про змову, про невидимих ворогів, про якусь третю силу, яка неявно керує людськими долями.

Конспірологія, що стала популярною в ХVIII столітті і виділилася в особливу групу літературних творів і цілий жанр на рубежі ХХ-ХХІ століть, є продовженням спекулятивної «гри» з владним дискурсом. В основу будь-якого

конспірологічного детективу входить ідея руйнування реальної владної культурної чи релігійної формації з метою довести існування другої реальності.

Конспірологічний жанр набуває популярності саме на культурній арені постмодернізму, так як сама постмодерність, яка робить легітимним механізм копій і продовжень, закріплює особливу функцію жанру. Виникнення численних копій обумовлено самим «бажанням» суб'єкта письма охопити «реальність» і показати Істину. Але так як поняття «реальності» й «істини» спочатку є предметом теорії постмодерністської множинності, то виникають численні варіанти, інваріанти, пародії, продовження – серії повторень. Так, серійність безпосередньо пов'язана із самою інтенцією твору, яка належить жанру конспірологічного детективу [2].

Піковою фазою розвитку жанру конспірологічного детективу можна вважати популярність «Коду да Вінчі» Д. Брауна. До того, як роман Брауна здобув популярність, найбільш значущими творами в тій же жанровій парадигмі були «Викрикувати лот 49» (1966) та інші твори Т. Пінчона, романи Р. Ладлема (1971-2000), «Шість днів Кондора» (1974) Дж. Грейді, трилогія «Іллюмінатус» (1975) Р.Д. Шия і Р. А. Вілсона, «Імена» (1982) Д. Делілло, «Кіноманія» (1991) Т. Рошака, «Клуб Дюма, або Тінь Ришельє» (1993) А. Переса-Реверте, «Загадка Ватикану» (1995) Фр. Трістана, «Відео Ісус» (1997) А. Ешбаха, «Змова Паперів» (2000) та інші романи Д. Лісса, роман «Q» (1999) Л. Бліссет, «Бізнес» (1999) Й. Бенкса, «Дантів клуб» (2003) М. Перла, «Арканум» (2005) Т. Уілера, «Діти Параної» (2011) Т. Шейа тощо.

Роман Д. Брауна «Код да Вінчі», що вийшов у світ в американському видавництві «Doubleday Group» у 2003 році, отримав широку популярність у всьому світі і став хітом книжкових продажів в США і в інших країнах. Популярність і роману, і самого Брауна велика і сьогодні. «Код да Вінчі» став другою книгою трилогії, в центрі якої – пригоди американського професора Роберта Ленгдона. Після виходу роману зріс читацький інтерес і до попередньої книги Брауна «Ангели і Демони», інтерес цей поширився і на третю книгу «Втрачений символ» [1].

Здається, найчастіше у численних наукових та медійних публікаціях про цей твір згадуються мільйонні тиражі і величезний бюджет однойменного фільму режисера Рона Ховарда. Джерела в мережі Інтернет повідомляють про те, що на сьогоднішній день було продано від вісімдесяти до ста мільйонів екземплярів роману по всьому світу. Констатація тиражності і численні телевізійні передачі, присвячені обговоренню роману, дають привід говорити про досягнення якоїсь високої точки «одноразового» успіху, в першу чергу, в економічному значенні (продаж). Але саме «літературне поле» стає джерелом створення продукту, який лише згодом в якості «резонансу» досягає вершини популярних жанрів. Роман став свого роду ідеальним жанровим або формульним втіленням тієї епістемологічної поверхні, яка довгий час перебувала у вигляді якогось не до кінця оприлюдненого, не зовсім точно описаного і так і не отриманого конкретного формульного (фікціонального) явища – конспірологічного міфу, або «теорії змови». Браун далеко не перший

автор в американській популярній літературі, що ставить у центр оповіді конспірологічний міф. Пріорат Сіону, таємна релігійна організація, таємниця про місцезнаходження Святого Граалю, легенда про земне життя Ісуса Христа, що зв'язав себе шлюбними узами з Марією Магдалиною... – всі ці теми активно почали експлуатуватися масовою культурою у другій половині ХХ століття; в американській поп-культурі ця тема стала особливо популярною після виходу в 1982 році книги «Свята Кров і святий Грааль» Річарда Лі, Майкла Бейджента і Генрі Лінкольна.

Популярність «Коду да Вінчі» стала піковою точкою не тільки поширення різних міфів про «теорії змови» в культурному та медійному середовищі, але і показала, наскільки західна цивілізація готова прийняти саме такий тип літератури і такий тип «знання». Все це стало своєрідним підсумком набираючої популярності параноїдальної ідеї про настання кінця Світу, про Армагеддон, доленосне значення настання кінця другого тисячоліття – в загальному, в руслі розвитку апокаліптичного дискурсу в цілому. Важливо також зазначити, що всі ці популярні міфи називаються дискурсами, поряд з параноїдальним дискурсом, до якого належить «Код да Вінчі». Ці дискурси не залишаються на рівні фольклорного мислення, не поширюються виключно в якості «інформаційного приводу», а групуються в конкретних жанрах літератури і кіно. Самі конспірологічні твори стають не кінцевою точкою розвитку дискурсів і міфів, а формульне закріплення параноїдальною оптикою створює «приводи» для подальшого розвитку таких бачень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кокс С. Взламывая код да Винчи. Путеводитель по лабиринту тайн Дэна Брауна / пер. с англ. А. Бушуева. Москва: Матадор: АСТ, 2006. 246 с.
2. Пахсарьян Н. Т. Современный французский роман на путях преодоления эстетического кризиса. *Постмодернизм, что дальше?* Москва: ИНИОН, 2006. С. 8–43.

Дмитро Щерба
Науковий керівник – доцент Жарикова М. В.
м. Бахмут

КРИТИКА СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ У РОМАНІ М. УЕЛЬБЕКА «ЕЛЕМЕНТАРНІ ЧАСТКИ»

Мішель Уельбек (Michel Houellebecq, нар. 1956 р.) – один із найвідоміших сучасних письменників Франції, лауреат багатьох премій, у тому числі – Гонкурівської – за роман «Карта і територія» (*Lacarteetle territoire*, 2010).

Книги М. Уельбека перекладені на три десятки мов, вони надзвичайно популярні у молодіжному середовищі. Це пов'язано з тим, що автору вдалося торкнутися больових точок сучасного життя, поставити незаперечний і

невтішний, притому парадоксальний, діагноз. Так, досліджуючи феномен сексуальної свободи, він визначає секс як пастку для сучасної людини. Заявивши в одному з інтерв'ю, що він не любить розповідати історії, у своїй характерній іронічній манері, М. Уельбек, однак, розповідає багато нетривіальних сюжетів в захоплюючих історіях: від шоу-бізнесу до людського потомства в далекому майбутньому, яке не в силах зрозуміти весь спектр людських емоцій. Поєднавши минуле з майбутнім, митець змінює сучасні уявлення про структуру світу.

Другий роман письменника «Елементарні частки» (*Les Particules élémentaires*, 1998) є одним із найбільш відомих у його творчості. Книга дала початок запеклим дебатам про те, чи слід славити М. Уельбека як блискучого реаліста у великій традиції О. Бальзака, чи висміяти як безвідповідального нігіліста. Роман називали «книгою болю, але ніяк не любові», книгою про безглуздість і смертність, книгою, у якій лунає вирок сучасній людині [3]. Цей твір є звинувачувальним актом проти сучасного суспільства. У ньому зображено спустошений соціум, який став таким через втрату індивідуальності. Це суспільство рушиться, оскільки люди не здатні формувати які-небудь значимі зв'язки або навіть закохуватися.

Метою пропонованої роботи є дослідження критики суспільства споживання в романі М. Уельбека «Елементарні частки». Актуальність теми обумовлена важливістю вказаної проблеми у сучасному світі. У романі розглядається проблема падіння західного суспільства у прірву споживання і втрати людиною індивідуальності. Культура споживання як феномен виникла у ХХ столітті й активно розвивається донині, постійно охоплюючи нові сфери людського життя.

Оповідач М. Уельбека показує нам картину суспільства споживання через призму цинічного розчарування, розвіюючи чари обіцянок конsumerизму і матеріальних речей, показуючи їхню фізіологічну банальність. Це частково пов'язано з тим, як автор використовує голос оповідача. В основному, сюжет описується від третьої особи. Більш того, як з'ясовується вже наприкінці книги, наратор розповідає з точки зору утопічного постлюдського майбутнього, населеного безсмертними клонами. Здається, що їх не торкнувся «егоїзм, гнів і жорстокість», які пронизують уельбеківське відображення західного суспільства споживання. Таким чином, оповідач описує суспільство кінця ХХ століття з сумішшю жалості і поблажливої відчуженості: «Это сочинение стремится напоследок выразить почтение к тому злополучному и отважному роду, который создал нас. Этот многострадальный и подлый род, не слишком отличный от обезьян, тем не менее нес в себе благородные чаяния» [1, с. 379]. Таким чином, між читачем і персонажами створюється відстань, яка дозволяє більш неупереджено і критично деконструювати споживацтво.

Роман зосереджений на біографії двох зведених братів: видатного ученого Мішеля Держинські і нещасного вчителя Брюно Клемента. Це діти розбитих домівок та розбитого суспільства, які борсаються в потоці життя, намагаючись відшукати в ньому яку-небудь мету. Брюно зазнає серйозні

проблеми з сексом і безуспішно шукає позбавлення в мастурбації і самоприниженні. Будучи блискучим вченим, Мішель втрачає себе у своїй роботі і майже не має особистого життя. Він бере перерву і йде у відпустку на рік, щоб «подумати», але у підсумку повертається до роботи і повністю втрачає в ній самого себе. «Елементарні частки» – це цікаве поєднання опису життя суспільства і філософських думок. Герої страждають від постійної ностальгії по світу, продиктованому «простими, глибокими моральними цінностями». Автор акцентує думку про те, що «звільнення» індивідуалістичних бажань підірвало єдиний чинник, який може зробити суспільство «безсмертним», – реалізацію принципу І. Канта, що «законы чистой морали единственны и всеобъемлющи» [1, с. 37]. Брюно, в результаті, потрапляє до клініки для душевнохворих, Мішель робить грандіозне відкриття, яке допомагає людям стати щасливими.

В «Елементарних частках» об'єкти, котрі обіцяють задоволення бажань, представлені виключно з точки зору їхньої матеріальності та є придатними тільки для функціонального «використання», через що вони здаються «занадто реальними». М. Уельбек іронічно зіставляє міфи масової культури з реальністю своїх персонажів, які дозволяють собі зачаруватися цими обіцянками досконалості, любові і гармонії, що тільки розчаровує. Одним із прикладів того, як автор різко критикує оманливу природу споживчих дискурсів, являється його опис Аннабель. Ця героїня зображується як класична жертва оманливих обіцянок в популярних журналах для дівчаток в американському стилі. Її історія демонструє читачеві оманливий характер міфу про істинну любов, зображену в засобах масової інформації, що показується як універсальний аспект людського досвіду.

Уельбек висловлює думку про те, що споживча емансипація привела до почуття порожнечі, а не до збільшення задоволення. Як помічає К. Суїні, віра Мішеля в «прості моральні цінності» була обумовлена його дитячим досвідом читання «Піфа» – коміксу, який був заснований, щоб захищати традиційні моральні основи та протидіяти сексуальній природі коміксів після 1968 року. Ця дата відображається в романі як межа перед встановленням режиму бажання [4]. Моральні цінності до 1968 року зображуються як втрачений рай. Обіцянки задоволення, пропоновані масовим туризмом, жіночими журналами, рекламою, нічними клубами, показані як великомасштабний обман і тільки посилюють страждання героїв, адже демонстровані ними можливості не можуть компенсувати ідеалізованої істини більш ранньої епохи.

Пошуки братів закінчуються розчаруванням в людстві. Та й автор не бачить для нього ніякої перспективи. У майбутньому, за Уельбеком, людський рід тихо згасне, поступившись місцем андрогенним врівноваженим, спокійним і абсолютно щасливим істотам, що з'явилися не з космосу, як в якомусь голлівудському суперхіті, а прямо з пробірки. Мішель і Брюно уособлюють собою дві протилежні сторони суспільства, два образи, які демонструють природу західного світу. М. Уельбек показує, як між двома крайніми точками розташовані життя і душа будь-якого представника сучасного суспільства.

Роман написаний майже протокольною мовою, або принаймні в тональності сухого звіту, з довгими роздумами соціологічного характеру, з науковими довідками (від біології до математики), із зразками творчості персонажів (текст в тексті) – з усім тим, чому в романі, по розхожій думці, немає місця. Російський прозаїк В. Шаров у статті «Несколько мыслей в защиту либерализма» так прокоментував цю особливість поетики твору: «И вот, идет эпизод из жизни того или иного героя, написанный реалистически, ... а дальше следует подробный социальный, психологический плюс естественнонаучный комментарий» [2, с. 25]. З точки зору змісту роману, М. Уельбек часто підкреслює переважання психологічного, історичного й біологічного детермінізму в життях його персонажів над міфом про вільну волю і самовизначення суб'єкта.

Автор використовує образи «пост-апокаліптичної атмосфери», щоб поліпшити своє зображення післявоєнного Заходу як пропащого світу без можливості побудови значимих стосунків. Споживчі обіцянки вічної молодості, ніжності і радощі зображені оповідачем як оманливі, єдино зміцнюючі людство в його стражданнях. У світі «Елементарних часток» релігія, політика або мистецтво не мають авторитету, на відміну від споживчого режиму бажання, як безпосереднього задоволення індивідуалістичних чуттєвих спонукань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уэльбек М. Элементарные частицы / пер. с фр. И. Васюченко, Г. Зингер. Москва: Азбука, 2013. 384 с.
2. Шаров В. А. Несколько мыслей в защиту либерализма. *Дружба народов*. 2001. № 10. С. 24–25.
3. Abecassis J. I. The Eclipse of Desire: L'Affaire Houellebecq. *MLN*. 2000. September. P. 801–826. URL:<http://www.academia.edu/10707282/> (дата звернення: 12.03.2018).
4. Sweeney C. Michel Houellebecq and the Literature of Despair. London : A&C Black, 2013. 224 p.

ІСТОРІЯ

Вікторія Бак, кандидат педагогічних наук,
вчитель Бахмутського НВК № 11,
Світлана Кравченко
м. Бахмут

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДКРИТТЯ МІСЦЬ МАСОВИХ ПОХОВАНЬ ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ 30-40 рр. ХХ ст. НА ТЕРИТОРІЇ м. БАХМУТ ЯК ГУМАНІСТИЧНИЙ ЗАСІБ СПРОСТУВАННЯ РАДЯНСЬКИХ МІФІВ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ СВІДОМОСТІ МІСТЯН ВІД ЇХНЬОГО ВПЛИВУ

Резюме. У статті розглянуто питання про необхідність знайдення місць масових поховань жертв репресій 30 – 40 рр. ХХ ст. на території м. Бахмут (Артемівськ) Донецької області та вшанування пам'яті загиблих. У якості доказів масових розстрілів використані свідчення місцевих мешканців та архівні матеріали Галузевого державного архіву СБУ. За матеріалами «Розпоряджень про виконання вироків згідно з рішенням трійки (Артемівськ)» з 21.12.37 по 13.01.38 р в місті розстріляно 562 особи, які поховані на місцевому цвинтарі або на території «Садів НКВД».

Ключові слова: репресії, покарання, масові поховання, вшанування пам'яті загиблих, Великий терор, органи УНКВД.

Ми переживаємо складні історичні часи, пов'язані з руйнуванням стійких міфологем радянського періоду. Перебування народів під тиском комуністичної системи призвело до спотворення, як колективної народної, так і особистої свідомості не менше ніж трьох поколінь людей. Міфологеми радянських часів продовжують керувати суспільством в нестабільні періоди історії та стають ключовою установкою, яка визначає поведінку великої кількості людей. Саме до такого процесу керованого суспільного явища через активізацію стійких стереотипів мислення ми були залучені внаслідок відкритої агресії Росії проти України в 2014 р. В Україні тривають треті визвольні змагання за незалежність, остаточна перемога в яких ще не досягнута. Її прискорення можлива не тільки через успіхи у військовій та політичних справах, але також через руйнування радянських міфів, які перетворюють українців на слухняних виконавців волі тих, хто володіє кодом доступу до ключових пускових механізмів покори «старшому братові». Руйнування міфів радянських часів через викриття злочинів, скоєних радянською владою, ми вважаємо гуманістичним шляхом у здобутті Україною остаточної незалежності.

Метою нашої роботи є з'ясування факту, що в 30-40 рр. ХХ ст. на території міста Артемівськ (Бахмут) відбувались масові розстріли та поховання жертв репресій, а тому ми вважаємо нагальною необхідністю віднайдення міст масових поховань та розповсюдження інформації про ці історичні події як

злочин радянського режиму проти людяності та вшанування пам'яті безвинно закатованих тоталітарним режимом людей.

За нашими дослідженнями в 1937-1938 рр. в Артемівську існували три окремі відділки НКВД: Дорожньо-транспортний ДТО, міський та військовий. Кожний із них вів слідчі справи та виконував вироки згідно з рішенням обласної Трійки УНКВД. Відповідно до директиви Політбюро ЦК ВКП(б) в Сталіно 10. 07. 1937 було створено обласну трійку УНКВД, яка виносила вироки. До її складу ввійшли: Є. К. П* , секретар Донецького обкому КПРС, Б. М. С*, начальник облуправління НКВД Донецької області, старший майор Держбезпеки, Р*, обласний прокурор (враховуючи принципи наукової етики, до отримання дозволу родичів на розголошення прізвищ у відкритому друку, ми вказуємо лише першу літеру прізвища) [2, с. 37]. 30.06.1937р. згідно з наказом народного комісара внутрішніх справ СРСР № 00447 «Об операции по репрессированию антисоветских элементов» [зберігаємо мову оригіналу – автори] запроваджувались ліміти на розстріли (1 категорія) та позбавлення волі на 8-10 років (2 категорія) [3]. Для Донецької області попередньо вони склали: 4000 людей (1000 – по 1-й, 3000 – по 2-й). Трійка УНКВД по Донецькій області в 1937 г. перевищила всі ліміти. Було засуджено 12383 людей (5430 до розстрілу, 7107 – до таборів), а в січні – червні 1938 г. – 3280 – всі до розстрілу [1].

За нашими дослідженнями, розстріли засуджених в період з 1937 по 1938 в місті були масштабними та вони не припинялись до 40-х років, хоча їхній розмах зменшився. Підтвердженням того, що розстріли виконували саме в Артемівську є накази, які зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України (далі ГДА СБУ) та входять до фонду 6, справа № 6184 «Розпорядження про виконання вироків згідно з рішенням трійки УНКВС (м.Артемівськ)» [1], обсягом понад 300 аркушів. Кожен аркуш – це надрукований на поживклому папері текст наказу по УНКВД за 1937 та 1938 рр. Всі накази, крім першого, адресовані (далі мовою оригіналу) *коменданту УНКВД, сержанту Госбезопасности товарищу А**. Далі текст: *Немедленно привести приговор в исполнение*. Нижче перелік прізвищ. Найкоротший за 13.01.38 – шість осіб, найдовший – 182 особи за 30.12.37р. Накази підписані *старшим майором С**. Перший наказ в підшивці спрямовано *лейтенанту Д**. В наказах не вказано ім'я по батькові, а тільки звернення: *«товариш»*. Кількість засуджених Артемівської в'язниці, яких було розстріляно відповідно до списків в наказах з 03.12.1937 по 13.01.1938 складає: 03.12.37 – **55**; 21.12.37 – **119**; 27.12.37 – **5**; 27.12.37 – **59**; грудень 37 – **12**; грудень 37 – **42**; грудень 37 – **51**; 30.12.37 – **182**; 03.01.38 – **31**; 13.01.38 – **6**. Разом – **562**. На 67 листі «Розпоряджень» червоним олівцем вище наказу на вільному місці перелічені такі цифри: 113; 111; 117; 101; 115; 68; 73; 112; 114; 103; 116; 98; 72; 119; 108; 110; 102; 99; 104; 106 [1]. Припускаємо, що це теж був рахунок страчених. В підшивці «Розпоряджень» наказів, які стосуються в'язнів Артемівської в'язниці, біля третини.

Завдяки існуючому в ГДА СБУ реєстру службовців органів державної безпеки та матеріалам, які надані В. Золотарьовим [2], стало відомо, що А* Леонід Соломонович (1908рр. народження), мав вищу освіту, член ВКП(б) з 1932 року, працював в органах з 1932 року, проходив службу з 22.03.1936 р. в Донецькій області, співробітник НКВД, комендант УНКВД, сержант Держбезпеки. 19.12.1937 р. його нагороджено орденом Червоної Зірки, 09.08.1938 г. звільнено. Причина – арешт судовими органами. Не відомо, яким чином Аксельрод уникнув репресій, але під час війни служив на фронті та був комендантом особливого відділу 10 повітряної армії. У 50-х рр. – заступник директора Львівської опери. С* Давид Мойсейович (06.1902 – 21.01.1940), закінчив у 1914 та 1916 рр – 3-х класне вище початкове училище та 2-х класне ремісниче училище в Одесі, член ВКП(б) з 1920, старший майор Держбезпеки. З 03.04.1937 по 25.02. 1938 р. – начальник УНКВС Донецької області (входив до складу Трійки). Нагороджений орденом Леніна (19.12.1937). 19.01.1940 р. засуджено та розстріляно в Москві. Коменданти НКВД власноруч виконували вироки та розстрілювали засуджених. А* за свою роботу в Донецькій області отримав орден Червоної Зірки. С* у складі обласної трійки НКВД засудив тисячі людей до страти та таборів, за що теж отримав винагороду – орден Леніна. В наведених фактах біографій звертаємо увагу на отримання нагород за масові розстріли та знущання, що наочно підтверджує антигуманний характер тоталітарної радянської держави.

У серпні 1937 р. в Донбасі було створено Північно-Донецький (м. Артемівськ) та Південно-Донецький (ст. Ясинувата) Дорожньо-транспортні відділи (ДТО) ГУГБ НКВД. Начальником ДТО ГУГБ НКВД Північно-Донецької залізниці з жовтня 1937 по 30.06.1938р був капітан Держбезпеки К* Георгій Ізраїєвич (1898 – 20.10.1939). Його перебування на цій посаді позначилось особливо жорсткими розправами над засудженими [1, с. 40]. В червні 1939 року його самого було розстріляно в Києві.

Наші припущення про розстріли в місті Артемівськ в період 30-40 рр. підтверджено, але пошук місць поховань триває. Для поширення інформації, яка стосується репресій, створено сторінку у Фейсбуці <https://www.facebook.com/RepresiiArtemivsk/>. Наприкінці 90-х років минулого століття на правому березі річки Бахмутки, неподалік від міського ринку з'явилась кам'яна брила з написом: «Здесь будет установлен памятник жертвам политических репрессий», але вона швидко зникла невідомо куди.

Ми все ще продовжуємо жити в пострадянському просторі, в якому чиновники завжди ставились з осторогою до теми політичних репресій. Бахмут в радянські часи був місцем катувань та розстрілів великої кількості людей та продовжував залишатись містом закритих судових справ до 90-х років. Якщо нам вдасться віднайти місце поховань жертв радянського режиму та повернути до цього увагу мешканців Бахмуту та всього Донбасу, то це стане важливою справою у розвіюванні міфу, що вкоренився у свідомість більшості містян про «щасливе радянське минуле».

ЛИТЕРАТУРА

1. Галузевий Державний Архів Служби безпеки України (далі ГДА СБУ). Розпорядження про виконання вироків згідно з рішенням трійки УН КВС (м. Артемівськ). Фонд 6. Спр. № 6184. 300 арк.
2. Золотарьов В. А., Стьопкін В. П. ЧК-ДПУ-НКВС в Донбасі: Люди та документи 1919 – 1941. Донецьк: Апекс, 2010. 512 с.
3. Юнге М., Бордюгов Г., Биннер Р. Вертикаль большого террора. История операции по приказу НКВД №00447. Москва: Новый хронограф; АИРО-XXI, 2008. 784 с.

В. О. Богуненко
Науковий керівник – професор Докашенко В. М.
м. Бахмут

АРХІТЕКТУРНІ ОБ'ЄКТИ ЯК МАРКЕРИ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ ГРОМАДИ МІСТА ЧАСІВ ЯР ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В останній час звернення вітчизняних істориків до тематики історичної та національної пам'яті обумовлене, насамперед, необхідністю визначення чинників формування національної ідентичності, розкриття його соціально-культурних аспектів, регіональних особливостей. Це вимагає подолання низки методологічних проблем, пов'язаних, зокрема, з розвитком понятійно-категоріального апарату; у той же час видаються перспективними розробка та застосування у дослідженнях термінів «колективна пам'ять», «автобіографічна», «культурна»; «пам'ять поколінь», «соціальна амнезія»; «маркери», «коди пам'яті» тощо [6, с. 3, 9, 181, 199, 269, 277, 281, 286, 291, 297].

У зв'язку з цим видається можливим звернутися до такої цікавої локально-історичної проблематики як формування колективної пам'яті на рівні малих, зокрема монопрофільних міст Донбасу, що є актуальним через необхідність розгляду її впливу на соціально-культурні, ідеологічні процеси як на регіональному, так і на державному рівні.

При цьому формування знань, уявлень на колективному рівні про події місцевої історії у порівняно невеликих населених пунктах пов'язане з особливо значущими архітектурними об'єктами. Розгляд їх як «маркеру» колективної пам'яті (тобто знаку, що свідчить про її наявність та певний характер) на рівні малого міста, на прикладі Часів Яру Донецької області, дозволить виявити специфічні риси, розкрити чинники та рівні її формування.

Спеціальних досліджень із зазначеної тематики не існує. Проте чимало робіт сучасних вітчизняних науковців присвячено особливостям формування поселенської структури Донецького регіону, ментальності його населення. Насамперед – це дослідження З. Г. Лихолобової, В. Л. Коваленко [8; 9], О. В. Губанова [7], М. Г. Меєровича [11] та ін. У свою чергу, в краєзнавчих роботах з історії міста Часів Яр останніх десятиліть наявні окремі відомості

щодо будівництва та подальшої долі певних архітектурних об'єктів Часів Яру (передусім у центральній частині). Це – роботи краєзнавців В. Б. Лук'янова, К. М. Третьякова, С. Й. Татарінова [10; 12] та ін.

Місто Часів Яр Донецької області нині є одним із важливих осередків вітчизняної вогнетривкої промисловості. Архітектурно-планувальні особливості міста є відбитком різних етапів його розвитку. Так, заснування перших п'яти вогнетривких заводів (що працювали на місцевій сировині) та робітничих колоній біля залізничної станції Часів Яр (відкритої у 1878 р.) сягає останньої чверті ХІХ – поч. ХХ ст. Від того часу залишилося кілька будівель; межі сучасного міста визначені територією тих перших поселень.

Після початку радянської доби, у 1922-24 рр., унаслідок відбудови та реорганізації відновили діяльність три з перших часівярських вогнетривких заводів. Формування цілісного населеного пункту – спочатку селища, а згодом міста Часів Яр, – пов'язане з добою форсованої індустріалізації та урбанізації в СРСР 1920-30-х рр. Тоді на цій території відбувався інтенсивний розвиток промислової бази: мало місце суттєве розширення гірничого виробництва на кар'єрах Часів-Ярського рудоуправління, вогнетривкого виробництва на заводах №1, №2, №3 ім. Артема, велося будівництво заводів ім. Х-ї річниці Жовтня (1927-28 рр.) та Новошамотного заводу ім. Орджонікідзе (1929-34 рр.) [12, с. 46-65].

Слід підкреслити, що архітектурно-планувальні рішення, викладені у генеральному плані розвитку селища Часів Яр (розробленому Державним проектним інститутом «Діпромісто» і затвердженому в 1934 р.), за більшістю ознак є типовими для категорії «соцселища» або «соцміста» підгрупи «В» – монофункціонального населеного пункту з відносно невеликою кількістю мешканців [7, с. 8]. При цьому специфікою Часів Яру став застосований у той час при його формуванні метод «злиття поселень» (так званого «синойкізму»). Так, територія площею близько 49 га, забудована у 1929-34 рр. промисловими та цивільними об'єктами (характерно, що саме вона отримала з того часу у місцевого населення назву «міста»), зокрема триповерхівками по вул. Горького, стала центром для тринадцяти окремих робітничих колоній: трьох великих – «Десятої» біля заводу ім. Х-ї річниці Жовтня, «Нижньої» та «Верхньої» біля заводу №1 ім. Артема, а також більш дрібних: «Криничної», «Шевченківського», «Відкосу», «Ростова» та ін., що переважно являли собою скупчення бараків та мазанок-«землянок» [1, арк. 3; 2, арк. 12-15].

Для «соцселищ» чи «соцміст», типологічно близьких до Часів Яру, застосовувалася методика спрощеного планування. У той же час можна говорити про наявність у центрі Часів Яру архітектурного ансамблю (що підкреслювало різкий контраст із його периферією), котрий визначався крайньою еkleктикою: класицистська колонада (до того ж увінчана в центральній частині соцреалістичними скульптурами робочих) була зведена поряд із конструктивістським будинком клубу Новошамотного заводу авторства знаного харківського архітектора-новатора Г. Яновицького [5]. За клубом НШЗ, з південно-східного боку, був розбитий парк із копіями античних

скульптур [3, арк. 9-10], що надало цьому ансамблю (фактичному «серцю селища») дещо абсурдистського характеру.

Варто відмітити, що через проблему цілісності населеного пункту, досить важкі побутові умови (більшість житлового фонду складала одно- та двоповерхові бараки, робітничі гуртожитки) видається можливим використання стосовно ситуації у Часів Ярі у 1930-х рр. (подібної до ситуації в інших монопрофільних містах регіону) терміну «квазіміська поселенська культура» щодо центральної його частини та «параміська» стосовно колишніх робітничих колоній.

У післявоєнну добу, в 1950-60-ті рр. (коли населення міста становило близько 24 тис. осіб), в центрі міста було зведено замість бараків, що зносилися, кілька десятків «хрущівок» (донині вони становлять значну частину житлового фонду міста); у зв'язку із будівництвом каналу «Сіверський Донець-Донбас» на східних околицях міста було побудовано мікрорайон, що отримав розвиток у 1970-80-ті рр., у зв'язку із розширенням вогнетривкого виробництва, тут було зведено кілька десятків типових панельних п'ятиповерхівок-«брежнєвок» [4, арк. 2-3]. При цьому велика частина території міста знаходиться під приватною забудовою.

Можна стверджувати, що при формуванні колективної пам'яті місцевої громади велику роль відіграє ставлення до локально-історичного навантаження архітектурних об'єктів міста (серед котрих до найбільш значущих у Часів Ярі можна віднести колонаду перед парком, будівлю Палацу культури та ін.), звернення до них як до «кодів пам'яті». При цьому спостерігається певне «неспівпадіння пам'ятей» на синхронному рівні: «автобіографічних», «родинних», «групових» (групи складають мешканці певних районів міста, представники різних соціальних шарів тощо) та ін., через неоднакове їхнє змістовно-ціннісне навантаження. Так, використовуючи як приклад маркеру колективної пам'яті громади м. Часів Яру місцевий Палац культури, зазначимо, що для учасників художньої самодіяльності у його архітектурі «закодована» специфічна історична інформація, у тому числі досить суспільно-значуща (наприклад, така, що стосується культурного, ідеологічного життя краю, міста в певні періоди); відповідно, мешканці центру та інших районів міста, що пов'язують з цим об'єктом здебільшого особисті, родинні та ін. спогади, цією специфічною інформацією не володіють.

Фрагментарність колективної пам'яті громади міста є наслідком також «протиріччя пам'ятей» на діахронічному рівні; передусім це стосується «пам'яті поколінь», адже уявлення про минуле представників різних вікових груп великою мірою обумовлене як безпосередністю досвіду, так і певним суспільно-ідеологічним контекстом, та пов'язане з семантико-комунікаційними «труднощами перекладу» на «мову іншої генерації», а іноді й свідомою чи позасвідомою елімінацією тієї чи іншої історичної інформації. Відповідно, це призводить до феномену часткової «соціальної амнезії» у локальному вимірі. Беручи у якості прикладу маркера колективної пам'яті часівярців ту ж будівлю Палацу культури, можна сказати, що члени міської

громади – представники поколінь, що народилися у повоєнну добу, асоціюють історію цього закладу здебільшого з відповідним періодом історії міста, у той час як історія клубу Новошамотного заводу у 1930-ті рр., руйнування його будівлі під час Другої світової війни, подальшої відбудови, які пов'язані з травматичним досвідом міської громади, залишилися виключно в пам'яті попереднього покоління, не перейшовши у спадок до наступного.

Важливо зазначити, що подолання фрагментованості колективної пам'яті, проявів «амнезії» стосовно міської історії є можливим через налагодження комунікації представників різних груп і поколінь у музейному просторі. Так, у Часів Ярі з 2001 р. діє Часівярський промисловий історико-краєзнавчий музей; з того часу його співробітниками було заповнено чимало «білих плям» місцевої історії, у тому числі завдяки використанню такого джерела, як «усна історія», актуалізована зверненням до архітектурних об'єктів міста в якості «кодів пам'яті». Внаслідок цього стала можливою інтеграція у музейному «пам'яттєвому дискурсі» уявлень про спільне минуле, носіями котрих є представники різних категорій мешканців міста.

Таким чином, ставлення до об'єктів архітектури як до маркерів колективної пам'яті уможлиблює визначення її якісного стану. На прикладі розгляду сприйняття представниками громади монопрофільного міста Часів Яр Донецької області певних архітектурних об'єктів в якості «кодів пам'яті» можна визнати існування на місцевому рівні таких проблем, як «конфлікти пам'ятей», «соціальна амнезія». У той же час є можливість подолання зазначених проблем завдяки формуванню в музейному просторі міста інтегрального локально-історичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Часовоярський промисловий історико-краєзнавчий музей (далі – ЧПКМ). Ф. 4. Оп. 3. Спр. 1. Спогади Г. О. Дубровського. 12 арк.
2. ЧПКМ. Ф. 4. Оп. 15. Спр. 1. Матеріали М. Цепіна. 18 арк.
3. ЧПКМ. Ф. 4. Оп. 16. Од. зб. 1. Центральна частина Часового Яру (фотоальбом 1935 р.). 14 арк.
4. ЧПКМ. Ф. 8. Оп.1. Спр.3. Нові квартали. 15 арк.
5. Клуб шамотного заводу в Часів Ярі (проект). *Нова генерація: журнал лівої формації мистецтв*. Харків: Державне видавництво України, 1929. № 12 (грудень). С. 6-7.
6. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон. Київ: ДП НВЦ «Пріоритети», 2013. 436 с.
7. Губанов О. В. Композиційно-просторові принципи формування ансамблів 1930-х рр. XX ст. в історичних центрах міст Донбасу: автореф. дис. ... канд. архітектури. Харків, 2008. 20 с.
8. Лихолобова З. Г. Міста Донбасу в роки радянської модернізації: особливості менталітету городян. *Нові сторінки історії Донбасу*: зб. статей. Кн. 12. Донецьк: ДонНУ, 2006. С. 93-105.

9. Лихолобова З. Г. Процессы урбанизации в Донбассе (1926-1939). *Нові сторінки історії Донбасу*: зб. статей. Кн. 3. Донецьк: ДонДУ, 1994. С. 56-74.
10. Лукьянов В. Б. Мал городок – да дорог...: краткий очерк истории огнеупорных заводов Часов Яра. Ч.1: 1876-1922 гг. Часов Яр, 2001. 51 с.
11. Меерович М. Г. Кладбище соцгородов. Градостроительная политика в СССР 1928-1932 гг. Москва: РОССПЭН, 2011. 270 с.
12. Третьяков К. М. Часов Яр. Истоки огнеупорной промышленности Украины. Артемовск: КП «Артемовская городская типография», 2011. 196 с.

Марина Васильєва
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Бахмут

**ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ:
ЧЕРЕЗ ТЕРНИ ДО ЖАДАНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
(матеріали до виховного заходу)**

*Встане славна мати Україна
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяну - річки
Одна нероздільна.
Т. Шевченко*

Мета заходу – сформуванню уявлення про особливості та труднощі шляху України до Незалежності, використовуючи характеристику основних історичних періодів, підвищити свідомість майбутніх громадян України [1].

Тарас Григорович не міг спокійно дивитися на тяжке існування простого селянського люду. Для себе він вибрав шлях постійної боротьби за ідеали свободи та рівності проти царату. Т. Шевченко закликав боротися проти панів-шляхтичів, проти національних поневолювачів, оспівав славу тих, хто не корився силі гнобителів. За це він терпів багато страждань, але назавжди лишився вірним своїй рідній Україні.

Геніальний поет вірив у майбутнє, пророкував його. Вчорашні раби стануть творцями, змінять обличчя рідної землі. А люди «раді та веселі» зійдуться тими шляхами на спільну раду. З його уст звучать слова «Борітеся — поборете», бо тільки у «своїй хаті своя правда і сила, і воля». Україна через терни йшла до своєї незалежності.

Початки власне українського державотворення відносять до часів Київської Русі. Ця держава виникла у другій половині IX століття і в період свого розквіту була найбільшою і наймогутнішою у Східній Європі.

Вже пізніше, у період феодальної роздробленості, найбільш сильним і дієздатним було Галицько-Волинське князівство, яке продовжило традиції київської державності. Перші згадки про українських козаків відносяться до кінця XV століття. Велике повстання середини XVII століття під проводом

Богдана Хмельницького, яке виросло у справжню національну революцію, призвело до утворення козацької держави, керованої гетьманом.

Але стадія масового національного руху для України розпочалась у 1917 році. Революція дала українському народу черговий шанс на створення власної державності. Першою очолила цей процес Українська Центральна Рада. Її метою було створення національно-територіальної автономії України у складі Федеративної Російської держави. Та воєнні дії, які розгорнулися завдяки Радянській Росії проти Центральної Ради, примусили її в січні 1918 року прийняти свій IV Універсал, який проголошував незалежність Української Народної Республіки.

У 1918 році після державного перевороту до влади прийшов гетьман Павло Скоропадський, а Україну проголосили гетьманською державою. Але у світовій війні поразку отримали Німеччина та Австро-Угорщина і це призвело до того, що Скоропадський був позбавлений підтримки, тому він був змушений зректися гетьманства та покинути Україну. Саме тому Україна як гетьманська держава проіснувала всього сім з половиною місяців.

Варто згадати, що означені державні утворення були дуже різними і відповідно помилки вони робили теж різні. Серед українських самостійників були республіканці, монархісти, прихильники радянського устрою. Між національними силами різної політичної орієнтації точилась жорстока боротьба. Центральну Раду шляхом перевороту ліквідував П. Скоропадський, гетьманський режим упав під тиском іншого самостійницького режиму – Директорії УНР, комуністи – самостійники боролися як проти гетьмана, так і проти Директорії. Тому, мабуть, головною і спільною помилкою усіх національних сил було те, що представники різних течій національного руху не захотіли знайти компромісу в соціальних питаннях заради реалізації загальнонаціонального інтересу, заради створення власної держави.

Разом із тим, на нашу думку, не варто розглядати результат визвольних змагань в 1917-1920 роках як суцільну поразку українського руху. Адже до 1917 року українці не мали не тільки державності, а й взагалі будь-якого національного самоврядування, українська культура зазнавала утисків і переслідувань. У 1920-х – частково 30-х роках проводилась радянська українізація, котрої напевне не було б без революції 1917-1920 рр. Після 1920 року українці отримали нехай і формальну, але все ж таки державність у вигляді Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР, з 1936 року УРСР). За радянських часів відбулось об'єднання в межах однієї держави абсолютної більшості українських етнічних земель.

18 червня 1991 року, були внесені відповідні зміни до статті 73 Кодексу законів про працю Української РСР, унаслідок чого в переліку святкових днів з'явився запис: «16 липня — День незалежності України».

Вперше День незалежності України був відзначений 16 липня 1991 року в пам'ять про те, що рік тому 16 липня 1990 року Верховна рада УРСР прийняла «Декларацію про державний суверенітет України». Також 16 липня 1990 року

Верховна рада УРСР прийняла постанову «Про День проголошення незалежності України». У ній зазначено:

«Зважаючи на волю українського народу та його одвічне прагнення до незалежності, підтверджуючи історичну вагомість прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє: вважати день 16 липня Днем проголошення незалежності України і щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України» [3].

Оскільки 24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила «Акт проголошення незалежності України», який 1 грудня 1991 року підтвердив народ на Всеукраїнському референдумі, виникла потреба змінити дату святкування Дня незалежності України. Тож, 20 лютого 1992 року Верховна Рада України ухвалила постанову «Про День незалежності України». У ній зазначено:

«Зважаючи на волю українського народу та його одвічне прагнення до незалежності, підтверджуючи історичну вагомість прийняття Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, Верховна Рада України постановляє:

1. Вважати день 24 серпня Днем незалежності України і щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України.

2. Постанову Верховної Ради Української РСР «Про День проголошення незалежності України» від 16 липня 1990 року вважати такою, що втратила чинність» [2].

Висновки. Тарас Шевченко був переконаний, що нема насильства більш нестерпного, як те, яке прагне відняти народу спадщину, створену численними поколіннями його предків. Ми віримо, що наш народ не загине, не загубиться між документами і цією повсякденною метушнею, ми віримо, що наша нація буде безсмертна, вона не помре, не помре і мова, як головна ознака нації, бо правильно каже приказка: «вмирає мова – вмирає нація».

Нашому поколінню випало складне, але почесне завдання – відродження української мови, держави, нації. І виконати його – наш громадянський обов'язок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академія, 2003. 576 с.
2. Про День незалежності України. Постанова Верховної Ради України від 20.02.1992 № 2143-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 20. С. 279.
3. Про День проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради УРСР від 16.07.1990 № 56-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. С. 430.

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЯК ФЕНОМЕН СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Проблема формування, визначення місця та ролі історичної пам'яті виходить на перші позиції в колі науковців різних галузей знання – істориків, філософів, соціологів, політологів, педагогів і психологів. Наочним свідченням цієї зацікавленості стало проведення у лютому поточного року Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформації історичної пам'яті», ініціатором якої став Донецький національний університет імені Василя Стуса, переміщений до м. Вінниця. Учасники заходу визначали фактори формування історичної пам'яті, обговорили особливості історичної пам'яті в Україні, на пострадянському просторі, в країнах Центральної Європи, питання впливу історичної пам'яті на культуру та національну ідентичність [1].

Історична пам'ять є феноменом суспільної свідомості, який забезпечує трансляцію культурної спадщини, його інтеграцію в сучасні соціокультурні реалії, діалектичний синтез традиції і новації, регулювання соціокультурної практики. Домінантний зміст історичної пам'яті сучасного українського етносу орієнтований на подальше поглиблення міжкультурної взаємодії, на актуалізацію інтеграційних чинників. Тривале перебування в полікультурному просторі, припускає можливість повноцінної участі в інтенсивному діалозі культур, що реалізовується на міжнародному рівні. Історична свідомість і історична пам'ять, в якості його атрибуту, є результат складної діалектичної взаємодії найрізноманітніших чинників і детермінант, де випадковість існує поруч із закономірністю, а внутрішня стабільність нейтралізується різнохарактерною зовнішньою дією.

Глибина історичної пам'яті повною мірою визначає здатність громадської самосвідомості реагувати на соціокультурну трансформацію і виникнення нових реалій культури, піддавати аналізу суть, масштаби і значущість змін, що відбуваються, а, відповідно, об'єктивно оцінювати глибину і гостроту створених цими змінами проблем, а так само можливості і шляхи їх рішення.

Гнучкість і рухливість історичної пам'яті дозволяють різним народам забувати взаємні образи і пам'ятати все те позитивне, що було в їхній загальній історії. Якщо замкнутість традиційного суспільства і могла будуватися на догматичному розумінні свого минулого, то нині приходить розуміння необхідності, в ім'я загальної користі, корекції історичної пам'яті, її приведення у відповідність з імперативами сучасності.

Основними умовами успішності подальшого розвитку вітчизняної культури, історії може стати синтез апробованих традицій і передових новацій, з одного боку, і інтегративність, що забезпечує соціокультурну єдність усіх суб'єктів історичного процесу, з іншого. Конкретний індивід у своєму світогляді і реальних вчинках повинен творити власну, індивідуальну історію, яка співвідноситься при цьому з іншими індивідуальними історіями, що,

зрештою, й складає єдиний простір культурного майбутнього країни.

Одним із наслідків зростання соціокультурної динаміки стала втрата суспільством історичних орієнтирів, «розмитість» образів минулого, неясність культурних пріоритетів і виважених стратегій. Зростання значущості історичної пам'яті відбувається на тлі глибокого розчарування в пізнавальних можливостях власне історичної науки з її претензіями на абсолютну об'єктивність.

В той самий час, певний скептицизм, характерний для сучасного суспільства, зовсім не тотожний відмові від спроб «заглянути» в минуле за допомогою звернення до власної пам'яті, оскільки це суперечило б самій природі людини розумної, прагнучої не лише майбутнє або сьогодення, але й минуле перетворити на культурний простір, що раціонально осягається. Людина як суб'єкт культури потребує знання хоч би загальних тенденцій і закономірностей історичного процесу, в аспекті того, на що вони можуть сподіватися і чого в праві чекати. Відома обмеженість історичної пам'яті не знімає з порядку денного культурну евристику як таку, а усього лише обумовлює перенесення акцентів з питань конкретно-емпіричного порядку на питання узагальненого рівня. Іншими словами, людина приречена діяти, виходячи з тих або інших уявлень минулого, незалежно виявляться вони реалістичними або ілюзорними. І якщо наука не в змозі забезпечити його досить ясним баченням минулого, то він діятиме інтуїтивно, спираючись на власні уявлення і розуміння, у тому числі і на свою історичну пам'ять.

Історична пам'ять, якщо вона прагне бути максимально адекватною, повинна поєднувати в собі як мінімум два інтерпретаційні принципи: каузальний і теологічний. Причому каузальна складова в даному випадку не є продовження наукової теорії, вона швидше є пояснюючим чинником стосовно культури. Гідність каузального типу інтерпретації історичної пам'яті полягає в його граничній відповідності уявленням про раціональний, існуючий в рамках тієї або іншої культурної традиції. У свою чергу, теологічний підхід до здійснення історичної рефлексії заперечує уявлення про високу міру детермінованої культурного розвитку і пріоритетним бачить вільне, усвідомлене дійство. Дуже перспективним, враховуючи існуючі нині тенденції в області історії, бачиться також і застосування дієвого підходу, найбільш розробленого в різних напрямках прагматизму. Згідно з останнім, історична пам'ять не являється апріорним конструктом, але тільки продуктом людських інтересів. При цьому мова не ведеться про простий утилітаризм, швидше про глобальний культурний прогрес усього людства.

Можна зробити висновок про детермінуючий вплив історичної пам'яті на зміст і способи здійснення соціокультурної практики. Перебування в ретроспективному модусі забезпечує людині стійкість в соціально-онтологічному плані, пропонує йому надійні поведінкові орієнтири, зміцнює комунікативні зв'язки, сприяє здійсненню культурної самоідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Трансформації історичної пам'яті. *Історичні і політологічні дослідження*. Вінниця, 2018. 296 с.

Микола Концур
Науковий керівник – доцент Концур В. В.
м. Бахмут

УСНА ІСТОРІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО (НА МАТЕРІАЛАХ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ)

Можливості вивчення історичною наукою будь-якої проблеми сучасності, а тим більше такої суспільно значимої, якою є Чорнобильська катастрофа, обумовлюється багатьма чинниками. І перш за все, це можливість виявляти, накопичувати, систематизовувати та аналізувати і, таким чином, оперувати значним масивом фактичного матеріалу. Серед джерел вивчення Чорнобильської катастрофи, дій влади та суспільства в тій екстремальній ситуації спогади свідків посідають особливе місце, оскільки мікроісторія дає можливість персоналізувати історію та заповнити лакуни подієвої, політичної історії.

Мета даної роботи розглянути досвід використання методу усної історії як історичного джерела на матеріалах Чорнобильської катастрофи.

Метод усної історії на сьогодні є одним із найпопулярніших засобів поширення знання та збереження пам'яті про недавнє минуле; він передбачає запис оповідей свідків досліджуваних подій із головною увагою до того, якою є власна цінність і суб'єктивна оцінка цієї події для людини, яка про неї згадує. Адже найперша і головна особливість усних джерел полягає в тому, що вони дають досліднику інформацію не стільки про події минулого, скільки про значення, значущість цих подій для людини чи цілого суспільства. Водночас усні історії, як уважають фахівці цього напрямку, дозволяють історикам з теоретичних височин і узагальнень «спуститися на землю», до простих людських історій, що лежать в основі наукового знання про історичне минуле[1с.5].

Після аварії на Чорнобильській атомній електростанції, яка сталася у 1986 р, в українській етнології з'явився новий напрям досліджень – екстремальне українознавство, спрямоване на вивчення зони «відчуження». За тридцять років про Чорнобиль написано чимало досліджень, літературних творів, опубліковані спогади учасників та свідків трагедії. Інструментарій усної історії значно розширює дослідницькі можливості науковців, про що свідчать наукові дослідження з порушеної проблеми та організація польових досліджень, у ході яких збираються джерела усної історії[2; 3].

Від аварії на ЧАЕС в Україні постраждали 3,2 млн. осіб, у тому числі понад 1 млн дітей. Було евакуйовано 76 населених пунктів з кількістю мешканців в 91 тис. осіб. До зони безумовного (обов'язкового) відселення

потрапили 92, а до зони гарантованого державою добровільного відселення - 835 населених пунктів[4]. Одним з таких населених пунктів стало село Вільча Поліського району Київської області. На початку 1990-х років спеціально для переселення жителів цього селища було побудоване нове село Вільчау Харківській області, де сьогодні мешкає 1600 жителів.

На прикладі громади цього новоствореного села студентами-істориками з України та Німеччини у рамках науково-дослідного проекту «Вільча – переселене село» (серпень 2017 р.) було здійснено спробу дослідити досвід масового переселення в екстремальних умовах. Міжнародна співпраця в сфері історико-політичної освіти та ненасильницького вирішення конфліктів була реалізована за підтримки Чорнобильської історичної майстерні, Рурського університету (м. Бохум, Німеччина) і Української асоціації усної історії.

Теоретична частина проекту передбачала підготовку до польових досліджень на семінарах з усної історії: вивчення специфіки усно-історичного інтерв'ю та документального кіно. Після планування і навчання, всі учасники були розміщені у сім'ях вільчан. Для збору матеріалу учасники проекту розділилися на пари, які склалися з представника німецької та української сторін. Кожен німецько-український тандем записав як мінімум одне-два інтерв'ю з переселенцями з Чорнобильської зони відчуження. Транскрипти інтерв'ю були перекладені англійською мовою і презентовані в Рурському університеті учасниками Проекту. За матеріалами проекту заплановано створити фільм та опублікувати історичний альбом «Вільча – переселене село».

Таким чином, тема Чорнобильської катастрофи була розглянута на мікрорівні – на прикладі життя сімей-переселенців. Критерієм вибору респондентів був факт проживання у Чорнобильській зоні протягом 1986 – 1990 рр. та безпосередня участь у подіях, пов'язаних з аварією на ЧАЕС, її ліквідацією та переселенням постраждалих із зони відчуження. Програма інтерв'ю охоплювала інформацію про місце, дату народження оповідача, родину та загальний опис життя до аварії, обставини за яких було повідомлено про аварію, процес підготовки до переїзду, очікування та реалії життя на новому місці, шляхи подолання труднощів, перспективи розвитку громади села.

Проект сприяє збереженню пам'яті про унікальний досвід переселення із зони відчуження внаслідок аварії на ЧАЕС, використання цього досвіду в сучасних умовах, а також передачі цього важливого історичного досвіду від старшого покоління молодшому. Але історія повинна бути не тільки написана, вона повинна бути почута і побачена. З цього погляду метод усної історії є особливо цікавим і багатим, оскільки оповідачі є не тільки джерелом усної історичного знання, а перш за все, «свідомостю», що розміщене у просторі історії життя з повсякденним фоном мікросоціальної історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Роботи переможців молодіжного конкурсу дослідницьких есеїв «Чорнобиль та Східна Україна: портрети і долі 1986–2015». – Харків, 2015. – 94 с.

2. Проскурова С. Дослідницький потенціал методу усної історії (на прикладі свідчень очевидців Чорнобильської катастрофи) / С. Проскурова // Матеріали до української етнології. – 2013. – Вип. 12. – С. 86-93.
3. У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело. зб. наук.ст. / за ред. Г. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : ПП «ТОРГСІНПЛЮС», 2010. – 248 с.
4. Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Sections/Chornoby1_20/Oglyady.php

Марія Кузьміна
Науковий керівник – доцент Євсеєнко С. А.
м. Бахмут

ІСТОРІЯ БРЯНЦІВСЬКОЇ СОЛЯНОЇ КОПАЛЬНІ БАХМУТСЬКОГО ПОВІТУ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.

Підприємства соляної промисловості на Донеччині були зосереджені у Бахмутському повіті Катеринославської губернії та поблизу м. Слов'янська Ізюмського повіту Харківської губернії, де й добували виварну сіль.

У своєму дослідженні ми ставимо за мету дослідити історію Брянцівської соляної копальні Бахмутського повіту в 70-80-ті роки ХІХ ст., яка зараз розташована на території м. Соледар.

Під майбутні соляні копальні розвідку та бурові роботи в Бахмутському повіті здійснювало багато приватних осіб і промисловців, але першою копальнею, яка почала промисловий видобуток солі в нашому регіоні, стала копальня «Брянцівська». Заснована вона була гірничим інженером, генералом Миколою Миколайовичем Летуновським [1, с. 461].

Так, 14 червня 1879 року під соляну копальню він взяв у Марії Юріївни Іванової в оренду на 36 років земельну ділянку, що знаходилася на правому березі р. Мокра Плотва між селами Брянцівка та Піунівка.

Копальня була закладена в 50 метрах від «Урядової» свердловини. Орендна плата за земельну ділянку розміром 26 дес. землі становила 1 коп. з пуду солі при видобутку 1 млн. пудів на рік. Прибуток М. Летуновського від добутку солі становив до 120 тис. руб. на рік [2].

У 1881 році компанія «Брянцівська копальня» придбала також і копальню «Іванівську» [3].

Копальня «Брянцівська» почала діяти 23 серпня 1881 року. Професор Гірничого інституту І. Тімме в «Нарисі сучасного стану гірничозаводської справи в Донецькому басейні» в 1889 році також вказує, що Брянцівську копальню заснував генерал М. М. Летуновський, керівником копальні був барон Клод фон Юргенс, який мав освіту гірничого інженера [4].

Видобуток солі в 1881 році склав 252,6 тис. пудів, у 1882 році – 1441,5 тис. пудів, у 1884 році її видобуток на 1 жовтня складав 2,899 млн. пудів, а на кінець року – 4,2 млн. пудів. Сіль розробляли галереями заввишки 4-7 та

шириною 6 сажнів. Розробку вели буро-вибуховим методом. Для цього пробурювали шпури, закладали порохові патрони з фітілями. У подальшому від використання звичайного пороху відмовилися, бо він дуже забруднював дрібну сіль. Для вибухівки був розроблений спеціальний склад пороху, який купували в Аксаї та Петербурзі. Протягом року використовували до 900 пудів пороху [5].

На копальні працювали десятник, підривники, вантажники, які вантажили сіль на залізні вагонетки об'ємом 50 пудів кожна, катальники до стволу. 1 куб. сажень солі важив 1200 пудів. Для видобування солі використовували перфоратори Макдермота та Лізе, бури, ломи, кайла, лопати.

На копальні виробляли наступні сорти солі: глиба – вагою до 2 пудів, кулак – вагою 10 фунтів, сіль – сортувальна та подрібнена (з горіх), сіль молота – чиста та брудна. Для виробництва меленої солі на поверхні копальні знаходилося 4 млини.

Сортування солі здійснювалося на місці після вибуху. Сіль-глибу вантажили у вагонетки руками, а дрібну сіль вантажили за допомогою лопат. Продуктивність млинів була до 26 вагонів солі на добу. Для підйому кліті використовували парову машину потужністю 100 к.с.

Вентиляція галерей і штреків копальні здійснювалася за допомогою вентилятора Гібаля, який приводився в дію 10-ти сильною паровою машиною. Вентилятор мав продуктивність до 15000 куб. фунтів повітря на хвилину.

На копальні були встановлені генератори, які також приводилися в дію паровими машинами, оснащеними 3-ма основними та 2-ма резервними паровими казанами. Копальня мала 6 коней. Для локомотивів і парових казанів використовувалося вугілля в обсязі до 110 тис. пудів, вартістю 10 тис. руб. Видобування солі та праця робітників на копальні велася у 2 зміни по 12 годин: з 6 години ранку та з 6 години вечора. Безпосередньо на роботу витрачалося 10,5 годин, перерва на обід – година й півгодини на полудень. Освітлення в копальні здійснювалося за допомогою звичайних ламп без скла. Конопляну олію для ламп робітники купували самі. У подальшому ці лампи замінили спеціальними лампами, для яких використовували піронафту. Піронафту купували в Москві по 1,5 руб. за пуд. Вартість освітлення на копальні складала 0,02 коп. у перерахунку на один пуд солі. Для освітлення біля механізмів використовували гас [6, с. 243].

До станції Деконська була побудована залізнична гілка довжиною у 2,5 версти. Сіль вантажили до вагонів у бочках, а потім у мішках. Оренда вагону становила 1,8 рублі.

Селяни Покровської волості навпроти шахти побудували 11 хат і здавали їх у найм квартирантам – робітникам копальні.

Безсімейні робітники створювали артілі з 12-15 чоловік. Склалися по 7 рублів на харчі та приготування їжі для чого наймали куховарку. Летуновський видавав до 1100 пудів пшеничного борошна безкоштовно. Робітники вживали цукор, м'ясо. Вони мешкали в бараках, де був медпункт з фельдшером, аптекою, 2 ліжками. Платня фельдшера становила 360 руб. на рік. На послуги

приїжджого лікаря виділялося 55 руб., на ліки — 460 руб., на лікування в Бахмуті – 50 руб. [7, с. 244].

Є відомості про те, що копальню відвідував письменник Ілля Гонімов. У 1888 році по рекомендації Д. І. Менделєєва копальню відвідував син письменника Л. М. Толстого [8, с. 192].

У 1889 році управляючим «Брянцівської копальні» був гірничий інженер М. М. Лямін, завідуючим технічною частиною був гірничий інженер В. І. Зотов. Копальня була оснащена паровим двигуном загальною потужністю 430 кінських сил. У цей час на копальні кількість робітників складала 530 чол., обсяг виробництва складав 14 млн. пудів солі. Вартість річного виробництва становила 750 тис. рублів.

У 1889 році Микола Летуновський продав соляні копальні французькому акціонерному товариству за 2 млн. руб. золотом. Цікавим є те, що він після продажу шахт на згадку про себе «обдарував» усіх своїх робітників грошима у сумі від 30 до 100 руб., а службовців від 100 до 500 руб. [9, с. 192].

Брянцівська копальня активно працює і сьогодні. Нині це копальня № 3 м. Соледар, і її історія продовжується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поліцейський Листок Таганрозького градоначальства. 1865 р. № 40. *Російська Старовина*. 1909 р. Червень. С. 461.
2. Татаринов С. Й. Бахмутський край – видатні сторінки історії. Історико-краєзнавчий нарис. Харків: Мачулін, 2013. С. 191.
3. Там само. – С. 191.
4. Отчет начальника горнорудного управления Южной России за 1914 р. Екатеринослав, 1915.
5. Адресная книжка горнопромышленных предприятий Юга России (за 1904 г.). Харьков, 1904.
6. Тимме Иван. Очерк современного состояния горно-заводского дела в Донецком бассейне. СПб., 1889. С. 243.
7. Там само. – С. 244.
8. Татаринов С. Й. Бахмутський край – видатні сторінки історії. Історико-краєзнавчий нарис. Харків: Мачулін, 2013. С. 192.
9. Там само. – С. 192.

АРХИТЕКТУРНАЯ ТРАДИЦИЯ ВИЗАНТИИ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ЦИВИЛИЗАЦИИ

К изучению данной темы неоднократно обращались исследователи из разных отраслей, стран. Ей посвящены работы таких исследователей, как Д. В. Степовика, А. Ю. Казаряна, С. И. Лимана и др. [2, 3, 4].

Мы не пытались открыть что-то новое в этом вопросе, нашей целью было систематизирование информации и выделение канонических архитектурных традиций, их особенностей, определение основных направлений их влияния на современную культуру, так как одним из важнейших факторов развития человека и общества является культура. Для того, чтобы объективно изучить историю эпохи, страны, общества, необходимо непосредственно обратить внимание на культуру, так как именно она может говорить о системе ценностей, идеалов, особенностях восприятия мира.

Культура Византии – это своеобразное явление в мировой культуре. После переноса императором Константином столицы из Рима в Византию (в конце IV века), названный позже Константинополем, началась история великой византийской культуры, в том числе архитектуры.

Стоит отметить, что последующее ее развитие продолжилось в V в. н. е. В то время Юстиниан I (482-565) значительную часть своих территорий использовал под постройки дорог, мостов, театров, бань. Но особое внимание уделял постройкам храмов и церквей. После завоевания Греции, стран Передней и Малой Азии, Италии, Средиземноморья, Византия становится огромнейшим государством. Традиции народов новых территорий оказали на ее культуру просто огромное влияние. Разумеется, при этом были соблюдены и древние античные традиции. В отличие от античного стиля, в византийском стиле старинных зданий, пожалуй, слишком много зрелищности и, в то же время, этот стиль считался глубоко религиозным. Создав византийский стиль, древние мастера создали некое художественное начало, в котором главенствуют неземная, божественная красота, низвергнув красоту окружающего бытия.

В том, как византийцы переносили едва не все убранство внутрь здания, проглядывает склонность к уходу в себя, чуть ли не восточный примат внутренней жизни над внешней. Именно тогда был получен первый великий опыт осмысленного применения декоративных элементов. Эта система конструктивно заданного убранства образована четырьмя главными составляющими:

- мозаики или написанные темперой фрески. Древние мастера предпочитали вставлять элементы мозаики в своды арок, внутри куполов и нередко использовали для нанесения мозаики изогнутые стеновые поверхности;

- разнообразная мраморная облицовка, колонны, резные капители, резные или инкрустированные фризы, панели и т.д.;
- обладающие собственной пластической выразительностью архитектурные формы, которым подчинены первые два момента;
- тщательно выверенное использование света как деятельного элемента в создании общего декоративного эффекта.

Ключевыми жанрами и видами искусств Византийской культуры являлись – фреска, мозаика, иконопись, книжная миниатюра. Но следует заметить, что особое место занимала мозаика. Византийские мастера знали все секреты изготовления смальты (окрашенные эмалью кусочки стекла). Шедеврами мозаики украшена не только св. София, но и другие храмы, такие как Церковь Успения в Никее (была уничтожена в 1922 г. во время войны) и Церковь Димитрия в Фессалониках.

Существовало 2 типа Византийских церковных построек: купольные базилики и церковно-купольные храмы. Базиликами назывались раннехристианские церкви, состоящие из параллельных намов (центральный приход) и аксидов в торце [4, с. 212-214]. Так назывались почти все раннехристианские церкви.

Существовали и другие церкви – центрические, связанные, скорее всего, с мучениками. Это более редкий тип построек. Византийские базилики отличаются простотой плана: к основному прямоугольному объему с восточной стороны примыкает полукруглая алтарная апсида, перекрытая полукуполом (конхой), которой предшествует поперечный нефтрансепт. Часто к западной стороне базилики примыкает прямоугольный двор, окруженный галереей с аркадами и имеющий в центре фонтан для омовения. Основу крестово-купольной системы составляет прямоугольный объем, образованный стенами здания. Внутри находятся четыре свободно стоящих столба, соединенных со стенами и между собой арками, несущими своды. Они поддерживают световой барабан с куполом, переходы к которому заполнены парусами. К центральному квадрату примыкают четыре прямоугольных конца, перекрытые цилиндрическими сводами и ориентированные по сторонам света. Восточный конец завершается полукруглой нишей (апсидой), в которой находится алтарь. Угловые помещения между концами креста перекрыты сводами той или иной формы. Восточные угловые помещения, где располагаются дьяконник и жертвенник, тоже, как правило, завершаются апсидами. Таково основное композиционное ядро крестово-купольного храма [1, с. 55-76].

Основные особенности византийской архитектуры состоят в следующем:

- использование купола в центральной части здания, хотя подобные конструктивные элементы применялись ранее в Риме и на Востоке; византийцы первыми придумали размещать их на так называемых парусах, что позволило устраивать менее громоздкие стены, и, следовательно, расширять помещение. Купола ставились на параллелепипед, стены которого в верхней части имели дугообразную форму;

- внутри храма, в подкупольном пространстве, создается галерея, напоминающая хоры. Снизу ее поддерживали колонны. В самом куполе устраивается окно, предназначенное для освещения;
- колонны выполнялись в виде четырехгранной усеченной пирамиды и располагались меньшим основанием вниз. Эти элементы украшались орнаментами, чаще всего растительными;
- минимум архитектурных деталей во внутреннем убранстве и максимум богатого оформления. Стены облицовывались мрамором и покрывались позолотой, мозаиками из смальты и фресками;
- окна устраивались обычно узкие и с закругленным верхом. Зачастую древние зодчие группировали их по два или три. Такие композиции оформлялись поддельной аркой и разделялись небольшой колонной. Часто окна закрывались решеткой или каменной конструкцией с отверстиями.

Главным памятником архитектуры Византийского периода является храм святой Софии, построенный в период 532-538 гг. Если углубиться в историю, то необходимо заметить, что этот храм строился не однократно на том-же месте. Первый собор Святой Софии был построен ещё Константином Великим на берегу протоков Босфора, сгорел в конце 4 в. во время народного бунта, второй сгорел в 415 г. Третья церковь была подпалена повстанцами «Ники» в 532 г.

Исторической заслугой Византии в аспекте церковного искусства было то, что она канонизировала священную живопись, сделав ее полноценной частью богословской науки. Канонизация иконы дорого обошлась Византии и ее Церкви. Ни одна латинская христианская страна не принесла столько жертв в борьбе за идею "Вера от видения", как Византия. И как бы латинский Запад не гордился свободой творчества своих художников, большим разнообразием библейских и историко-церковных тем в живописи, все же Западная Церковь не имеет такой драгоценной жемчужины, в которой сконцентрирована единство слова и образа. До конца существования Византии как государства (середина пятнадцатого века) это христианское государство с прекрасной и одновременно трагической 1100-летней историей сумела подарить Вселенской Церкви драгоценный дар: трехъярусный иконостас, то есть своеобразное изобразительное Евангелие для обучения веры тем, кто не умел читать, и для понимания тем, кто читать умел. Одним словом, симметричное разделение иконостаса на правую и левую части соответствовало заложенному Творцом в сознание человека идеалу прекрасного. Следует отметить, что благодаря Юстиниану I в византийской культуре доминирует храмовый стиль, так как он уделяет особое внимание постройкам храмов и церквей. Главным из таких сооружений является храм Св. Софии. Фреска и мозаика являются главными жанрами искусства, которыми украшались все церковные сооружения. Византийская культура первой стала использовать купола.

ЛИТЕРАТУРА

1. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія: навчальний посібник / уряд. М. О. Рудь. Київ: Либідь, 2005. 654 с.
2. Казарян А. Ю. Византийская империя. Архитектура. Православная энциклопедия. Москва: Энциклопедия, 2004. Т. VIII. С. 277–303.
3. Лиман С. И. Идеи в латах: Запад или Восток? Средневековье в оценках медиевистов Украины (1804 – первая половина 1880-х гг.). Харьков: ХГАК, 2009. 688 с.
4. Степовик Д. В. Иконологія й іконографія. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 320 с. С. 95-100, 212-214.
5. Хрестоматія по історії южных и западных славян. Минск: Вышайша школа, 1987. Т. 1. С. 8-12.

Денис Мухін
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Бахмут

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЧИНИ ПЕРШОГО ХРЕСТОВОГО ПОХОДУ

Питання про причини першого хрестового походу й до сьогодні продовжують бути предметом дискусій в науковому просторі. В різні періоди світової історії ним займалися європейські вчені Жорж Тат, Єрс Жак, Моррісон Сесіль, Роберт Реймський, Хартмут Бокман; в радянський – М. А. Заборов, О. А. Добіаш. Основні суперечки стосуються співвідношення економічних, політичних та ідеологічно-релігійних передумов цього важливого явища середньовічної історії. При написанні роботи була визначена мета – побачити, яка ж причина першого хрестового походу була домінуючою: фінансова чи релігійна. Для відповіді на нього вважаємо за необхідне вивчити як релігійну сторону питання, так і фінансове положення різних верств населення у країнах Західної Європи.

При характеристиці релігійного аспекту першого Хрестового походу потрібно, по-перше, більш детально проаналізувати промову папи Римського Урбана II на Клермонському соборі 18 листопада 1095 р. Ця промова дійшла до нас завдяки французькому історичу Роберту Реймському. В ній керівник католицької церкви визначав офіційне завдання хрестоносців: «Дражайшие братья... если бы не господь бог, который присутствовал в ваших помыслах, не раздался бы [столь] единомудушный глас ваш; и хотя он исходил из множества [уст], но источник его был единым. Вот почему говорю вам, что это бог исторг из ваших глоток такой глас, который [он же] вложил в вашу грудь. Пусть же этот клич станет для вас воинским сигналом, ибо слово это произнесено богом. И когда произойдет у вас боевая схватка с неприятелем, пусть все в один голос вскричат божье слово: Так хочет господь! Так хочет господь!» (збережено мову перекладу. – Д.М.) [2, с. 67]. Як бачимо, з цього уривку метою папи була

мотивація віруючих в цей похід релігійними догмами, хоч фактично церква бажала розширення свого впливу на територію Близького Сходу.

Для масового залучення вірян до цієї події папа Римський Урбан II видав едикт, головний зміст якого зводився до обіцянки відпущення гріхів: «Всякий, кто отправится в Иерусалим для освобождения церкви Божьей единственно из благочестия, а не для приобретения почестей или денег, заслужит своим путешествием полное отпущение грехов» [3, с. 383], тобто, користуючись основними положеннями християнського вчення, церква прагне заохотити людей взяти до рук зброю і захищати віру та інтереси папи Римського під час хрестового походу. Доволі відверто папа пообіцяв й учасникам походу певні матеріальні здобутки: «Пусть увенчает двойная награда тех, кто (раньше) не щадил себя в ущерб своей плоти и души» [2, с. 66].

Спробуємо поглянути на учасників походу з точки зору їхнього матеріального становища. Економічне становище дрібних феодалів, а тим більше селян (саме вони стали основними рушійними силами походів), в XI столітті було складним, оскільки процес феодалізації соціально-економічних відносин набирав обертів, залишаючи за межею благополуччя все нові й нові верстви [1]. Надія на фінансове збагачення, отримання нових земель, обіцянки церковних керівників на привілеї стали, з нашої точки зору, головною причиною участі селян та дрібних рицарів в походах. У порівняльному плані найбільше їх було саме в першому поході, звідки і його неофіційна назва «похід голоти».

Слід віддати належне вмінню церкви в особі їх керівників використовувати ці глибинні людські прагнення до багатства й добробуту в організації походів. В очікуванні «великих благ» учасники готові були самі купувати собі спорядження, в той же час на цьому прикладі знову переконаємося в лицемірності організаторів походів, оскільки не маємо віри в їхню неспроможність профінансувати цей захід. Так ці події описував абат Гвіберт Ножанський: «Уже возгорелось усердие графов, и рыцарство стало подумывать о походе, когда отвага бедняков воспламенилась столь великим рвением, что никто из них не обращал внимания на скудость доходов...» [2, с.74].

Отже, серед причин Хрестового походу, з нашої точки зору, на першому місці, питання економічного характеру як з боку організаторів походу, так і його учасників. Другий важливий аспект знаходиться в площині політичних факторів – спроба об'єднання європейських держав в поході проти спільного ворога (зовнішньо-політичний фактор) та спроба відволікти населення своїх країн від нужденних потреб повсякдення (внутрішньо-політичний фактор). Свій політичний інтерес тут мала і церква, яка сподівалась посилити свою владу над світськими керманічами. Ідеологічним підґрунтям для викладених факторів слугували релігійні постулати «про захист гроба Господнього».

Одним із вагомих історичних наслідків Хрестових походів стало посилення протистояння Сходу й Заходу, відлуння якого ми відчуваємо й сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Див.: Medium Aevum: Середні віки: підручник з історії Середніх віків для історичних факультетів університетів / за редакцією проф. Войтовича. Львів: Тріада плюс, 2010. 511 с.
2. Заборов М. А. История крестовых походов в документах и материалах. Москва: Высшая школа, 1977. 272 с.
3. Лависс Эрнест. Эпоха крестовых походов. Смоленск: Русич, 2010. 383 с.

Поліна Омельченко
Науковий керівник – доцент Шліхта Н. В.
м. Бахмут

ЩОДЕННА ПРАЦЯ ЯК СПОСІБ ВИЖИТИ В НЕВОЛІ (НА ПРИКЛАДІ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ У АКМОЛІНСЬКОМУ ТАБОРІ ДЛЯ ДРУЖИН ЗРАДНИКІВ БАТЬКІВЩИНИ)

Дослідження повсякденного життя в таборах ГУЛАГу не є популярним серед сучасних дослідників. Крім того, історики звертаються здебільшого до чоловічого табірної досвіду, не розглядаючи окремо жіночий.

Система ГУЛАГу мала специфічний устрій. Закладів, подібних Акмолінському табору дружин зрадників Батьківщини, було мало (далі – «АЛЖИР»). Вони існували не довго та були призначені для ув'язнення лише за «політичні злочини», а конкретно за те, що жінка була «членом сім'ї зрадника Батьківщини».

Специфіка радянських виправно-трудових таборів передбачала, що одним із найголовніших аспектів повсякденного життя арештантів була щоденна праця. Вона займала більшу частину часу життя в'язнів у таборі. Дослідниця Енн Епплбом зазначає, що існувала різниця в характері роботи в ГУЛАзі, як між таборами, так і всередині кожного табору [9, с. 217]. Табір «АЛЖИР» відрізнявся тим, що в ньому була велика кількість різноманітної роботи.

Жінки в АЛЖИРі по-різному сприймали щоденну працю. Спільним у них було те, що ставилися вони до неї «відповідально», якої б важкості вона не була. Більшість жінок у таборі працювали в повну силу. Колишня ув'язнена згадувала, що працівники табору називали їх «святими жінками» [4, с. 42]. Згідно зі спогадами однієї з колишніх жінок-в'язнів, у Акмолінському таборі був дружній і працьовитий колектив [5, с. 20]. Таке зав'язання до роботи дивувало табірне керівництво. Співробітники табору, що раніше здебільшого мали справу з кримінальним жіночим світом, виявляли подив смиренності та працелюбності арештанток АЛЖИРу [4, с. 42].

Більшість «алжирок» у праці бачили своє спасіння не так фізичне, як моральне [2], а саме: спосіб відволіктися від суму за родиною та втраченими дітьми. Галина Колдомасова писала, що виходячи за зону, вона раділа, що праця допоможе їй відволіктися від материнського горя [5, с. 19].

Але не всім жінкам робота допомагала відкинути думки про родину. Клавдія Швер згадує: «Працювали з остервенінням... Хотілося забутись... Але це було неможливо! Що б я не робила, переді мною, як живі, стояли мої діти» [3, с. 181].

Цікаво, що відповідальне ставлення до праці сприймалося деякими жінками як своєрідний подружній обов'язок перед чоловіком. Колишня арештантка зазначає у своїх спогадах: «Ні одна з ув'язнених не відмовилась від праці, ні одна не втекла за вісім років арешту... Інакше ми б образили пам'ять своїх чоловіків» [3, с. 182].

Можна вважати, що «алжиркам» насправді «повезло», що в таборі було багато різноманітної роботи. Вони могли себе чимось зайняти та відволіктися від сумних думок. На відміну від АЛЖИРу, в іншому таборі для дружин «ворогів народу», біля м. Томськ, згідно зі спогадами однієї з колишніх ув'язнених, жінки страждали не тільки від жахливих умов, але й від того, що себе було нічим зайняти і тому важче відволіктися від суму, бо в таборі на початку його заснування не було роботи [6, с. 15].

Хоча перевиконання норми та понаднормована праця не завжди приносила благо [9, с. 225], іноді відповідальне ставлення до праці допомагало вижити саме фізично. Колишня ув'язнена Аїза Рискулова, яку начальник КАРЛАГу відзначав як «виключно добросовісну, акуратну, завдяки якій перевиконувались плани по тваринництву» [8, с. 226], займала посаду ветеринарного лікаря і під час забою худоби крала м'ясо, потім варила його і передавала голодним жінкам у табір [8, с. 226]. Також, деякі відповідальні працівниці табору мали офіційні табірні привілеї. Такі категорії арештанток, як керівники швацьких фабрик, лікарі, завідувачі різними табірними відділами не жили в загальних бараках, вони мали невеликі будиночки всередині зони, а також мали окремі столи в їдальні [7, с. 92]. Але про такі привілеї можна говорити лише з 1939 року, так як увесь 1938 рік жінки працювали над забудовою табору.

У цілому, праця для жінок-ув'язнених ГУЛАГу (не беручи до уваги «соціально-близьких» жінок, тобто зі світу «криміналітету») відігравала дуже важливу роль. Незважаючи на те, що в більшості випадків вона була дуже важкою як для жінки, а також здебільшого докорінно відрізнялася від того, чим жінки займалися на волі, праця все ж таки сприймалася чимось, що нагадувало життя на волі. Ольга Адамова-Слизорберг, яка відбувала арешт в Магадані згадує: «Праця була єдиним людським, що нам залишалось. У нас не було родини, не було книг, газет, ми жили в бруді, темряві, смороді, в жіночому бараці була постійна лайка. Ми витримували приниження. Праця була людяною та чистою... єдиний світлий спогад у темряві табірної життя» [1, с. 101-102].

До праці жінки ставилися відповідально, бо вважали, що в таборі вони також мають сумлінно виконувати обов'язок перед Батьківщиною. Таким ставленням вони доводили і для себе, і для табірної керівництва, що вони громадяни своєї держави, що продовжують віддано служити їй, що вони не є її

«зрадниками» і не є «політичними злочинцями», що все це непорозуміння. Вони вважали, якщо будуть так відповідально працювати, їх звільнять і, можливо, повернуть «чесне ім'я», як їм, так і їхнім чоловікам.

Але, найімовірніше, праця була способом відволікатися морально. Це була своєрідна форма боротьби жінок зі своїм горем втрати родини та дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамова-Слизорберг О. Л. Путь. Москва: Возвращение, 1993. 254 с.
2. Анцис М. Л. Спецотделение № 17. URL: <http://www.sakharov-center.ru/museum/library/unpublished/?t=anzis> (відвідано 11.03.2018).
3. Дьяков Б. А. Повесть о пережитом. Москва: Сов. Россия, 1966. 264 с.
4. Игнаткин Ю. А. Рассказ из 1937 г.: Беседы с М. Игнаткиной. Малиновские вехи: сб. публикаций и воспоминаний (от АЛЖИРА до современной Малиновки). Малиновка, Астана, 2003. С. 25-45.
5. Колдомасова Г. В. В те далекие годы. Малиновские вехи: сб. публикаций и воспоминаний (от АЛЖИРА до современной Малиновки). Малиновка, Астана, 2003. С. 15-24.
6. Ларина А. М. Незабываемое. Москва: АПН, 1989. 365 с.
7. Поль И. Л. Оглянись со скорбью. История одной семьи. Иркутск: Сиб. кн. изд-во, 1991. 192 с.
8. Рыскулова С. Т. Аиза – жена Турара Рыскулова. Страницы трагических судеб: сб. воспоминаний жертв полит. репрессий в СССР в 1920-1950-е гг. Алматы: Жеті жарғы, 2002. С. 222-227.
9. Эпплбаум Э. ГУЛАГ. Паутина Большого террора. Москва: Московская школа политических исследований, 2006. 608 с.

Данило Петухов

Науковий керівник – доцент Євсеєнко С. А.

м. Бахмут

СКІЛЬКИ РОКІВ МІСТУ БАХМУТ

Зараз все більш актуальним стає вивчення регіональної історії. Тому не дивно, що історія заснування міста Бахмут (Артемівськ) протягом тривалого часу залишається актуальною темою наукових досліджень [1].

У своєму дослідженні ми ставимо за мету вкотре дослідити історію дати заснування м. Бахмут.

Питання про дату заснування міста Бахмут є самим суперечливим в історії Донеччини. Воно виникло ще на початку XVIII ст. у зв'язку із необхідністю визначити кому належать соляні промисли в середньому руслі річки Бахмут – слобідським козакам чи донським. Саме між ними й виникла суперечка, яка майже не переросла до відкритого збройного протистояння. У

зв'язку із чим Петро I видав указ, за яким солеварні передавалися «на государя» [2, с. 122-123]. Там є і дата заснування – 1701 рік [3].

На користь цієї версії свідчать такі дані. В 1725 р., коли Герольдмейстерська контора почала створювати герби для нових міст, відправили запит в канцелярію воєводи, щоб з'ясувати – коли засновано Бахмут. А там дату назвати не змогли – «лет тому так с тридцять» [4, с. 108].

Так її визначив і Іван Кирилов у своїй книзі «Цветущее состояние Всероссийского государства». Вона вийшла також в 1725 р. Він писав: «Город Бахмут построен был деревянной острог тому лет с 30 по причине, что чрез торского казака Бирюкова сысканы соляные воды, а в 710-м году на том месте учинена земляная фортеция. Стоит тот город подле реки Бахмута, а вокруг посаду с трех сторон сделан палисад, а с четвертую вал земляной» [5, с. 201].

Так, ця частина опису Бахмута в книзі І. Кирилова повністю співпадає і з описом підполковника Никифора Львова, який представлено було у 1725 р. до Герольдмейстерської контори. В той же час у книзі Кирилова далі зазначається, що воєводою-комендантом Бахмута на той час був Никифор Львов, у воєводській канцелярії за штатом числились: 1 канцелярист, 2 копіювальники, 2 писарі, 2 сторожі, а у фортеці – 3-ротний батальйон чисельністю в 503 чол., серед яких 14 – офіцери. Батальйон утримувався на кошти, що надходили від соляних промислів [6, с. 45].

А в 1860 р. вийшов довідник «Городские поселения в Российской империи», де в статті, присвяченій Бахмуту, вперше дату 1571 р. прив'язано до початку історії його заснування, поєднавши і Петровську грамоту, і роботу І. Беляєва: «Сведения о начале поселений в окрестностях нынешнего Бахмута, восходят к XVI столетию. В 1571 году в росписи Донецких сторожей, наблюдавших за движением ордынцев, упоминается «сторожа Бахмутовская усть Черного Жеребца от Святогорской сторожи полднище», существовавшая на левом берегу Донца, против устья речки Бахмута. ...Бахмутская сторожа была самой крайней на южных пределах Московского царства. Со времени царствования Алексея Михайловича по речке Торцу, затем по речке Бахмуту были открыты соляные источники. На реку Бахмут с Торца перебрались многие промышленники ... В конце XVII века в Бахмуте насчитывалось 29 солеварен. ... Для защиты от набегов кочевых калмыцких орд и запорожцев в 1703 году велено было в Бахмуте сделать деревянную крепость» [7, с. 139].

Але цей варіант не остаточний. Так, офіційною датою заснування міста є 1571 рік, яка пов'язується з шостою прикордонною сторожею.

У 1846 р. в роботі Івана Беляєва «О сторожевой, станичной и полевой службе на польской Украине Московского государства до царя Алексея Михайловича» уперше з'являється міфологічна дата – 1571 рік, уперше згадується шоста Бахмутська сторожа, але ще не пов'язана з містом Бахмут [8, с. 201].

А в 1880 р. єпископ Феодосій (Макар'ївський) у своїх «Материалах для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия» уже повністю ототожнює місто Бахмут з

Бахмутською сторожею, навіть топографічно: «Бахмут, писав Феодосій, – на реке того же имени, древнейшее старожитное займище малороссийского народа. По распоряжению нашего правительства первоначально в 1571 году здесь учрежден был последний на южных пределах Московского царства сторожевой пункт – сторожа Бахмутская» [9, с. 56].

Далі в цілому ряді робіт сторожа переростає в містечко-фортецю. Так, «Історія міст і сіл УРСР. Донецька область» в нарисі про Артемівськ беззаперечно пов'язує його заснування з Бахмутською сторожею, розуміючи під сторожами «невеликі міста-фортеці» [10, с. 151]

Першим, хто почав відстоювати історичну правду, був В. О. Пірко, який присвятив цій проблемі багато наукових праць і розвідок [11].

Так, він писав про шосту Бахмутську сторожу: «...вона не являла собою поселення, яке можна було б прийняти за початок нинішнього м. Артемівська, а була тільки місцем для зустрічі прикордонної служби (сторожі) в межах с. Ямпіль».

У своєму дослідженні С. А. Євсеєнко через аналіз існуючої основної літератури з дослідженої проблеми, через її історіографічний аспект також доводить помилковість ідеї пов'язування шостої Бахмутської сторожі Московської держави, яка виникає з ще 72-ма іншими сторожами в 1571 році, із датою заснування м. Бахмут [12, с. 114].

Але й до сьогодні датою заснування м. Бахмута є 1571 рік.

Таким чином, підводячи підсумки, можна стверджувати, що крапку в історії дати заснування міста Бахмут ставити ще рано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляев И. О сторожевой, станичной и полевой службе на Польской Украине Московского государства до царя Алексея Михайловича. Москва, 1846; Кирилов И. К. Цветущее состояние Всероссийского государства. Москва: Наука, 1977; Пірко В. О. Заселення Степової України в XVI – XVIII ст. Донецьк: Український культурологічний Центр, 1998; Пірко В. О. Заселення Донеччини у XVI – XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел). Український культурологічний центр. Донецьк: Східний видавничий дім, 2003; Пірко В. А. Сколькоже лет Артемовску? *Донбасс*. 1991. № 6; Пірко В. О. Про час заснування м. Артемівська. *V всеукраїнська конференція з істор. краєзнавства. Тези доповіді*. Київ, 1991; Пірко В. О. Джерела про час заснування м. Артемівська. Новые страницы в истории Донбасса. Донецк, 1995. Кн. 4. Пірко В. О. Про час заснування Бахмута. *Український історичний журнал*. 1996. №6; Феодосій. Материали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия, 1880.
2. Пірко В. О. Заселення Донеччини у XVI–XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел). Український культурологічний центр. Донецьк: Східний видавничий дім, 2003.
3. Там само, С. 123.

4. Вергилев В. Доказательство о городе Бахмуте. РГИАПб. Ф.1343. Оп.5. Д.377. Л.108.
5. Кирилов И. К. Цветущее состояние Всероссийского государства. Москва: Наука, 1977.
6. Пірко В. О. Заселення Донеччини у XVI–XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел). Український культурологічний центр. Донецьк: Східний видавничий дім, 2003.
7. Городские поселения в Российской империи. Т.1. СПб., 1860.
8. Беляев И. О сторожевой, станичной и полевой службе на Польской Украине Московского государства до царя Алексея Михайловича. Москва, 1846.
9. Феодосий. Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия, 1880.
10. История городов и сел Украинской ССР. В 26 томах. Донецкая область. Киев, 1976. С. 163.
11. Пирко В. А. Сколько же лет Артемовску? *Донбасс*. 1991. № 6; Пірко В. О. Про час заснування м. Артемівська. *V всеукраїнська конференція з істор. краєзнавства. Тези доповіді*. Київ, 1991; Пірко В. О. Джерела про час заснування м. Артемівська. Новые страницы в истории Донбасса. Донецк, 1995. Кн. 4. Пірко В. О. Про час заснування Бахмута. *Український історичний журнал*. 1996. №6.
12. Євсєєнко С. А. Шоста Бахмутська сторожа 1571 р.: її роль та значення у визначенні дати заснування м. Бахмут. *Бахмутська старовина – 2018: матеріали Всеукраїнської краєзнавчої конференції (28 лютого 2018 р., м. Бахмут)*. Бахмут, 2018.

Дмитро Самолюк
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Бахмут

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ У НОВІТНЮ ДОБУ (1918-1938 РР.): МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Українське питання є чи не найважливішим питанням в українській історії рівно як і в її політиці. З нього випливає питання нації, яка пробудилась до самостійного життя ще у ХІХст., але перші спроби утвердження державності проявилися лише на початку бурхливого на війні та революції ХХ ст.

Українське питання у звичайній своїй постановці лежить далеко за межами актуальних національних проблем: як національне питання воно є набагато глибшим. Його значення ми маємо осягнути, насамперед, для того, щоби мати можливість зрозуміти помилки минулого, які тодішня українська влада допустила у вирішенні національного та державного питання, зрозуміти всю значущість його і наш нелегкий час.

Актуальність питання дуже гостро постає перед нами і сьогодні, під час гібридної війни, бо як і тоді, так і зараз Українська держава переживає не самі легкі часи у своїй історії. Дуже натягнуті стосунки з Росією, Польщею, Угорщиною – це все є відголоском і, водночас, повторенням у деякій мірі тих подій, які переживали українці, починаючи з 1914 року, і аж до 1938 року, в переддень Другої світової війни. Завданням є висвітлити роль та місце України в європейському геополітичному просторі в час активних міжнародних відносин в період з 1918 по 1938 рр.

Період політичної діяльності УНР з певних на те причин на міжнародній арені радянською історіографією досліджувався неохоче, і дуже багато інформації попросту замовчувалося. Панівною була думка, що українцям не властиві будь-які зовнішньополітичні орієнтири, і в цих питаннях головну роль мала відігравати лише Москва. Проте, і в попередні роки, і зараз, коли Україна стала незалежною державою, значно зросла зацікавленість до вивчення міжнародних аспектів в історії України і серед українських істориків, і серед зарубіжних дослідників.

Минуле ХХ ст. увійшло в українську історію як час, коли точилася боротьба за вплив на міжнародній арені між різними протиборчими силами й державами. Тоді стало під загрозу саме існування світової цивілізації, гуманістичних цінностей, які були вироблені в попередні часи, самого людства в цілому. Тоді ж цей час страждань був відображенням тих докорінних змін, які відбулися у світі, та одним з найбільш жахливих наслідків самого процесу розвитку світової цивілізації.

Це був період боротьби українського народу за виживання в умовах жорстокої сталінської диктатури та окупаційних режимів Польщі, Румунії та Чехословаччини. Незважаючи на велику чисельність українське населення не мало політичної влади (якщо не вважати УРСР) на своїй території, його інтереси не захищало міжнародне право. Безумовно, національну політику згадані держави проводили не в інтересах українського населення, а для задоволення політичних цілей тих сил, які могли нав'язувати свою волю іншим народам.

На міжнародній арені в цей період такими силами були, насамперед, уряди європейських країн Великобританії, Франції та Німеччини. Керівництво цих держав розробляло в зовнішньополітичних концепціях "українське питання" і проводило певну "українську політику", яка відрізнялася за ступенем її активності і ролі в наступних європейських подіях.

Але про все по-порядку. Як доречно зазначив С. В. Віднянський: «...усі геополітичні катаклізми ХХ ст. почалися саме з Першої світової війни (1914-1918) – найважливішої події цієї доби, що відкрила нову епоху в історії світової цивілізації – новітню історію людства і прискорила її ходу» [4, с. 7].

Із цим важко не погодитись, бо Перша світова війна дійсно стала переломним моментом не лише для народів Центральної Європи, але й дуже важливим і слухним моментом для українців у спробі побудови своєї держави.

На початку 1914 року значно загострюються суперечності між двома військово-політичними блоками, особливо це відчувалося у питанні щодо Балкан. Сербія в цей час стала ареною боротьби між двома імперіями (Австро-Угорщиною та Росією). Австро-угорська влада хотіла утвердити на Балканах свій порядок і для цього слушним приводом стало вбивство спадкоємця австро-угорського престолу Франца-Фердинанда членом сербської націоналістичної організації «Млада Босна» Гаврилом Принципом.

Через місяць потому Австро-Угорщина за порадою Німеччини оголошує Сербії війну, і в цей же час в Росії починається процес загальної мобілізації. 1 серпня Німеччина оголошує війну Росії, а 3 серпня ноту війни отримує і Франція. Велика Британія зберігала нейтралітет до 4 серпня, після чого оголосила війну Німеччині. Отже, всі країни-члени Троїстого союзу і Антанти були втягнуті у конфлікт, з якого саме і розпочалася Перша світова війна.

На думку українських істориків В. І. Головченка і В. Ф. Солдатенка, основною причиною війни стало намагання великих держав перерозподілити світ. А посилили суперечності, що виникли між двома блоками, національні питання в Центрально-Східній Європі [2, с. 89].

Слід зазначити, що з обох боків, незважаючи на патріотичні гасла і заклики? війна все ж носила за собою характер поневолення інших народів.

Так, наприклад, в Австро-Угорщині пропагувалася ідея австрославізму та різних форм центральноєвропейського феодалізму [5]. У Великій Британії панувала ідея колоніалізму, у Франції був в пошані армійський військовий культ, а в Росії – доктрина захисту усіх слов'ян та пропагування імперського панславізму.

Із самого початку війни Україна була втягнута в цю імперіалістичну бійню, причому більша частина українців (3,5 млн. солдат) воювала в рядах російської армії, а інша частина (250 тис. солдат) – у ворожій до Росії австро-угорській армії. Таким чином, українці мусили вбивати один одного під чужими знаменами, вмираючи за імперії, що їх пригноблювали.

З іншого боку, національно-визвольні рухи народів Європи чекали такого слушного моменту, щоби звільнитися від імперського ярма та врешті проголосити свою незалежність.

Суть українського питання, яке постало в тогочасній міжнародній політиці, полягала у відсутності на населених українцями територіях Європи незалежної української держави, територіальній розчленованості України, незадовільному матеріальному і національно-культурному становищі її населення. Українське питання було однією з важливих причин дестабілізації міжнародних відносин в Європі, що підштовхувало два воєнно-політичних блоки до конфлікту. В стратегічних планах Росії, з одного боку, і Австро-Угорщини та Німеччини, з іншого, завоюванню України надавалося першочергового значення. До того часу, поки у складі Російської імперії перебувала Наддніпрянська Україна, царський уряд прагнув захопити й Західну Україну. З іншого боку, доки Австро-Угорщина володіла Західною Україною, її правителі претендували на Наддніпрянську Україну.

Грандіозні плани щодо України у роки першої світової війни були і в кайзерівської Німеччини. Передбачалася окупація «Середньої Європи», до якої приєднувалися на сході Україна, Білорусь і Прибалтика. Особлива роль відводилася Україні, яка повинна була стати відправним пунктом для майбутнього завоювання Німеччиною світового простору. Експансіоністські плани Німеччини зв'язувалися з військовим ослабленням Російської імперії, відділенням від неї України. Німеччина виходила з того, що Росія як велика держава завжди несла загрозу для центральних країн Європи, тому прагнула послабити її могутність і геополітичний вплив.

Плани Німеччини щодо України не обмежувалися тільки геополітичними намірами, існували також й економічні інтереси. Вона розглядала Україну як житницю Європи. Натякаючи на незалежність, кайзерівська Німеччина в той же час бачила в Україні, насамперед, колонію, яка стане головною базою постачання продовольства та сировини.

В геополітичному плані тісно перепліталися інтереси інших держав – Англії та Франції. Буржуазія цих країн прагнула посісти панівні позиції на півдні України та в Криму. Польське населення Російської та Австро-Угорської імперій розраховувало на відродження в ході війни польської державності з включенням до складу майбутньої Польщі галицьких і західноукраїнських земель як «історично польських». Про приєднання частини Буковини при сприятливому розвитку військового конфлікту мріяла Румунія.

Українське питання порушили самі українці, які прагнули відродити свою національну самобутність та автономію, проте вже в кінці 1917 р. постає питання про відновлення державності. В результаті воєнних дій сили Антанти (Франція, Росія, Велика Британія, США) вийшли переможцями у боротьбі з країнами Четвертного союзу (Троїстий союз розпався у 1915 р.), в який входили Німецька та Австро-угорська імперії, Османська імперія та Болгарське царство.

У результаті війни чотири імперії завершили своє існування: Австро-угорська, Німецька, Османська та Російська. Німеччина втратила свої колонії, а ряд держав, таких як Чехословаччина, Естонія, Фінляндія, Латвія, Литва, Польща, Сербія, Хорватія і Словенія отримали свою незалежність.

Україна опинилася у списку країн, які скористалися можливістю проголосити свою незалежність від Російської імперії, коли до влади в Росії прийшли більшовики.

З 1919 по 1920 рр. у Парижі починає свою діяльність Паризька мирна конференція, яка мала на меті вироблення і підписання умов з переможеними державами у Першій світовій війні. Одним з важливих питань було визнання держав, які на той час перебували у стані утворення. Однією з таких держав була й Україна. Українська делегація на конференції була спільною від Української Народної Республіки та ЗУНР. При цьому послі обох українських держав діяли самостійно. Жодна з делегацій не мала підтримки від країн Антанти. Особливо ворожою щодо ЗУНР була позиція Франції, зацікавленої у зміцненні Польщі як противаги Німеччині на Сході. Зі свого боку, польська делегація намагалась переконати учасників конференції в тому, що утворення

незалежної України цілком в інтересах німців та австрійців, а також, що українці охоплені пробільшовицькими настроями. У червні 1919 р. представники Антанти визнали права Польщі на окупацію Східної Галичини. Рада Міністрів закордонних справ конференції схвалила окупацію Закарпатської України Чехословаччиною, а Північної Буковини – Румунією.

У результаті всі спроби українських дипломатів добитися міжнародно-правового визнання УНР і заручитися підтримкою держав Антанти закінчилися безрезультатно. На жаль, Україна виступала на Паризькій мирній конференції не суб'єктом, а швидше об'єктом міжнародної політики, як арена експансіоністських інтересів інших держав, які повністю ігнорували інтереси українців.

У 1919 році німецькі війська покидають українську територію, з того моменту розпочинається боротьба за владу всередині України. Польща починає наступальну операцію на Схід, ще до 1920 р. провела окупацію Лемківщини, Посяння, Холмщини, Підляшшя, Західної Волині та Галичини.

У той же час зі Сходу йшов наступ більшовиків, які прийшли до влади у 1917 р. в результаті Жовтневої революції. УНР почала шукати допомоги у сусідньої Польщі.

У 1920 р. Україну було зайнято радянськими військами. УНР стояла на межі втрати своєї території, але Польщі було не вигідне відновлення російського кордону до 1917 р., куди також входила і територія польських земель. Польща почала готуватись до війни з радянською Росією і плацдармом обрала саме українську територію.

Радянська Росія, як і її попередниця – Російська імперія, досить негативно ставилась до українського питання. У Польщі ж такого категоричного відношення не спостерігалось. Побоюючись зростаючої могутності Росії і відновлення її кордонів до 1917 р., польські соціалісти та ряд центристів виступали за союз з Україною і всіляко пропонували свою підтримку у вирішенні проблеми, що сунула до східних кордонів Польщі. Вони пішли на переговори з С. Петлюрою у квітні 1920 р. та підписали політичний договір і військову конвенцію про спільні військові дії проти більшовиків, які розпочалися 25 квітня [3, с. 23-26].

Україна в дипломатичній боротьбі змушена була поступитися за визнання своєї незалежності такими територіями: Східна Галичина, Західна Волинь, Холмщина, Підляшшя та Полісся відійшли до Польщі. Також воєнні дії повинні були проводитися лише під польським командуванням. Важливу роль відігравав у цій боротьбі зовнішньополітичний чинник, який був пов'язаний зі спробами УНР включити українське питання у порядок денний на російсько-польських переговорах у Ризі щодо визнання незалежності УНР від Радянської Росії.

У міжнародному аспекті УНР явно зазнавала поразок і цього разу. Військова кампанія 1020 р. переконала поляків, що вони помилилися у вирішенні українського питання, бо самі ледве не втратили власну державність. Тому польська сторона, нівелюючи Варшавський договір з УНР від 21 квітня

1920 р., розпочала переговори з Радянською Росією. 30 липня відбулася перша зустріч між представниками обох сторін, хоча вона і не дала результату, проте було розпочато польсько-радянський переговорний процес [1, с. 47].

На Ризькій мирній конференції українську сторону за стіл переговорів не запрошували. Україна розглядалася поляками і радянською владою лише як стратегічний об'єкт для кожної із сторін.

Так, вже 18 березня 1921 р. у Ризі був підписаний мирний договір між поляками та представниками радянської влади. Згідно договору, Польща визнавала існування УРСР. У результаті, до Польщі відійшли українські землі, які були обіцяні їй С. Петлюрою у Варшавському договорі (Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь, Західне Полісся). Стосовно Галичини, її доля так і не була вирішеною. Також договір обумовлював заборону перебування на території Польщі антирадянських організацій.

У підсумку, Директорія та уряд УНР втратили право на існування на території Польщі. Питання Галичини буде вирішене лише 14 березня 1923 року, коли рада держав Антанти передала її під опіку Польщі аж на 25 років, тобто аж до 1948 року.

Напередодні Другої світової війни українська етнічна територія належала чотирьом державам: більша, східна її частина під назвою УРСР, перебувала у складі СРСР: Східна Галичина, Західна Волинь. Закерзоння (Лемківщина, Підляшшя, Холмщина) – у складі Польщі; Закарпаття – у складі Чехословаччини (з березня 1939 р. окуповане Угорщиною), Північна Буковина, Північна Бессарабія та Південна Бессарабія – у складі Румунії. Всі чотири держави мали різний соціально-економічний устрій, що було важливим дестабілізуючим фактором політичного життя Європи. Це робило українське питання клубком серйозних суперечностей.

Отже, становлення Української держави як суб'єкта міжнародних відносин, на жаль, не знайшло свого відображення в міжвоєнний період, бо процес цей відбувався за вкрай важких і несприятливих умов. Ані радянська Росія, ані Польща разом з іншими центральноєвропейськими державами не хотіли бачити Україну самостійною, бо усі вони мали свої претензії щодо територій. Тому в такій ситуації Україна була вимушена бути лише об'єктом в міжнародній політиці на початку ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьманчук М. “Українське питання” в радянсько-польських відносинах 1920–1923 рр. Львів: Світ, 1998. 428 с.
2. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2009. 448 с.
3. Гудь Б. Нелегка дорога до порозуміння (до питання генези українсько-польського військово-політичного співробітництва 1917–1921 рр.) Львів: Українські технології, 1997. 66 с.

4. Перша світова війна 1914-1918 рр. і Україна. Українські землі у центрі цивілізаційної кризи / упоряд. О. П. Реєнт. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2015. 64 с
5. Попик С. Д. Україна та «українське питання» в роки Першої світової війни: австрійська точка зору. Перша та Друга світові війни в історії людства. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. С.149-183.

Дмитро Сізов
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Бахмут

МУЗЕЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: МОЖЛИВОСТІ І НАПРЯМКИ

Відповідно до легенди, Станіславському К. С. приписують вислів «театр починається з вішалки», в рамках теми перефразуємо так: «музей починається з концепції». Якщо ж більш ґрунтовно до цього підійти, то дослідники погоджуються, що проектування музейної діяльності починається з розробки такого документу як наукова концепція. Далі на підставі наукової концепції музею розробляються концепції: науково-фондової роботи; наукового комплектування; науково-дослідної роботи; експозиційно-виставкової роботи; науково-просвітньої роботи; науково-методичної роботи; редакційно-видавничої діяльності; адміністративно-господарської діяльності [5].

Менеджмент та маркетинг є механізмами з реалізації концепцій. Розглянемо декілька напрямків музейного менеджменту: управління персоналом, управління нерухомістю і прилеглими територіями, управління колекціями та управління програмами, що адресовані аудиторії [3].

- Управління персоналом

Почнемо питання із зовнішніх ознак. Тема зовнішнього вигляду найчастіше піднімається при обговоренні як повинен або як не має виглядати відвідувач. І в деяких музеях можна зустріти плакати, на яких зображено, що, наприклад, у купальнику або шортах до музею не можна. Безумовно, нема ніяких правових норм у відношенні дресс-коду при вході в музей. Сьогодні є абсолютним нормальним явищем прийти в Лувр у шортах, це пов'язано як з падінням загальної культури й втратою деяких аспектів традиції, так і з ростом туризму, зрозуміла справа, що для туриста, похід у музей є лише частиною денної програми. Тому зручніше одягтися просто, щоб ранком до музею, а ввечері по місту пройтись.

При «вседозволеності» музейного дресс-коду потрібно сказати про сакральні пам'ятники архітектури, наприклад, православні церкви із прадавніми фресками. Туди не дадуть увійти в шортах або короткій спідниці, а також без головного убору/хустки (у випадку жінок), що пов'язано із традицією релігії й конфесії, наприклад, Свято-Успенська Святогірська Лавра, Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник.

Питання дрес-коду працівників музеїв також неодноразово піднімалося у різноманітних дискусіях та обговореннях. Мова завжди йшла про зовнішній вигляд тих співробітників, які працюють з відвідувачем, і є своєрідним «обличчям» установи [2]. Так, в закордонних рекомендаціях щодо зовнішнього вигляду музейних працівників цей пункт значиться під назвою «Symbols of authority», в перекладі «символ влади». Згідно з рекомендаціями, волонтерам та працівникам музею на робочому місці потрібно перевдягатися (або поверх власного одягу) в уніфіковану форму (наприклад, сорочка, поло, куртка, шапка та ін.) з іншими зонішними символами (наприклад, значок, ключ на шнурку, рація на поясі тощо). Це така собі частина корпоративної культури, що викликає повагу й шанобливе ставлення з боку аудиторії відвідувачів.

Задля дотримання цієї рекомендації не обов'язково витратити велику кількість бюджетних коштів. В українських реаліях деякі музеї дотримуються цієї культури: у Дніпровському національному історичному музеї імені Д. І. Яворницького одяг співробітників – бузкове пальто-пончо, в Літературно-меморіальному музеї-квартирі П. Тичини співробітниці мали шовкові хустини фіолетового кольору, працівники Національного музею «Меморіал жертв Голодомору» вдягали чорно-червоні сорочки, колектив Національного музею історії України у Другій світовій війні в петлиці носив мак як символ жертв усіх військових і цивільних збройних конфліктів.

- Управління нерухомістю і прилеглими територіями

У багатьох випадках музей асоціюється тільки з внутрішнім наповненням приміщення, все що знаходиться або відбувається на прилеглий території музею проходить повз музейників. Ми часто стикаємося з випадками, коли до музею неможливо підійти, бо розрита дорога або нема місця для паркування, або територія музею знаходиться в жалюгідному стані: наприклад, будівля Палацу Потоцьких в м. Червоноград Львівської області сама по собі є пам'яткою архітектури місцевого значення, в палаці розміщена Червоноградська філія Львівського музею історії релігії. Одним із пріоритетних завдань є реставрація палацу, що приваблює б туристів.

Існують в Україні й ті музеї, що зрозуміли потребу опанування навколишнього простору. Наприклад, Харківський Державний літературний музей (м. Харків) поряд з музеєм встановив декілька лав в тіні дерев, поряд влітку встановлюється полиця для буккросінгу. Якщо музей був збудований не так давно, то тут враховано і зовнішню привабливість будівлі, і місце для паркування (Музей писанки в м. Коломия), і можливість відвідати музей людям з обмеженими фізичними можливостями (Національний заповідник «Хортиця», м. Запоріжжя).

Ще одна проблема – відсутність позначок, покажчиків, які б інформували як місцевих, так і туристів про місце знаходження музею, відстані до нього. Не так актуально для окремих комплексів, що розташовані за межами міста, а особливо відчутно в містах, коли про музей не знають навіть місцеві мешканці.

- Управління колекціями

Управління колекціями містить в собі розробку та збереження колекцій та культурної спадщини. Задоволення потреб індивідуальних колекціонерів або колективних установ є головною метою управління колекціями. Також до цієї мети можна віднести забезпечення безпеки культурних об'єктів в рамках колекторської допомоги музеям.

Головними елементами управління колекцією є її формування / поповнення та зберігання / підтримка. В основному музейна справа в Україні тримається на запасах старих експонатів та ентузіазмі музейних працівників. Тамара Солдатова, провідний співробітник Київського музею європейського мистецтва, висловила на цей привід: «Жодним чином музейні фонди не поповнюються – в державному бюджеті на це немає грошей. Так, нам іноді дарують свої картини сучасні художники, але це, називатимемо речі своїми іменами, своєрідна плата за проведення виставки в нашому музеї» [4].

Існує декілька шляхів поповнення колекцій. Один із них – це подарунки від меценатів чи художників. Наприклад, музею М. Грушевського відомий колекціонер Ф. Зерницький подарував портрет доньки М. Грушевського – Катерини. Інший – це відбір та комплектація колекцій. Кожен співробітник музею має вузьку спеціалізацію та займається певною, скажімо, особистістю. Проте на це гроші виділяються нерегулярно.

Зберігання та підтримка колекцій – це такі дії, що спрямовані на затримку або попередження деградації культурних об'єктів. Головною метою підтримки колекцій є визначення та зменшення потенційної небезпеки для експонатів шляхом контролю над умовами їхнього зберігання.

Ці умови не завжди є контрольованими в більшості ситуацій. Вони складаються з температури, вологості, рівня освітленості в приміщенні. Будь-який музей, який намагається зберегти культурну спадщину, повинен враховувати температуру та вологість, при якій можна оптимізувати зберігання, оскільки різні матеріали реагують на ці фактори різними способами. Але наші реалії такі, що не завжди умови дотримання температури чи рівня вологості додержуються. Інший важливий аспект проблеми зберігання – це освітлення музейних залів. Багато предметів через нестачу світла можуть змінюватися, а сама фарба має властивість темніти, оскільки до її складу входить свинець. Прикладом порушення умов зберігання культурної спадщини може слугувати відсутність опалення у будинку одного з київських музеїв. Заступник гендиректора з наукової роботи Національного музею мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків Олена Живкова написала у Facebook: «Працівники музею, котрий знаходиться у центрі Києва, заявляють, що картини перебувають на межі знищення через низькі температури у будинку – приміщення досі не опалюють...». Заступник генерального директора з наукової роботи зазначає, що «музей писав листи, телефонував і благав», але «відповіді немає» [1].

Українські музеї тільки частково, епізодично використовують сучасні досягнення музейництва, що, на наш погляд, пов'язано з такими причинами, як: відсутність комплексної програми розвитку музеїв та їх фінансування, низький

рівень мотивації з боку персоналу, відсутність знань про сучасні тенденції, застарілі методи роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. В музеї Ханенків антикварні картини під загрозою знищення через відсутність опалення. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/0/196/117428/> (дата звернення: 25.12.2017).
2. Гасиджак Леся. Коли стильно – в музеї не холодно. Проект «ProMuseum: розвиток ресурсної бази та модернізація музейної галузі України». URL: <http://prostir.museum.ua/post/38387> (дата звернення: 21.12.2017).
3. Герасимчук В. Прийом подарунків по суботах... Як поповнюються колекції музеїв. URL: <http://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/priyom-podarunkiv-ro-subotah> (дата звернення: 20.12.2017).
4. Гребенникова Т. Г. Менеджмент и маркетинг в музейной деятельности: учеб. пособие. Барнаул: Изд-во АлтГУ, 2013. 132 с. С. 6. URL: <http://elibrary.asu.ru/xmlui/handle/asu/739> (дата звернення: 22.12.2017).
5. Решетников Н. И. Музей и проектирование музейной деятельности: учебное пособие. Москва: МГУКИ, 2014. 159 с.

Тетяна Третьяченко
Науковий керівник – доцент Євсеєнко С. А.
м. Бахмут

МЕРЕЖА ТОРГІВЕЛЬНИХ Й СОЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В РОБІТНИЧИХ СЕЛИЩАХ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ ГОРЛІВКИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У сучасному житті суспільства спостерігається активізація у вивченні регіональної історії. До актуальних проблем можна віднести і питання соціальної облаштованості мешканців робітничих поселень, що виникли стихійно поблизу промислових підприємств Донеччини. Не є винятком і ті населені пункти, які виникли в степу поблизу шахт майбутньої Горлівки наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Метою нашого дослідження є дослідження розвитку мережі торговельних і соціальних закладів в робітничих селищах шахт Товариства ПРКП на території сучасного міста Горлівка.

На 1897 рік за даними Першого Всеросійського перепису населення в заводських і шахтних селищах, розташованих на території теперішнього міста Горлівка, яка територіально належала до Залізнянської волості, Бахмутського повіту Катеринославської губернії Російської імперії, проживало 7024 особи, з яких 4644 осіб – чоловіки, а 2380 – жінки. Селище поблизу залізничної станції Горлівка складалося із 429 дворів, в яких проживало 1716 чоловіків і 1106 жінок, в селі Ксенівка було 53 двори, 215 чоловіків і 190 жінок. Хутір

Байрацький складався з 27 дворів, 108 чоловіків та 92 жінки, хутір Стінки – 34 двори, 139 чоловіків і 146 жінок. Всі вони складали приход Макар'ївської церкви [1].

Корсунські рудники № 1 і № 2 належали створеному 19 квітня 1873 року Товариству Південноросійської кам'яновугільної промисловості (ТПРКП). Саме при Корсунському руднику № 1 залізничній станції і машинобудівному заводі заснувалося селище, в якому жили службовці, торговці, ремісники, гірники, залізничники та робітники заводу, яке в народі за назвою однойменної станції називали Горлівкою [2].

Саме Товариство ПРКП багато уваги приділяло облаштуванню цього селища. Наприкінці ХІХ ст. руднична й заводська колонії мали єдину вимощену каменем вулицю – Конторську, де були розташовані цегляні будинки і крамниці. Далі на схилі Корсунської балки були розташовані інші вулиці. Це Десятницька, Садова, Поштова, Лікарняна і лінії від 1 до 18. Заводська колонія. Зараз на місці Десятницької і Садової вулиць відвали породи колишньої шахти “Кочегарка”.

Вулиці мали вихід на вокзал залізничної станції Горлівка. Головною вулицею була Конторська. На ній були розташовані контора Товариства ПРКП, клуб та будинки коло залізниці, в яких жили директор рудника, інженер, батюшка та диякон. Напроти головної контори ТПРКП існувала невелика вулиця – невеликий бульварчик, засаджений глодом. Саме тут було вкопано залізні лавки і гуляла молодь. На жаль, назва бульварчика не збереглася, а на цьому місці пізніше побудували шахтні градирні. Тут ще в 1890 році було відкрито клуб-театр, в якому працювали буфет 2 класу і більярд.

Далі йшла Десятницька вулиця, на якій жило керівництво середньої ланки та робітники, де було відкрито перукарню “Зона”, “Гастроном”, аптеку.

Тут була крамниця бакалійника Ілієвича, лавки Каліберда, Краснорукова, Аксьонова, Сиркіна, Колесникова та інших, а в кінці, ближче до шахти, кінний двір і базарна площа. За базарною площею був пустир.

Садова вулиця теж мала пристойні цегляні будівлі для робітників і продовольчий магазин компанії ПРКП, а напроти нього був розташований універсальний магазин братів Абрамовичів. З тильного боку вулиці було побудовано казарми, де квартирували солдати і драгуни. Лівіше розташовувалася пекарня Машурьяна, за якою були землянки, чи то так звані лінії, а далі був пустир. Садова вулиця виходила на базарну площу перед шахтою. Зліва від Садової вулиці були розташовані цегляні та дерев'яні, обмазані глиною будинки. Це була колонія машинобудівного заводу, який належав бельгійському товариству. Завод і зараз розташований там само. Напроти прохідної у двоповерховому будинку було розташовано гірниче училище та Макар'ївська церква, за якими був пустир. Зліва був великий сад, а в ньому стояла вілла директора.

Лікарняна вулиця тоді існувала тільки з однією правою стороною: цегляні будівлі до переїзду через залізничну колію, а далі був пустир. Там, де зараз навпроти колишньої шахти “Кочегарка” трамвайна зупинка, було розташовано

центральний кінний двір, там же існував і базар. Там було багато торгівельних лавок. У кінці вулиці містилася лікарня. За садом знаходився ставок, який назвали на честь колишнього директора заводу Гуена. Далі була так звана “Нова колонія” до рудника № 5, а далі, до села Залізного, був степ і не було жодного будинку. Вулиці Горлівки завжди в осінньо-зимовий період були дуже брудними, тому пішохідна частина була вимощена дерев’яними колодами.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. середньомісячна заробітна платня робітників Горлівки, як і на багатьох промислових підприємствах інших селищ, які входили до складу Бахмутського повіту Катеринославської губернії, складала від 20 до 40 карбованців на місяць.

Для більш повнішого уявлення про рівень життя населення, його купівельну спроможність, знаючи кількість зароблених коштів, необхідно знати рівень цін. За добу робітники в середньому отримували від 1 крб. до 1 крб. 50 коп. Високооплачуваних робітників було не більше як 10-20 % від загальної кількості, і їхня заробітна платня складала від 60 до 100 карбованців на місяць.

Ми можемо, як приклад, навести ціни на деякі основні продукти харчування та предмети першого попиту на початку ХХ ст. в Горлівці:

- ✓ борошно житнє за кг. – 0.06 – 0.07 крб.;
- ✓ гречка за кг. – 0.11 крб.;
- ✓ сало св. за кг. – 0.05 – 0.06 крб.;
- ✓ гуска 1 шт. – 1.20 крб.;
- ✓ качка 1 шт. – 0.45 – 0.85 крб.;
- ✓ телятина за кг. – 0.3 крб.;
- ✓ ковбаса за кг. – 0.57 крб.;
- ✓ хліб білий за кг. – 0.06 – 0.07 крб.;
- ✓ картопля за пуд 0.17 – 0.4 крб.;
- ✓ молоко 1 відро (12,3 л.) – 1.2 крб.;
- ✓ масло вершкове за кг. – 0.87 – 1.27 крб.;
- ✓ яйце куряче за 1 десяток – 0.07 – 0.10 крб.;
- ✓ сірники 1 кор. – 0.01 крб.
- ✓ конверти поштові за сотню – 0.4 – 0.6 крб.;
- ✓ папір (1 аркуш) – 0.05 крб.;
- ✓ окуляри – 1 крб.;
- ✓ чорнило (1 пляшка) – 0.2-0.25 крб. [3].

Так, у продуктивній крамниці Товариства ПРКП було шість відділів: 1) мануфактурний відділ – тканини; 2) галантерейний відділ; 3) чисто-бакалійний відділ – ковбаси, шинка, консерви, чай, кава, какао, шоколад, цукор, цукерки та інше; 4) брудно-бакалійний відділ – борошно, крупи, сіль, соняшникове масло, оселедці, риба та інше; 5) м’ясний відділ; 6) одяг та взуття.

Філіали магазину було відкрито на рудниках № 5, 8 і на Чагарях. Була в Горлівці і своя ковбасна майстерня німця Рейца.

Торгівцям та ремісникам дозволялося будувати із власного матеріалу житлові і службові приміщення з тим, щоб протягом 7 років не платити ніякої

орендної плати ані за місце, ані за право торгівлі. Через сім років будівля ставала власністю рудника [4, с. 88].

Робітники отримували заробітну плату, яка давала можливість відтворювати робочу силу й мала тенденцію зростання. Так, згідно з даними звітів фабричних інспекторів, середньорічний заробіток фабрично-заводських робітників дорівнював:

- 1904 – 213 крб.
- 1905 – 205 крб.
- 1906 – 231 крб.
- 1907 – 241 крб.
- 1908 – 242 крб. [5, с. 109].

На більшості заводів та шахт заробітна плата видавалася не завжди регулярно. Але до чергової полочки робітник мав змогу отримувати продукти харчування в кредит у заводській, або рудничній “харчовій лавці”, ціни в яких іноді були вищими за ринкові. Але горлівчани з високими і середніми прибутками мали можливість харчуватися “сімейними обідами”, вартість яких була до 0.6 крб., або навіть дозволити собі столуватися в підприємствах так званого “громадського харчування” – ресторанах, в яких навіть студенти могли дозволити собі місячні обіди вартістю в 9 крб. на місяць. Так, наприклад, бухгалтер Горлівської крамниці ПРКП М. А. Кроліков, за його словами, столувався в будинку для приїжджих спочатку безкоштовно, а потім «за недорого платню, за 7 карбованців на місяць» [6, с. 12-13].

Таким чином, ми розглянули питання розвитку мережі торговельних й соціальних закладів в робітничих селищах шахт Товариства ПРКП на території сучасного міста Горлівка наприкінці XIX – початку XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євсеєнко С. А. Горлівка в грудні 2005 року. Погляд із відстані у 100 років. Київ: МАУЦ, 2005. С. 8.
2. Євсеєнко С. А. Історія Горлівки з найдавніших часів до 1917 року: Історичний нарис. Бахмут: Вид-во ГПМ, 2016. С. 82.
3. Молчанов В. Б. Життєвий рівень міського населення Правобережної України (1900-1914 рр.): дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2000. С. 201-202.
4. Євсеєнко С. А. Історія Горлівки з найдавніших часів до 1917 року: Історичний нарис. Бахмут: Вид-во ГПМ, 2016. С. 88.
5. Робітничий рух на Україні в період імперіалізму: збірник статей. Київ: Держполітвидав, 1961. С.109.
6. Генеалогія горлівчан: матеріали третьої міської науково-практичної конференції. Горлівка, 2002. С.12-13.

Гюльшан Агаєва
Науковий керівник – доцент Борозенцева Т. В.
м. Бахмут

**ДИТЯЧІ ПСИХОТРАВМИ:
ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ НА ДОРОСЛУ ОСОБИСТІТЬ**

Проблема психотравм і вплив їхніх наслідків на розвиток особистості дитини, а в подальшому і на формування повноцінного члена суспільства – дуже цікава, але недостатньо вивчена цілина для ряду спеціалістів зі сфери медицини та психології.

У даний момент медичних досліджень для розкриття цього питання проведено значно більше ніж психологічних. Написання статті з даної теми присвячено вивченню різновидів психотравмуючих факторів у період дитинства та їхній вплив на життя та психоемоційну сферу дорослої людини.

Під психотравмою розуміють дисгармонію, дисонанс, розлад у психічному стані особистості, а саме несформованої незрілої особистості, якою є дитина. Це питання було об'єктом багатьох досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Проблема психотравми розглядається у працях вітчизняних психологів Т. М. Титаренко, Т. С. Кириленко, Н. Ю. Максимової, К. Л. Мілютіної, О. П. Саннікової, Е. Л. Носенко, С. І. Яковенка та ін.

Серед великої кількості психотравмуючих ситуацій особливо виділяються ті, які класифікують як екстремальні (надзвичайні), які спричиняють шкоду не тільки фізичному, а й психічному здоров'ю людини, що потрапляє під їхній вплив. Саме тому психологія займає визначальне місце серед більшості інших наук, що вивчають ступінь подразливого впливу психічної (психологічної) травми та пошуку ефективних шляхів надання психологічної допомоги постраждалим. Першим кроком до розуміння сутності такого феномену як «психотравмуюча ситуація» є виявлення її характерних ознак, систематизація уявлень про їх різновиди тощо, важкість перенесення її, зокрема дітьми. Як правило, вчені починають розглядати процес розвитку психологічної травми з травмуючої ситуації або стресора.

Так, за Н. В. Тарабріною, травмуюча ситуація – екстремальні, критичні події, що мають могутній негативний вплив, ситуації загрози, що потребують від індивіда екстремальних зусиль, щоб подолати наслідки цих впливів [4, с. 52]. Л. В. Трубіцина, досліджуючи проблеми, пов'язані з процесом травми, виділяє такі травмуючі ситуації: військові дії, терористичні акти, присутність під час насильницької смерті інших, напади, природні катаклізми, пожежі та ін. [4, с. 69].

Привертає увагу ідея автора про те, що існують масштабні травмуючі ситуації, до яких вона відносить: військові дії (техногенні, природні катастрофи, теракти), групові (аварії, дорожньо-транспортні події з великою кількістю учасників, масові отруєння тощо), індивідуальні, які «менш помітні, але, якщо говорити про загальну кількість постраждалих, можливо, саме індивідуальні події посіли б перше місце» [1, с. 21].

Л. В. Трубіцина зазначає, що є події, які для одних – порушення психічного здоров'я – важке, сильне переживання, трагедія, що можуть позначитися на фізичному стані, а для інших – звичайний перебіг подій, хід життя з певними проблемами, що можна спокійно вирішити. Л. В. Трубіцина пише, що не кожна людина отримує психічну травму, переживаючи одні й ті ж події, саме тому – стверджує дослідник – є сенс говорити про потенційні травмуючі події [2, с. 96].

Так, В. Д. Небиліцин підкреслює, що екстремальні ситуації переживаються людиною як джерело дискомфорту і поділяє чинники на зовнішні та внутрішні. До внутрішніх чинників В. Д. Небиліцин відносить: суб'єктивну значущість впливу, індивідуальні особливості людини та ін.. Взагалі вчені наголошують на тому, що психотравмуючі ситуації виходять за рамки звичайного життєвого досвіду і з психологічної точки зору мають можливість викликати стрес у будь-якої людини незалежно від її досвіду чи соціального статусу [3, с. 254].

Задля якісної та компетентної роботи з дитячими психотравмами необхідно здійснювати комплексний підхід, що дозволить побачити чітку картину нагального стану дитини, можливість спрогнозувати «ступінь ураженості» та «кінцевий результат» при взаємодії з дитиною. Така взаємодія необхідна заради комфортного існування дитини, її благополуччя, отримання сприятливого й позитивного результату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анціферова Л. І. Особистість в складних життєвих умовах: переосмислення, перетворення ситуацій та психологічний захист. *Психологи соціальних ситуацій*. Спб.: Питер, 2001. С. 309-334 с.
2. Василюк Ф. Е. Психологія переживання (аналіз подолання критичних ситуацій). Москва: Вид-во Моск. ун-та, 1984. 200 с.
3. Калшед Д. Внутрішній світ травми: Архетипічні захисти особистого духу. Москва: Академический Проект, 2001. 368 с.
4. Трубіцина Л. В. Методика проведення заняття з дітьми та дорослими за програмою позитивної профілактики різних видів залежності "Пантера". Москва, 1994. 127 с.

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ОТКЛОНЕНИЙ В ЛИЧНОСТНОМ РАЗВИТИИ

Нарушения личностного развития (трудности, связанные с поведением, общением), а также со стороны психического развития (расстройства интеллекта, памяти, внимания и т.п.) находятся в тесной и сложной взаимосвязи друг с другом [1]. Определённая часть личностных нарушений возникает как реакция на первичное повреждение мозга и на наличие врождённой патологии в его отделах. Есть случаи, в которых не обнаруживаются существенные отклонения в функции центральной нервной системы, но у ребёнка личностные расстройства достигают настолько высокого уровня, что он нуждается в помощи и постоянном наблюдении специалиста.

В психологии существует ряд концепций, которые по-разному определяют первопричины нарушений развития личности. Причинами нарушений могут быть генетические, социальные, физиологические отклонения [2]. Психолог может выбрать направление, которое близко ему и в дальнейшем проводить психологическую коррекцию непосредственно в русле выбранной теории.

В психиатрии и психологии, которые ориентированы биологически, нарушения поведения и структуры личности рассматриваются как результат воздействия генетически обусловленных факторов. Исследователи пытаются выяснить, какую роль играют именно генетические факторы в процессе образования психопатии, влечений и нарушений психики.

В психологических исследованиях последних лет развивается этологический подход, суть которого состоит в том, что формы нарушения поведения и возникновения патологий рассматриваются как потребность в поведенческой активности личности. В этом случае исследователи соотносят реакции подростков с аналогичным группированием детёнышей других видов млекопитающих.

Сравнивая различные психотерапевтические подходы, можно отметить, что иногда нарушения личностного развития рассматриваются как результат влияния внутриутробного развития, родов, первого года жизни, а также социальных влияний. В работах Р. Хаббарда различные поведенческие нарушения и невротические реакции являются вследствие отношения к плоду его матери непосредственно с момента зачатия до момента проявления нарушений [6].

О. Ранк предполагал, что отделение ребёнка от тела матери является основной травмой для ребенка, то есть травмой рождения, что в дальнейшем может проявиться в виде страха одиночества, расставания и т. п [3].

3. Фрейд установив залежність проблем в міжособистісному спілкуванні від придушення певних імпульсів [5]. Він утверджував, що порушення психіки і вплив з боку родини починається з формування самого неврозу.

Роботи М. Раттера представляють поведінковий підхід в патопсихології дітей [4]. Він розглядав порушення особистості як результат наявності шкідливих звичок і стереотипів неправильної поведінки.

Таким чином, можна зазначити, що якщо у дитини спочатку спостерігаються порушення вродженої природи, то роль впливу негативних, соціально обумовлених впливів, стає дійсно значущою. В цьому випадку необхідно втручання психолога і психотерапевта з метою запобігання виникненню особистісних порушень або розробки корекційних програм для звільнення від неврозів, стійких неадекватних реакцій і психопатій. Для цього потрібно ретельне вивчення особистості дитини і його особливостей, способів його взаємодії з соціальними групами. Такий підхід дозволяє визначити найбільш оптимальні напрями, а також форми подальшої психологічної роботи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Зейгарник Б. В. Патопсихологія. Москва: Видавництво МГУ, 1976. 238 с.
2. Лебединський В. В. Порушення психічного розвитку у дітей. Москва: МГУ, 1985. С. 109-140.
3. Ранк О. Травма народження і її значення для психоаналізу. Москва: Когіто-центр, 2009. 239 с.
4. Раттер М. Допомога складним дітям. Москва: Прогрес, 1987. 424 с.
5. Фрейд А. Дитяча сексуальність і психоаналіз дитячих неврозів. СПб.: Пітер, 1997. 387 с.
6. Хаббард Л. Р. Діанетика. Сучасна наука душевного здоров'я. Москва: Нью Ера, 1996. 534 с.

Микита Безмен, Аркадій Петросян
Науковий керівник – викладач Разумова О. Г.
м. Бахмут

ЗАЛУЧЕННЯ ДО ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗВО ЯК СПОСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВОГО СТАНУ

На сьогодні в Україні дуже гостро стоїть проблема реабілітації людей, які втратили від воєнних дій. Актуальним є питання виведення людей з негативного стану шляхом застосування новітніх. Звісно, лише комплексний підхід до вирішення такого роду проблематики забезпечить ефективний

результат, але деякі методики в силу своєї результативності мають більший пріоритет. Об'єкт дослідження – це перебування студента-переселенця у стресовому стані через побачені воєнні події і потребу в переїзді на підконтрольну територію, а предмет – адаптація та подолання стресового стану людини за допомогою залучення до волонтерства та громадської активності. Метою дослідження є виявлення позитивного впливу громадської активності на внутрішньо особистісний стан людини під час процесу адаптації. Для теоретичного дослідження проблематики були застосовані методи: спостереження (здобуття інформації по роботі різного типу організацій з розвитку громадянського суспільства), синтезу й аналізу (при обробці інформації, яка взята з загальних джерел).

Ефективним методом боротьби людини з переживаннями і психічним дискомфортом є той, що приносить задоволення та психічну розрядку. Саме переключення уваги на іншу сферу діяльності є найпростішим та найшвидшим способом боротьби з негативним станом [1, с. 63]. Американський психолог Дейл Карнегі зазначав, що бути зайнятим – це найдешевші ліки, і найефективніші.

Громадська активність є тим видом діяльності, що призводить людину до самоактуалізації і розуміння власної ролі у державній системі як структурного елементу суспільства. Людина у стресовому стані безсвідомо шукає раціональний або ірраціональний спосіб подолання кризи власного внутрішнього світу, який потерпів потрясіння [2, с. 148]. Спочатку людина потрапляє під вплив незвичного середовища, що викликає механізм певного характеру адаптації до нової діяльності. Нульова стадія – це відкритий стресовий стан, який представляє велику небезпеку в перспективі перерости у соматичне захворювання. Перша стадія – це «зрушення», яке приходить, коли людина починає бачити власну проблему, що потрібно вирішувати, через тривогу подальших негативних наслідків. Друга стадія вирізняється активністю людини до «пошуків» якогось фактора, який полегшить психічний тиск. Третя стадія цікава саме тим, що результативність всього процесу адаптації залежить від неї, бо тут йде розвилка на різні шляхи подолання. Шляхи подолання можуть бути як позитивними – вести до повернення психіки до нормального стану та згасання депресії, або ж негативними, тобто «ламана» адаптація, яка веде до глобального погіршення стану людини. Саме на третій стадії людина обирає, який спосіб подолання обрати. Ситуація оточення або особистісні переживання за долю Вітчизни можуть мотивувати людину до соціальної (громадської, політичної) активності. Окрім того, варто зауважити, що 81% українців вважають волонтерство обов'язковою умовою розвитку громадянського суспільства [3, с. 87].

Після свого переїзду велика кількість закладів вищої освіти стикнулися з проблемою погіршення психологічного стану студентів. Це зумовило погіршення адаптації до нового місця проживання та значно погіршило якість навчання. В таких важких умовах необхідно було залучати неурядові організації для допомоги у вирішенні даної проблеми. У ЗВО почали

проводитися різні студентські форуми, тренінги, конференції, які дали змогу студентам налагодити комунікацію один із одним, та за допомогою неформальних методів освіти покращити свій рівень знань і психологічний стан. Громадська активність з психологічної точки зору виховує в людині відповідальність, цілеспрямованість, розуміння подій, які відбуваються у навколишній ситуації, що спричиняє морально-ціннісну переоцінку власної позиції в суспільстві, разом із цим покращується психічний стан.

Отже, робота у громадських та волонтерських організаціях покращує психологічний стан студентів ЗВО, позитивно впливає на навчальний процес, допомагає краще адаптуватися в новому середовищі. На думку авторів, діяльність громадських і волонтерських організацій та їхній вплив на суспільство мають подальшу перспективу дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: МАУП, 2000. 256 с.
2. Сельє Г. Нариси про адаптаційний синдром. Москва: Медгиз, 1960. 255 с.
3. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного економіко-гуманітарного дискурсу в Україні» (Кривий Ріг, 28 квітня 2017 р.). Кривий Ріг: ДонУЕТ, 2017. 316 с.

Алла Беляева

Научный руководитель – доцент Колесниченко Е. Л.

г. Бахмут

МЕТОДЫ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Проблемность в обучении, как убеждает педагогический опыт и специальные исследования – важное средство развития самостоятельности и познавательной активности учащихся, их творческого отношения к овладению социально-историческим опытом в процессе обучения и воспитания. Проблемность – важный структурный элемент развивающего обучения. Ее главная функция – развитие творческих возможностей личности.

Что такое проблема? В современной педагогике под проблемой понимается такая учебная задача, результат которой или способы его получения учащемуся пока неизвестны.

Проблемная задача – центральное понятие проблемного обучения. Она подразумевает наличие проблемной ситуации, которая отражает такое психологическое состояние учащегося, которое можно охарактеризовать как интеллектуальное затруднение, способ преодоления которого учащийся должен искать и может найти только благодаря собственной познавательной активности и самостоятельности.

В практике обучения бывают случаи, когда созданная проблемная ситуация может не стать проблемой для учащихся. Это может случиться, если учитель формулирует такие вопросы учащимся, ставит перед ними такие обучающие задачи, поиск ответов на которые является непосильным.

Непосильность задачи, как правило, отталкивает учащегося. Поэтому важным условием есть установление связей между новыми и уже известными знаниями. Необходимо подвести учащихся к пониманию необходимости узнать новое, поставив перед классом вопросы, задачи, задания, которые заставляли бы учащихся думать, искать ответы, объяснения.

Возможности проблемного изучения русского языка в школе определялись в рамках исследования путей формирования мышления учащихся на базе концепции развивающего обучения.

В процессе проблемного обучения языка учитель должен видеть отличие между познавательной и проблемной задачей. В. Ф. Паламарчук предлагает на примерах увидеть различия. Например: «Прочитайте былинку «Илья Муромец и Соловей Разбойник», назовите в ней устаревшие слова. Что они обозначают?». Это познавательная, но еще не проблемная задача, потому что весь материал для выводов учащиеся имеют. А вот пример познавательной задачи, которая одновременно является проблемной.

Вовремя изучения суффиксов *-чик, -щик* учитель предложила ряд слов: *наладчик, летчик, возчик, рубщик, фонарищик, каменищик* и спросила, почему среди этих слов нет существительных женского рода и есть ли эти слова в женском роде? Проблемная задача требует осознать противоречия между знаниями о суффиксах существительных мужского рода, которые указывают на определенные профессии, и новым требованием – сконструировать слова женского рода, определить суффиксы и правила применения [4, с. 101].

Т. В. Напольнова предлагает смысловую типологию проблем, учитывая спорность между:

- пониманием слова и неумением определять в нем морфему;
- использованием слов в речи и неумением определять их грамматическое значение и роль в языке;
- нечетким или неправильным пониманием значения слова и желанием определить его значение;
- использованием слов с определенным значением или формой и попыткой определить особенности возникновения;
- попытками четко сформулировать мысль и неумением это сделать;
- противоречием между содержанием высказывания и несоответствующей формой [4, с. 101]

Для создания проблемных ситуаций учитель может использовать определенные методические приемы. Е. А. Москвичева предлагает, например, такие:

- учитель подводит школьников к противоречию и предлагает им самим найти способ его разрешения;
- сталкивает противоречия практической деятельности;

- излагаєт различные точки зрения на один и тот же вопрос;
- предлагает классу рассмотреть явление с различных позиций;
- побуждает учащихся делать сравнения, обобщения, выводы из ситуаций, сопоставлять факты;
- ставит конкретные вопросы на обобщение, обоснование, конкретизацию, логику рассуждения;
- определяет проблемные теоретические и практические задания;
- ставит проблемные задачи с недостаточными или избыточными исходными данными, с неопределенностью в постановке вопроса, с противоречивыми данными, с заведомо допущенными ошибками, с ограниченным временем решения [3].

Проблемное изучение языка – один из оптимальных путей развития мышления, активности и самостоятельности учащихся.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лернер И. Л. Проблемное обучение. Москва, 1974. 267 с.
2. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе. Москва, 1977. 240 с.
3. Москвичева Е. А. Использование технологии проблемного обучения на уроках русского языка и литературы как эффективный способ развития учащихся. URL: [http://открытыйурок.рф /%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/595721/](http://открытыйурок.рф/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/595721/) (дата обращения 1.04.2018).
4. Паламарчук В. Ф. Проблемное обучение на уроках русского и украинского языков. Киев, 1978. 126 с.

Ганна Васильєва
Науковий керівник – викладач Разумова О. Г.
м. Бахмут

СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ САМОТНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Сучасні психологи визнають, що проблема особистості є головною для будь-якої галузі психологічної науки. У вітчизняній психології особистість як предмет дослідження розглядалася в категоріях діяльності та активності. Завдяки таким дослідженням були отримані важливі результати, що дозволили визначити вікові закономірності становлення особистості, її важливі складові і характеристики, фактори, що впливають на процес розвитку людини. Як в деякій мірі зворотного і, в один і той же час, додаткової до категорії діяльності може бути названа категорія рефлексії. Це основне філософське поняття, а відповідна психологічна реальність не виводиться і не зводиться до діяльності. Серед психологічного дослідження рефлексії особливе місце посідає феномен самотності вже хоча б тому, що людина надана лише собі і вимушено звертає увагу на свій внутрішній світ, на причини своїх досягнень та вчинків [3, с. 21].

Дослідження проблеми самотності є дуже актуальним в контексті особливостей розвитку суспільства нашого століття. Якісні зміни елементів культури, що протікають з високою швидкістю, високий ступінь розвитку суспільства, роз'єднаність людей у великих містах, недостатність глибоких емоційних контактів – на це та багато іншого звертають увагу автори, які досліджують передумови розвитку самотності. Розгляд проблем дослідження самотності в контексті культури присутній в роботах Ф. Г. Майленової, Л. Ф. Новіцької, Л. А. Колеснікової, В. Молчанова [4, с. 58].

Аналіз різних досліджень з проблем самотності свідчить про те, що самотність пов'язана з розвитком особистості, вона викликає дискомфорт особистості, має зв'язок з особистісною діяльністю (стимулює її або блокує), впливає на соціалізацію та становлення особистості. Дослідники, які займалися феноменом самотності, підкреслюють його безпосередній зв'язок з орієнтацією суб'єкта на свій внутрішній світ, з його самопізнанням і здатністю до рефлексії. Аналіз даних психологічних досліджень дозволяє зробити припущення про те, що провідне місце у феномені самотності належить переживанню самотності.

Особливе значення при дослідженні будь-якого процесу розвитку має його початковий етап. У плані дослідження феномену самотності цей етап значною мірою пов'язаний з підлітковим віком. Наш час, на думку Л. С. Виготського, пов'язаний зі спрямованістю суб'єкта на свій внутрішній світ, з бажанням і спрямованістю підлітків пізнати самих себе [2, с. 12].

Наукова новизна дослідження пов'язана з визначенням поняття «самотність» і «переживання самотності» і виявленням його відмінності від інших подібних понять (усамітнення, відчуження, ізоляція і т.п.); з розглядом переживання самотності як сутнісної особистісної характеристики; з виділенням переживання самотності як обов'язкової умови розвитку особистості; з визначенням переживання самотності як характеристики зрілої особистості; з виділенням підліткового періоду розвитку як віку, в якому переживання самотності складається і є типовим станом [2, с. 9].

Представляючи знання про самотність як багаторівневу систему, ми можемо виділяти філософський, культурологічний, соціально-віковий та соціально-психологічний аспекти процесу розвитку особистості. Для кожного з них можливе своє значення самотності:

- для соціофілософського – це особиста позиція, з якої ведеться побудова внутрішнього світу;
- у віковому аспекті самотність – невід'ємна частина процесу дорослішання;
- з точки зору психології спілкування самотність – результат конфліктних відношень як на внутрішньому, так і на міжособистісному рівні.

Самотність є глибоко індивідуальним феноменом і може розглядатися як гранична область між Людиною і Людьми. Самотність – бар'єрне середовище, що може сприяти або перешкоджати адаптації особистості у соціумі.

Переживання самотності починається у підлітковому віці. При цьому підлітки вкладають у поняття самотності свій зміст, що відрізняється від змісту цього поняття в іншому віці. Це пов'язано з причинами самотності, які виділяються підлітками і дорослими людьми. У деяких випадках переживання самотності може виявлятися і в більш ранньому віці завдяки виникненню травмуючих чинників [5, с. 220].

Одним із популярніших методів вивчення самотності є метод соціометрії. Це один із методів вивчення міжособистісних відносин у групі на основі вибору. Теорія соціометричного тесту заснована на п'яти ключових положеннях, сформульованих Дж. Морено для оцінки міжособистісних відносин в малій групі. Здійснюється шляхом постановки непрямих питань, відповідаючи на які випробуваний виробляє послідовний вибір членів групи, яким надають перевагу іншим в деякій ситуації. Такий метод вирішує ряд завдань: вимір ступеня згуртованості – роз'єднаності в групі; виявлення авторитету членів групи за ознаками симпатії – антипатії (лідери, бажані, ізольовані); виявлення внутрішньогрупових згуртованих утворень з неформальними лідерами [4, с. 124].

Найпопулярнішими серед психологів для вивчення самотності підлітків є методи тестування. Існує ряд розроблених конкретних методик:

1) методика шкали «UCLA» призначена для вимірювання самотності. Розроблена Деніелом Расселом у 1978 році. 25 пунктів цієї шкали були взяті Расселом з методики визначення самотності Сізенвейна (1964), там же була взята і система відповідей: ніколи, рідко, іноді, часто. У 1980 році шкала була вдосконалена і був розроблений скорочений варіант шкали, що складається з чотирьох пунктів;

2) методика визначення комунікативних та організаторських схильностей (КОС). Мета даної методики – визначити рівень розвитку комунікативних та організаторських умінь і схильностей. Методика базується на принципі відображення і оцінки школярем деяких особливостей своєї поведінки в різних ситуаціях, знайомих з особистого досвід, що зачіпають різні сторони взаємодії людини з навколишнім світом.

Опитувальник містить 40 питань: 20 із них включені у програму вивчення комунікативних здібностей (чи проявляє школяр прагнення до спілкування, чи багато у нього друзів; любить перебувати в колі друзів або вважає за краще самотність; швидко звикає до нових людей, до нового колективу; наскільки швидко реагує на прохання друзів, знайомих; чи любить громадську роботу; чи легко встановлює контакти з незнайомими людьми), інші 20 – включені у програму вивчення організаторських здібностей. В результаті підрахунку балів по тесту визначається один з п'яти рівнів розвитку комунікативних і організаторських схильностей: дуже низький (1), низький (2), середній (3), високий (4) і вищий (5).

3) Особистісний опитувальник «НЕП» призначений для діагностики основних параметрів особистості. Містить в собі чотири шкали: шкала брехні, екстраверсії-інтроверсії, нейротизму, психотизму. Тест розроблений

Г. Айзенком в 1969 році спільно з С. Айзенком і отримав назву «Особистісний опитувальник Айзенка» (EPQ).

4) Методика дослідження самооцінки (Т. В. Дембо, С. Я. Рубінштейн) призначена для визначення рівня самооцінки учня, її адекватності. Піддослідним пропонується намалювати сходи, що позначають розумовий розвиток, здоров'я, характер і щастя, причому їм повідомляється, що якщо умовно на цих сходах розташувати людей, то на верхньому щаблі першої сходинки розташуються «найрозумніші», а на нижній – «найдурніші», за аналогічним принципом розташуються люди на інших сходах.

Для аналізу даних, отриманих емпіричним шляхом в ході дослідження, застосовуються методи математичної статистики (наприклад, t – критерій Стюдента, коефіцієнт рангової кореляції Спірмена) [3, с. 131].

Таким чином, розглядаючи еволюцію методик вимірювання самотності, можна виділити два основних підходи. Перший підхід – одновимірний, що розглядає самотність як єдине явище, відрізняється, в першу чергу, інтенсивністю переживань. Цей підхід допускає, що у переживанні самотності є «загальні теми», і не бере до уваги, чим для індивіда є кожен окремий випадок переживання самотності. Другий – багатовимірний підхід, навпаки, розглядає самотність як багатогранне явище, яке не співвідноситься з вимірюванням глобальної самотності.

Емпіричні дослідження проблеми самотності носять в основному психологічну спрямованість, і, відповідно, в якості інструментарію в них застосовуються різні психологічні тести. Використовувані методики можуть бути розділені на три типи:

- методики, що вивчають індивідуальні характеристики особистості (опитувальник самостворення В. В. Столина і С. Р. Пантелєєва, опитувальник Кеттела, СМОЛ, метод каузометрії тощо);
- методики, що вивчають соціальні зв'язки особистості (шкала СПА Роджерса і Даймонда, методика незакінчених речень Сакса та Леві тощо);
- опитувальники, що вимірюють переживання самотності.

Зрозуміло, що у даному теоретичному дослідженні порушені лише окремі питання вивчення цього явища і позначені лише деякі можливі підходи до емпіричного аналізу такого складного феномену як самотність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Психология. Москва, 2000. 306 с.
2. Майленова Ф. Г. Про психологічні проблеми підтримки мотивації. Москва, 2001. 16 с.
3. Молчанов В. Феноменологія у сучасному світі. Москва, 1998. 208 с.
4. Морено Дж. Психодрама. Київ, 2008. 300 с.
5. Новицкий Л. Ф. Проблемы нравственного самообретения в пространстве intersубъективности. Москва, 2000. 111 с.

ФАКТОРИ ПСИХОЛОГІЇ ЗДОРОВОГО ПОКОЛІННЯ

Кожне покоління має своє досягнення: це і парова тяга, електрика, хімія, гаджети, ракети, комп'ютери, планшети, Інтернет. Усі ці відкриття можливі завдяки здоровій психології покоління, адже саме від неї залежить, чого зможе домогтися людство у період свого століття.

Факторами психології здорового покоління можуть бути економічні умови, правильне і раціональне виховання дитини, а також умови її навчання [1].

Поколінням виступає сукупність людей, будь-яка спільність особистостей. З цього випливає, що особистість – істота соціальна, завдяки якій відбуваються відкриття, проводяться дослідження, і людство «крокує» вперед за шкалою еволюції розвитку.

Для розвитку здорової психології особистості слід враховувати усі фактори, починаючи з умов зачаття дитини. Несприятливими умовами зачаття можуть бути алкоголізм, наркотична залежність, куріння батьків, фізичні вади, хвороби під час вагітності. Вони призводять до того, що розквіт особистості буде проявлятися в іншій формі, а також можлива затримка психічного розвитку. Також слід враховувати біологічну спадковість, що передається із покоління в покоління і виражається в особливостях темпераменту і центральної нервової системи.

Наступним чинником розвитку особистості є економічні умови. При невдалій економічній політиці кожна особистість починає боротьбу за існування, що може призвести до ослаблення організму, тому з'являються хвороби, що можуть призвести до порушення розвитку особистості.

Необхідно виділити ще одну перешкоду на шляху розвитку здорової психології покоління – це правильне і раціональне виховання дитини. У широкому сенсі виховання – це передача соціального досвіду, норм і цінностей від старшого покоління до молодшого, а у вузькому – це цілеспрямований і організований процес формування особистості. Завдяки вихованню батьки виховують самостійну, активну, розумну особистість, при цьому розвиваючи почуття соціальної любові і співчуття, правди і поваги, боргу і відповідальності. За допомогою залучення до праці, порядку, фізичних вправ та гігієни особистості, не тільки фізичне тіло зміцнюється, але й розвивається особистісний потенціал, рішучість, стійкість і сила волі.

У суспільстві кожна особистість відіграє різні ролі. При неналежному догляді і вихованні в особистості порушується гомеостаз, деформується почуття гармонії, співвідношення правильного та хибного життєвого шляху. При цьому людське життя залишається найвищою цінністю суспільства, завдяки якій кожна особистість перетворює свої сили, здібності та психологічне здоров'я у суспільне багатство.

Для того, щоб покоління надало свій внесок у розвиток суспільства, для кожної особистості варто створювати сприятливі умови дорослішання і становлення: забезпечувати фізичне, духовне, розумове й соціальне благополуччя, розвивати фізичні та духовні здібності, почуття відповідальності за близьких, власну сім'ю, здатність планувати і реалізовувати життєві плани.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологія здоров'я / под ред. Г. С. Никифорова. СПб.: Питер, 2006. 607 с.

Валерія Коник
Науковий керівник – викладач Завгородня А. О.
м. Бахмут

САМОРОЗУМІННЯ В ОСОБИСТІСНОМУ ТА ПРОФЕСІЙНОМУ ЗРОСТАННІ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА

Надзвичайно важливою умовою, яка необхідна для забезпечення ефективності та результативності процесу взаємодії психолога і клієнта, є не лише компетентність психолога, що вирішує професійні завдання, а й саме особистість психолога.

В останні десятиліття психологічні дослідження особистості фахівця спрямовувалися на пошук окремих індивідуально-психологічних особливостей, необхідних для тієї чи іншої професійної діяльності. Проведено чимало досліджень, присвячених вивченню й аналізу професійної діяльності та компонентів професійної підготовки.

Мета статті полягає у тому, щоб проаналізувати місце та значення саморозуміння в особистісному та професійному зростанні психолога-практика.

У дослідженнях вчених переконливо доведено, що основним інструментом впливу психолога-практика, крім спеціальних психологічних методик, виступає його особистість, адже, як стверджував А. Адлер, психологічне консультування – це використання власного «Я» як інструменту або знаряддя підтримки, зміни та розвитку клієнта.

Мало вивченою та недостатньо розробленою є проблема розвитку процесу саморозуміння у психолога-практика, який здійснює значний вплив на здатність орієнтуватись у новій реальності, усвідомлювати її, реагувати на неї відповідним шляхом й бути відповідальним за професійну і життєву самореалізацію.

Проблема саморозуміння почала досліджуватись в гуманітарних науках наприкінці ХХ сторіччя і є відповідно новою та мало розробленою (Г. Л. Гусев, В. А. Лекторський, М. К. Мамардашвілі, Л. С. Виготський, А. Маслоу, Г. Л. Лендерт та ін.)

Саморозуміння визначається Б. В. Кайгородовим як осягнення людиною смислу свого існування, в результаті якого відбувається когнітивне та емоційне узгодження продуктів самосвідомості та реальності [2, с. 89].

У найбільш загальному визначенні саморозуміння можна визначити як процес і результат спостереження й пояснення людиною своїх думок і почуттів, мотивів поведінки; уміння виявляти смисл вчинків, здатність відповідати на причинні запитання стосовно свого характеру, світогляду, а також ставлення до себе і до інших людей [1, с. 106]. Розуміння психологом себе дозволяє адекватно підходити до рішення проблем, з якими він зустрічається у процесі власної діяльності, при цьому уникнути несвідомого впливу власних мотивів і потреб на особистість клієнта, адже для того, щоб зрозуміти іншу людину, увійти у світ її думок і переживань необхідно зрозуміти самого себе.

Розвиток саморозуміння являється однією із найважливіших умов становлення людської суб'єктивності, онтогенезу формування суб'єкта. Усвідомлення внутрішнього світу психологом, увага до своїх почуттів і думок сприяє адекватній адаптації до соціальної дійсності. К. Роджерс вважає, що психологи, які характеризуються як рефлексивні, які прагнуть до самовдосконалення, у спілкуванні з клієнтами виявляють більш глибокий рівень саморозуміння форм міжособистісного спілкування [3, с. 215].

Говорити про сформоване саморозуміння суб'єкта можна, по-перше, якщо він автономний, ставиться до себе з повагою, здатний достатньо повно й щиро виражати себе (вербальними і невербальними засобами). По-друге, суб'єкт може зрозуміти спонукальні мотиви, рушійні сили (в тому числі й несвідомі) поведінки та їхній вплив на власне життя. І, по-третє, він не тільки усвідомлює переконання, установки, які руйнують гармонію його стосунків із собою і світом, але і спрямований на вироблення конструктивних способів їхньої зміни [4, с. 132].

Перелічені ознаки сформованості саморозуміння являються основними компонентами професійної матриці психолога-практика. Таким чином, зроблений аналіз дозволив зрозуміти, що саморозуміння являється одночасно цілісним, інтегративним і неоднорідним, багатомірним психологічним феноменом, який сприяє зростанню цілісності і гармонійності людини як суб'єкта, розвитку особистісної зрілості й здатності до самоактуалізації. Успішність та результативність роботи психолога залежить від розуміння професіоналом самого себе, цілісного уявлення про себе, сформованості та розвитку психологічних механізмів саморозуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Знаков В. В. Психология понимания: Проблемы и перспективы. Москва: Изд-во «Институт психологии РАН», 2005. 448 с.
2. Кайгородов В. Б. Самопонимание: миф или реальность. Москва: Московский психо-социальный институт, 2000. 184 с.
3. Роджерс К. Клиент-центрированная терапия. Москва: 1997. 320 с.
4. Романова И. А. Самопонимание личности. *Индивидуальный и групповой субъекты в изменяющемся обществе*. Москва: ИП РАН, 1999. 132 с.

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ В НУШ

Підхід – це загально вихідна концептуальна позиція, яка є вирішальною у розгляді і визначенні підпорядкованих концептуальних положень. Іншими словами, "підхід" означає стратегію навчання [5, с. 38].

У сучасній методичній літературі виділяють такі підходи: гуманістичний, діяльнісний, інтегративний, культурологічний, праксеологічний, синергетичний, системний.

У цій роботі ми зосередимо увагу на інтегративному підході у навчанні.

Поняття «інтеграція» та «інтегративний підхід» поки що не мають однозначного визначення, тому ми пропонуємо розглянути такі.

У філософському енциклопедичному словнику під редакцією Л. Ф. Ілічова «інтеграція» розглядається як процес чи дія, що мають своїм результатом цілісність, об'єднання, з'єднання, відновлення єдності.

В. Омушкін термін «інтеграція» розглядає в контексті проблеми неперервної освіти і трактує як процес і результат взаємодії відокремлених структурних елементів якої-небудь сукупності, що призводить до оптимізації зв'язків між ними і до їх об'єднання в єдине ціле, тобто єдину систему, що володіє новими якостями і новими потенційними можливостями [6, с. 66].

Ми зупинимося на визначенні з «Енциклопедії освіти». Інтегративний підхід – це підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність [3, с. 356].

Розвиток інтегративних тенденцій як невід'ємної частини теперішнього наукового та прикладного знання за умов інформаційного перенавантаження сучасного навчального процесу стає особливим. О. Вознюк та О. Дубасенюк вважають, що доцільно виділяти «три етапи розвитку науки: синтетичний, що добуває багатозначний смисловий контекст пізнання Всесвіту; аналітичний, що добуває однозначний контекст такого пізнання, і знову синтетичний, де інтегруються досягнення перших двох етапів» [2, с. 163]. Комплекс теоретичних понять, що пояснюють основу явища інтеграції у педагогіці, об'єднані поняттям «інтегративний підхід».

Результатом цього підходу виступає єдність знань різних рівнів – єдність знань про дійсність; про природу з того чи іншого, предмета чи курсу.

Інтеграція пов'язана з узагальненням та конкретизацією, чинником яких є удосконалення і спрощення засвоєння, зберігання і передачі знань, а також з їх систематизацією, взаємопроникненням різних методів пізнання, відтворенням єдності складно зібраних об'єктів.

О. Логінова робить висновки, що інтегрований підхід в освіті зумовлений всезагальною єдністю світу і передбачає цілісність особистості дитини, що формується, цілісність процесу навчання (взаємозв'язок процесів викладання і

навчання, єдність змісту та методів навчання, міжпредметні зв'язки, взаємозалежність навчальної і позаурочної діяльності) [4, с. 24].

На сьогоднішній час інтегроване навчання стало звичним для США. Так, у дев'ятому класі вихованці аналізують різноманітні графіки, шукаючи тенденції в повсякденних звичках американців. На інших дисциплінах вони проводять дослідження, порівнюючи вибір свіжих овочів та фруктів у місцевих магазинах. На англійській мові вони розробляють соціальну рекламу, яка спрямована на покращення життя та життєдіяльності населення.

Інтегративний підхід вже набув популярності у практиці викладання серед українських педагогів. Вчителі різних предметів об'єднують зусилля для створення проекту, під час реалізації якого учні будуть застосовувати знання з математики, іноземної мови, фізики, біології, хімії та інших предметів. Під час виконання таких проектів, знання модифікуються та синтезуються, також виникає міцний зв'язок між ними та досвідом дитини.

Але завдяки реформі Української освіти "Нова Українська школа" інтегративний підхід стане передовим. Ця реформа впроваджує так зване "Проектне навчання". За визначенням Buck Institute for Education, проектне навчання – це метод, навчаючись за яким, учні, певний час досліджуючи і реагуючи на справжні, цікаві та складні питання, отримують потрібні знання та навички.

Такий формат навчання передбачає залучення учнів до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Він розвиває навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, синтезу та стійкості в умовах обмеженого часу та визначеної мети [1].

Навчання відбувається природним шляхом, ненав'язливо, адже ціль – не вивчити, а виконати завдання, отримати результат, що дійсно мотивує дітей.

Ефективність інтегративного підходу вже підтверджена світовою практикою. Але усе навколо безперервно змінюється, даючи дедалі більше можливостей застосовувати нові методи та підходи в навчанні, аби школярі були якомога краще підготовлені до реального життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академія. URL: http://www.academia.edu/2010823/When_smart_groups_fail.
2. Вознюк О. В., Дубасенюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти : інтегративний підхід: монографія. Житомир, 2009. 684 с.
3. Енциклопедія освіти / головн. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 356 с.
4. Логинова Е. А. Интегрированный подход в процессе обучения одаренных детей в современной школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Омск, 2007. 24 с.
5. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, 2002. 38 с.

6. Омушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Омушкин, Е. И. Огарев. – Санкт-Петербург, Воронеж, РАОИОВ, 1995. 66 с.

Анастасія Малахова
Науковий керівник – ст. викладач Врюкало В. М.
м. Бахмут

ПОРІВНЯННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ТА КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

«Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті» [1].

Відповідно до цього змінюються підходи до навчання або нового бачення набувають вже існуючі.

Вивчення та аналіз сучасної наукової літератури дозволяє нам виділити такі підходи при навчанні: традиційний, компетентнісний, рефлексивний, культурологічний, рівневий, професійно-орієнтований.

Ціль нашої роботи – дослідити відмінності традиційного та компетентнісного підходів на сучасному етапі навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Зосередимо нашу увагу на визначенні цих підходів.

Традиційний підхід – це різновид навчально-виховного процесу, де навчання побудоване за старою парадигмою освіти і має єдиний навчальний план [2].

Компетентнісний підхід полягає в тому, щоб учні розвивали здатність самостійно вирішувати проблеми у різних сферах діяльності, підготувати своїх учнів до подальшого життя, розвиваючи у дітей необхідні вміння та навички [3].

У таблиці ми зробимо спробу порівняти та знайти розбіжності традиційного та компетентнісного підходів.

Традиційний підхід	Компетентнісний підхід
Прагне до результату, який показує, що нового учень дізнається під час навчального процесу, забезпечує засвоєння понять, законів, поглиблення знань, умінь і навичок та їх закріплення.	Дає зрозуміти, чого навчися учень під час навчання, передбачає самостійний пошук під час отримання знань учнями та сприяє розвитку дітей із творчим мисленням, які здатні самостійно вирішувати ті чи інші завдання.

Дає велику кількість знань	Навчає умінням та навичкам, які необхідні у подальшому житті учня, розвиває здатність учня практично діяти, вміти застосовувати свій досвід у різноманітних ситуаціях.
Дає змогу досягти цілей шляхом здобутку нових знань.	Сприяє отриманню досвіду завдяки тому, що учень самостійно вирішує ті чи інші проблеми.
Формує систему цінностей, розвиває у дитини якості особистості	

Проаналізувавши два підходи, ми зробили висновок, що компетентісний підхід у навчанні є більш ефективним, оскільки він зорієнтований не тільки на передачу знань, формування вмінь та навичок, а ще й на розвиток особистості, культури мислення, самостійності та відповідальності за прийняті рішення. Учень вчиться вирішувати проблеми та задачі, спираючись на власний досвід, самостійно організовувати свою роботу та шукати необхідну інформацію, що відповідає основній задачі сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Shirmova>.
3. <http://stylezhinki.ru/osobistist/8228-kompetentnisnij-pidhid-kompetentnisnij-pidhid-u.html>

Ольга Мещерякова
 Науковий керівник – професор Мельник В. В.
 м. Бахмут

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГІВ ТА ПЕДАГОГІВ З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

Протягом останніх трьох років Україна, зокрема Луганська та Донецька області, перебувають у зоні військового конфлікту, що негативно впливає на всі сфери життєдіяльності населення, завдає шкоди здоров'ю людей, спричиняє людські жертви та значні матеріальні збитки. Таку ситуацію науковці зазвичай класифікують як «екстремальну (надзвичайну)» [2].

Під час надзвичайних або екстремальних ситуацій виникає широке коло проблем на рівні особистості, сім'ї, громади та суспільства. На всіх рівнях збільшуються ризики виникнення різних проблем, при цьому здебільшого це проблеми соціального та психологічного характеру.

Проблема надання своєчасної та ефективної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок надзвичайної ситуації, залежить від обраних фахівцем методик, які розраховані саме на допомогу постраждалим внаслідок тих чи інших екстремальних ситуацій. Слід зазначити, що українські психологи, особливо шкільні, не мають достатнього досвіду та навичок роботи з дітьми та дорослими, що постраждали внаслідок військового конфлікту, переважна більшість методик, котрі пропонувались міжнародними гуманітарними місіями, не були адаптовані до реалій України, менталітету населення. Протягом 2015-2017 р.р. в Україні проводилось чимало досліджень та впроваджень технік психологічної допомоги та відновлень для сімей, військових, цивільних та дітей, поширювалися різноманітні друковані матеріали (брошури, пам'ятки, практичні поради тощо) для фахівців з психології та суміжних спеціальностей, але проблемою залишається розпізнавання та своєчасне надання допомоги людині при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР), особливо це стосується такої вікової категорії як підлітки.

Проблеми психологічних, психосоматичних розладів та підвищеної тривожності у підлітків досить актуальна в сучасному світі й потребує детальної розробки для того, щоб знайти відповідь на питання, чому саме підлітки схильні до нервових і психічних розладів, і як можна запобігти або зменшити наслідки всіх переживань у підлітків, особливо якщо у цей період становлення мали місце травмуючі події?

Важливо розуміти, що за даними численних досліджень, ПТСР виникає приблизно у 20% осіб, які зазнали травматичний стрес (при відсутності фізичної травми, поранення) [2, с. 78].

За даними Андрющенко А. В. [1], середні показники виникнення ПТСР в умовах воєнного часу складають 15-30%, після важкого стресу у мирний час – 0,5 -1,2%, серед жертв тяжких злочинів – 15-50%.

Отже, термін ПТСР не слід використовувати довільно, без чіткого діагнозу, поставленого професіоналами, або плутати його із загальними методами роботи з травматичними подіями, такими як гострий стресовий розлад (ГСР).

Особливої уваги потребують діти з родин військовослужбовців.

Із розвитком когнітивних здібностей до абстрактного мислення і більш складним емоційним життям підлітки можуть мати амбівалентні почуття як поєднання гніву й гордості за батька, який перебуває у зоні бойових дій. Вони можуть також мати почуття втрати і невпевненості в тому, що знову побачать батька чи матір.

Підлітки можуть втратити цікавість до школи, однолітків і шкільної діяльності. Вони потрапляють у групу ризику схильності до безладних статевих зв'язків, вживання алкоголю і наркотиків. Хоча діти цього віку можуть

заперечувати проблеми і турботи, для вихователя вкрай важливо залишатися доступним, щоб вони могли поговорити з ним про свої проблеми. Потрібно заохочувати заняття спортом, спілкування з друзями та сімейну соціальну діяльність, щоб життя підлітків мало нормальну структуру. Навчальні завдання можуть внести подальше впорядкування в життя підлітків. Так само додаткова відповідальність у сім'ї відповідно до їхньої емоційної зрілості допомагає дітям цього віку відчувати себе важливими й необхідними. Грошові стимули можуть також зробити позитивний внесок у підтримання навчання і виконання щоденних справ. Однак, підлітки не мусять грати роль «другого із батьків» або бути довіреною особою того з батьків, хто залишився вдома. Навіть найбільш здібні з них мають знати, що відповідальними залишаються компетентні дорослі, які будуть наглядати за ними та їхніми потребами.

У середині 1980-х з'явилися дослідження, що вказували, діти батьків із ПТСР схильні до підвищеного ризику розладу навчання, агресії, депресії та гіперактивності [5, с. 329].

Передача батьківської травми через покоління відбувається, коли спотворені переконання і висновки батьків передаються дитині, яка не зазнавала травми. Така дитина засвоює набір почуттів або переконань, тотожних тим, які є у травмованих батьків. Механізмами передачі травми між поколіннями є мовчання, надмірна закритість, ідентифікація та реконструкція [4, с. 257]. У мовчазному середовищі дитина відчуває вплив травми батьків афективно та не має пояснень або доказів. Сім'я іноді вступає в змову щодо уникання важких тем або будь-яких тригерів травматичних батьківських симптомів. Дитина може мати жахливі фантазії про невисловлений досвід батьків і відчувати занепокоєння з приводу можливості спровокувати симптоми батьків. Надмірне розкриття відбувається, коли батько показує свій страх або розповідає страшні подробиці, які дитина не може витримати. Це може призвести до розвитку симптомів ПТСР у дитини. Ідентифікація відбувається, коли дитина емоційно з'єднується з батьками, які зазвичай є замкненими і недоступними. Відтворення відбувається, коли члени сім'ї беруть участь у переживанні деяких аспектів травматичних спогадів внаслідок того, що батьки не можуть відділити минуле від теперішнього.

Емоційні проблеми внаслідок бойового досвіду або симптомів ПТСР у батьків розвиваються не в усіх дітей. Попри це, коли дитина висловлює власні емоційні проблеми вдома або в школі, відбувається всебічне оцінювання соціального та навчального стану дитини. Це має бути оцінювання загального функціонування сім'ї та характеру спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрющенко А. В. Посттравматическое стрессовое расстройство при ситуациях утраты объекта экстраординарной значимости. *Психиатрия и психофармакотерапия*. 2000. № 4.
2. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. Справочник практического психолога. Москва: Изд-во Эксмо, 2005. 960 с.

3. Охорона психічного здоров'я в умовах війни / пер. з англ. Тетяна Семигіна, Ірина Павленко, Євгенія Овсяннікова [та ін.]. Київ: Наш формат, 2017. 1068 с.
4. Ancharoff M. R. The legacy of combat trauma: clinical implications of intergenerational transmission. International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma. New York, NY : Plenum Press, 1998. P. 257–276.
5. Dansby V. S. Adolescent children of Vietnam combat veteran fathers: a population at risk. 1999. P. 329–340.

Рімма Морозова
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Бахмут

STEM-ОСВІТА В СИСТЕМІ РОБОТИ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

STEM-освіта (аббревіатура від англійських слів Science, Technology, Engineering, Math, що в перекладі означає наука, технології, інженерія та математика) – це низка курсів, програм навчання, що готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. Відмінність STEM-освіти від традиційної класно-урочної системи навчання, яка присутня майже в усіх загальноосвітніх початкових закладах, полягає в тому, що у центрі уваги знаходиться практичне завдання або проблема. Учні вчаться знаходити шляхи вирішення не в теорії, а шляхом спроб та помилок. Такий вид освіти націлений на розуміння і застосування знань, а не на запам'ятовування основних фактів. STEM-освіта дуже популярна в Європі і не тільки корисна, але й необхідна учням.

Для школярів можна виділити наступні позитивні напрямки застосування STEM-освіти:

- формування критичного мислення;
- прагнення до спостереження;
- вміння проектувати;
- отримання навичок опрацювання даних за допомогою комп'ютерної обробки;
- розвиток вміння аналізувати, робити висновок;
- проведення практичних і лабораторних робіт, експериментів;
- створення інтерактивних моделей;
- конструювання.

Для адміністрації загальноосвітнього навчального закладу та педагогів використання провідного принципу STEM-освіти – інтеграції дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального

матеріалу, процесу навчання та формування навчальних компетентностей якісно нового рівня.

Реалізуючи Концепцію «Нової української школи», сучасний педагог має декілька орієнтирів своєї фахової діяльності: проектно-орієнтований, проблемно-орієнтований та практико-орієнтований [2]. Всі вони дуже важливі, і щоб не загубитися у великій кількості інноваційних освітніх технологій, що допомагають здійснити курс на ці орієнтири, слід впроваджувати STEM-технології, бо саме вони інтегрують вищезазначені завдання.

На першому етапі впровадження STEM-технології необхідно зосередити увагу на формуванні практичних знань, умінь, навичок. На наступному етапі роботи потрібно застосувати метод проектів, що спирається на підтримку в онлайн-середовищі: використовувати науково-популярні канали на Youtube, WEB – 2,0 (онлайн-карти, схеми, діаграми, інструменти ведення проектів та співробітництва), застосовувати метод перевернутого навчання. Урок у школі включатиме наступні компоненти: основні предметні знання + узагальнені (наскрізні) поняття + наукові й інженерні навички [1].

Ефективність впровадження STEM-освіти буде залежати не тільки від бажання педагогічного колективу її застосовувати, але, перш за все, від матеріально-технічної бази навчального закладу. Сучасні інформаційні засоби навчання, вимірювальні комплекси сприяють мотивації до навчально-дослідної, інтелектуальної і творчої діяльності учнів, розвитку їхнього пізнавального інтересу та формують предметні компетентності, водночас, створюючи відповідні умови для розвитку профільного навчання. З найбільш поширених засобів навчання для здійснення STEM-освіти є конструктори, робото-технічні системи, моделі, вимірювальні комплекси, лабораторні прилади, електронні пристрої (3D-принтери, комп'ютери, цифрові проектори, проекційні екрани, оверхед-проектори, інтерактивні дошки, документ-камери, проекційні столики тощо) [4]. Їхнє використання надає учням змогу здійснювати проектну та дослідницьку діяльність, реалізувати завдання моделювання різноманітних процесів і явищ та усвідомлено формувати якісно нові трансдисциплінарні знання.

Освітні сайти, віртуальні інтерактивні музеї роблять проведення дослідних експериментів доступними, а процес навчання творчим [3]. Але більшість загальноосвітніх навчальних закладів (зокрема сільські школи та школи у маленьких містечках) таких інструментаріїв не мають.

Окреслені проблеми впровадження STEM-освіти у середньому навчальному закладі надають змогу окреслити шляхи їх вирішення, реалізації завдань, що можуть бути розроблені самими загальноосвітніми навчальними закладами й запропоновані на громадських обговореннях. Слід пам'ятати, що процес реалізації освітніх STEM-проектів має будуватися на взаємодії з батьківською та громадською спільнотами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Морзе Н. STEM: проблеми і перспективи. URL: [https://www. slideshare.net /ippo-kubg/stem-65590054](https://www.slideshare.net/ippo-kubg/stem-65590054).
2. План заходів щодо впровадження STEM–освіти в Україні на 2016-2018 роки, затверджений Міністерством освіти і науки України 05.05.2016 року.
3. Положення про експериментальний загальноосвітній заклад (наказ МОН України №114 від 20.02.2002р.; із змін. і доп., внесеними наказом МОН України №1054 від 23.11.2009 р.).
4. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (наказ МОН України №522 від 07.11.2000 р.; із змін. і доп., внесеними наказом МОНмолодьспорт України №1352 від 30.11.2012 р., наказом Міністерства освіти і науки України №380 від 31.03.2015р.).

Єлизавета Огнєва
Науковий керівник – доцент Писарева О. А.
м. Бахмут

ПРОБЛЕМА ЗАЛУЧЕННЯ МЕТОДУ ЕМПАТІЇ НА УРОЦІ ЛІТЕРАТУРИ У 9 КЛАСІ

Освіта в Україні спрямована на вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів. Особливо актуальним постає психологічне обґрунтування таких педагогічних технологій, які сприяли б розвиткові професійних якостей вчителя і давали б йому можливість встановлювати суб'єкт-суб'єктні стосунки з учнями.

З огляду на сучасні вимоги суспільства, викладання зарубіжної літератури вимагає впровадження інноваційних технологій. На сьогодні існує ряд інноваційних технологій та методів. Використання методу емпатії є обумовленим у сучасній школі.

Емпатійна педагогічна дія забезпечує можливість розвитку кожної дитини як суб'єкта навчальної діяльності та поведінки.

Педагогічна дія передбачає встановлення інтелектуального та емоційного контакту між вчителем і учнем. У науковій психології прийнято, що педагогічне спілкування є найголовнішим інструментом педагогічної діяльності.

Педагогічне спілкування повинне складатись із двох каналів, емпатійність при цьому має пов'язуватись з інтелектуальними почуттями.

Метод емпатії може застосовуватися на будь-яких етапах проведення уроку, що ми можемо спостерігати з практичного досвіду вчителів. Загалом цей метод добре підходить для реалізації саме уроків з літератури. Особиста аналогія сприяє кращому розумінню переживань героїв та їх думок.

При використанні методу емпатії важливо брати до уваги вікові особливості учнів. Підлітковий вік – період переходу від дитинства до дорослості, інтенсивного становлення почуттів і волі, спрямованості,

готовності жити і діяти так, як живуть і діють дорослі. Підліток усвідомлює себе дорослою особою. Підліток є ще дитиною, і вже – не дитина, має деякі риси дорослого, але – ще не дорослий, намагається обмірковувати свої прагнення, дії, як це роблять дорослі, але своєрідно, по-дитячому. Саме ця суперечність у психічному розвитку потребує у спілкуванні з ним значного такту, обережності, делікатності, які є суттєвими у процесі нормального становлення його особистості.

Цей віковий період відрізняється бурхливим перебігом емоцій, раптовими змінами емоційних станів, переживань, настроїв, переходами від піднесення до нестриманості, галасливості, від надмірної рухливості до спокою, байдужості.

У цей період зникає навіюваність, зміцнюється сила волі підлітка, його самовладання, зростає здатність до подолання труднощів, вияву рішучості й наполегливості. Вольовими вчинками підлітки часом вважають і безглузді витівки, які вимагають значних зусиль (не спати дві доби, проколоти шкіру голкою). Це свідчить про хибне їх уявлення справжньої сили волі.

Підлітковий вік ще називають критичним. Цей період може стати важким у виховному відношенні, якщо батьки, вчителі не обізнані з особливостями розвитку підлітків, не зважають на них і продовжують діяти, як раніше, або, навпаки, ставлять до них такі вимоги, як до дорослого.

Родина є важливою складовою у розвитку життя людини. У розвитку емпатії грає велику роль спілкування дітей з батьками. Розвиток емпатії у підлітків проявляється у житті тих дітей, яким змогли дати у сім'ї і любов, і турботу, і увагу, і тепло.

Володіти емоційною емпатією означає сприймати світ іншої людини, його біль та щастя. Родина, в якій панує довіра, направлена на гармонійний розвиток особистості підлітків.

Враховуючи вікові особливості учнів 9 класу можна дійти до висновку, що цей період є сприятливим для використання методу емпатії. Ставлячи себе на місце героя твору, учні зможуть реалізувати себе і зможуть дійти свого власного висновку стосовно того чи іншого моменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Т. П. Эмпатия и ее особенности у детей младшего и среднего школьного возраста: автореф. дис. ... канд. псих. наук.: 19.00.07. АПННИИ психологии. Москва, 1977. 23 с.
2. Журавльова Л. П. Психологія емпатії. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.

ПРОБЛЕМА МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ЗОНЗ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нині проблема мотивації учнів є дуже актуальною. Кожен вчитель у своїй педагогічній практиці обов'язково стикається з дітьми, які не зацікавлені у вивченні окремого навчального предмета або які взагалі не мають інтересу до навчання (іншими словами: демотивованими учнями). Тому завданням вчителя є не тільки навчити дітей, а ще й пробудити в них бажання вчитися.

Предметом нашої уваги є мотивація у навчанні англійської мови в ЗОНЗ № 18 м. Бахмута. Мета дослідження полягає у виявленні причин, які спонукають учнів до вивчення англійської мови або, навпаки, демотивують їх.

Для досягнення поставленої мети передбачено було розв'язати такі завдання:

- 1) розкрити поняття мотивації та її типів;
- 2) дослідити рівень зацікавленості учнів ЗОНЗ № 18 м. Бахмута у вивченні англійської мови.

Отже, в методичній літературі поняття «мотивація» трактують як «інтереси, потреби, прагнення, переконання, ідеали, установки, які спонукають учня до діяльності. Мотивація сприяє появі в учня навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях» [1, с. 3].

І. Підласий підкреслює: «Мотивація – головні сили, що рухають дидактичний процес. Вони посідають перше місце серед факторів, які визначають його продуктивність» [2, с. 14].

У психології розрізняють два види мотивації: зовнішню та внутрішню.

Зовнішня мотивація виникає під впливом і тиском зовнішніх імпульсів – вимог, наказів, примусів, викликає зовнішній дискомфорт (людина зобов'язана виконувати чиясь волю). До зовнішньої мотивації відносять мотиви: соціальні, оціночні, на результат тощо.

Внутрішня мотивація виникає під впливом внутрішнього дискомфорту (людина діє, щоб отримати внутрішнє задоволення, отримати позитивний психічний стан). Діяльність організовується за власною ініціативою, не залежить від чужої волі. До внутрішньої мотивації відносять мотиви: внутрішнє задоволення, інтерес [1, с. 5].

Місцем проведення нашого дослідження був обраний ЗОНЗ № 18 м. Бахмута, де нами було проведено опитування на тему «Мотивація школярів у вивченні англійської мови». В ньому взяли участь 40 учнів 9 класів. Для опитування надавалося 2 твердження: «мені подобається цей предмет тому, що...», «мені не подобається цей предмет тому, що...» і перелік можливих причин. Учням було запропоновано підкреслити ті причини, які характеризують їхнє ставлення до навчального предмета «англійська мова».

За результатами **22 учні** з 40 підкреслили більше негативних тверджень, ніж позитивних.

Цікавим предметом для вивчення англійську мову визнали **16 учнів**.

10 учнів відповіли, що англійська мова є нецікавою.

Серед причин «мені подобається цей предмет тому, що...»:

- **20 учнів** вказали, що англійська мова буде їм потрібна для майбутнього навчання та роботи;
- **16 учнів** обрали варіант «англійську повинні знати всі»;
- **14 учнів** вважають, що англійська мова сприяє розвитку загальної культури;
- **9 учнів** відповіли, що причиною, чому їм подобається цей навчальний предмет, є думка батьків про те, що англійська мова є важливою;
- і лише **7 учнів** отримують задоволення від її вивчення.

Також серед позитивних причин було обрано варіанти: потребує мислення та уваги; мої друзі цікавляться цим предметом; гарні відносини з вчителем.

Ніхто з учнів не вважає англійську мову легкою для засвоєння.

Серед негативних причин найрозповсюдженішою є «тому, що вона важко засвоюється», цю причину підкреслили **22 учні**.

16 учнів вказали, що предмет не подобається, тому що його вивчення потребує терпіння.

11 учнів відповіли, що англійська мова не входить у коло інтересів їх друзів.

8 учнів вважають, що англійська не потрібна їм для подальшого навчання та роботи.

6 учнів відповіли, що не отримують задоволення від вивчення цього навчального предмета.

3 учня вказали, що їм не подобається цей навчальний предмет, тому що вчитель нецікаво пояснює.

Таким чином, можна побачити, що рівень зацікавленості учнів у вивченні цього предмету середній: цікавою для вивчення англійську мову вважають 40% учнів. Але треба звернути увагу на те, що в учнів переважає зовнішня мотивація – мотиви престижу, соціальні мотиви, що полягають у розуміння необхідності навчатись та авторитет батьків – прагнення дітей одержати їхнє схвалення. Мала кількість дітей має внутрішню мотивацію: лише 7 учнів, що становить 17, 5%, одержують задоволення від вивчення англійської мови.

Тут треба зазначити, що у мотивації учнів велику роль відіграє вчитель, який повинен відшукати такі методи та прийоми, які б сприяли зацікавленості дітей в навчальній дисципліні. Звичайно, їхній відбір не є легкою задачею, оскільки він потребує врахування багатьох чинників, таких як: зміст навчального матеріалу, вікові та індивідуальні особливості дитини та інше. Але це вже є темою нашого наступного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саполович О. В, Рогова Н. М., Гурлай Н. М. Мотивація як рушійна сила самовдосконалення: методичний посібник. Випуск 1: Районний методичний кабінет. Пірятин: РМК ВО Пірятинської РДА, 2013. 40 с.
2. Лиман Т. Формування лексичних навичок та інтересу до іноземної мови в молодших школярів під час ігрової діяльності на уроці. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2013. № 3.

Анкета для учнів

Ім'я

Клас

--	--	--

Підкресли причини, які характеризують твоє відношення до навчального предмету «англійська мова».

Мені подобається цей предмет тому, що:

- 1) Він цікавий
- 2) Англійську повинні знати всі
- 3) Цей предмет буде потрібен мені для подальшого навчання та роботи
- 4) Легко засвоюється
- 5) Потребує терпіння
- 6) Потребує мислення та уваги
- 7) Мої друзі цікавляться ним
- 8) Батьки вважають цей предмет важливим
- 9) Вчитель цікаво пояснює
- 10) Гарні відносини з вчителем
- 11) Отримую задоволення від його вивчення
- 12) Предмет допомагає розвивати загальну культуру

Мені не подобається цей предмет тому, що:

- 1) Він не цікавий
- 2) Цей предмет не повинні знати всі
- 3) Цей предмет не буде потрібен мені для подальшого навчання та роботи
- 4) Важко засвоюється
- 5) Потребує терпіння
- 6) Потребує мислення та уваги
- 7) Мої друзі не цікавляться ним
- 8) Батьки не вважають цей предмет важливим
- 9) Вчитель нецікаво пояснює
- 10) Погані стосунки з вчителем
- 11) Не отримую задоволення від його вивчення
- 12) Предмет не сприяє розвитку загальної культури

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОНЦЕНТРИЧНОЇ СТРУКТУРИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ У ПРОЦЕС ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Незважаючи на те, що шкільна історична освіта у незалежній Україні функціонує більше двадцяти п'яти років, однак процес її змін і різноманітних трансформацій ще триває.

Методологічні засади змісту шкільної історії України на сьогоднішній день ще не стали предметом ґрунтовного дослідження, однак принципам відбору та побудови змісту історичної освіти присвячено ряд досліджень, які засвідчують інтерес у наукових колах до цієї проблеми [1; 2, с. 209-215; 3, с. 52-56; 4, с. 79-81].

Систему шкільної історичної освіти поряд зі змістом і основними принципами його відбору визначає структура, тобто порядок, послідовність викладання курсу історії в навчальних закладах. Існують два основні варіанти організації історичної освіти: лінійний і концентричний. На практиці ці структури освіти не існують у чистому вигляді, оскільки всередині концентрів вивчення історичного минулого переважно будується за лінійним принципом, а поєднання елементарних (пропедевтичних) і тематичних курсів історії вказує на присутність елементів концентрів усередині лінійної системи [5, с. 41].

Протягом ХХ ст. вітчизняна школа тричі переходила від концентричного до лінійного принципу навчання історії і назад: у 1934 р., 1958 р., 1965 р. Сучасна історична освіта в Україні відповідно до Державного стандарту освіти представлена окремими курсами історії України і всесвітньої історії з давніх часів до сьогодення, які складають хронологічно послідовну лінійну систему. Мета даного дослідження розглянути особливості впровадження елементів концентричної структури вивчення історії у процес шкільної історичної освіти.

Лінійна структура шкільної історичної освіти передбачає одноразове вивчення курсів вітчизняної та зарубіжної історії. Протягом усіх років навчання школярі в хронологічній послідовності знайомляться з найважливішими фактами минулого з найдавніших часів до сучасності. Лінійна структура в шкільній історичній освіті має незаперечні переваги:

- дозволяє послідовно розкривати основні етапи розвитку суспільства від його найдавніших часів до сучасності;
- у процесі вивчення перед школярами постає широка панорама минулого, насичена яскравими подіями, видатними особистостями, складними явищами;
- це може бути всеосяжна, вичерпна інформація або вільний, в загальних рисах, огляд основних подій зі значними інтервалами, пропусками, пробілами;
- допомагає школярам зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки і закономірності руху суспільства, зіставити окремі етапи його історії, простежити тенденції

його розвитку, переконатися в нерозривному зв'язку минулого – сьогодення – майбутнього;

- зводить до мінімуму небезпеку дублювання окремих тем і питань, а при синхронізації курсів вітчизняної та всесвітньої історії надає можливість порівнювати особливості розвитку країн, регіонів у конкретні історичні періоди;

- загальний зміст навчального історичного матеріалу легко піддається коригуванню [5, с. 43].

Однак, лінійна структура шкільної історичної має значні недоліки. Наприклад, історія давнього світу і середніх століть, що вивчалися в молодших класах, засвоюються на елементарному рівні. Автори шкільних програм і підручників, вчителі повинні спрощувати зміст матеріалу, використовувати адаптовані тексти, уникати складних і суперечливих фактів. Можливість повернутися до ранніх періодів повторно, на більш високому теоретичному рівні, при лінійній структурі відсутня. В результаті старшокласники мають спрощене, а іноді й спотворене уявлення про ці історичні етапи [5, с. 41].

Концентрична структура вивчення історії припускає повернення до досліджуваного матеріалу. Одне і те саме питання розглядається кілька разів у різних класах, причому його зміст поступово розширюється, збагачується новою інформацією, зв'язками і залежностями. Така структура дозволяє вивчати різні етапи історії людства з однаковою глибиною. Застосування концентризму має ряд переваг, якщо:

- правильно визначений обсяг, специфіка змісту і форми викладу історичного матеріалу в кожному з концентрів відповідно до вікових особливостей;
- між відповідними розділами існує розрив у часі (3-4 роки), недоцільним є введення більше двох концентрів (крім пропедевтики);
- є відповідні підручники і навчально-методичні комплекти, що враховують особливості концентричного викладання історії.

Таким чином, концентрична структура дозволяє:

- інтенсифікувати процес вивчення історії;
- синхронізувати курси вітчизняної і всесвітньої історії, а також створити єдиний інтегрований курс;
- врахувати можливість у другому концентрі систематизувати й узагальнювати весь історичний матеріал на основі формаційного, цивілізаційного, культурологічного та інших підходів;
- від подійно-хронологічного принципу вивчення минулого перейти до проблемного, міжпредметного, тематичного;
- активно використовувати різноманітні методи історичного дослідження в роботі з автентичними текстами;
- стає можливим природне введення в другому концентрі профільного і модульного навчання, орієнтованого на інтереси і профорієнтацію учнів старших класів [5, с. 44-45].

Таким чином, впровадження елементів концентричної структури вивчення історії дає можливість подолати протиріччя між традиціями історичної освіти

(орієнтація навчального процесу на пріоритетне вивчення «сукупності історичних фактів») і вимогами, які сьогодні суспільство висуває до школи. Комбінування лінійної та концентричної структур дає можливість школяру підготуватись до життєдіяльності у суспільстві, де обсяг інформації зростає в геометричній прогресії, соціальна і професійна успішність безпосередньо залежать від самостійності мислення та ініціативності, від готовності проявляти творчий підхід до справи, шукати нестандартні способи вирішення проблем. Сучасна освітня система повинна орієнтуватися не стільки на передачу «готових знань», скільки на формування активної особистості, мотивованої до самоосвіти, що володіє достатніми навичками з пошуку, відбору, аналізу і використання різноманітної інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. URL: http://pidruchniki.com/12241121/pedagogika/harakteristika_navchalnih_program_pidruchnikov_navchalnih_posibnikiv.
2. Драновська С. Історія України у змісті шкільних програм з історії (кінець 50–70-х рр. XX ст.). Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. Вип. 45. 329 с.
3. Мисан В. О. Принципи змісту шкільного курсу історії України як дидактична проблема. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Випуск 39. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. 423 с.
5. Пометун О. Концепція історичної освіти середньої загальноосвітньої школи (Проект) / О. Пометун, Л. Калініна. *Концептуальні засади середньої історичної освіти*: зб. док. і наук. пр. Бердянськ, 2007. С. 79-81.
6. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. Київ: Генеза, 2006. 328 с.

Катерина Степанова
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Бахмут

ДИТЯЧИЙ ПСИХОАНАЛІЗ: ВІДМІННОСТІ МІЖ ПОГЛЯДАМИ АННІ ФРЕЙД ТА МЕЛАНІ КЛЯЙН

Дитячий психоаналіз зародився у 20-ті рр. XX століття і на даний момент є невід'ємною частиною дитячої психотерапії. Основу даного напрямку становлять роботи Анни Фрейд і Мелані Кляйн.

Анна Фрейд (1895-1982) – австрійський психоаналітик, разом з Мелані Кляйн є засновником дитячого психоаналізу.

Мелані Кляйн (1882-1960) – британський психоаналітик, яка стояла біля витоків дитячого психоаналізу.

Дитячий психоаналіз як метод лікування психічних розладів у дітей має на меті з'ясування свідомих і несвідомих елементів психіки і переведення конфліктів і пригнічених почуттів у свідомість [1].

У роботі «Введення у техніку дитячого аналізу» (1927 р.) Анна Фрейд говорить про необхідність зміни аналітичної техніки при роботі з дітьми. Вона вважає, що дитина не може самостійно вирішувати, чи варто пройти курс психоаналізу, тому що рішення приймають її батьки. Дитячий психоаналіз потребує введення вступної стадії психологічного аналізу, під час якої аналітик має взяти згоду на лікування [2].

Мелані Кляйн, на відміну від Анни Фрейд, критикує введення вступної фази психоаналізу у випадку, коли клієнтом є дитина [4]. Вона вважає, що через це у дітей не формується невроз перенесення. Згідно з уявленнями М. Кляйн, дитячий невроз перенесення абсолютно не відрізняється від неврозу перенесення у дорослих.

Анна Фрейд виділяє наступні причини відсутності неврозу перенесення у дитини:

1) дитина залишається орієнтованою, насамперед, на батьків і не готова замінити їх у своїх переживаннях психоаналітиком;

2) після вступної стадії аналізу аналітик стає для дитини занадто яскраво окресленою фігурою, яка заважає їй стати об'єктом для перенесення.

Для аналізу дитини Мелані Кляйн замінює метод вільних асоціацій методом гри, який заснований на спостереженні за грою дитини. За допомогою символічного вираження почуттів, страхів і фантазій в ігрових діях М. Кляйн аналізувала поведінку дитини [2].

Анна Фрейд дотримується інших поглядів: метод вільних асоціацій більше підходить для роботи з дітьми. А. Фрейд вважає, що дії дітей не завжди можуть мати символічне значення: цілком можливо, що вони можуть бути повторенням скоєних незадовго до цього і поки ще неусвідомлених дій [2].

На противагу цьому Мелані Кляйн стверджує, що гра піддається інтерпретації тільки тоді, коли одна і та сама дія може бути виявлена у різноманітних іграх [2].

У Анни Фрейд і Мелані Кляйн різні погляди і на структуру особистості дитини. А. Фрейд вважає, що Над-Я ще недостатньо сформоване і його функції виконують батьки. У зв'язку із цим вона вважає за необхідне психоаналітику взяти на себе ролі батьків і, таким чином, виступити у якості дитячого Я-Ідеалу. Мелані Кляйн вважає, що Над-Я формується вже на першому або другому році життя [1].

Мелані Кляйн стверджує, що Едипів комплекс розвивається на другому році життя дитини, тоді як Анна Фрейд залишається прихильником класичної

теорії психоаналізу, яка стверджує, що Едипів комплекс з'являється на третьому-п'ятому роках життя дитини [2].

Згодом Анна Фрейд внесла зміни у техніку дитячого психоаналізу і почала вивчати фактори, що могли викликати у дитини застосування захисних механізмів: емоції, фантазії, малюнки. А. Фрейд заявляє про те, що шлях до «Воно» дитини лежить через опрацювання захисних механізмів «Я», а символічне тлумачення Мелані Кляйн аналізує лише інформацію про «Воно», таким чином знання про «Я» виходять занадто малими [4].

Головною відмінністю поглядів Мелані Кляйн та Анни Фрейд було те, що вони проводили аналіз дітей різних вікових періодів. Мелані Кляйн працювала з дітьми, які ще не користувалися мовою (або мовлення перебувало на етапі становлення), тому дитячий психоаналіз вимагав застосування інших технічних методів, ніж ті, що використовувала Анна Фрейд. У цьому випадку Анна Фрейд застосовувала аналіз по відношенню до дітей трьох-шести років і вважала мову обов'язковою умовою психоаналітичної роботи [2; 3].

Таким чином, ідеї Анни Фрейд і Мелані Кляйн зробили важливий внесок у розвиток дитячого психоаналізу і становлення дитячої психотерапії. Хоча погляди вчених багато в чому суперечили один одному, вони займалися розробкою теоретичної та практичної бази одного напрямку і, не дивлячись на суперечки у поглядах на психічні явища, доповнювали інформацію про дитячий психоаналіз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлакова Н. С. Детский психоанализ: Школа Анны Фрейд / Н. С. Бурлакова, В. И. Олешкевич. Москва: Академия, 2005. 288 с.
2. Старовойтов В. В. Современный психоанализ: основные школы и направления развития. Москва: Канон+РООИ «Реабилитация», 2013. 320 с.
3. Фрейд А. Детский психоанализ / под. ред. В. М. Лейбина. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 477 с.
4. Энциклопедия глубинной психологии. Последователи Фрейда. Т. III. / пер. с нем. и ред. А. М. Боковой. Москва: «Когито-Центр» МГМ, 2002. 410 с.

СИСТЕМА РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ОРФОГРАФИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У УЧАЩИХСЯ

Уровень грамотности учащихся средней школы – одна из острейших проблем образования.

Объем знаний по орфографии определен школьной программой по русскому языку. Условия, необходимые для формирования орфографических навыков, таковы:

- высокий научный уровень преподавания орфографии;
- связь между формированием орфографических навыков и развитием речи;
- знание орфографических правил;
- упражнения, отрабатывающие умения применять орфографические правила.

В основу работы по орфографии кладется: 1) изучение орфограмм и их особенностей, 2) развитие орфографической зоркости (умение видеть орфограммы в слове) и 3) обучение школьников применению орфографического правила на письме.

Одной из причин низкой орфографической грамотности является несформированность их орфографической зоркости, то есть неумения «видеть» орфограммы. Для того, чтобы учащиеся смогли увидеть орфограмму, они должны знать опознавательные признаки орфограмм. Их немного, это: 1) безударные гласные в корне слова; 2) стечение согласных; 3) звук йот; 4) шипящие и ц; 5) начало слова; 6) конец слова.

Опознавательные признаки орфограмм сигнализируют пишущему о наличии в слове той или иной орфограммы. Затем, в процессе выяснения ее сущности, школьники опираются на опознавательные признаки при применении соответствующего орфографического правила.

Орфографическое правило – это своего рода инструкция, на основе которой ученик должен безошибочно написать слово. Это, с одной стороны, обобщение ряда однородных написаний, а с другой – руководство к письму.

С точки зрения функций, которые они выполняют, орфографические правила можно разделить на три типа.

1) Правило-указание – такое правило, в котором лишь указывается, какую букву следует писать в данном случае, без мотивировки соответствующего написания (*жи, ши с и*).

2) Правило-руководство – правило, излагающее условие, при котором следует выбирать именно данное написание.

3) Правило-инструкция – правило, в котором дается указание о том, какие операции необходимо выполнить, чтобы установить соответствующее написание (чтобы не ошибиться в правописании безударного гласного в корне

слова, надо изменить слово или подобрать к нему однокоренное так, чтобы этот звук оказался под ударением).

Изучение орфографических правил является важным условием формирования орфографических навыков. Перед изучением орфографического правила необходимо провести подготовительную работу, которая заключается в том, чтобы учащиеся повторили и закрепили необходимый материал по фонетике и грамматике и получили нужные сведения по семантике. Затем идет объяснение орфографического правила.

Орфографическое правило только тогда сможет быть руководством к действию, когда все необходимые и достаточные признаки орфограммы названы в его формулировке. После того как учитель объяснил суть орфографического правила, указал опознавательный признак соответствующей орфограммы, рассмотрел способ применения изучаемого правила, дал образцы устного и письменного орфографического разбора, учащиеся приступают к выполнению специальных орфографических упражнений.

Г. Н. Приступа предлагает следующую последовательность применения орфографического правила: «Так, чтобы применить правило о правописании безударных гласных корня, нужно:

1) выяснить лексическое значение слова, например: *разредить* «сделать реже, менее густым» (в отличие от *разрядить* «освободить от заряда»);

2) поставить в слове ударение, выделить безударный гласный: *разред`ить*;

3) разобрать слово по составу: *раз-ред-и-ть*;

4) подобрать однокоренные слова: *разредить* – *редкость*, *редко*, *на редкость*, *проредить*, *изредка*;

5) выбрать из данных однокоренных слов проверочные для морфемы *ред*, поставить гласный под ударение: *редко*, *редкость*, *редкостный* [3, с. 68-70].

Как известно, не всегда ученик, зная теорию, может применить ее на практике. Поэтому необходим комплекс упражнений, способствующих развитию орфографической зоркости.

Это может быть списывание, диктанты различных видов (предупредительные, объяснительные, творческие, свободные, выборочные, немые, зрительные, проверочные), работы творческого характера; подбор примеров, изложение небольшого текста, в котором имеются слова с орфограммами, подлежащими закреплению, создание текста, анализ слов с нужными орфограммами, работа с индивидуальными карточками, опорные конспекты, работа со словарями, работа над ошибками.

Важным этапом в формировании умений и навыков у учащихся является работа над ошибками. Она должна проводиться учителем регулярно в определенной системе.

Появление в письменной речи учащихся орфографических ошибок – закономерное явление процесса обучения. Причины появления таких ошибок:

незнание орфографической нормы к моменту письменной работы; оперирование лексикой, которой учащиеся пользуются главным образом в устной речи; психофизическая усталость детей к концу письменной работы; наличие в словах с той или иной орфограммой трудных случаев в применении орфографических правил.

Поскольку орфография связана со всеми разделами языка (в том числе с лексикой), большое значение имеет понимание детьми семантики слов, их структурно-семантической близости, так как формирование орфографических умений требует оперирования большим количеством слов. Но это условие не реализуется в достаточной мере, поскольку изучение орфографии заканчивается в 13 лет (7 класс), а основной поток новой лексики обрушивается на детей в последующие годы обучения. Из данного факта вытекает следующее методическое правило: в процессе изучения орфографии в 5 – 7 классах в работу следует вводить как можно больше новой лексики, а в 8 – 9 классах – изучать синтаксис и пунктуацию на базе все новой и новой лексики.

Выработка навыков правописания – процесс длительный. Чтобы научить детей успешно преодолевать те или иные орфографические трудности, нужно систематически и кропотливо работать на протяжении многих лет.

Развитие внимания, памяти, формирование у учащихся установки на запоминание, опора на осознание сути изучаемого явления – это и есть основные предпосылки, способствующие выработке орфографических умений и навыков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Антохина В. А. К вопросу о формулировке орфографических правил. *РЯШ*. 1980. № 1. С. 42-44.
2. Баранов М. Т. Работа по орфографии в 4-6 классах. *РЯШ*. 1980. № 3. С. 3-6.
3. Приступа Г. Н. В поисках путей повышения орфографической грамотности. *РЯШ*. 1976. № 1. С. 68-70.